

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Predmet broj: S1 1 K 019908 16 Kri

Datum: objavljivanja 30.09.2020. godine
 pismenog otpravka 30.09.2020. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Jasmina Ćosić Dedović, predsjednik vijeća
 sudija Darko Samardžić, član
 sudija Enida Hadžiomerović, član

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

protiv

**BORISA BOŠNJAKA, MILOŠA MAVRAKA, MIODARAGA GRUBAČIĆA I ILIJE
ĐAJIĆA**

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Adis Nuspahić

Braniteljica optuženog Borisa Bošnjaka: advokatica Nina Kisić

Branitelj optuženog Miloša Mavraka: advokat Dragoslav Perić

Branitelj optuženog Miodraga Grubačića: advokat Radivoje Lazarević

Branioци optuženog Ilije Đajića: advokati Milenko Vojo Radović i Anja Loga

SADRŽAJ:

PRESUDA	6
O B R A Z L O Ž E N J E	34
I. KRIVIČNI POSTUPAK	34
1. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES	34
2. DOKAZNI POSTUPAK	35
2.1. Dokazi tužilaštva BiH	35
2.2. Dokazi odbrane.....	35
3. ZAVRŠNE RIJEČI	36
3.1. Tužilaštvo BiH.....	36
3.2. Odbrana Borisa Bošnjaka	37
3.3. Odbrana Miloša Mavraka.....	40
3.4. Odbrana Miodraga Grubačića.....	40
3.5. Odbrana Ilije Đajića	41
4. PROCESNE ODLUKE	43
4.1. Odluke o mjerama zaštite za svjedoke	43
4.2. Odluke o ponovnom otpočinjanju glavnog pretresa (član 251. ZKP BiH) ...	44
4.3. Odluka o isključenju javnosti sa dijela glavnog pretresa	46
4.4. Odluka o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza.....	47
4.5. Odluke o izmjeni redoslijeda izvođenja dokaza (član 261.stav 2. ZKP BiH)	49
4.6. Odluka kojom se nalaže Tužilaštvu da redukuje broj predloženih svjedoka koji svjedoče na iste okolnosti (kumulativni svjedoci)	51
4.7. Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva i odbrane Borisa Bošnjaka za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupku pred MKSJ	52
4.8. Odluke o prigovorima na dokaze Tužilaštva	55
4.9. Odluke o usvajanju prigovora Tužilaštva na dokaze odbrane i odbijanje dokaznih prijedloga.....	61
4.10. Odluka o odbijanju prijedloga za dodatne braniocce	62
4.11. Odluka o prihvatanju izmjena u optužnici.....	64
II. STANDARDI DOKAZIVANJA I OPŠTA OCJENA DOKAZA	65
III. PRAVNA KVALIFIKACIJA DJELA I PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA ...	67
5. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI IZ ČLANA 172. KZ BIH	67
5.1. Širok (rasprostranjen) i/ili sistematičan napad	69
5.1.1. Ocjena dokaza izvednih na okolnosti široko rasprostranjenog i sistematičnog napada.....	71
5.1.2. Ocjena dokaza na okolnosti znanja optuženih za postojanje napada te da njihove radnje čine dio napada	99
6. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA	105
7. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA IZ ČLANA 142. KZ SFRJ	108
7.1. Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava	110

7.2. Civilni status žrtava i status zatočeničkog logora u kasarni Moše Pijade u Bileći	112
7.2.1. Status oštećenih kao zaštićene kategorije stanovništva	113
7.2.2. Status zatočeničkog logora u kasarni Moše Pijade u Bileći	116
7.3. Kršenje mora biti učinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije .	120
7.4. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom	121
7.5. Počinilac mora narediti ili počiniti djelo	124
8. POJEDINAČNE INKRMINACIJE U OSNOVI RATNOG ZLOČINA	124
8.1. Izmjene činjeničnog opisa.....	125
8.2. Uslovi boravka u logoru i odnos optuženih prema zatočenim civilima	127
8.3. Zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka, Miodaraga Grubačića i Ilije Đajića.....	138
8.3.1. Kvalifikacija nečovječnog postupanja iz stava 1. člana 142. KZ SFRJ ..	138
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 1. osuđujućeg dijela izreke presude	141
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 2. osuđujućeg dijela izreke presude	147
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 3. osuđujućeg dijela izreke presude	156
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 4. osuđujućeg dijela izreke presude	160
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 5. osuđujućeg dijela izreke presude	164
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 6. osuđujućeg dijela izreke presude	167
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 7. osuđujućeg dijela izreke presude	170
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 8. osuđujućeg dijela izreke presude	172
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 9. osuđujućeg dijela izreke presude	175
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 10. osuđujućeg dijela izreke presude	179
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 11. osuđujućeg dijela izreke presude	181
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 12. osuđujućeg dijela izreke presude	185
Zaključak o krivici optuženog Miodraga Grubačića za tačku 13. osuđujućeg dijela izreke presude	188
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 14. osuđujućeg dijela izreke presude	193
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 15. osuđujućeg dijela izreke presude	195

Zaključak o krivici optuženog Ilije Đajića za tačku 16. osuđujućeg dijela izreke presude.....	199
Zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića za tačku 17. osuđujućeg dijela izreke presude.....	202
Zaključak o krivici Borisa Bošnjaka za tačku 18. osuđujućeg dijela izreke presude.....	208
Zaključak o krivici Borisa Bošnjaka za tačku 19. osuđujućeg dijela izreke presude.....	211
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačka 20. osuđujućeg dijela izreke presude	214
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačka 21. osuđujućeg dijela izreke presude	216
Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačka 22. osuđujućeg dijela izreke presude	219
Zaključak o krivici optuženog optuženog Ilije Đajića za tačku 23. osuđujućeg dijela izreke presude.....	221
Zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića za tačku 24. osuđujućeg dijela izreke presude.....	223
9. ZAKLJUČAK	227
IV OSLOBAĐAJUĆI DIO PRESUDE.....	235
10. OPTUŽENI MILOŠ MAVRAK.....	236
10.1. Opis fizičkog izgleda i starosna dob.....	237
10.2. Druge specifičnosti	242
10.3. Prepoznavanje optuženog Mavraka u istrazi	244
10.4. Dužnost stražara u logoru.....	250
10.5. Zaključak.....	260
11. OPTUŽENI BORIS BOŠNJAK, MIODRAG GRUBAČIĆ I ILIJA ĐAJIĆ	263
11.1. Nečovječno postupanje prema Šaćiru Kljako.....	264
11.2. Mučenje i nečovječno postupanje prema Salki Trnovcu	264
11.3. Zlostavljanje Mire Pavlovića.....	266
11.4. Nečovječno postupanje prema Željku Kneževiću	268
11.5. Nečovječno postupanje prema Muji Lizde	268
11.6. Nečovječno postupanje prema Robertu Jurkoviću.....	270
11.7. Nečovječno postupanje prema Nurki Mariću	271
11.8. Špalir Gačana i nečovječno postupanje prema Azimu Bašiću	273
11.9. Zlostavljanje Islama Džihe i Semira Salčina	275
11.10. Zlostavljanje Marka Spuževića	276
11.11. Nečovječno postupanje prema Idrizu Merziću	277
11.12. Nečovječno postupanje prema Ivici Puljiću	279
11.13. Nečovječno postupanje prema Edvardu Mariću	280
11.14. Zaključak.....	282
12. RAZLOZI PROPISANI ODREDBOM ČLANA 284. TAČKA A) ZKP BIH.....	282
13. ODBIJAJUĆI DIO PRESUDE.....	285
V. ODLUKA O KAZNI	285

VII. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA.....	288
VIII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA.....	288
ANEKS I.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
14. IZVEDENI DOKAZI TUŽILAŠTVA	Error! Bookmark not defined.
14.1. Lista svjedoka	Error! Bookmark not defined.
14.2. Lista vještaka	Error! Bookmark not defined.
14.3. Lista uložениh materijalnih dokaza	Error! Bookmark not defined.
15. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG BOŠNJAKA ...	Error! Bookmark not defined.
15.1. Lista svjedoka	Error! Bookmark not defined.
15.2. Lista uložениh materijalnih dokaza	Error! Bookmark not defined.
16. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG MAVRAKA	Error! Bookmark not defined.
16.1. Lista svjedoka	Error! Bookmark not defined.
16.2. Lista uložениh materijalnih dokaza	Error! Bookmark not defined.
17. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG GRUBAČIĆA .	Error! Bookmark not defined.
17.1. Lista svjedoka	Error! Bookmark not defined.
17.2. Lista uložениh materijalnih dokaza	Error! Bookmark not defined.
18. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG ĐAJIĆA....	Error! Bookmark not defined.
18.1. Lista svjedoka	Error! Bookmark not defined.
18.2. Lista uložениh materijalnih dokaza	Error! Bookmark not defined.

Broj: S1 1 K 019908 16 Kri
Sarajevo, 30.09.2020. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u Vijeću sastavljenom od sudija Jasmine Ćosić Dedović, kao predsjednika vijeća, te sudija Darke Samardžića i Enide Hadžimerović kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravne savjetnice Jovane Vidić u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženih Borisa Bošnjaka i drugih, zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa stavom 1. istog člana tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, povodom optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 10.12.2015. godine, izmjenjene na glavnom pretresu dana 09.04.2019. godine i dana 19.11.2019. godine, nakon održanog usmenog i javnog glavnog pretresa na kojem je u jednom dijelu bila isključena javnost, u prisustvu tužitelja Tužilaštva BiH, Adisa Nuspahića, optuženog Borisa Bošnjaka i njegove braniteljice Nine Kisić, optuženog Miloša Mavraka i njegovog branioca Dragoslava Perića, optuženog Miodraga Grubačića i njegovog branioca advokata Radivoja Lazarevića i optuženog Ilije Đajića i njegovih branilaca Milenka Voje Radovića i Anje Loga, donio je i dana 30.09.2020. godine, javno objavio sljedeću:

P R E S U D U

I

OPTUŽENI:

BORIS BOŠNJAK zvani „Boba“, sin Milorada i Dušanke djevojački Ateljević, rođen 27.01.1973. godine u Bileći ..., JMB: ..., po nacionalnosti ..., državljanin ..., završio srednju mašinsku školu i stekao zvanje mašinski tehničar, razveden, otac dvoje maloljetne djece, vojsku služio u Bileći 1991. godine, ima čin rezervnog vojnog starješine potporučnik, lošeg imovnog stanja, neosuđivan,

MIODRAG GRUBAČIĆ zvani „Mićo“, sin Jovana i Mileve djevojački Perović, rođen 14.02.1964. godine u Bileći ..., posjeduje JMB: ..., po nacionalnosti ..., državljanin ..., završio srednju školu i stekao zvanje mašinbravar, po zanimanju stočar, oženjen, otac dvoje punoljetne djece, vojsku služio 1983. godine u Banja Luci, lošeg imovnog stanja, do sada neosuđivan,

ILIJA ĐAJIĆ sin Marka i Milene, djevojački Nosović, rođen 06.11.1971. godine u Bileći, nastanjen u ..., posjeduje JMB: ..., po nacionalnosti ..., državljanin ..., završio

srednu školu i stekao zvanje elektromonter, po zanimanju rukovaoc građevinskih mašina, oženjen, otac dvoje djece, vojsku služio 1990. godine u Nišu, srednjeg imovnog stanja, do sada neosuđivan,

KRIVI SU

Što su

U periodu od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, za vrijeme rata i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između JNA, a kasnije Vojske Srpske republike BiH, te Vojske Republike Srpske sa jedne strane i Hrvatskoga vijeća obrane i Teritorijalne odbrane BiH, a kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine sa druge strane, postupajući suprotno pravilima međunarodnog prava, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačke a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine, kao pripadnici Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine, a kasnije Vojske Republike Srpske, i to Boris Bošnjak kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije, obavljajući dužnosti *de facto* komandira straže, a Miodrag Grubačić i Ilija Đajić kao pripadnici navedene vojske, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili fizičko i psihičko zlostavljanje i druga nečovječna djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima iz općina Gacko, Nevesinje, Stolac i Mostar, tako što su stvorili i održavali takve uslove za boravak zatočenika u logoru koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, jer su isti boravili u zagušljivim prostorima bez prozračivanja, koji su bili prenatrpani zatočenicima sa izuzetno malo hrane, ne omogućivši bolesnim i povrijeđenim ukazivanja ljekarske pomoći, sa nedovoljno vode za piće, bez mogućnosti korištenja WC-a po potrebi, gdje se nužda obavljala i u limene kante u prostorijama u kojima su boravili zatočenici, dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske trećih lica u prostorije gdje su boravili zatočenici i tu ih premlaćivali, te dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske i samih stražara i vojnika u prostorije u kojima su boravili zatočenici, od kojih su pojedini prilikom samog dovoženja zatočenika a potom i u prostorijama u kojima su boravili zatočenici ili ispred istih, zajedno sa Borisom Bošnjakom, Miodragom Grubačićem i Ilijom Đajićem, ili bez istih vršili svakodnevna batinanja i premlaćivanja zatočenika, te Boris Bošnjak, Ilija Đajić, Miodrag Grubačić, sami ili zajedno sa drugim vojnicima svakodnevno stisnutim pesnicama, nogama ili palicama premlaćivali zatočenike prilikom njihovog odlaska i povratka u WC, kao i u prostorijama u kojima su boravili zatočenici, na koji način su među ostalim zatočenim civilima, jednom ili više puta premlaćeni i zatočenici: Dano Perutina, Mladen Bevanda, Edhem Čampara, Ivica Pavlović, Franjo Drmać, Nazif Hajrović, Avdija Bašić, Mevludin Habibović, Salko Stranjak, Ibro Trnovac, Kemal Šarančić, Senad Salčin, Halil Mutilović, Emin Bajramović, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok pod pseudonimom „A5“, Dževad

Čustović, Kemo Bulić i Fadil Prguda, posljedicom kojih uslova boravka zatočenika u zatočeničkom logoru su najmanje četiri zatočena civila preminula, i to: Sabit Sarić, Šefik Čatović, Marko Spužević i Sulejman Miljanović, a ostali zatočenici su trpili veliku fizičku i psihičku patnju, te su Boris Bošnjak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić, zajedno ili sami ili sa drugim N.N. vojnicima učestvovali i u radnjama kako slijedi:

Tačka 1. Boris Bošnjak (tačka 1. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma, tokom mjeseca maja, **Boris Bošnjak** zajedno sa više N.N. vojnika zatočenog civila Milu Azinovića izveo iz prostorije u kojoj je bio zatočen i odveo ga u jednu prostoriju iste zgrade, tu ga sjeo na stolicu, zavezao mu ruke na leđa i počeo ga verbalno vrijeđati, pa su mu ti N.N. vojnici na usta stavljali plastične čaše napunjene solju i natjerali ga da proguta, a kada je ovaj to uradio dali su mu da popije neku tečnost, i potom su ga svi prisutni počeli udarati po glavi i tijelu, kada je Boris Bošnjak na kratko otišao i vraćajući se nosio u ruci injekciju sa bijelom tekućinom neutvrđenog sadržaja, te mu istu zabio u predio prsa ispod srca, da bi ga poslije svi zajedno odveli i smjestili u prostoriju zvanu „samica“ u podrumu te zgrade, gdje je proveo više, a tačno neutvrđeni broj dana, te također tačno neutvrđenog datuma krajem mjeseca maja ili tokom mjeseca juna, Boris Bošnjak i N.N. vojnik, ga izveli iz te prostorije ispred zgrade i odveli do trojice N.N. vojnika, gdje mu je jedan od istih sa ruke skinuo i uzeo sat, a potom mu plamenom iz upaljača pržio ruku, posljedicom kojih radnji je Mile Azinović trpio veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 2. Boris Bošnjak (tačka 2. optužnice)

Dana 17.06.1992. godine, dok je u logoru Bileća jedan N.N. vojnik uzimao generalijske podatke od tek pristiglih zatočenika, **Boris Bošnjak** zajedno sa više N.N. vojnika zatočenog civila Mušana Šarančića u više navrata udarili nogama u predjelu glave i tijela, a zatočenom civilu Esadu Šarančiću prišao je N.N. vojnik i u više navrata ga gumenom palicom udario u predio glave, posljedicom čega je Esad uzastopno tri dana poslije opisanog povraćao krv, te također tačno neutvrđenog datuma početkom 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak i više N.N. vojnika ispred prostorije u kojoj su bili zatočenici, izveo Mušana Šarančića, Kemala Šarančića i Esada Šarančića, gdje su ih nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu, koje je prilike Boris Bošnjak oštećenog Mušana Šarančića u više navrata nogom udario u predjelu glave i tijela, posljedicom kojih udaraca je Mušan Šarančić svaki put pao na pod, te također tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak iz prostorije u kojoj je bio zatočen Mušan Šarančić istoga izveo i odveo u drugu prostoriju u kojoj je bilo više N.N. vojnika i jedna N.N. žena, gdje su istome naredili da mora imati seksualni odnos sa tom ženom, pa kada je ovaj odbio govoreći da to ne može uraditi, počeli su ga udarati u predio glave i tijela posljedicom kojih udaraca je istome potekla krv iz nosa, pa mu je jedan od vojnika naredio da počisti krv sa poda i to je ovaj morao uraditi, a

posljedicom kojih radnji su Mušan Šarančić, Esad Šarančić i Kemal Šarančić trpili veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 3. Boris Bošnjak (tačka 3. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma krajem 06. mjeseca 1992. godine, **Boris Bošnjak** je Ekrema Kuko sa još tri zatočenika izveo ispred prostorije u kojoj su bili zatočeni i istoga palicom udario po glavi, te također tačno neutvrđenog datuma početkom 08. mjeseca 1992. godine Boris Bošnjak je ušao u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio Ekrem Kuko, pa je istome prislonio električnu palicu koju je držao u ruci i tada je pustio struju iz te palice koja je pogodila Ekrema Kuko, i kada se ovaj savio od boli istome naredio da se ispravi, posljedicom čega je ovaj trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 4. Boris Bošnjak (tačka 7. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma tokom 07. mjeseca 1992. godine, **Boris Bošnjak** u najmanje 10 dana zaredom – svaki dan, iz prostorije u kojoj je boravio zatočeni civil Rezalija Lizde, istoga pozivao da izađe pa ga odmah pred izlaznim vratima u prostoriji, gumenom palicom, rukama i nogama udario po glavi i po tijelu, i svaki put bi ga udario najmanje po 10 puta, te ga je jedne takve prilike i kundakom pištolja udario u predio lijeve sljepoočnice i slomio mu kost na tom dijelu glave, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 5. Boris Bošnjak (tačka 8. optužnice)

U vremenskom intervalu od 04. juna do 18. avgusta 1992. godine, **Boris Bošnjak** ulazio u prostoriju u kojoj su boravili zatočeni civili, gdje je više puta palicom i na druge načine udario i zatočenog civila - svjedoka pod pseudonimom „A1“, posljedicom čega je ovaj trpio veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 6. Boris Bošnjak (tačka 9. optužnice)

Dana 16.06.1992. godine, kada je u grupi od oko 15 zatočenika u logor dovezen zatočeni civil Asim Lulić, **Boris Bošnjak** sa još trojicom N.N. vojnika su ih po izlasku iz kamiona uveli u jednu prostoriju u zgradi, te im naredili da dignu ruke visoko iznad glave i stanu licem okrenuti prema zidu, gdje je N.N. vojnik drškom pištolja udario zatočenike, pa je tako i Asima Lulića u dva navrata udario drškom pištolja u predio sa leđa, a Boris Bošnjak je istog udario palicom u predio leđa, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 7. Boris Bošnjak (tačka 12. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma početkom 07. mjeseca 1992. godine, **Boris Bošnjak** je ušao u prostoriju u kojoj se sa ostalim zatočenicima nalazio zatočeni Miško Škobić, te počeo prozivati zatočenike za razmjenu koji su po prozivanju trebali izaći iz prostorije na hodnik, pa kada je prozvao Škobić i kada je prema izlazu pošao Miško Škobić, ispred vrata ga je zaustavio Boris Bošnjak govoreći mu: „Nisi ti“, te ga odmah potom nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario u stomak, posljedicom čega je isti pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 8. Boris Bošnjak (tačka 13. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, **Boris Bošnjak** u trenutku kada je grupa zatočenika u kojoj je bio zatočeni civil Ante Škobić u koloni jedan iza drugoga išla prema prostoriji u kojoj su se trebali okupati, nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario Antu Škobića u predio ispod rebara sa lijeve bočne strane, posljedicom čega je ovaj od jakog bola pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 9. Boris Bošnjak (tačka 14. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma tokom zatočenja, **Boris Bošnjak** u grupi sa više N.N. vojnika ušao u prostoriju u kojoj su se nalazili zatočenici, pa su iste svi zajedno neselektivno udarali palicama, stisnutim pesnicama i nogama po glavi i tijelu, a Boris Bošnjak je prišao i do Marinka Pažina i istoga je nogom u više navrata udario ispod rebara, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod, te najmanje 3-4 puta, noseći u ruci električnu palicu prilazio zatočenom civilu Marinku Pažinu i stavljao mu palicu na predio uha i puštao struju, posljedicom čega je trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 10. Boris Bošnjak (tačka 15. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma polovinom 07. mjeseca 1992. godine, **Boris Bošnjak** je ušao u prostoriju gdje je sa ostalom grupom drugih zatočenika boravio zatočeni civil Ramiz Hajdarević, te prišao istome i gumenom palicom ga udario u predio nosa i slomio mu hrskavicu u nosu iz kojeg mu je potekla krv, te ga je potom izveo iz te prostorije na hodnik i tu ga u više navrata palicom udario po glavi i tijelu, posljedicom kojih udaraca je Ramiz Hajdarević trpio veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 11. Boris Bošnjak (tačka 16. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma tokom zatočenja, **Boris Bošnjak** je u više navrata ulazeći u prostoriju u kojoj je boravilo oko 80 zatočenika, gumenom palicom udario zatočenog civila Ivicu Pažina, te mu u 2-3 navrata električnu palicu stavljao na tijelo i puštao struju, posljedicom kojih njegovih radnji je isti trpio veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 12. Boris Bošnjak (tačka 17. optužnice)

Boris Bošnjak zajedno sa više N.N. vojnika su najmanje 15 dana u kontinuitetu a računajući od dana 29.05.1992. godine svakodnevno dolazili do prostorije u kojoj je sa više ostalih zatočenih civila boravio Željko Knežević te istoga na razne načine udarali po glavi i tijelu, da bi tačno neutvrđenih datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak i N.N. vojnik izveli zatočenog civila Željka Kneževića ispred zgrade, gdje su mu naredili da sa travnjaka kupi opuške cigareta, za koje vrijeme su ga udarali, te mu je Boris Bošnjak naredio da stane leđima uz zid zgrade i pozvao više vojnika koje bi postrojio u vrstu ispred istoga, licem okrenuti prema njemu, pa bi isti navedene vojnike oslovljavao nazivom „streljački vod“, te bi potom stao pored istih i naredivao: „*Otkoči pušku, nišani*“, poslije čega bi vojnici puške podizali u visinu ramena nišaneći u Kneževića, i na taj način kod istoga stvarao uvjerenje da će biti strijeljan, da bi poslije izvjesnog vremena Boris Bošnjak naredio: „*Puške k' nozi*“, a potom rekao vojnicima da idu, posljedicom kojih radnji je ovaj trpio jaku duševnu patnju i fizičku bol.

Tačka 13. Miodrag Grubačić (tačka 20. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma krajem 06. mjeseca 1992. godine ili približno tog datuma, **Miodrag Grubačić** sa još 2 N.N. pripadnika vojske su ušli u prostoriju u kojoj su sa ostalim zatočenicima boravili i zatočeni civili Alija Šator, Ramiz Zaklan i Ibro Sablijić, te su istima rekli da im priđu, što su oni i učinili i stali kraj jedne školske table koja je visila na zidu, te su Miodrag Grubačić i N.N. vojnici na razne načine udarali Ibru Sablijića, Ramiza Zaklana i Aliju Šatora, sve dok od posljedica udaraca nisu pali na pod, da bi potom jedan od njih uzeo za kosu Aliju Šatora i držeći ga za kosu njegovom glavom udarao u školsku tablu, posljedicom kojih radnji su Alija Šator, Ramiz Zaklan i Ibro Sablijić trpili jaku duševnu patnju i fizičku bol.

Tačka 14. Boris Bošnjak (tačka 21. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u vremenskom intervalu od početka 06. mjeseca do kraja 07. mjeseca 1992. godine, **Boris Bošnjak** je jednom ušao u prostoriju u kojoj je sa drugim zatočenicima boravio i Andrija Pavlović i stisnutim pesnicama istog udario najmanje 10 puta u predio glave, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod trpeći veliku fizičku i duševnu bol.

Tačka 15. Boris Bošnjak (tačka 25. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici mjeseca avgusta 1992. godine, a pošto je od strane stražara u logoru doveden u prostoriju u kojoj su bili novinari, zatočeni civil, svjedok pod pseudonimom „A4“, poslije davanja intervjua o uslovima boravka u logoru, po izlasku iz te prostorije na hodniku bio izudaran od strane najmanje 3 N.N. vojnika, od strane kojih je potom ubačen u jednu prostoriju u prizemlju zgrade u kojoj

su boravili zatočnici, da bi nedugo potom u istu ušao **Boris Bošnjak**, te ga više puta udario u predio glave, a potom nogom na kojoj je bila vojnička čizma u predio glave, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod, te ga potom od navedenog događaja do 18. avgusta 1992. godine, najmanje u 5 – 6 navrata, a kada bi se ovaj sa drugim zatočnicima vraćao iz WC-a, zaustavljao pred vratima sobe u kojoj je boravio i svaki put u više navrata stisnutim pesnicama udarao u predio glave, posljedicom čega je ovaj trpio veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 16. Ilija Đajić (tačka 29. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma, u drugoj polovici mjeseca maja 1992. godine ili približno tog datuma, u više navrata **Ilija Đajić**, zajedno sa neutvrđenim brojem N.N. vojnika, ulazio u prostoriju koja se nalazila u podrumu i u kojoj je sa više lica bio zatočen civil Ahmet Kelecija, pa su ga stisnutim pesnicama i nogama udarali posljedicom čega je Ahmet Kelecija trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 17. Boris Bošnjak i Ilija Đajić (tačka 30. optužnice)

Dana 14.06.1992. godine, a pošto su civili Islam Džihović i Semir Salčin bili lišeni slobode i zajedno sa 6 do 10 drugih civila, teretnim vozilom dovezeni u zatočenički logor u bivšoj kasarni „Moša Pijade“ u Bileći, prilikom silaska sa kamiona **Boris Bošnjak, Ilija Đajić** sa više N.N. vojnika iste stisnutim pesnicama, gumenim palicama i nogama udarali po glavi i tijelu, usljed čega su Džihović i Salčin zadobili tjelesne povrede po cijelom tijelu i trpili snažne bolove, te su u više navrata ulazili u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočnicima bio smješten Islam Džihović i istoga na različite načine udarali po glavi i tijelu, posljedicom kojih radnji su Islam Džihović i Semir Salčin trpili jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 18. Boris Bošnjak (tačka 31. optužnice)

Dana 17.06.1992 godine **Boris Bošnjak** i N.N. vojnik su u hodniku zatočeničkog logora u bivšoj kasarni „Moša Pijade“ u Bileći postrojili Mirsada Bajgorića i još najmanje 8 zatočenih civila, na način da su im naredili da se licem okrenu prema zidu i da ruke podignu više sebe, te Mirsada Bajgorića gumenim palicama u više navrata udarali u predio glave i leđa, te tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine kada je po naredbi sobnog starješine čistio pod u prostoriji zvana „dežurana“ i kada je bio saget prema podu, do njega prišao Boris Bošnjak i petom noge na kojoj je bila vojnička čizma udario Mirsada Bajgorića u predio plećke, posljedicom čega je Mirsad Bajgorić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 19. Boris Bošnjak (tačka 34. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma, tokom mjeseca jula 1992. godine, u sobu u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Mirsad Kljako, ušao je **Boris Bošnjak** i pošto je vidio da je deka sa prozora ispod kojega se nalazio Mirsad bila pomjerena, prišao Mirsadu i istoga u više navrata gumenom palicom udario po glavi i tijelu, kada je Mirsadorov brat Šaćir Kljako rekao da je on pomjerio deku, Bošnjak i njega u više navrata gumenom palicom udario u predio tijela, posljedicom čega su Šaćir i Mirsad Kljako trpili jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 20. Boris Bošnjak (tačka 35. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u mjesecu junu 1992. godine **Boris Bošnjak** je Dragana Karlovića, nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio oka, posljedicom čega je Dragan Karlović trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 21. Boris Bošnjak (tačka 36. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma u drugoj polovici mjeseca juna 1992. godine ili približno tog datuma, **Boris Bošnjak** je u više navrata ulazio u prostoriju u kojoj je boravio i zatočeni civil Suad Salčin, pa ga je gumenom palicom u više navrata udario po tijelu, te mu je jedne prilike električnu palicu stavio na predio vrata i puštao struju, posljedicom čega je Suad Salčin trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 22. Boris Bošnjak (tačka 37. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine, u prostoriju u kojoj su boravili zatočeni došli su **Boris Bošnjak** i više N.N. vojnika, te je Bošnjak prozvao Ivicu Puljića i još 4 zatočenika i rekao im da izađu jer idu na strijeljanje, pa pošto su isti izvedeni ispred te prostorije, Bošnjak i N.N. vojnici su Ivicu Puljića i ostale izvedene zatočenike stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama izudarali po glavi i tijelu, posljedicom kojih radnji je Ivica Puljić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 23. Ilija Đajić (tačka 38. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu 1992. godine, u trenutku kada je Edvard Marić, kao zatočenik bio raspoređen da dijeli hranu ostalim zatočenicima, istome prišao **Ilija Đajić** te mu prislonio cijev od pištolja na glavu prijeteci da će ga ubiti, posljedicom kojih radnji je Edvard Marić trpio jake duševne bolove.

Tačka 24. Bošnjak Boris i Ilija Đajić (tačka 39. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma, početkom juna 1992. godine, nakon što je Darko Drmać prethodni dan lišen slobode u Mostaru i doveden u kasarnu u Bileći te sa više zatočenika odveden u jednu prostoriju na spratu zgrade u kojoj su boravili zatočenici, tu im je od strane njima nepoznatog vojnika naređeno da se okrenu licem prema zidu gdje su **Boris Bošnjak, Ilija Đajić** i više drugih nepoznatih vojnika oko jedan sat stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i tijelu Darka Drmaća, poslije čega ga je Boris Bošnjak odveo u jednu zasebnu prostoriju u istoj zgradi gdje je bio ispitivan i u više navrata zlostavljan na način da mu je električna palica prislanjana na dijelove tijela i puštana struja, posljedicom kojih radnji je Darko Drmać trpio jake fizičke i duševne bolove.

dakle, Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, kao pripadnici Vojske Republike Srpske, sami, zajedno ili zajedno sa drugim N.N. vojnicima kršeći pravila međunarodnog humanitarnog prava, nečovječno postupali prema zatočenim civilima,

čime su:

Boris Bošnjak radnjama opisanim u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22. i 24, Miodrag Grubačić radnjama opisanim u tački 13. i Ilija Đajić radnjama opisanim u tačkama 16, 17, 23. i 24, počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u vezi sa članom 22. istog Zakona, koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije,

pa ih Vijeće, za navedeno krivično djelo, na osnovu člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, uz primjenu članova 33, 38. i 41. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije,

O S U Đ U J E

OPTUŽENOG BORISA BOŠNJAKA

Na kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) godina

OPTUŽENOG MIODRAGA GRUBAČIĆA

Na kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) godina

OPTUŽENOG ILIJU ĐAJIĆA

Na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina

Na osnovu odredbi člana 188. stav 4. Zakona u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, optuženi se oslobađaju dužnosti naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu odredbi člana 198. stav 2. ZKP BiH, oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevima upućuju na parnicu.

II

Na osnovu odredbe člana 284. tačka a) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

OPTUŽENI BORIS BOŠNJAK, ILIJA ĐAJIĆ (sa ličnim podacima kako je navedeno u tački I izreke presude) i

MILOŠ MAVRAK sin Lazara i Sare djevojački Antelj, rođen 02.01.1964. godine u mjestu Zijemlje, općina Mostar, nastanjen u, a u ..., posjeduje JMB: ..., po nacionalnosti, državljanin ..., završio srednju autoelektričarsku školu i stekao zvanje autoelektričar, oženjen, otac dvoje djece, vojsku služio u Varaždinu 1985. godine, srednjeg imovnog stanja, do sada neosuđivan,

OSLOBAĐAJU SE OD OPTUŽBE

Da su:

U periodu od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, za vrijeme rata i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između JNA a kasnije Vojske Srpske republike BiH te Vojske Republike Srpske sa jedne strane i Hrvatskoga vijeća obrane i Teritorijalne odbrane BiH, a kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine sa druge strane, postupajući suprotno pravilima međunarodnog prava, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačke a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine a u okviru širokog i sistematičnog napada dijelova jedinica JNA, srpske teritorijalne odbrane, vojnih, paravojnih i policijskih snaga Srpske Republike BiH, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva općina Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio tog napada, kao pripadnici Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine a kasnije Vojske Republike Srpske i to, Boris Bošnjak kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije obavljajući dužnosti komadanta straže, a Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić kao pripadnici navedene vojske, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji

se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili progon civilnog stanovništva bošnjačke, hrvatske i druge nesrpske nacionalnosti na etničkoj i vjerskoj osnovi, fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, mučenjem i drugim nečovječnim djelima učinjenim u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima iz navedenih općina, tako što su stvorili i održavali takve uslove za boravak zatočenika u logoru koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, jer su isti boravili u zagušljivim prostorima bez prozračivanja koji su bili prenatrpani zatočnicima sa izuzetno malo hrane, ne omogućivši bolesnim i povrijeđenim ukazivanja ljekarske pomoći, sa nedovoljno vode za piće, bez mogućnosti korištenja WC-a po potrebi gdje se nužda obavljala i u limene kante u prostorijama u kojima su boravili zatočenici, dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske trećih lica u prostorije gdje su boravili zatočenici i tu ih premlaćivali, te dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske i samih stražara i vojnika u prostorije u kojima su boravili zatočenici, od kojih su pojedini prilikom samog dovoženja zatočenika a potom i u prostorijama u kojima su boravili zatočenici ili ispred istih, zajedno sa Borisom Bošnjakom, Milošem Mavrakom, Miodragom Grubačićem i Ilijom Đajićem, ili bez istih vršili svakodnevna batinanja i premlaćivanja zatočenika, te Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić, Miodrag Grubačić, sami ili zajedno sa drugim vojnicima svakodnevno stisnutim pesnicama, nogama ili palicama premlaćivali zatočenike prilikom njihovog odlaska i povratka u WC, kao i u prostorijama u kojima su boravili zatočenici, na koji način su među ostalim zatočenim civilima, jednom ili više puta premlaćeni i zatočenici: Dano Perutina, Mladen Bevanda, Edhem Čampara, Ivica Pavlović, Franjo Drmać, Nazif Hajrović, Avdija Bašić, Mevludin Habibović, Salko Stranjak, Ibro Trnovac, Kemal Šarančić, Senad Salčin, Halil Mutilović, Emin Bajramović, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok pod pseudonimom „A5“, Dževad Čustović, Kemo Bulić, Fadil Prguda, posljedicom kojih uslova boravka zatočenika u zatočeničkom logoru su najmanje četiri zatočena civila preminula i to Sabit Sarić, Šefik Čatović, Marko Spužević i Sulejman Miljanović, a ostali zatočenici su trpili veliku fizičku i psihičku patnju, te su Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić, zajedno ili sami ili sa drugim N.N. vojnicima učestvovali i u radnjama kako slijedi:

Tačka 1. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 3.optužnice)

Dana 11.06.1992. godine, a kada je oko 40 zatočenika iz podrumskih prostorija u kojima su boravili bili povedeni u koloni jedan iza drugoga u WC, radi obavljanja nužde, Boris Bošnjak i N.N. vojnik prišli Aliji Omanoviću i pitali ga za ime, pa kada im je ovaj rekao da mu je ime Alija, istoga su sa gumenim palicama počeli udarati po glavi i po tijelu, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod gdje su istoga nastavili udarati palicama po glavi i tijelu.

Tačka 2. Boris Bošnjak (tačka 22. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u vremenskom intervalu od sredine 06. mjeseca pa do kraja 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je u više navrata ulazio u prostoriju u

kojoj su boravili zatočenici među kojima je bio i zatočeni civil, svjedok pod pseudonimom „A2“, pa je istoga u više navrata, a najmanje tri puta nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio tijela, te jedne prilike kada je svjedok pod pseudonimom „A2“, istoga pitao da mu dopusti da napusti tu prostoriju i da ode u WC, prišao je istome i nogom ga udario u predio stomaka.

Tačka 3. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 23. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u vremenskom intervalu od sredine 06. mjeseca pa do kraja 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak zatočenog civila Fadila Trebovića u više navrata, prilikom odlaska u WC po jednom do dva puta udarali gumenom palicom po leđima.

Tačka 4. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 24. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u vremenskom intervalu od sredine 06. mjeseca pa do sredine 07. mjeseca 1992. godine, kada je zatočeni civil, svjedok pod pseudonimom „A3“, po odobrenju N.N. stražara iz prostorije u kojoj je boravio sa ostalim zatočenicima pošao do WC-a da u bokalu donese vode za druge zatočenike, u hodniku zgrade susreo Borisa Bošnjaka koji ga je pitao: „*Gdje si pošao?*“, te ga potom rukom uzeo za bradu, a drugom rukom i to stisnutom pesnicom udario u predio glave ispod desnog uha, te neutvrđenog datuma u istom vremenskom intervalu kada je svjedok pod pseudonimom „A3“, došao u menzu po hranu, noseći tacnu za hranu i prolazeći pored Miloša Mavraka, isti ga je gumenom palicom koju je dražo u ruci udario u predio potiljka glave, a potom još jednom po leđima.

Tačka 5. Miloš Mavrak i Ilija Đajić (tačka 40. optužnice)

U vremenskom intervalu od 18. do 22. juna 1992. godine dok je zatočeni civil Bajro Miljanović sa svojim bratom i još 5 zatočenih lica boravio u jednoj prostoriji u podrumu zgrade u kojoj su bili zatočenici, u istu su u više navrata a najmanje 5 puta ulazili Miloš Mavrak i Ilija Đajić i zatočenike po glavi i tijelu udarali stisnutim pesnicama, nogama i palicama, a četvrti dan kada su zatočenike pustili u hodnik ispred navedene prostorije, Ilija Đajić je Bajru Miljanovića pokušao udariti nogom u prsa ali ga je ovaj, braneći se uhvatio za nogu i potom pobjegao u prostoriju u kojoj je bilo više od 100 zatočenika, poslije čega je u istu ušao Ilija Đajić te pronašao Bajru i prislonio mu cijev pištolja na sljepočnicu pitajući ga hoće li da ga sada ubije.

Dakle, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i Ilija Đajić zajedno, u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih, paravojnih i policijskih snaga Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog i hrvatskog stanovništva općina Mostar, Gacko, Nevesinje, Bileća i Stolac, znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio

toga napada, kao pripadnici Vojske Republike Srpske a kao saizvršioци vršili progon te nečovječno postupali u namjeri nanošenja velike patnje kod više osoba

Čime bi počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172 stav 1. tačka h), u vezi sa istim članom stav 1. tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180 stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

III

Na osnovu odredbe člana 284. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

OPTUŽENI BORIS BOŠNJAK, MILOŠ MAVRAK, MIODRAG GRUBAČIĆ I ILIJA ĐAJIĆ (sa ličnim podacima kako je navedeno u tačkama I i II izreke presude)

OSLOBAĐAJU SE OD OPTUŽBE

Da su:

U periodu od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, za vrijeme rata i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između JNA a kasnije Vojske Srpske republike BiH te Vojske Republike Srpske sa jedne strane i Hrvatskoga vijeća obrane i Teritorijalne odbrane BiH, a kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine sa druge strane, postupajući suprotno pravilima međunarodnog prava, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačka a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine a u okviru širokog i sistematičnog napada dijelova jedinica JNA, srpske teritorijalne odbrane, vojnih, paravojnih i policijskih snaga Srpske Republike BiH, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva općina Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio tog napada, kao pripadnici Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine a kasnije Vojske Republike Srpske i to, Boris Bošnjak kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije obavljajući dužnosti komadanta straže, a Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić kao pripadnici navedene vojske, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili progon civilnog stanovništva bošnjačke, hrvatske i druge nesrpske nacionalnosti na etničkoj i vjerskoj osnovi, fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, mučenjem i drugim nečovječnim djelima učinjenim u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima iz navedenih općina, tako što su stvorili i održavali takve uslove za boravak zatočenika u logoru koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, jer su isti boravili u zagušljivim prostorima bez prozračivanja koji su bili

prenatrpani zatočnicima sa izuzetno malo hrane, ne omogućivši bolesnim i povrijeđenim ukazivanja ljekarske pomoći, sa nedovoljno vode za piće, bez mogućnosti korištenja WC-a po potrebi gdje se nužda obavljala i u limene kante u prostorijama u kojima su boravili zatočnici, dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske trećih lica u prostorije gdje su boravili zatočnici i tu ih premlaćivali, te dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske i samih stražara i vojnika u prostorije u kojima su boravili zatočnici, od kojih su pojedini prilikom samog dovoženja zatočenika a potom i u prostorijama u kojima su boravili zatočnici ili ispred istih, zajedno sa Borisom Bošnjakom, Milošem Mavrakom, Miodragom Grubačićem i Ilijom Đajićem, ili bez istih vršili svakodnevna batinanja i premlaćivanja zatočenika, te Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić, Miodrag Grubačić, sami ili zajedno sa drugi vojnicima svakodnevno stisnutim pesnicama, nogama ili palicama premlaćivali zatočnike prilikom njihovog odlaska i povratka u WC, kao i u prostorijama u kojima su boravili zatočnici, na koji način su među ostalim zatočenim civilima, jednom ili više puta premlaćeni i zatočnici: Dano Perutina, Mladen Bevanda, Edhem Čampara, Ivica Pavlović, Franjo Drmać, Nazif Hajrović, Avdija Bašić, Mevludin Habibović, Salko Stranjak, Ibro Trnovac, Kemal Šarančić, Senad Salčin, Halil Mutilović, Emin Bajramović, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok pod pseudonimom „A5“, Dževad Čustović, Kemo Bulić, Fadil Prguda, posljedicom kojih uslova boravka zatočenika u zatočeničkom logoru su najmanje četiri zatočena civila preminula i to Sabit Sarić, Šefik Čatović, Marko Spužević i Sulejman Miljanović, a ostali zatočnici su trpili veliku fizičku i psihičku patnju, te su Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić, zajedno ili sami ili sa drugim N.N. vojnicima učestvovali i u radnjama kako slijedi:

Tačka 1. Miloš Mavrak (tačka 1. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma, krajem mjeseca aprila ili početkom mjeseca maja, Boris Bošnjak zajedno sa Milošem Mavrakom i još tri N.N. vojnika zatočenog civila Milu Azinovića izveo iz prostorije u kojoj je bio zatočen i odveo ga u jednu prostoriju iste zgrade, pa ga tu sjeo na stolicu i zavezao mu ruke na leđa, pa ga počeo verbalno vrijeđati, govoreći mu da su on i njegova braća „ustaše“, pa su mu tri N.N. vojnika na usta stavili plastičnu čašu napunjenu solju i svi zajedno ga natjerali da je proguta, pa mu potom još jednu praznu čašu napunili sa solju i stavili mu je na usta, tjerajući ga da i nju proguta, pa kada je ovaj to uradio dali su mu da popije vode iz jedne male čaše za rakiju, a potom su ga svi prisutni počeli stisnutim pesnicama i nogama udarati po glavi i tijelu, a Boris Bošnjak i Miloš Mavrak su ga udarali i palicom, te ga je Bošnjak udario palicom u predjelu nosa i donje vilice i na taj način su mu slomili nos i donju vilicu, a također u više navrata mu je palicu sa mogućnošću elektro šokova prislanjao na gola prsa i puštao struju, posljedicom čega je isti trpio veliku duševnu i fizičku bol i patnju, pa su ga poslije izveli iz te prostorije u hodnik navedene zgrade, kada je Boris Bošnjak na kratko otišao i vraćajući se nosio u ruci injekciju sa bijelom tekućinom neutvrđenog sadržaja, te mu istu zabio u predio prsa

ispod srca, da bi ga poslije svi zajedno odveli i smjestili u prostoriju zvanu „*samica*“ u podrumu te zgrade, gdje je proveo više, a tačno neutvrđeni broj dana, da bi ga poslije navedenog, Bošnjak izveo iz samice i uveo u drugu podrumsku prostoriju u kojoj je bilo više od 100 zatočenih lica, većinom civila iz Gacka, i tu ga ostavio, u koju prostoriju su Boris Bošnjak i Miloš Mavrak u više navrata ulazili, te nogama na kojima su bile vojničke čizme, stisnutim pesnicama i palicama neselektivno udarali zatočenike, a svaki put bi došli do njega i na opisani način više puta ga udarili, te također tačno neutvrđenog datuma krajem mjeseca maja ili početkom mjeseca juna, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak, iz te prostorije ga izveli ispred zgrade i odveli do trojice N.N. vojnika, gdje mu je jedan od istih sa ruke skinuo i uzeo sat, a potom mu plamenom iz upaljača na lijevoj ruci probao urezati sat, posljedicom kojih radnji je Mile Azinović trpio veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 2. Miloš Mavrak (tačka 2. optužnice)

Dana 17.06.1992. godine, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak, dok je u logoru Bileća jedan N.N. vojnik, uzimao generalijske podatke od tek pristiglih zatočenika, zatočenog civila Mušana Šarančića u više navrata udarili stisnutim pesnicama i nogama u predjelu glave i tijela, a kada je pozvan da priđe stolu za kojim je trebao dati svoje generalijske podatke, Boris Bošnjak ga je dva puta udario palicom po glavi, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao, kada su ga Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dva N.N. vojnika u više navrata udarili nogama na kojima su bile vojničke čizme u predjelu glave, a zatočenom civilu Esadu Šarančiću je prišao Miloš Mavrak i u više navrata ga gumenom palicom udario u predio potiljka glave, posljedicom čega je Esad uzastopno tri dana poslije opisanog povraćao krv, te također tačno neutvrđenog datuma početkom 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dva N.N. vojnika ispred prostorije u kojoj su bili zatočenici, izveo Mušana Šarančića, Kemala Šarančića i Esada Šarančića, gdje su ih nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu, koje je prilike Boris Bošnjak oštećenog Mušana Šarančića najmanje u 10 navrata nogom udario u predjelu glave i tijela na način da bi mu naredio da stane na određeno mjesto, a onda bi ga lijevom nogom udario u predjelu glave ili tijela, posljedicom kojih udaraca je Mušan Šarančić svaki put pao na pod, ali bi mu Boris Bošnjak naređivao da ustane i pozvao da dođe na isto mjesto i na isti način bi ga ponovo udarao, a Miloš Mavrak ga je te prilike najmanje 30 puta stisnutim pesnicama udario po glavi i po tijelu, te također tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak iz prostorije u kojoj je bio zatočen Mušan Šarančić istoga izveo i odveo u drugu prostoriju u kojoj su bili Miloš Mavrak, zajedno sa dva N.N. vojnika i jedna N.N. žena, kada je Boris Bošnjak istome naredio da sada mora imati seksualni odnos sa tom ženom, pa kada je ovaj odbio govoreći da to ne može uraditi, jedan od prisutnih N.N. vojnika ga je udario otvorenim dlanom ruke u predjelu glave, da bi ga potom Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dvojica N.N. vojnika sa stisnutim pesnicama i nogama u više navrata udarili u predio glave i tijela posljedicom kojih udaraca je istome potekla krv iz nosa, pa mu je Miloš Mavrak naredio da počisti krv sa poda i to je ovaj morao

uraditi, te dana 18.08.1992. godine na dan razmjene zatočenika, kada je Esad izlazio iz prostorije u kojoj je bio zatočen, Boris Bošnjak ga pitao: „Zar se nećeš pozdraviti sa vodnikom“, pa kada mu je ovaj prišao i pružio ruku u namjeri da se rukuje i pozdravi sa istim, Bošnjak ga je nogom udario u predio tijela posljedicom kojih radnji su Mušan Šarančić, Esad Šarančić i Kemal Šarančić trpili veliku duševnu i fizičku bol.

Tačka 3 . Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 4. optužnice)

Boris Bošnjak u prostoriji u kojoj je boravio zatočeni civil, sada umrli Šaćir Kljako, istome prišao te ga je u više navrata udario palicom i nogama u predjelu rebara, te tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu 1992. godine, Miloš Mavrak zatočenog civila Emira Kljako, izveo na hodnik ispred prostorije u kojoj je boravio, te ga je pitao kako se zove i kada bi mu ovaj odgovorio da se zove Emir Kljako iz Nevesinja, istoga bi gumenom palicom udario po leđima ili glavi, što je ponovio najmanje 10 puta, posljedicom čega su isti trpili velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 4. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 5. optužnice)

Dana 18.06.1992. godine, kada je civil Salko Trnovac vojnim vozilom dovezen u bivšu kasarnu JNA „Moša Pijade“ u Bileći i kada je po naredbi vojnika iz pratnje izašao iz vozila, istome je prišao Miloš Mavrak, te ga stisnutim pesnicama udario u predio glave i izbio mu tri prednja zuba iz gornje vilice, te tačno neutvrđenog datuma u 07. mjesecu 1992. godine, u tri navrata ulazio u prostoriju u kojoj je bio smješten zatočeni civil Salko Trnovac i svaki put istoga najmanje dva puta nogom, na kojoj su bile vojničke čizme, udario u predio rebara, a u istom vremenskom periodu Boris Bošnjak je istoga zatočenika u prostoriji u kojoj je boravio dva dana uzastopno mučio elektro-šokovima, na način da bi mu palicu za elektro-šokove prislonio na gola prsa i puštao struju, posljedicom čega bi ovaj od velike boli i ukočenosti tijela, pao na pod, te ga također jedne prilike, a u istom vremenskom intervalu, u prostoriji u kojoj je boravio sa ostalim zatočenicima, nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio rebara, posljedicom čega je ovaj trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 5. Miloš Mavrak (tačka 6.optužnice)

Dana 30.05.1992. godine, prilikom dovođenja u logor u Bileći, zatočenog civila Mladena Bevanda u prostoriji u koju je bio smješten, Miloš Mavrak sa još, ne manje od 5 N.N. pripadnika vojske, stisnutim pesnicama i palicama pretukli udarajući ga po glavi i po tijelu, te također tačno neutvrđenog datuma u 06. mjesecu 1992. godine, prilikom odlaska u WC na hodniku Miloš Mavrak je istoga palicom udario u predjelu potiljka glave, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 6. Miloš Mavrak (tačka 9. optužnice)

Dana 16.06.1992. godine, kada je u grupi od oko 15 zatočenika u logor dovezen zatočeni civil Asim Lulić, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak sa još dvojicom N.N. vojnika su ih po izlasku iz kamiona uveli u jednu prostoriju u zgradi u kojoj su boravili zatočenici, te im naredili da dignu ruke visoko iznad glave i stanu licem okrenuti prema zidu, pa je Miloš Mavrak iz futrole izvadio pištolj i drškom istoga udario zatočenike, pa je tako i Asima Lulića u dva navrata udario drškom pištolja u predio sa leđa, a Boris Bošnjak je iste udario palicom po glavi i tijelu, te je više puta i zatočenika Asima Lulića palicom udario u predio vrata i leđa, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 7. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 10. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovini 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je ušao u prostoriju u kojoj je boravio zatočeni civil Miro Pavlović i istoga pozvao da izađe, pa ga potom odveo u jednu kancelariju u kojoj su se nalazili Miloš Mavrak, jedna N.N. žena i maloljetno dijete koje je ležalo na jednoj stolici, te mu se tada Boris Bošnjak obratio riječima: „*Hoćeš li je jebati*“, pokazujući očima na N.N. žensku osobu, na šta je Miro Pavlović odgovorio: „*Neću, ubijte me, ali neću*“, poslije čega mu je Boris Bošnjak naredio da otpjeva pjesmu: „*Svud su straže generala Draže*“, i to je ovaj u strahu za svoj život učinio, kada mu je Boris Bošnjak prišao, te ga je stisnutom pesnicom, palicom i nogama počeo udarati po glavi i tijelu, tjerajući ga iz kancelarije i idući za njim, i tako ga udarajući odveo u prostoriju iz koje je bio izveden, i tu ga nastavio udarati govoreći mu: „*Jebem ti mater ustašku, od čega si pa ne padaš*“, da bi ovaj poslije jednog udarca nogom u predjelu leđa od bola pao, gdje ga je Boris Bošnjak nastavio stisnutom pesnicom, palicom i nogama udarati po glavi i tijelu, da bi poslije izvjesnog vremena Miro Pavlović od zadobijenih udaraca izgubio svijest, posljedicom čega je trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 8. Miloš Mavrak (tačka 11. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, Miloš Mavrak u menzi kasarne bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći prišao šestorici zatočenika koji su tu obavljali radove u menzi i među kojima je bio i zatočeni civil Dane Puljić, pa ih je postrojio na način da su mu bili okrenuti licem sa rukama na leđima i pognute glave prema podu, te ih redom počeo udarati palicom po glavi, pa je tako jednom u tjeme glave gumenom palicom udario i Danu Puljića, posljedicom čega je isti pokleknuo i pao na pod, a druge prilike u istom vremenskom intervalu Miloš Mavrak u menzi do svoga stola za kojim je sjedio pozvao Danu Puljića, te mu rekao da stavi ruke na leđa što je ovaj morao uraditi, a potom ustao sa stolice za kojom je sjedio i istoga otvorenim dlanom ruke najmanje tri puta udario u predio glave, psujući mu majku, posljedicom čega je ovaj trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 9. Miloš Mavrak (tačka 12. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Miško Škobić je ušao Miloš Mavrak i Škobića najmanje pet puta gumenom palicom udario u potiljak glave, a tačno neutvrđenog datuma početkom 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je ušao u istu prostoriju, te počeo prozivati zatočenike za razmjenu koji su po prozivanju trebali izaći iz prostorije na hodnik, pa kada je prozvaio Škobića pa kada je prema izlazu pošao Miško Škobić, ispred vrata ga je zaustavio Boris Bošnjak pitajući ga: „*Gdje si ti krenuo, ti ne trebaš za razmjenu*“, te ga odmah potom nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario u predio struka iznad desnog bubrega, posljedicom čega je isti pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 10. Miloš Mavrak i Ilija Đajić (tačka 17. optužnice)

Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i još 3 N.N. vojnika su najmanje 15 dana u kontinuitetu a računajući od dana 29.05.1992. godine svakodnevno jednom do tri puta dnevno dolazili do prostorije u kojoj je sa više ostalih zatočenih civila boravio Željko Knežević te istoga stisnutim pesnicama, nogama, palicom udarali po glavi i tijelu a kada bi ovaj od posljedica udaranja pao na pod nastavili bi ga udarati nogama po glavi i tijelu dok je ležao na podu, te tačno neutvrđenih datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak u dva navrata su dolazili u prostriju u kojoj je sa drugim zatočenicima boravio zatočeni civil Željko Knežević, te istoga izvodili ispred zgrade, gdje su mu naređivali da sa travnjaka kupi opuške cigareta, za koje vrijeme su ga nogama na kojima su bile vojničke čizme konstatno udarali u predjelu glave i tijela, te mu je oba puta Boris Bošnjak naređivao da stane leđima uz zid zgrade, pa bi isti pozvao više vojnika koje bi postrojio u vrstu ispred istoga, licem okrenuti prema njemu, pa bi isti navedene vojnike oslovljavao nazivom „streljački vod“, te bi potom stao pored istih i naređivao: „*Otkoči pušku, nišani*“, poslije čega bi vojnici puške podizali u visinu ramena nišaneći u Kneževića, i na taj način kod istoga stvarao uvjerenje da će biti strijeljan, da bi poslije izvjesnog vremena Boris Bošnjak naredio: „*Puške k' noži*“, a potom rekao vojnicima da idu, posljedicom kojih radnji je ovaj trpio jaku duševnu patnju i fizičku bol.

Tačka 11. Miodrag Grubačić (tačka 18. optužnice)

Tačno neutvrđenog dana u mjesecu junu 1992. godine u vrijeme kada su ostali zatočeni iz prostorije u kojoj je boravio zatočeni civil Mujo Lizde, otišli do klozeta ispred kojega su bili premlaćivani od strane stražara, pa vidjevši premlaćivanje, Mujo nije sa ostalim zatočenicima otišao do WC-a nego se vratio u prostoriju u kojoj je bio zatočen, u koju je ušao Miodrag Grubačić te Muju počeo udarati stisnutim pesnicama po glavi i tijelu, te ga je nastavio udarati palicom i nogama na kojima su bile vojničke čizme, posljedicom kojih udaraca je Mujo pao na pod a Grubačić ga je nastavio udarati po glavi i tijelu posljedicom kojih udaraca je ovaj trpio jaku duševnu patnju i fizičku bol, i ubrzo potom izgubio svijest.

Tačka 12. Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i Ilija Đajić (tačka 19. optužnice)

Od dana 16.06.1992. godine kada je Robert Jurković sa više drugih lica zatočen u jednu prostoriju u prizemlju zgrade u kasarni u Bileći pa narednih 20 dana svakodnevno prilikom kolektivnog odlaska i povratka iz WC-a, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i neutvrđen broj drugih N.N. vojnika su stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali Roberta i druge zatočenike po glavi i tijelu, a Ilija Đajić je 25.06. iste godine zatočenika Roberta Jurkovića udarao po glavi i tijelu rukama, nogama i palicom dok ovaj nije od posljedica premlaćivanja izgubio svijest, posljedicom kojih radnji je Robert trpio jaku duševnu patnju i fizičku bol.

Tačka 13. Miloš Mavrak (tačka 20. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma krajem 06. mjeseca 1992. godine, Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić sa još jednim N.N. pripadnikom vojske su ušli u prostoriju u kojoj su sa ostalim zatočenicima boravili i zatočeni civili Alija Šator, Ramiz Zaklan i Ibro Sablijić, te su istima rekli da im priđu, što su oni i učinili i stali kraj jedne školske table koja je visila na zidu, te su Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i ovaj N.N. vojnik stisnutim pesnicama, gumenim palicama i nogama na kojima su bile vojničke čizme svi zajedno po glavi i tijelu počeli udarati Ibru Sablijića i udarali su ga sve dok od posljedica udaraca ovaj nije pao na pod, zatim su na isti način počeli udarati Ramiza Zaklana, kojeg su također udarali dok nije pao na pod, a potom su na isti način počeli udarati Aliju Šatora sve dok i on nije pao na pod, da bi ga potom Miloš Mavrak uzeo za kosu na potiljku glave i vukući je prema gore istoga natjerao da se podigne, a potom držeći ga za kosu njegovom glavom, i to licem i čelom u više navrata udario u školsku tablu, posljedicom kojih udaraca je Šator izgubio svijest, posljedicom kojih radnji su Alija Šator, Ramiz Zaklan i Ibro Sablijić trpili jaku duševnu patnju i fizičku bol.

Tačka 14. Miloš Mavrak (tačka 21. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u vremenskom intervalu od početka 06. mjeseca do kraja 07. mjeseca 1992. godine, Miloš Mavrak najmanje 10 dana ulazio u prostoriju u kojoj je među približno 100 zatočenika, boravio i zatočeni civil Andrija Pavlović, pa istoga svaki put jednom ili više puta stisnutim pesnicama i nogama udario u predio glave, a u istom vremenskom intervalu Boris Bošnjak je jednom ušao u navedenu prostoriju i Andriju Pavlovića stisnutim pesnicama udario najmanje 10 puta u predio glave, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod trpeći veliku fizičku i duševnu bol.

Tačka 15. Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić (tačka 26. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma, u vremenskom intervalu od 15.06.1992.godine do kraja jula iste godine Miloš Mavrak, Boris Bošnjak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić u najmanja 5 navrata, ulazili u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Nurko Marić te istoga i neutvrđeni broj drugih N.N. zatočenika udarali po glavi i tijelu stisnutim pesnicama, palicama i nogama na kojima su bile vojničke čizme te Miloš Mavrak više puta a najmanje u 5 navrata dovodio civilne osobe ili druge zatočenike i istima dozvoljavao i nagovarao ih da njega i ostale zatočenike udaraju, što su ovi i činili te ih udarali po glavi i tijelu palicama, stisnutim pesnicama i otvorenim dlanovima ruku po glavi i tijelu, posljedicom čega su isti trpili jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 16. Boris Bošnjak (tačka 27. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma, krajem mjeseca juna 1992. godine, u trenutku kada je oko 160 zatočenih civila bošnjačke nacionalnosti kamionom dovezeno u krug kasarne „Moša Pijade“ u Bileći i kada im je naređeno da iskaču iz kamiona i trčeći odu do jedne zgrade, **Boris Bošnjak** je organizovao i rukovodio premlaćivanjem tih zatočenika a koji su, da bi došli do zgrade morali proći kroz špalir njima nepoznatih lica, koji su ih prilikom prolaska, stisnutim pesnicama, nogama, drvenim predmetima, udarali po glavi i tijelu, te Azima Bašića tačno neutvrđenog datuma krajem mjeseca juna iste godine, u trenutku kada je ovaj ponio svoj tanjir sa obrokom i pošao da uđe u prostoriju u kojoj je boravio i kada je prolazio pored Borisa Bošnjaka, isti ga je nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio usne sa lijeve strane i izbio mu jedan zub u gornjoj vilici, posljedicom čega je ovaj pao na pod a isti ga je tada najmanje dva puta nogom udario u predio rebara sa desne strane a potom petom noge u predio leđa posljedicom čega je isti trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 17. Miloš Mavrak (tačka 28. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma, u mjesecu junu 1992. godine, Miloš Mavrak ušao u prostoriju u kojoj je sa više lica bio zatočen civil Damjan Puljić zvani „Dane“, pa dok je ovaj stajao, prišao istome te ga najmanje 30 puta gumenom palicom udario po glavi, posljedicom kojih udaraca je Damjan pao na pod a potom je Mavrak naredio nekolicini zatočenika koji su stajali pored Damjana da istoga podignu, što su ovi uradili pa ga ponovo najmanje 20 puta udario gumenom palicom u predio glave, radi čega je isti trpio jake fizičke i duševne bolove posljedicom kojih je izgubio svijest i pao na pod.

Tačka 18. Miloš Mavrak (tačka 29. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma, u drugoj polovici mjeseca maja 1992. godine, u više navrata, a najmanje 10 puta Miloš Mavrak, Ilija Đajić, zajedno sa neutvrđenim

brojem N.N. vojnika, ulazili u prostoriju koja se nalazila u podrumu i u kojoj je sa više lica bio zatočen civil Ahmet Kelecija, pa su Mavrak, Đajić i drugi N.N. vojnici stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama neselektivno udarali zatočene civile a među njima i Ahmeta Keleciju, te tačno neutvrđenog datuma sredinom mjeseca avgusta Mavrak je ušao u WC u kojem se nalazio Kelecija pa ga je tu najmanje 10 puta gumenom palicom udario po leđima posljedicom čega je Ahmet Kelecija trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 19. Boris Bošnjak i Ilija Đajić (tačka 30. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici jula 1992. godine Islama Džiho odveli u jednu prostoriju gdje se nalazila njemu nepoznata žena te mu naređivali da ima seksualni odnos sa istom, a pošto je isti to odbio istoga su stisnutim pesnicama i nogama izudarali po glavi i tijelu, te je tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula Boris Bošnjak prišao Semiru Salčinu koji je obavljao malu nuždu u WC-u i prislonio mu električnu palicu na predio vrata i pustio struju usljed čega je Salčin pao na pod, posljedicom kojih radnji su Islam Džiho i Semir Salčin trpili jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 20. Miloš Mavrak (tačka 30. optužnice)

Dana 14.06.1992. godine a pošto su civili Islam Džiho i Semir Salčin bili lišeni slobode i zajedno sa 6 do 10 drugih civila, teretnim vozilom dovezeni u zatočenički logor u bivšoj kasarni „Moša Pijade“ u Bileći, prilikom silaska sa kamiona Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i još 3 do 5 N.N. vojnika iste stisnutim pesnicama, gumenim palicama i nogama udarali po glavi i tijelu, što je trajalo više od sat vremena i usljed čega su Džiho i Salčin zadobili tjelesne povrede po cijelom tijelu i trpili snažne bolove, te prvih približno 30 dana, u više navrata gotovo svakodnevno ulazili u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima bio smješten Islam Džiho i istoga stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama udarali po glavi i tijelu, te ga zajedno sa Semirom Salčinom i drugim zatočenicima svakodnevno prilikom odlaska u WC gumenim palicama, stisnutim pesnicama i nogama udarali po glavi i tijelu, a tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici jula 1992. godine Islama Džiho odveli u jednu prostoriju gdje se nalazila njemu nepoznata žena te mu naređivali da ima seksualni odnos sa istom, a pošto je isti to odbio istoga su stisnutim pesnicama i nogama izudarali po glavi i tijelu, te je tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula Boris Bošnjak prišao Semiru Salčinu koji je obavljao malu nuždu u WC-u i prislonio mu električnu palicu na predio vrata i pustio struju usljed čega je Salčin pao na pod, posljedicom kojih radnji su Islam Džiho i Semir Salčin trpili jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 21. Miloš Mavrak (tačka 31. optužnice)

Dana 17.06.1992. godine Boris Bošnjak i Miloš Mavrak su u hodniku zatočeničkog logora u bivšoj kasarni „Moša Pijade“ u Bileći postrojili Mirsada Bajgorića i još najmanje 8 zatočenih civila na način da su im naredili da se licem okrenu prema zidu i da ruke podignu više sebe te Mirsada Bajgorića i druge zatočene civile gumenim palicama u više navrata udarali u predio glave i leđa, te tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine kada je po naredbi sobnog starješine čistio pod u prostoriji zvana „dežurana“ i kada je bio saget prema podu do njega prišao Boris Bošnjak i petom noge na kojoj je bila vojnička čizma udario Mirsada Bajgorića u predio potiljka glave posljedicom čega je Mirsad Bajgorić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 22. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 32. optužnice)

U noći 04. na 05. juna 1992. godine ili približno toga datuma Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i još jedan N.N. vojnik su došli do prostorije zvane samica u koju je bio smješten zatočeni civil Marko Spužević te ga duži vremenski period udarali po glavi i tijelu i to Miloš Mavrak gumenom palicom a Boris Bošnjak i N.N. vojnik stisnutim pesnicama i nogama, posljedicom kojih udaraca je Marko trpio jake fizičke i duševne bolove, i posljedicom toga premlaćivanja istu noć preminuo.

Tačka 23. Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić (tačka 33. optužnice)

Dana 04.06.1992. godine nakon što je Idriz Merzić bio lišen slobode na području općine Mostar i sa još trinaest civila dovezen i zatočen u podrumsku prostoriju u koju su istu večer došli Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić, Ilija Đajić sa još najmanje 3 N.N. vojnika i isti su stisnutim pesnicama, nogama i palicama zatočenike neselektivno udarali po glavi i tijelu, te tačno neutvrđenog datuma sredinom juna 1992. godine, kada je zatočenicima naređeno da se postroje radi odlaska u WC, Idriz je podigao glavu što je primjetio Miloš Mavrak pa je prišao istome i najmanje ga 10 puta gumenom palicom udario po glavi i leđima, te tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu iste godine prilikom odlaska u WC Boris Bošnjak ga nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio stomaka posljedicom kojih radnji je Idriz Merzić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 24. Miloš Mavrak (tačka 35. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma u mjesecu junu 1992. godine Miloš Mavrak je svakodnevno dolazio u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Dragan Karlović te njega i druge zatočenike neselektivno udarao po glavi i tijelu gumenom palicom, a što je svakodnevno radio i prilikom odlaska zatočenika u WC, te Boris Bošnjak je tačno neutvrđenog datuma u navedenom periodu Dragana Karlovića, nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio oka, posljedicom

kojih radnji Miloša Mavraka i Borisa Bošnjaka je Dragan Karlović trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 25. Miloš Mavrak (tačka 36. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma u drugoj polovici mjeseca juna 1992. godine Boris Bošnjak i Miloš Mavrak su u više navrata a najmanje po 3 puta ulazili u prostoriju u kojoj je sa oko 100 drugih zatočenika boravio i zatočeni civil Suad Salčin pa su zatočene civile neselektivno udarali a Suada Salčina je Bošnjak gumenom palicom u više navrata udario po glavi i tijelu te mu električnu palicu stavljao na predio vrata i puštao struju, a Miloš Mavrak je nogama na kojima su bile vojničke čizme u više navrata udario Suada Salčina u predio glave i tijela posljedicom kojih radnji Miloša Mavraka i Borisa Bošnjaka je Suad Salčin trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 26. Boris Bošnjak (tačka 37. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma u mjesecu junu i prvoj polovini mjeseca jula 1992. godine u podrumsku prostoriju u kojoj je sa većim, tačno neutvrđenim brojem drugih zatočenika boravio zatočeni civil Ivica Puljić, u više navrata, a najmanje 10 puta, su ulazili Boris Bošnjak, N.N. vojnik i Miodrag Grubačić gdje su neselektivno stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i tijelu zatočenike a među njima i Ivicu Puljića, a svakodnevno prilikom kolektivnog odlaska u WC zatočenih lica iste su u odlasku i povratku neselektivno udarali na isti način, posljedicom kojih radnji je Ivica Puljić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 27. Miloš Mavrak i Miodrag Grubačić (tačka 37. optužnice)

Tačno neutvrđenih datuma u mjesecu junu i prvoj polovini mjeseca jula 1992. godine u podrumsku prostoriju u kojoj je sa većim, tačno neutvrđenim brojem drugih zatočenika boravio zatočeni civil Ivica Puljić, u više navrata, a najmanje 10 puta, su ulazili Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i Miodrag Grubačić gdje su neselektivno stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i tijelu zatočenike a među njima i Ivicu Puljića a svakodnevno prilikom kolektivnog odlaska u WC zatočenih lica iste su u odlasku i povratku neselektivno udarali na isti način te tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine, u prostoriju u prizemlju iste zgrade su došli Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i još 3 N.N. vojnika, te je Bošnjak prozvao Ivicu Puljića i još 4 zatočenika i rekao im da izađu jer idu na strijeljanje, pa pošto su isti izvedeni ispred te prostorije Bošnjak, Mavrak i 3 N.N. vojnika su Ivicu Puljića i ostale izvedene zatočenike stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama izudarali po glavi i tijelu posljedicom kojih radnji je Ivica Puljić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 28. Ilija Đajić (tačka 38. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu 1992. godine, u prostoriju u kojoj je boravio zatočenik Edvard Marić sa više ostalih zatočenika u više navrata a najmanje 5 puta ulazili Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić te neselektivno stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama po glavi i tijelu udarali zatočenike među kojima i Edvarda Marića, posljedicom kojih radnji je Edvard Marić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 29. Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i Miodrag Grubačić (tačka 38. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu 1992. godine, u trenutku kada je Edvard Marić, kao zatočenik bio raspoređen da dijeli hranu ostalim zatočenicima, istome prišao Ilija Đajić te mu prislonio cijev od pištolja na glavu prijeteći da će ga ubiti, te u prostoriju u kojoj je boravio sa više ostalih zatočenika u više navrata a najmanje 5 puta ulazili Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić te neselektivno stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama po glavi i tijelu udarali zatočenike među kojima i Edvarda Marića, a Boris Bošnjak je zatočenicima prislanjao i električnu palicu na tijelo i puštao struju što je jednom učinio i Edvardu Mariću posljedicom kojih radnji je Edvard Marić trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 30. Miloš Mavrak (tačka 39. optužnice)

Tačno neutvrđenog datuma početkom juna 1992. godine, nakon što je Darko Drmać prethodni dan lišen slobode u Mostaru i doveden u kasarnu u Bileći te sa više zatočenika odveden u jednu prostoriju na spratu zgrade u kojoj su boravili zatočenici, i tu im je od strane njima nepoznatog vojnika naređeno da se okrenu licem prema zidu gdje su ih Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i više drugih nepoznatih vojnika oko jedan sat stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i tijelu, poslije čega ih je Boris Bošnjak pojedinačno odvodio u jednu zasebnu prostoriju u istoj zgradi gdje su bili ispitivani i u više navrata zlostavljani na način da im je električna palica prislanjana na dijelove tijela i puštana struja, te su navedena trojica u mjesecu junu i julu iste godine u najmanje deset navrata ulazili u prostoriju gdje je boravio Darko sa više ostalih zatočenih lica i iste neselektivno nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu, te su također u više navrata u navedenu prostoriju dovodili više civilnih lica koji su zatočenike rukama i nogama udarali po glavi i tijelu, posljedicom kojih radnji je Darko Drmać trpio jake fizičke i duševne bolove.

Dakle, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić zajedno, u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih, paravojnih i policijskih snaga Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog i hrvatskog stanovništva općina Mostar, Gacko, Nevesinje, Bileća i Stolac, znajući za takav napad i da njihove radnje

čine dio toga napada, kao pripadnici Vojske Republike Srpske a kao saizvršioци vršili progon te nečovječno postupali u namjeri nanošenja velike patnje kod više osoba

Čime bi počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa istim članom stav 1. tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

IV

Na osnovu odredbe člana 283. tačka b) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine,

PREMA OPTUŽENIM BORISU BOŠNJAKU, MILOŠU MAVRAKU, MIODRAGU GRUBAČIĆU I ILIJI ĐAJIĆU (sa ličnim podacima kako je navedeno u tačkama I i II izreke presude)

ODBIJA SE OPTUŽBA

da bi

U periodu od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, za vrijeme rata i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između JNA a kasnije Vojske Srpske republike BiH te Vojske Republike Srpske sa jedne strane i Hrvatskoga vijeća obrane i Teritorijalne odbrane BiH, a kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine sa druge strane, postupajući suprotno pravilima međunarodnog prava, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačke a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine a u okviru širokog i sistematičnog napada dijelova jedinica JNA, srpske teritorijalne odbrane, vojnih, paravojnih, i policijskih snaga Srpske Republike BiH, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva općina Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio tog napada, kao pripadnici Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine a kasnije Vojske Republike Srpske i to, Boris Bošnjak kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije obavljajući dužnosti komadanta straže, a Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić kao pripadnici navedene vojske, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili progon civilnog stanovništva bošnjačke, hrvatske i druge nesrpske nacionalnosti na etničkoj i vjerskoj osnovi, fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, mučenjem i drugim nečovječnim djelima učinjenim u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima iz navedenih općina, tako što su stvorili i održavali takve uslove za boravak zatočenika u logoru koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, jer su isti boravili u zagušljivim prostorima bez prozračivanja koji su bili prenatrpani zatočnicima sa izuzetno malo hrane, ne omogućivši bolesnim i

povrijeđenim ukazivanja ljekarske pomoći, sa nedovoljno vode za piće, bez mogućnosti korištenja WC-a po potrebi gdje se nužda obavljala i u limene kante u prostorijama u kojima su boravili zatočeni, dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske trećih lica u prostorije gdje su boravili zatočeni i tu ih premlaćivali, te dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske i samih stražara i vojnika u prostorije u kojima su boravili zatočeni, od kojih su pojedini prilikom samog dovoženja zatočenika a potom i u prostorijama u kojima su boravili zatočeni ili ispred istih, zajedno sa Borisom Bošnjakom, Milošem Mavrakom, Miodragom Grubačićem i Ilijom Đajićem, ili bez istih vršili svakodnevna batiranja i premlaćivanja zatočenika, te Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić, Miodrag Grubačić, sami ili zajedno sa drugi vojnicima svakodnevno stisnutim pesnicama, nogama ili palicama premlaćivali zatočeni prilikom njihovog odlaska i povratka u WC, kao i u prostorijama u kojima su boravili zatočeni, na koji način su među ostalim zatočenim civilima, jednom ili više puta premlaćeni i zatočeni: Dano Perutina, Mladen Bevanda, Edhem Čampara, Ivica Pavlović, Franjo Drmać, Nazif Hajrović, Avdija Bašić, Mevludin Habibović, Salko Stranjak, Ibro Trnovac, Kemal Šarančić, Senad Salčin, Halil Mutilović, Emin Bajramović, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok pod pseudonimom „A5“, Dževad Čustović, Kemo Bulić, Fadil Prguda, posljedicom kojih uslova boravka zatočenika u zatočeničkom logoru su najmanje četiri zatočena civila preminula i to Sabit Sarić, Šefik Čatović, Marko Spužević i Sulejman Miljanović, a ostali zatočeni su trpili veliku fizičku i psihičku patnju, te su Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić, zajedno ili sami ili sa drugim N.N. vojnicima učestvovali i u radnjama kako slijedi:

Tačka 1. Boris Bošnjak (tačka 4. optužnice od 10.12.2015. godine)

Tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine, kada se zatočeni civil Kasim Bašić vraćao iz WC-a, Boris Bošnjak je istoga dočekao na stepenicama koje vode u podrumske prostorije gdje je zatočenik Bašić boravio, pa je istoga gumenom palicom udario u predjelu ramena, a potom nogom na kojima su bile vojničke čizme udario u predjelu prsa, posljedicom čega je ovaj trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 2. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 6. optužnice od 10.12.2015. godine)

Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici mjeseca maja 1992. godine, Miloš Mavrak je zatočenog civila, maloljetnog Armina Hebiba izveo iz prostorije u kojoj je boravio, pa mu u hodniku ispred WC-a, nogama na kojima su bile vojničke čizme stajao na bosa nožne prste gnječeći ih, te mu potom ugasio cigaretu na golom ramenu a u približno isto vrijeme Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i još šest N.N. vojnika, tri dana uzastopno iz prostorije u kojoj je boravio zatočeni civil Izet Hebiba, izvodili istoga na hodnik pa ga svi zajedno stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i po tijelu, a Boris Bošnjak bi mu svaki put i to u više navrata, a ne manje od

tri puta, na vrat stavljao električnu palicu i puštao struju, posljedicom čega bi isti padao na pod i trpio velike fizičke bolove i duševnu patnju.

Tačka 3. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 9. optužnice od 10.12.2015. godine)

Tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca juna 1992. godine, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i neutvrđen broj N.N. vojnika kojih nije bilo manje od 4, u prostoriji u koju je smješten zatočeni civil Miralem Trebović su istoga palicama i stisnutim pesnicama udarali po leđima i glavi pa je od posljedica tih udara Miralem pao na pod, te ga je nekih 5 do 6 dana poslije opisanog Boris Bošnjak izveo iz prostorije u kojoj je boravio i natjerao ga da čisti hodnik, koje prilike ga je najmanje 20 puta nogama na kojima su bile vojničke čizme udario u predjelu stomaka, glave i rebra govoreći mu: „*Jebo te Alija, nek dođe sada po tebe i neka te vodi*“, posljedicom čega je ovaj trpio velike fizičke i duševne bolove.

Tačka 4. Boris Bošnjak i Miloš Mavrak (tačka 11. optužnice od 10.12.2015. godine)

Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 05. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je zatočenog civila Muhameda Taslidžu, a prilikom njegovih povrataka iz WC-a, na hodniku dva puta udario palicom i to u predjelu potiljka glave i leđa a Miloš Mavrak u navedeno vrijeme istoga zatočenika dva puta udario laktom ruke u predjelu leđa, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove.

Tačka 5. Miloš Mavrak (tačka 28. optužnice od 10.12.2015. godine)

Tačno neutvrđenih datuma u prvoj polovici mjeseca maja 1992. godine Miloš Mavrak je više puta, a najmanje u 3 navrata, sa još 3 do 5 N.N. vojnika ulazio u prostoriju u kojoj je boravio Nedžad Hasanbegović sa tačno neutvrđenim brojem drugih zatočenika, kojih je bilo ne manje od 20, i istima naređivali da sjednu i pognu glave naprijed prema podu a potom bi ih neselektivno, palicama, nogama na kojima su bile vojničke čizme kao i stisnutim pesnicama udarali u predio glave i tijela, te u navedenom vremenskom periodu Miloš Mavrak je zatočenika Nedžada Hasanbegovića, kada je ovaj išao u WC, stisnutom pesnicom udario u predio nosa iz kojega mu je od toga udara potekla krv, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove.

Čime bi počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa istim članom stav 1. tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

...

Na osnovu odredbi člana 189. stav 1. Zakona u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, optuženi se u potpunom oslobađajućem i odbijajućem dijelu oslobađaju dužnosti naknade troškova krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

...

Na osnovu odredbi člana 198. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećeni se u potpunom oslobađajućem i odbijajućem dijelu sa imovinskopravnim zahtjevom upućuju na parnicu.

OBRAZLOŽENJE

I. KRIVIČNI POSTUPAK

1. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES

1. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je optužnicom broj T 20 0 KTRZ 0000044 09 od 10.12.2015. godine optužilo Borisa Bošnjaka, Miloša Mavraka, Miodraga Grubačića i Iliju Đajića za počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa istim članom stav 1. tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH). Optuženi su se pred sudijom za prethodno saslušanje, dana 07.03.2016. godine, izjasnili da nisu krivi za djelo koje im se stavlja na teret predmetnom optužnicom, nakon čega je predmet upućen pretresnom vijeću, radi zakazivanja glavnog pretresa.
2. Glavni pretres počeo je dana 12.04.2016. godine čitanjem optužnice i izlaganjem uvodnih riječi Tužilaštva i odbrane prvooptuženog Borisa Bošnjaka. Tužilaštvo je u uvodnoj riječi istaklo da će dokazati da su počinjene radnje sa obilježjima krivičnih djela i da su te radnje počinili optuženi i to sa iskazima oštećenih, svjedoka, vještaka te izvođenjem velikog broja materijalnih dokaza.
3. Braniteljica optuženog Borisa Bošnjaka, advokat Nina Kisić je u uvodnoj riječi istakla da će odbrana u toku postupka iznositi dokaze da nije bilo širokog i sistematičnog napada na području opština Mostar, Gacko, Nevesinje, Stolac i Bileća, nego da se odvijao oružani sukob zaraćenih strana. Odbrana Bošnjaka je nadalje istakla da čak i da je bilo širokog i sistematičnog napada u pojedinim opštinama koje su predmet optuženja, optuženi Bošnjak nije mogao znati za isti, te imati neophodnu svijest da njegove radnje čine dio tog napada.
4. Branioци optuženih Miloša Mavraka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića su iskoristili svoje zakonsko pravo da ne iznose uvodnu riječ.
5. Nakon provedenog dokaznog postupka Tužilaštvo je u dva navrata činjenično izmjenilo optužnicu i to dana 10.04.2019. godine i 19.11.2019. godine, a u skladu sa odredbom člana 35. stav 2. tačka i), člana 226. stav 1. i člana 275. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH). Odbrani i optuženima je data mogućnost da se izjasne u pogledu izmijenjenih optužnica, a isti su izjavili da im ne treba dodatno vrijeme za pripremu odbrane i da neće imati dodatnih dokaznih prijedloga po izmijenjenim optužnicama.

6. Glavni pretres u ovom predmetu okončan je iznošenjem završnih riječi i to Tužilaštva BiH dana 17.12.2019. godine, odbrana optuženih Borisa Bošnjaka i Miloša Mavraka dana 21.01.2020. godine i odbrana optuženih Miodraga Grubačića i Ilije Đajića dana 11.02.2020. godine.

2. DOKAZNI POSTUPAK

7. U toku dokaznog postupka pred pretresnim vijećem saslušani su brojni svjedoci Tužilaštva i odbrana optuženih a uvedeni su i materijalni dokazi.

2.1. Dokazi tužilaštva BiH

8. U toku dokaznog postupka, Tužilaštvo je izvelo dokaze saslušanjem sljedećih svjedoka: Radovan Škrbić, Dušan Koprivica, Branko Čovilo, Marinko Pažin, Ante Škobić, Mirsad Kljako, A1, Esad Šarančić, Idriz Merzić, Avdija Bašić, Mušan Šarančić, Sanvil Sarić, Andrija Pavlović, Azim Bašić, Semir Salčin, Nuhan Šaković, Robert Jurković, Refik Džubur, Muhamed Taslidža, Nurko Marić, Alija Šator, Ahmet Kelecija, Emir Kljako, Darko Drmać, Miško Škobić, Kemal Bijedić, A3, Mirsad Bajgorić, Željko Knežević, Islam Džiho, Salko Stranjak, Mile Azinović, Kemo Bulić, Salko Trnovac, Bajro Miljanović, Kemal Rahimić, Dane Puljić, Ivica Puljić, Ekrem Kuko, Mustafa Ormanić, Senad Salčin, Dano Perutina, Željko Moro, Rezalija Lizde, Ibro Trnovac, Asim Lulić, Edvard Marić, Ramiz Hajdarović, Mile Rajić, Rasim Talović, Rasim Jašarević, Miro Pavlović, Ivica Pažin, Srećko Marijanović, Dragan Karlović, Dževad Čustović, Suad Salčin, A5, Miralem Trebović, A4, F i svjedok Šemsa Bulić. Na glavnom pretresu pročitani su iskazi svjedoka: „A2“, Fadila Trebovića, Muje Lizde, Mladena Bevande, Kemala Šarančića i Franje Drmaća. Na prijedlog Tužilaštva saslušan je i vještak dr Hamza Žujo.
9. Spisak materijalnih dokaza koje je tužilac prezentirao i uveo u spis dati su u Aneksu I presude i čine njen sastavni dio.

2.2. Dokazi odbrane

10. U toku dokaznog postupka odbrane Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića izveli su dokaze saslušanjem zajedničkih svjedoka: Miomir Damjanac, Nenad Dželetović, Savo Vujović, Božidar Lero, Milan Samardžić i Mladen Milošević.
11. Odbrana Borisa Bošnjaka pored navedenih zajedničkih svjedoka, saslušala je i svjedoke: Anitu Tabaković, Slavojku Fržović, Bratoljuba Brkljaču i Zorana Terzića.

12. Spisak materijalnih dokaza koje je odbrana Borisa Bošnjaka prezentirala i uvela u spis dati su u Aneksu I presude i čine njen sastavni dio.
13. U toku dokaznog postupka odbrana Miloša Mavraka je izvela dokaz saslušanjem svjedoka: Vojo Pejak i Slobodan Andrić, a optuženi Miloš Mavrak svjedočio je u svoju korist.
14. Spisak materijalnih dokaza odbrane Miloša Mavraka dat je u Aneksu I presude i čini njen sastavni dio.
15. Odbrana Miodraga Grubačića je u toku dokaznog postupka izvela dokaz saslušanjem svjedoka: Dragan Stojanović, Željko Bojović, Vanja Grahovac i Gojislav Savović, a spisak materijalnih dokaza koje je odbrana Miodraga Grubačića prezentirala i uvela u spis dati su u Aneksu I presude i čine njen sastavni dio.
16. U toku dokaznog postupka odbrana Ilije Đajića osim zajedničkih svjedoka sa odbranom Borisa Bošnjaka, izvela je i dokaz saslušanjem svjedoka: Predrag Radulović i Ljubo Kurdulija.
17. Spisak materijalnih dokaza odbrane Ilije Đajića dat je u Aneksu I presude i čini njen sastavni dio.

3. ZAVRŠNE RIJEČI

3.1. Tužilaštvo BiH

18. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine u svojoj završnoj riječi najprije navodi da je u toku glavnog pretresa predočilo dovoljno dokaza koji potvrđuju da se u radnjama koje su počinili optuženi, a koje su navedene u dispozitivu optužnice, u cjelosti ostvaruju sva obilježja bića krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. KZ BiH, nakon čega pristupa analizi ispunjenosti njegovih opštih elemenata. Postojanje širokog ili sistematičnog napada usmjerenog na civilno hrvatsko i muslimansko stanovništvo, opisali su kroz svoje iskaze gotovo svi svjedoci koji su izvedeni na prijedlog Tužilaštva, navodeći kako u mjestima koje tretira optužnica u drugoj polovini 1992. godine nije ostao nijedan Musliman ili Hrvat na teritorijama ili dijelovima opština koje su bile pod kontrolom Vojske Republike Srpske (VRS). Sva lica prema kojima je napad bio usmjeren bili su civili. Civilni status stanovništva koje je bilo meta napada ne dovodi u pitanje činjenica što su pojedinci posjedovali oružje, ili što se danas vode kao pripadnici određenih vojnih formacija, iz razloga što nisu bili uključeni

u bilo kakve vojne aktivnosti prilikom hapšenja, niti organizovani u bilo kakve vojne formacije, te nisu predstavljali nikakvu prijetnju po tadašnje vojne strukture Srpske Republike BiH, a kasnije Republike Srpske. Da su optuženi znali za napad, kao i da njihove radnje predstavljaju dio napada, za Tužilaštvo je nesporno, kada se posmatra aspekt svijesti optuženih, sa stajališta pozicija koje su u inkriminisanom periodu obavljali, a to je pozicija komandira straže, odnosno stražara u logoru u Bileći. Brojni svjedoci su posvjedočili da su stražari u logoru znali iz kojeg područja dolaze koji zatočeniци. Govoreći o uvodnom dijelu optužnice, Tužilaštvo ističe kako su svi svjedoci svjedočili o uslovima boravka u logoru, svom civilnom statusu, načinu lišenja slobode, o svakodnevnim premlaćivanjima, kao i drugim vidovima nečovječnog postupanja, a kao osobe koje su premlaćivale zatočeničke, i stvarale im atmosferu boravka neizdrživom, navodili su upravo optužene, i to po njihovim nadimcima ili imenima, odnosno prezimenima, a neki su ih i prepoznali u sudnici, zbog čega Tužilaštvo smatra da je uspelo pred Sudom dokazati djelo i identitet počinitelaca za svaku tačku optužnice, čijoj se analizi u nastavku završne riječi detaljno posvetilo. Kada je riječ o identitetu optuženih, Tužilaštvo navodi da je na ovu okolnost izvelo brojne dokaze, na osnovu kojih je identitet optuženih neupitan, pritom ističući da je teza odbrane o zamjeni identiteta optuženog Miloša Mavraka samo strategija, te da se analizom izvedenih dokaza nedvosmisleno može zaključiti da je optuženi Mavrak osoba koja je počinila radnje koje su mu optužnicom stavljene na teret. Tužilaštvo također elaborira i dokaze odbrane i u tom smislu tvrdi kako nijedna odbrana nije izvodila dokaze kojima bi osporila same radnje koje se optuženima stavljaju na teret. Na kraju, Tužilaštvo predlaže da Sud optužene Borisa Bošnjaka, Miloša Mavraka, Miodraga Grubačića i Iliju Đajića oglasi krivima i kazni u skladu sa zakonom, cijeneći sve otežavajuće okolnosti, budući da Tužilaštvo olakšavajuće nije našlo, jer u tretirano vrijeme, samo je na optuženima bila odluka kako će se ponašati prema zatočenicima, to jeste, da li kao određeni stražari koje su svi svjedoci navodili kao osobe koje su im u granicama svojih mogućnosti nastojali olakšati zatočeničke dane i kada, za vrijeme dežura takvih stražara nije bilo fizičkog niti drugog maltretiranja, ili kao optuženi koji su se ponašali na način kako je opisano u optužnici, a koji za takvo ponašanje u tretirano vrijeme nisu imali nikakvog vidnog razloga niti su ga pred Sudom prezentovali, osim da su se svjesno i voljno pridružili širokom i sistematičnom napadu protiv lica nesrpske nacionalnosti na tretiranom području, sa kojeg su zatočeniци logora bili lišavani slobode i zatvarani u logor.

3.2. Odbrana Borisa Bošnjaka

19. Odbrana optuženog Borisa Bošnjaka svojom završnom riječju predlaže da Sud Bosne i Hercegovine, primjenom člana 284. stav 1. tačka c) ZKP BiH, donese oslobađajuću presudu u odnosu na optuženog Bošnjaka. Osvrćući se najprije

na nedopuštenu nepreciznost predmetne optužnice u pogledu vremena izvršenja krivičnog djela koje se optuženom stavlja na teret, a koje je Tužilaštvo BiH u toku glavnog pretresa nedopušteno mijenjalo u odnosu na pojedine tačke optužnice, odbrana ističe da je optuženi bio onemogućen u svom pravu na odbranu alibijem, koja je djelimično bila iznesena tokom glavnog pretresa. Osvrćući se na opšte elemente krivičnog djela iz člana 172. KZ BiH, odbrana ističe kako je Tužilaštvo bilo dužno dokazati postojanje diskriminatorne namjere na strani optuženog van razumne sumnje. Nadalje, odbrana analizira izvedene dokaze koji se tiču opšteg konteksta dešavanja, te navodi da je početkom maja 1992. godine, koji period je obuhvaćen optužnicom, u kasarni Moše Pijade u Bileći bila prisutna JNA, čiji pripadnik je optuženi Bošnjak bio, jer tada VRS još nije ni postojala, što proizilazi iz dokaza Tužilaštva T-113. Opsežnu analizu izvedenih dokaza o širokom i sistematičnom napadu na civilno nesrpsko stanovništvo odbrana je pružila u odnosu na svaku pojedinu opštinu, ističući da Tužilaštvo BiH nije ponudilo niti jedan dokaz, ni na nivou indicije, iz kojeg bi se moglo zaključiti da je optuženi znao (imao svijest) za događaje u opštinama Gacko, Nevesinje, Stolac i Mostar u relevantnom periodu, koji dokazi nisu izvedeni ni za opštinu Bileća, sa čijeg područja nije saslušan nijedan svjedok koji je bio zarobljen i držan u kasarni Moše Pijade. Nadalje, okolnost pozicije optuženog Bošnjaka kao komandanta straže, odbrana smatra nedokazanom, budući da kao takva nije ni postojala u okviru Vojne policije, a sam optuženi je, kako se vidi iz njegove Vojne knjižice (O-1-49), bio regrutovan u JNA i nije imao nikakvo vojno obrazovanje, čin i poziciju. Posebnu pažnju odbrana optuženog Bošnjaka posvećuje statusu lica zatvorenih u kasarni Moše Pijade, apostrofirajući dva perioda njenog funkcionisanja, kao objekta JNA, te objekta VRS, što objašnjava tumačenjem dokaza odbrane OI-30. Pozivajući se na odredbe Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola I, kao i međunarodne standarde, te analizirajući iskaze saslušanih svjedoka, ističe se da je svaki svjedok iz izmijenjene optužnice koji je bio zatvoren u kasarni u Bileći u vrijeme obuhvaćeno optužnicom bio pripadnik oružanih snaga, te se vodio na spisku neke vojne formacije, što proizilazi iz službene evidencije Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, uložene u spis predmeta kao dokaz odbrane 45. Odbrana se, zatim, osvrće i na uslove boravka zatočenika u logoru, navodeći da iz iskaza svjedoka Radovana Škrbića proizilazi da je dužnost optuženog bila obezbjeđenje centra, bezbjednost lica koja se u njemu nalaze, određivanje i raspored smjena straže, dok su stražari svakodnevne izvještaje vezano za stanje u centru podnosili upravniku zatvora. Svjedoci Semir Salčin, Bratoljub Brkljača i Branko Čovilo govorili su o medicinskoj pomoći pružanoj u garnizonskoj ambulanti. Osim toga, navodi se da je u zatvor, u periodu obuhvaćenom optužnicom, ulazio i Međunarodni komitet crvenog krsta (MKCK), registrovao zarobljenike, te istima omogućavao kontakt sa porodicom, što su, između ostalih potvrdili svjedoci Idriz Merzić, Emir Kljako, Dane Puljić, A4, Predrag Radović i drugi. Najveći dio završne riječi odbrana optuženog Borisa Bošnjaka, posvetila je analizi dokaza

izvedenih u vezi sa svakom pojedinom tačkom optužnice, sa posebnim osvrtom na iskaze svjedoka, oštećenih, činjenicu njihovog poznavanja i opisivanja optuženog, saznavanja njegovog identiteta, kao i samog statusa svjedoka u inkriminirajućem periodu. Problematizujući pitanje identifikacije optuženog, kako sa aspekta činjenica, tako i ZKP-a, iznoseći opise i procjene starosti optuženog od strane pojedinih svjedoka saslušanih na glavnom pretresu, odbrana zaključuje da je optuženi Bošnjak identifikovan i opisan na toliko različitih načina da je evidentno da se ne može raditi o istoj osobi koju svjedoci opisuju, te da se u kasarni Moše Pijade nalazila osoba koja je iz Vogošće, koja se bavila sportom i koja je 10 godina starija od Borisa Bošnjaka. Čak i da se, kako se navodi, dozvole određene greške u opisu uzrokovane okolnostima i protekom vremena, radi se o previše različitim podacima za koje je nemoguće da se odnose na istu osobu. Osim toga, odbrana ističe prigovore isticane i u toku glavnog pretresa, a koji se tiču različitih i vremenski neutvrđenih fotografija optuženog Bošnjaka koje su korištene u fotoalbumima: fotografija sa kosom i bez kose. U vezi sa identifikacijom optuženog, odbrana ističe prigovor zakonitosti prepoznavanja u sudnici, navodeći da je neophodno učiniti razliku između prepoznavanja i identifikacije, jer niti jedan svjedok nije izjavio da je ranije poznao optuženog Bošnjaka, pa da bi ga mogao prepoznati. Pozivajući se na član 85. stav 3. ZKP BiH, kao i na praksu Evropskog suda za ljudska prava, odbrana smatra nezamislivim prepoznavanje optuženih u sudnici, budući da se time svjedoku direktno sugeriše ko su optuženi u postupku, odnosno koje su to osobe koje treba prepoznati, kakvo postupanje predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka. U svojoj završnoj riječi, odbrana optuženog Bošnjaka zauzela je stav po pitanju primjene zakona, takav da je Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) blaži zakon konkretno u odnosu na optuženog, a čija mogućnost primjene proizilazi iz odredbe člana 4. KZ BiH, kao i prakse Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP). Nadalje, odbrana podsjeća na dokaze izvedene tokom glavnog pretresa koji se tiču životnih okolnosti optuženog Bošnjaka, kao i na činjenicu da je optuženi u inkriminisanom periodu bio mlađe punoljetno lice od 19 godina, te da njegovo djelovanje mora biti vrednovano u skladu sa okolnostima da je kao mlad, neiskusni i neobučeni preuzeo dužnosti vojnog policajca, u prilog čemu govori praksa Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). Konačno, u svjetlu svega izloženog, odbrana optuženog Borisa Bošnjaka tvrdi da se primjenom načela *in dubio pro reo* na sve elemente krivičnog djela i vida učesća u njemu, ne može doći do zaključka o krivici optuženog. Prema mišljenju odbrane, nijedan dokaz izveden na glavnom pretresu u ovom predmetu ne dokazuje van razumne sumnje da je optuženi Bošnjak poduzeo ijednu inkriminisanu radnju koja mu se stavlja na teret, te da izvedeni dokazi od strane Tužilaštva po svom kvalitetu nemaju potrebnu snagu uvjerljivosti da pokažu osnovanost navoda preambule činjeničnog opisa optužnice, koje se odnose na tvrdnje da je Boris Bošnjak počinio radnje koje mu se optužnicom stavlja na teret.

20. Optuženi Boris Bošnjak se u cjelosti složio sa navodima braniteljice.

3.3. Odbrana Miloša Mavraka

21. Završna riječ odbrane optuženog Miloša Mavraka koncipirana je na način da branilac najprije posvećuje pažnju iznošenju činjenica vezanih za svaku pojedinu tačku optužnice koja se odnosi na njegovog branjenika, a zatim pitanju identiteta, kao i statusa optuženog Mavraka. Elaboracijom pojedinih tačaka optužnice, branilac vrši analizu iskaza saslušanih svjedoka, osvrćući se u najvećoj mjeri na okolnosti identifikacije optuženog, njegovog izgleda, te činjenice poznavanja i prepoznavanja istog od strane pojedinih svjedoka. Kada je riječ o dilemi oko identiteta optuženog Mavraka, odbrana odbacuje navode Tužilaštva o postojanju strategije, te ističe da na takvu sumnju ukazuju svjedoci optužbe, zaključujući da optuženi Mavrak nikada nije bio u Bileći, gdje je jedan od stražara bio Miloš Milićević. Baveći se tematikom prepoznavanja optuženog na osnovu fotografija iz 1985. i 2004. godine, odbrana je mišljenja da nijedno prepoznavanje neće biti od odlučujuće važnosti pri donošenju odluke o odgovornosti optuženog Mavraka, jer je svako prepoznavanje dilema svakog svjedoka, tj. ne postoji nijedan svjedok koji isključivo tvrdi da je u pitanju Miloš Mavrak. U odnosu na status optuženog, odbrana napominje da isti nije bio pripadnik vojne policije koja je obezbjeđivala zatvorenike. Konačno, odbrana predlaže izricanje oslobađajuće presude u odnosu na optuženog Miloša Mavraka, s obzirom na to da isti nije bio stražar u Bileći, nikada nije bio pripadnik vojne policije, niti je tokom rata, ikada formacijski i geografski pripadao ili bio lociran na području Bileće, te da je prije rata bio zaposlen u Aluminijskom kombinatu u Mostaru, koje činjenice su dokazane u postupku, suprotno tvrdnjama Tužilaštva Bosne i Hercegovine.
22. Optuženi Miloš Mavrak složio se sa navodima svog branioca.

3.4. Odbrana Miodraga Grubačića

23. Odbrana optuženog Miodraga Grubačića u završnoj riječi iznosi svoje viđenje dokaza u pogledu krivičnopravne odgovornosti optuženog, prihvatajući navode odbrana optuženih Borisa Bošnjaka i Miloša Mavraka. Odbrana smatra da u dokaznom postupku Tužilaštvo nije dokazalo da je ovaj optuženi izvršio krivično djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret na način opisan u optužnici i da dokazi koji su izvedeni ne upućuju na donošenje osuđujuće odluke i da je nužno donošenje oslobađajuće odluke u odnosu na optuženog Grubačića, temeljeći takav stav na potrebi primjene načela *in dubio pro reo* u konkretnom slučaju. Ova odbrana prigovara postojanju svih elemenata krivičnog djela

Zločini protiv čovječnosti, te tvrdi da na bazi izvedenih dokaza nije dokazano njihovo postojanje, kako u odnosu na postojanje širokog i sistematičnog napada prema civilnom stanovništvu, tako i znanja optuženog Grubačića o postojanju takvog napada, kao i njegovoj svijesti da njegove radnje čine dio tog napada. Nadalje, odbrana optuženog pristupa ocjeni dokaza i činjenica koje su utvrđene izvedenim dokazima za svaku tačku optužnice koja se odnosi na optuženog Grubačića, ističući kako je optuženom u pet od šest tačaka optužnice (tačke 20, 26, 33, 37 i 38) od 19.11.2019. godine, stavljeno na teret izvršenje krivičnog djela zajedno, između ostalog i sa optuženim Milošem Mavrakom, a što je prema stavu odbrane važna činjenica vezana za kredibilitet ovih svjedoka. Napominje se da Tužilaštvo nije dokazalo postojanje velikih bolova i patnji svjedoka-oštećenih, budući da angažovani vještak nije imao parametre na osnovu kojih bi to utvrdio, a da se dokazivanjem iskazima takvih svjedoka ne može izbjeći subjektivnost pri iznošenju ocjene intenziteta bola, odnosno patnje. Odbrana optuženog Miodraga Grubačića ne spori da je isti bio stražar u Bileći, ali spori izvršenje krivičnopравниh radnji od strane optuženog, opisanih u pojedinim tačkama optužnice. Kada je u pitanju kredibilitet svjedoka Tužilaštva, odbrana ukazuje da veliki broj svjedoka Tužilaštva u svojim svjedočenjima pominje optuženog Miloša Mavraka kao navodnog stražara, i to na način da izgovaraju ime i prezime ili samo ime ili prezime lica koje ni na koji način nema veze sa događajima koje tretira optužnica, nazivajući to izmišljanjem ličnih podataka neke osobe svjesno ih dovodeći u kontekst nekih događaja, što za posljedicu može imati uništenje normalnog života te osobe. Prilikom osvrta na identifikaciju optuženog Miodraga Grubačića, odbrana, analizirajući iskaze svjedoka, ukazuje, između ostalog, na činjenice da ovog optuženog u toku postupka nijedan svjedok u sudnici nije identifikovao po punom imenu i prezimenu, te da je nemoguće imati sjećanja takve vrste nakon 28 godina od izvršenja radnji iz optužnice. U pogledu primjene materijalnog zakona, odbrana optuženog Grubačića u potpunosti prihvata stavove iz završne riječi odbrane optuženog Borisa Bošnjaka.

24. Optuženi Miodrag Grubačić prihvatio je navode branioca i složio se sa njima.

3.5. Odbrana Ilije Đajića

25. Završna riječ odbrane optuženog Ilije Đajića koncipirana je u nekoliko cjelina koje se odnose na krivično djelo za koje se optuženi tereti, primjenu materijalnog zakona, analizu iskaza svjedoka odbrane i Tužilaštva, izvedenih vještaka i materijalnih dokaza, kao i završne riječi Tužilaštva, a sve kako bi se pokazala neodrživost teze da je optuženi Đajić počinio djela iz 9 tačaka koje mu se stavljaju na teret preciziranom optužnicom Tužilaštva BiH. Kako se navodi, dvadesetjednogodišnji Ilija Đajić koji je tek pozvan u vojsku u inkriminisanom periodu, nije mogao znati za dešavanja na području opština Gacko, Nevesinje,

Stolac i Mostar, dok za opštinu Bileća Tužilaštvo nije izvelo nijednog svjedoka na okolnosti postojanja širokog i/ili sistematičnog napada. Odbrana se poziva na dokaz odbrane optužnog Borisa Bošnjaka OI-45, prema kome se gotovo svi svjedoci Tužilaštva vode u vojnoj evidenciji kao pripadnici različitih vojnih snaga u periodu njihovog zarobljavanja. Odbrana ne osporava vojno angažovanje Ilije Đajića kao pripadnika bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa VRS, ali osporava njegovo prisustvo na području Gacka, Mostara, Nevesinja i Stoca. Odbrana se dalje fokusira na elemente krivičnog djela progona, konkretno postojanja diskriminatorne namjere koja je jedan od elemenata *mens rea*, pozivajući se na praksu MKSJ i izvodeći zaključak da Tužilaštvo nije tokom izvođenja dokaza niti u jednom slučaju ukazalo na postojanje namjere kod optuženog da diskriminiše bilo koga na bilo koji način. U tom smislu, ističe se da su svjedoci jasno izjavili da optuženi Đajić nikada nije javno promovisao, stvarao strah i iskazivao mržnju prema pripadnicima nesrpske nacionalnosti, i diskriminisao ih na osnovu vjere i nacionalne pripadnosti. Osim toga, odbrana ukazuje i na pravnu praksu u vezi sa uslovima koji trebaju biti ispunjeni da bi se optuženi mogao oglasiti krivim za krivično djelo mučenja u okviru krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti. Kada je riječ o nečovječnom postupanju iz člana 172. stav 1. tačka k) KZ BiH, ova odbrana tvrdi da optuženi nije prouzrokovao patnju koja je bila ozbiljna, stvarna i teška, a u skladu Pictetovih komentara na IV Ženevsku konvenciju, te da tužilac nije utvrdio da su oštećeni navedeni u tačkama optužnice koje terete optuženog Đajića, zaista i pretrpili teške duševne patnje i ozbiljne povrede zdravlja trajnog karaktera, zbog čega sudeće vijeće ne može utvrditi odlučne činjenice kada je u pitanju krivično djelo nečovječno postupanje. Kada su u pitanju inkriminisane radnje za koje se po optužnici tereti optuženi Ilija Đajić, opisane u tačkama 17, 19, 26, 29, 30, 33, 38, 39 i 40, te njegove radnje se, prema mišljenju odbrane, generalizuju sa radnjama ostalih optuženih i više NN lica, opisujući te radnje u svim tačkama na identičan način. Ističe se da se bez konkretizacije radnji optuženog, čak i da se prihvati da je bio prisutan kritičnih prilika u prostorijama gdje su boravila zatočena lica, ne mogu utvrditi granice njegovog umišljaja, koji kao subjektivni element krivičnog djela mora biti utvrđen da bi neko bio oglašen krivim u krivičnopravnom smislu. Navedeno predstavlja, kako se navodi, kršenje odredbe člana 300. stav 1. tačka a) ZKP BiH i onemogućava svaki pokušaj odbrane da pristupi kvalitetnoj pripremi. U nastavku završne riječi, odbrana temeljito analizira iskaze svjedoka odbrane koji su svjedočili o činjenicama vezanim za prisustvo optuženog na određenim mjestima, a svoje iskaze su, kako odbrana smatra, dali detaljno i istinito, dok Tužilaštvo nije u dodatnim dokazima izvodilo dokaze koji bi pobijali alibi optuženog Ilije Đajića. Odbrana, zatim, kao bitnu stvar naglašava kako se optuženi Đajić u svakoj od tačaka optužnice tereti da je zabranjene radnje preduzimao sa optuženim Milošem Mavrakom, a da su mahom svi svjedoci odbrane kategorično tvrdili da Miloš Mavrak tada uopšte nije bio u Kasarni Moše Pijade. U vezi sa primjenom materijalnog prava, odbrana smatra da se u ovom predmetu ima primijeniti krivični zakon koji je važio u vrijeme navodnog

izvršenja radnji koje se stavljaju na teret optuženom Iliji Đajiću, a to je Krivični zakon SFRJ, koji je kao preuzeti zakon važio i u Republici BiH, nakon njenog priznanja kao samostalne države. Odbrana svoju završnu riječ okončava prijedlogom da Sud, shodno principu *in dubio pro reo*, donese oslobađajuću presudu, imajući u vidu da Tužilaštvo nije dokazalo, van razumne sumnje, da je optuženi Ilija Đajić preduzeo radnje izvršenja koje mu se stavljaju na teret i da je za njih odgovoran. Opreza radi, ukoliko Sud nađe da ima elementa krivične odgovornosti optuženog, odbrana ističe da bi se, imajući u vidu kaznenu politiku Suda BiH i olakšavajuće okolnosti poput porodičnih prilika, starosti optuženog u inkriminisanom periodu i drugih, u tom slučaju trebala izreći najniža zakonom predviđena kazna, odnosno kazna ispod zakonom propisanog minimuma.

26. Optuženi Ilija Đajić prihvatio je navode branioca i složio se sa njima.

4. PROCESNE ODLUKE

4.1. Odluke o mjerama zaštite za svjedoke

27. Odlučujući o prijedlogu Tužilaštva broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 30.11.2015. godine, sudija za prethodni postupak donio je rješenje broj: S1 1 K 019908 15 Krn 6 od 03.12.2015. godine, kojim su svjedocima „A-1“, „A-2“, „A-3“, „A-4“ i „A-5“ određene mjere zaštite ličnih podataka na način da su svjedocima dodijeljeni pseudonimi. Budući da se radilo o svjedocima koji su žrtve i očevici inkriminiranih događaja, Sud je našao opravdanim odrediti mjere zaštite, posebno imajući u vidu traume koje su isti pretrpjeli, što ih svrstava u kategoriju ugroženih svjedoka, a sve imajući u vidu odredbu iz člana 3. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.
28. Na glavnom pretresu svoje iskaze dali su svjedoci „A1“, „A3“, „A4“ i „A5“ uz mjere zaštite koje su im određene navedenim rješenjem, dok je na osnovu člana 271. ZKP BiH iskaz svjedoka „A2“ pročitao.
29. Na ročištu za nastavak glavnog pretresa, održanom dana 03.12.2019. godine, bilo je predviđeno da se kao svjedok replike Tužilaštva sasluša svjedok koji je u predmetu Suda BiH koji se vodio protiv optuženog Krste Savića X-KRŽ/07/400 saslušan kao svjedok sa mjerama zaštite. Tom prilikom, Vijeće je na dijelu sjednice za koji je isključilo javnost dalo mogućnost da se stranke i branioci izjasne o prijedlogu Tužilaštva da se svjedoku i u ovom postupku odrede mjere zaštite u onom obimu u kojem su mu mjere ranije određene u drugom predmetu. Po pitanju mjera zaštite odbrane optuženih su izjavile da su saglasne da se iste mjere preuzmu, odnosno da se ne protive takvom

prijedlogu Tužilaštva imajući u vidu da je svjedok u drugom predmetu već imao te mjere zaštite, s tim da je branilac optuženog Miodraga Grubačića naglasio da svjedok u ovom predmetu nema nikavih razloga za određivanje mjera zaštite, ali da se ne protivi određivanju istih zbog poštovanja ranije određenih mjera pred ovim sudom.

30. Nakon što je saslušalo stranke i braniocce optuženih, Vijeće je donijelo odluku da se svjedoku dodijele iste mjere zaštite koje je svjedok imao u postupku koji se pred Sudom BiH vodio protiv optuženog Krste Savića X-KRŽ/07/400, a u skladu sa rješenjem suda od 12.02.2008.godine, i to: zaštita identiteta na način da je svjedoku dodijeljen pseudonim, te dodatne mjere zaštite određene na glavnom pretresu,¹ i to: svjedočenje iza paravana, zabrana objavljivanja fotografije u medijima uz isključenje striminga za zgrade Suda i Tužilaštva, uz isključenje javnosti u dijelu svjedočenja koje se odnosi na mjesto stanovanja svjedoka. U ovom predmetu svjedokov identitet je zaštićen na način da mu je dodijeljen pseudonim „F“.
31. Kada je u pitanju svjedok „F“ Tužilaštvo je obavijestilo Sud da je svjedok ranije prisustvovao ročištu za nastavak glavnog pretresa, kada je došao kao pratnja dva svjedoka koji su dali svoj iskaz na glavnom pretresu u ovom predmetu.² Odbrane optuženih saglasno su izjavile da se protive da se ovaj svjedok uopće sasluša budući da je slušao svjedočenje drugih svjedoka, te na taj način njegovo saslušanje bi po ocjeni odbrana predstavljalo povredu odredaba Zakona o krivičnom postupku koji nalaže da se svjedoci saslušavaju samostalno i bez prisustva drugih svjedoka.
32. Nakon izjašnjenja stranaka i branilaca, Sud je donio odluku da se svjedok ipak sasluša, posebno iz razloga što se radi o svjedoku replike, za kojeg u vrijeme saslušanja svjedoka Tužilaštva čijem svjedočenju je prisustvovao uopće nije bilo poznato da će svjedočiti u kasnijoj fazi izvođenja dokaza replike, ali svakako Vijeće je napomenulo da će iskaz ovog svjedoka cijeniti u vezi sa iskazima drugih svjedoka, a posebno imajući u vidu iskaze svjedoka Mile Azinovića i Keme Bulića čijem svjedočenju je prisustvovao.³

4.2. Odluke o ponovnom otpočinjanju glavnog pretresa (član 251. ZKP BiH)

33. Odredba člana 251. ZKP BiH propisuje da:

¹ Održanom dana 03.12.2019. godine.

² Mile Azinović i Kemo Bulić, saslušani dana 05.09.2017.godine.

³ Vidjeti presudu Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj: 09 0 K 004926 12 Kž 13 od 28.05.2012.godine.

1) Ako se glavni pretres koji je bio odgođen drži pred istim sudijom, odnosno vijećem, pretres će se nastaviti, a sudija, odnosno predsjednik vijeća će ukratko iznijeti tok ranijeg glavnog pretresa. Sudija, odnosno predsjednik vijeća može odrediti da glavni pretres počne ponovo.

(2) Glavni pretres koji je odgođen mora ponovo početi ako se izmijenio sastav vijeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vijeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu, odnosno da se koristi zapisnik o uviđaju.

(3) Ako se glavni pretres drži pred drugim sudijom, odnosno predsjednikom vijeća - glavni pretres mora ponovo početi i svi dokazi se moraju ponovo izvesti. Izuzetno, ako se pretres drži pred drugim predsjednikom vijeća, uz saglasnost stranaka i branioca, vijeće može odlučiti da se ranije izvedeni dokazi neće ponovo izvoditi.

(4) U slučaju iz st. (2) i (3) ovog člana, sudija odnosno vijeće može bez saglasnosti stranaka i branioca, a nakon njihovog saslušanja, odlučiti da se iskazi svjedoka i vještaka dati u ranijem pretresu koriste kao dokaz ukoliko su svjedoci ili vještaci umrli, duševno oboljeli, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć ili je znatno otežan iz drugih razloga.

34. U ovom predmetu glavni pretres je u više navrata počeo iznova, ali uz saglasnost stranaka i branilaca u predmetu Vijeće je donosilo odluke da se ranije izvedeni dokazi koriste, te da se svjedoci i vještaci ponovo ne pozivaju.
35. Naime, između ročišta održanih 12.04.2016. godine i 17.05.2016. godine, 24.05.2016 i 28.06.2016. godine, 28.06.2016. godine i 16.08.2016. godine, 16.08.2016. godine i 27.09.2016. godine, 15.11.2016. godine i 20.12.2016. godine, 14.03.2017. godine i 06.06.2017. godine, 18.07.2017. godine i 05.09.2017. godine, 12.09.2017. godine i 15.05.2018. godine, 03.07.2018. godine i 28.08.2018. godine, 30.10.2018. godine i 12.03.2019. godine, 16.04.2019. godine i 14.06.2019. godine, 09.07.2019. godine i 03.09.2019. godine protekao je vremenski period duži od 30 (trideset) dana.
36. Kako su stranke u postupku i branioci optuženih od strane Vijeća bili obavješteni da se u naprijed navedenim vremenskim periodima glavni pretres neće moći održati u roku od trideset dana, isti su u smislu naprijed citirane zakonske odredbe, dali svoju saglasnost, tako da je u navedenim slučajevima glavni pretres počinjao iznova, s tim da su se na istome koristili svi do tada provedeni dokazi, kako iskazi svjedoka tako i materijalna dokumentacija.
37. U ovom predmetu je više puta došlo do promjene člana sudećeg Vijeća, a u konačnici i do promjene predsjednika Vijeća na način da je član Vijeća postao predsjednik sudećeg Vijeća.

38. Najprije je došlo do izmjene člana Vijeća na samom početku glavnog pretresa dana 17.05.2016. godine, kada je dotadašnji član Vijeća sudija Davorin Jukić, uz saglasnost stranaka i branilaca zamjenjen sa sudijom Džemilom Begović. Zatim, dana 05.09.2017. godine izmjenio se član Vijeća na način da je sudija Jasmina Ćosić Dedović postala član Vijeća umjesto dotadašnjeg člana, sudije Džemile Begović. Stranke su na ročištu održanom dana 05.09.2017. godine dale saglasnost za promjenu člana Vijeća kao i saglasnost da se, iako je glavni pretres počeo iznova sa novim članom Vijeća, koriste ranije provedeni dokazi čiji je popis prikazan na grafoskopu i konstatovan na zapisniku. Novom članu vijeća je ostavljeno dovoljno vremena da se upozna sa do tada provedenim dokazima nakon čega se ista izjasnila da ne bi imala dodatnih pitanja svjedocima koji su do tada saslušani. Za promjenu predsjednice Vijeća (sudija Jasmina Ćosić Dedović umjesto sudije Jasmine Kosović – zbog odlaska u penziju) stranke i branioci su dali i pismenu saglasnost, i to: Tužilaštvo BiH je dostavilo pisanu saglasnost 25.01.2018. godine, advokat Nina Kisić (braniteljica optuženog Borisa Bošnjaka) dana 26.01.2018. godine, advokat Dragoslav Perić (branilac optuženog Miloša Mavraka) dana 29.01.2018. godine, advokat Radivoje Lazarević (branilac optuženog Miodraga Grubačića) dana 03.02.2018. godine i advokat Milenko Vojo Radović (branilac optuženog Ilije Đajića) dana 29.01.2018. godine. Na nastavku glavnog pretresa održanom dana 15.05.2018. godine, stranke i braniocu su dali i usmenu saglasnost na zapisnik, kako za promjenu predsjednika sudećeg Vijeća, tako i za korištenje do tada provedenih materijalnih dokaza. Nakon što je tada član Vijeća (a ranija predsjednica Vijeća) sudija Jasmina Kosović najavila odlazak u penziju, stranke su na ročištu održanom 03.07.2018. godine dale saglasnost za ponovnu izmjenu člana Vijeća, te je u konačnici, tada, na mjestu člana Vijeća sudiju Jasminu Kosović zamjenila sudija Enida Hadžiomerović, a što je konstatovano na ročištu za nastavak glavnog pretresa održanom dana 28.08.2018. godine, kada su stranke i branioci potvrdili da su saglasni i da se svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo, nego da se koriste njihovi iskazi dati na ranijem glavnom pretresu. Novom članu sudiji Enidi Hadžiomerović je također ostavljeno dovoljno vremena da se upozna sa do tada provedenim dokazima nakon čega se izjasnila da ne bi imala dodatnih pitanja svjedocima koji su do tada saslušani. Također, u svim naprijed navedenim situacijama popis provedenih dokaza prikazan je na grafoskopu, a na zapisniku je konstatovano da isti čini sastavni dio spisa.

4.3. Odluka o isključenju javnosti sa dijela glavnog pretresa

39. U skladu sa odredbom člana 235. ZKP BiH, sudeće vijeće je u toku postupka, na prijedlog stranaka i branioca, a po njihovom saslušanju, isključilo javnost sa pojedinih dijelova glavnog pretresa.

40. Isključenje javnosti opravdavali su razlozi zaštite interesa svjedoka, i to intimnog života oštećenih svjedoka, kao i svjedoka sa mjerama zaštite, a uslijedili su na dijelovima ročišta kada se nije moglo predvidjeti da li će svjedok, stranke u postupku ili branitelji prilikom obrazlaganja traženih mjera iznijeti podatke kojim bi se ugrozila zaštita identiteta svjedoka.
41. Isključenja javnosti uslijedila su na nastavcima glavnog pretresa koji su održani u dane: 18.07.2017. godine, 30.10.2019. godine i 03.12.2019. godine.
42. Na ročištu za nastavak glavnog pretresa, održanom dana 18.07.2017. godine, Vijeće je isključilo javnost sa dijela glavnog pretresa i to zbog zaštite intimnog života oštećenog svjedoka Islama Džiho.
43. Vijeće je isključilo javnost i sa dijela ročišta za nastavak glavnog pretresa održanog dana 30.10.2019. godine kada je svjedok sa mjerama zaštite „A4“ davao lične podatke, koji se nisu mogli na drugi način uzeti od svjedoka budući da je svjedočio putem video konferencijske veze iz druge države, a posredstvom Međunarodne pravne pomoći.
44. Također, javnost je u tri navrata nakratko isključena na ročištu održanom dana 03.12.2019. godine, kada je bilo raspravljano o mjerama zaštite za svjedoka „F“, te u dijelu svjedočenja ovog svjedoka kada je iznosio podatke o mjestu gdje je stanovao, a sve u cilju zaštite podataka svjedoka i sprečavanja otkrivanja njegovog identiteta.
45. Vijeće je prilikom isključenja javnosti obavjestilo javnost o razlozima isključenja, kao i odlukama donesenim na zatvorenom dijelu sjednice, a sve u skladu sa članom 237. ZKP BiH.

4.4. Odluka o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza

46. Vijeće je postupajući u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH⁴ prihvatilo da se kao dokaz tužioca pročitaju i uvedu u spis izjave svjedoka „A2“,⁵ Fadila

⁴ Članom 273. stav 1. ZKP BiH propisano je da: „*Iskazi dati u istrazi dopušteni su kao dokaz na glavnom pretresu i mogu biti korišteni prilikom direktnog i unakrsnog ispitivanja ili pobijanja navoda...*“. Stav 2. istog člana propisuje da izuzetno od stava 1. ovog člana, zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu po odluci sudije, odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć ili je znatno otežan iz važnih uzroka.

⁵ T-146 Zapisnik o saslušanju svjedoka „A2“, Tužilaštvo BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 22.07.2014. godine.

Trebovića,⁶ Muje Lizde,⁷ Mladena Bevande,⁸ Kemala Šarančića⁹ i Franje Drmaća.¹⁰

47. Nakon izvršenog uvida u izvode iz matičnih knjiga umrlih koji su uloženi u sudski spis vijeće je utvrdilo da su navedeni svjedoci preminuli. Kako je iz tih razloga, neposredno saslušanje navedenih svjedoka pred Sudom bilo nemoguće, Vijeće je zaključilo da su time ispunjeni uslovi propisani članom 273. stav 2. ZKP BiH za čitanje i korištenje zapisnika iz istrage, kao dokaza na glavnom pretresu.
48. Stoga je Vijeće prihvatilo prijedlog tužioca i iskazi navedenih svjedoka su pročitani na glavnom pretresu održanom dana 02.04.2019. godine.
49. Vijeće je u cilju što efikasnijeg i ekonomičnijeg vođenja postupka prihvatilo da se u spis uvrste i izjave oštećenih po pitanju postavljanja imovinskopravnog zahtjeva, pa je u tom smislu, uz prethodnu saglasnost stranaka i branilaca u postupku odlučeno da se oštećeni koji se saslušavaju samo radi postavljanja imovinsko pravnog zahtjeva za naknadu štete ne pozivaju na sud nego da se u spis ulože izjave sljedećih oštećenih: Leo Spužević,¹¹ Fatima Miljanović¹² i Ekrem Čampara¹³.

⁶ T-147 Zapisnik o saslušanju svjedoka Fadil Trebović, Tužilaštvo BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 22.07.2014. godine.

⁷ T-148 Zapisnik o saslušanju svjedoka Mujo Lizde, Tužilaštvo BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 17.07.2014. godine; Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografije, Državna agencija za istrage i zaštitu broj: I-16-15/3-04-2-165-07-53/15 od 01.06.2015. godine; Dopis općina Čapljina, matični ured od 12.10.2018. godine, u prilogu Izvod iz Matične knjige umrlih broj: 02-15-4-895/18, Čapljina 12.10.2018. godine za lice Mujo Lizde.

⁸ T-149 Zapisnik o saslušanju svjedoka Mladen Bevanda, Tužilaštvo BiH, Mostar broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 14.07.2014. godine, dopis HNK od 18.10.2018. godine, u prilogu Izvod iz matične knjige umrlih broj 04/1-15-4-5208/2018 od 18.10.2018. godine za lice Mladen Bevanda.

⁹ T-150 Zapisnik o saslušanju svjedoka Kemal Šarančić, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar, broj: T-16-12/3-04-2-Z-198/14 od 08.09.2014. godine, Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografije broj: I-16-15/3-04-2-165-07-32/15 od 26.05.2015. godine, lice Boris Bošnjak.

¹⁰ T-151 Zapisnik o saslušanju svjedoka Franjo Drmać, Državna agencija za istrage i zaštitu, regionalni ured Mostar, broj: T-16-12/3-04-2-Z-216/14 od 07.10.2014. godine, Dopis Grada Mostara od 26.10.2018. godine, u prilogu Izvod iz matične knjige rođenih broj: 04/1-15-1-35326/2018 od 26.10.2018. godine.

¹¹ Zapisnik o saslušanju svjedoka Leo Spužević, Tužilaštvo BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 02.06.2016. godine.

¹² Zapisnik o saslušanju svjedoka Fatima Miljanović, Tužilaštvo BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 02.06.2016. godine.

¹³ Zapisnik o saslušanju svjedoka Ekrem Čampara, Tužilaštvo BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 07.06.2016. godine.

4.5. Odluke o izmjeni redoslijeda izvođenja dokaza (član 261. stav 2. ZKP BiH)

50. Vijeće je u toku glavnog pretresa u više navrata donijelo odluku na osnovu člana 261. stav 2. ZKP BiH da se izmjeni redoslijed izvođenja dokaza na glavnom pretresu.
51. Naime, na ročištu održanom 02.04.2019. godine Tužilaštvo BiH je obavijestilo Sud BiH da je svjedok „A4“, koji ima prebivalište van Bosne i Hercegovine, prema informacijama koje je dao Tužilaštvu voljan da svjedoči, ali da ne želi da dođe u Bosnu i Hercegovinu kako bi svjedočio, već da insistira na saslušanju putem video linka. Imajući u vidu da je organizacija video linka sa drugom državom, posredstvom Međunarodne pravne pomoći iziskivala duže vrijeme, pretresno Vijeće je uz saglasnost stranaka i branilaca donijelo odluku da se izmijeni redoslijed izvođenja dokaza, te da se, iako nije okončan dokazni postupak Tužilaštva, krene sa provođenjem dokaza odbrane. Ovakvu odluku Vijeće je donijelo prije svega imajući u vidu da je u interesu samih optuženih da se postupak vodi bez odugovlačenja, te obavezu Suda da se stara o efikasnom i ekonomičnom vođenju postupka. Vijeće je naravno imalo u vidu da će nakon što se sasluša svjedok „A4“, odbrane eventualno imati potrebu da predlože još dokaza, koji bi proizašli iz ovog svjedočenja, što je i ostavilo kao mogućnost da se odbrane o ovom pitanju očituju nakon što i svjedok „A4“ da svoj iskaz i time Tužilaštvo okonča izvođenje svojih dokaza.
52. Nakon toga, Vijeće je izmijenilo i redoslijed saslušanja svjedoka odbrana optuženih, pa je dana 03.09.2019. godine, a nakon dobivene saglasnosti stranaka i branilaca, donijelo odluku da, iako odbrana prvooptuženog Borisa Bošnjaka nije okončala svoj dokazni postupak, sa provođenjem dokaza započne odbrana optuženog Miloša Mavraka. Naime, odbrana optuženog Borisa Bošnjaka je također predložila da se dio svjedoka sasluša putem video linka, što je iziskivalo dodatno vrijeme za organizaciju i tehničke pripreme za saslušanje, a također odbrana Borisa Bošnjaka imala je i poteškoće u pogledu pribavljanja određenih materijalnih dokaza od Ministarstva odbrane BiH u čemu je u konačnici intervenisao i sam Sud. Također, Vijeće je dozvoljavalo da zajedničke svjedoke¹⁴ za više odbrana direktno ispituju branioci na jednom ročištu, kako bi se izbjeglo ponovno pozivanje istih svjedoka, te je i na taj način odstupilo od redoslijeda izvođenja dokaza jer je odbrana četvrtooptuženog Ilije Đajića saslušavala zajedničke svjedoke sa odbranom prvooptuženog, iako druge dvije odbrane nisu provele svoj dokazni postupak. Ovakvu odluku je

¹⁴ Miomir Damjanac, Nenad Dželetović, Sava Vujović, Božidar Lero, Milan Samardžić, Mladen Milošević.

Vijeće donijelo u skladu sa načelom efikasnosti i ekonomičnosti sudskog postupka, a nakon pribavljene saglasnosti stranaka i branilaca.

53. Vijeće je uvažavajući razloge koje je iznijela odbrana Borisa Bošnjaka u pogledu poteškoća da od Ministarstva odbrane BiH pribavi određene materijalne dokaze ponovo, a nakon dobivene saglasnosti stranaka i branilaca, napravilo izmjenu redoslijeda provođenja dokaza, pa je u cilju procesne ekonomičnosti i efikasnosti najprije provelo dokaze replike Tužilaštva, a potom kada su se stekli uvjeti i preostale materijalne dokaze koje je odbrana pribavila iz Arhiva Ministarstva odbrane BiH.
54. Pored toga, Vijeće je odstupilo od redoslijeda izvođenja dokaza na glavnom pretresu i kada je dozvolilo da Tužilaštvo prezentuje svjedocima i u spis ulaže zapisnike o prepoznavanju optuženog Miloša Mavraka, a koje je vršeno nakon podizanja i potvrđivanja optužnice. Naime, u toku postupka odbrana optuženog Miloša Mavraka iznijela je argumente i tvrdnju da je došlo do zamjene identiteta optuženog Miloša Mavraka sa drugim licem, koje je zaista bilo stražar u Bileći, koji se također zove Miloš. Odbrana je tvrdila da optuženi Mavrak nikada nije bio stražar u Bileći, te da ga svjedoci miješaju sa Milošem Milićevićem. Imajući to u vidu, Tužilaštvo je, kako je samo navelo „*u interesu pravde*“, ponovno zatražilo od određenog broja svjedoka da izvrši prepoznavanje lica koje iz perioda zatočeništva identifikuju kao Miloš, te sada u fotoalume dodalo i fotografiju Miloša Milićevića, za kojeg je odbrana tvrdila da je riječ o licu koje svjedoci miješaju sa optuženim. Vijeće je dalo priliku braniocima optuženih da se izjasne na prijedlog Tužilaštva da se svjedocima prezentuju i ovi zapisnici, iako je riječ o dokazima koji su pribavljeni nakon podizanja i potvrđivanja optužnice, odnosno o dopuni dokaznog postupka. Branilac optuženog Borisa Bošnjaka, advokat Nina Kisić predložila je da se ovi zapisnici ulažu kao dopuna, tek nakon što sve strane u postupku provedu svoje dokaze ili pak da odbrana drugooptuženog ih ulaže kao svoje dokaze. Branilac optuženog Miloša Mavraka je izjavio da je odbrana saglasna sa uvođenjem predmetnih zapisnika, te dodao da ukoliko tužilac ne uloži ove zapisnike, dio njih će svakako uložiti odbrana. Branioци optuženih Miodraga Grubačića i Ilije Đajića ostavili su na ocjenu Vijeću, jer je riječ o dokazima koji nisu relevantni za njihove branjenike. Imajući u vidu izjašnjenja stranaka i branilaca, Vijeće je prihvatilo prijedlog da se navedeni zapisnici prezentuju svjedocima prilikom njihovog saslušanja, te uvedu u sudski spis, na koji način je odstupljeno od redoslijeda provođenja dokaza. Naime, kako je to predviđeno članom 262. stav 2. ZKP BiH, Vijeće može donijeti odluku kojom će izmijeniti redoslijed provođenja dokaza, što je i učinilo, a cijeneći da je to u interesu svestranog razjašnjenja stvari, te da bi ostavljanje ovih dokaza za eventualnu dopunu dokaznog postupka bilo na štetu načela ekonomičnosti i efikasnosti sudskog postupka koje je sud dužan osigurati. Kada bi se navedeni dokazi uvodili u sudski spis kao dopuna dokaznog postupka, to bi iziskivalo ponovno pozivanje svjedoka na sud, što bi

po ocjeni Vijeća bilo suprotno načelima ekonomičnosti, efikasnosti, a i dodatnom izlaganju svjedoka stresu ponovnog pojavljivanja pred sudom. Vijeće je imajući u vidu navedeno prihvatilo prijedlog Tužilaštva i dozvolilo da se zapisnici o prepoznavanju sačinjeni nakon potvrđivanja optužnice prezentuju svjedocima i ulože u spis kao dokazi.

4.6. Odluka kojom se nalaže Tužilaštvu da redukuje broj predloženih svjedoka koji svjedoče na iste okolnosti (kumulativni svjedoci)

55. Optužnicom Tužilaštva BiH T20 0 KTRZ 0000044 09 od 10.12.2015. godine predloženo je saslušanje 78 svjedoka, 4 oštećena, 1 vještak i provođenje 216 materijalnih dokaza. Na predpretresnom ročištu Tužilaštvo je iznijelo plan izvođenja dokaza, te prezentovalo Sudu okolnosti na koje planira saslušati svakog pojedinog svjedoka. Vijeće je utvrdilo da se na određene okolnosti kumulira veliki broj svjedoka, te imajući u vidu obimnost optužnice i predloženih dokaza, Vijeće je naložilo tužiocu da redukuje broj svjedoka na određene okolnosti, na koje ima veliki broj dokaza, ostavljajući na dispoziciju tužiocu od kojih svjedoka će odustati. Tužilaštvo je tokom postupka vodilo računa o ovoj uputi Vijeća, te u nekoliko navrata odustalo od određenih svjedoka.
56. Dana 11.07.2017. godine pretresno Vijeće je, nakon što je saslušan veliki broj svjedoka na opšte okolnosti boravka u logoru, naložilo tužiocu da se svjedoci više ne ispituju na opšte okolnosti uvjeta u logoru, ishrani, higijenskim i zdravstvenim uvjetima koji su vladali. Vijeće je naložilo tužiocu i da ispitivanje fokusira na ono što su svjedoci lično preživjeli i ono što su činjenični navodi optužnice.
57. Naime, Vijeće je do tog ročišta prethodno saslušalo 23 svjedoka koji su oštećeni i koji su kao zatočnici boravili u kasarni Moše Pijade u Bileći. Na osnovu njihovih iskaza, Vijeće je steklo dojam o uvjetima koji su vladali u logoru u periodu obuhvaćenom optužnicom, te imajući u vidu da je predložen još veliki broj svjedoka koje je tek trebalo saslušati, Vijeće je odlučilo da se na ovaj način ograniče okolnosti svjedočenja, odnosno izbjegne kumulacija dokaza na istu okolnost, sve sa ciljem da se postupak vodi i okonča u razumnom roku.

4.7. Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva i odbrane Borisa Bošnjaka za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupku pred MKSJ

58. Vijeće je dana 23.01.2017. godine, postupajući u skladu sa odredbom člana 4. Zakona o ustupanju predmeta,¹⁵ donijelo odluku, u formi rješenja,¹⁶ kojim se djelimično prihvata prijedlog Tužilaštva BiH, broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 29.03.2016. godine, te su činjenice, utvrđene od strane pretresnog vijeća u predmetu MKSJ Tužilac protiv Momčila Krajišnika broj IT-00-39 od 27.09.2006. godine, prihvaćene kao utvrđene u obimu kako je navedeno dalje u tekstu:

1. *„Dana 9. januara 1992. skupština bosanskih Srba jednoglasno je proglasila “Republiku srpskog naroda Bosne i Hercegovine”:
... na područjima srpskih autonomnih regija u oblasti i drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini, uključujući i područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog 9. i 10. novembra 1991. godine na kome se srpski narod izjasnio za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji.226
Skupština je dodala sljedeće: “Teritorijalno razgraničenje sa političkim zajednicama drugih naroda Bosne i Hercegovine, kao i razrješenje drugih međusobnih prava i obaveza, izvršiće se mirnim putem i dogovorno”.227
Deklaracija se trebala provesti u slučaju da nezavisnost Bosne i Hercegovine prizna međunarodna zajednica.228 Usprkos tome, naoružavanje srpskog stanovništva vršeno uz podršku SDS-a u istom periodu ukazuje na to da se rukovodstvo bosanskih Srba istovremeno pripremalo za drugi pravac djelovanja. genocida koji je nad njim izvršen u drugom svjetskom ratu, a na osnovu plebiscita održanog.“*
2. *„Dana 6. aprila 1992. Evropska zajednica je priznala nezavisnost Bosne i Hercegovine.277 Sljedećeg dana skupština bosanskih Srba, kojom je predsjedao Milovan Milanović, proglasila je nezavisnost Srpske Republike Bosne i Hercegovine (dana 12. avgusta 1992. naziv republike promijenjen je u “Republika Srpska”278).“*
3. *„Dana 24. aprila 1992., na zajedničkoj sjednici SNB-a i vlade bosanskih Srba, postignut je sporazum da će razmjenom ratnih zarobljenika rukovoditi Ministarstvo pravosuđa.325 Dana 8. maja 1992. vlada je formirala Centralnu komisiju za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode.“*
4. *„Prema Ustavu bosanskih Srba, građani republike bosanskih Srba imali su pravo i obavezu da budu pripadnici oružanih snaga JNA i TO-a.*

¹⁵ Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i korištenju dokaza pribavljenih od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u BiH.

¹⁶ Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva BiH, broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 29.03.2016. godine, kojom se činjenice utvrđene od strane pretresnog vijeća u predmetu MKSJ Tužilac protiv Momčila Krajišnika broj IT-00-39 od 27.09.2006. godine, prihvataju kao utvrđene.

Prema definiciji iz Ustava, pripadnici oružanih snaga su građani koji učestvuju u odbrani republike bosanskih Srba.396 Dana 1. juna 1992. Zakonom o vojsci proglašena je Vojska Republike Srpske (u daljem tekstu: VRS), koja je imala dužnost da brani suverenitet, teritoriju i nezavisnost republike.“ 397

5. *„Usprkos stvaranju VRS-a, jedinice TO-a nisu u potpunosti raspuštene i TO je i dalje imao značajnu ulogu. Dana 15. maja 1992. Mićo Stanišić je dodatno mobilisao snage TO-a u skladu s odlukom Biljane Plavšić i Nikole Koljevića. 4“*
6. *„JNA se formalno povukla iz Bosne i Hercegovine 19. i 20. maja 1992., u vrijeme kada je okončana transformacija onog što je od JNA ostalo na teritoriji Bosne i Hercegovine u VRS. 415 Dana 21. maja 1992. predsjedništvo bosanskih Srba pozvalo je na opštu mobilizaciju sve vojno sposobne građane republike bosanskih Srba.416 Pored toga, u mjesecima koji su uslijedili, usprkos određenog kašnjenja,417 mnoge jedinice srpskog TO-a preimenovane su u “lake brigade” VRS-a.418“*
7. *„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Bileća bilo je 10.628 (80 posto) Srba, 1.947 (15 posto) Muslimana, 39 Hrvata, 222 Jugoslovena i 448 osobe druge ili nepoznate nacionalnosti.1361.“*
8. *„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Gacko bilo je 6.661 (62 posto) Srba, 3.858 (36 posto) Muslimana, 29 Hrvata, 84 Jugoslovena i 156 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.1493.“*
9. *„Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Nevesinje bilo je 10.711 (74 posto) Srba, 3.313 (23 posto) Muslimana, 210 (1 posto) Hrvata, 123 Jugoslovena i 91 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.1530.“*

U preostalom dijelu prijedlog Tužilaštva Vijeće je odbilo kao neosnovan.

59. Dana 01.04.2019. godine Vijeće je odlučujući o prijedlogu braniteljice optuženog Borisa Bošnjaka donijelo rješenje broj S1 1 K 0019908 16 KrI kojim je djelimično prihvaćen prijedlog odbrane, pa su sljedeće činjenice utvrđene od strane pretresnog vijeća u predmetu MKSJ, i to: *Prlić et al* br. IT-04-74 (presuda pretresnog vijeća od 29.05.2013. godine), prihvaćene kao utvrđene¹⁷ u obimu i redosljedom kojim su nabrojane u daljem tekstu:

1. *U maju 1992. godine uspostavljena je vojna saradnja, ovaj put između HVO-a i Armije BiH, protiv JNA i VRS. (par.440 Tom I)*

¹⁷ Rješenje od 01.04.2019. godine kojim se djelimično usvaja prijedlog odbrane optuženog Borisa Bošnjaka od 25.09.2018. godine za prihvatanje činjenica utvrđenih od strane pretresnog vijeća u predmetu MKSJ-a i to: *Prlić et al* br. IT-04-74 (presuda pretresnog vijeća od 29.05.2013. godine) kao utvrđenih.

2. *Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u općini Mostar je živjelo 126.628 stanovnika, od kojih je bilo 34,6 % Muslimana, 33,9 % Hrvata i 18,8 Srba. Ostali stanovnici su bili "Jugosloveni" i ostali. (par. 671 Tom II)*
3. *Tokom perioda maj-juni 1992. godine, kada je u općini Mostar došlo približno 25.000 izbjeglica ili raseljenih osoba iz istočnog djela RBiH i srednje Bosne, većina stanovnika srpske nacionalnosti je otišla iz grada Mostara ili je protjerana. (par. 672 Tom II)*
4. *Prema dokazima koje je Vijeće ispitalo, 1991. godine općina Stolac brojala je 18.845 stanovnika, od čega oko 44% Muslimana, 33% Hrvata i oko 22% Srba. (par. 1884 Tom II)*
5. *U općini Čapljina je 1991. godine bilo oko 53,7 % Hrvata, 5013 27,5% Muslimana i 13,5 % Srba. (par. 2041 Tom II).*

U preostalom dijelu prijedlog braniteljice optuženog Borisa Bošnjaka odbijen je kao neosnovan.

60. U konkretnom slučaju prilikom donošenja navedenih odluka, Sud je postupao u skladu sa odredbama člana 4. *Zakona o ustupanju*¹⁸, u vezi sa Pravilom 94 (B) *Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ* koji propisuju: *da na zahtjev jedne od strana ili na vlastitu inicijativu, sud može odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice, utvrđene pravosnažnim odlukama ili pismeni dokazni materijal iz bilo kojih drugih postupaka pred MKSJ, koje se odnose na pitanja od važnosti za tekući postupak, ako su zadovoljeni određeni kriterijumi za prihvatanje tih činjenica.*
61. Vijeće je dakle prihvatilo ukupno 14 predloženih činjenica, koje se odnose na opšti kontekst dešavanja na širem području općina koje obuhvata optužnica, a koje će dalje obrazlagati u dijelu *opšti elementi krivičnog djela*. Prilikom odlučivanja o prijedlozima Tužilaštva i odbrane optuženog Borisa Bošnjaka, Vijeće je vodilo računa da činjenice zadovoljavaju određene kriterijume ustanovljene sudskom praksom Suda BiH i MKSJ i to: da je činjenica jasna, konkretna i da se može identificirati, da je relevantna za postupak, da čini dio originalne presude na koju nije izjavljena žalba, koja je pravosnažno riješena po žalbi, ili potpada pod pitanja koja nisu sporna u toku apelacije, da se ne temelji na sporazumu između stranaka u izvornom postupku, da nije predmet razumnog spora između strana, da se ne odnosi na radnje, ponašanje ili psihičko stanje optuženog i da je ograničena na zaključke o činjenicama, odnosno da ne sadržava pravne karakterizacije. One činjenice koje nisu zadovoljavale navedene kriterijume Vijeće nije prihvatilo kao utvrđene.¹⁹

¹⁸ Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u BiH.

¹⁹ Kako je to detaljnije obrazloženo u Rješenjima Suda BiH od 23.01.2017. godine i od 01.04.2019. godine.

62. Prihvatanjem činjenice kao utvrđene stvorena je pravna prezumpcija valjanosti te konkretne činjenice, odnosno, formirana je čvrsto utemeljena pretpostavka o tačnosti te činjenice, koju stoga nije potrebno ponovo dokazivati na suđenju – osim ukoliko bi druga strana iznijela nove dokaze, te takvu činjenicu uspješno pobila i opovrgla na suđenju.
63. Pri tom vijeće naglašava da iako je stvorena prezumpcija valjanosti ovih činjenica, vijeće iste nije smatralo obvezujućim i nije temeljilo presudu isključivo na tim utvrđenim činjenicama, a stranama u postupku je data mogućnost da iznesu dokaze kojima će osporavati činjenice koje su utvrđene u relevantnom postupku pred MKSJ, i sud nije ni jednu stranu uskraćivao u pravu da osporava i dovodi u sumnju bilo koju činjenicu koja je prihvaćena navedenim rješenjima Suda. Vijeće je razmatralo činjenice u svjetlu svih dokaza koje su izvele strane u toku suđenja, čime su se cijenili svi dokazi u skladu sa odredbom člana 15. ZKP BiH, te je nakon toga donijelo i konačnu odluku o njihovoj relevantnosti za ovaj predmet. Na ovaj način Sud nije kršio prezumpciju nevinosti optuženih u ovom postupku, zagaranovanu članom 3. stav 1. ZKP BiH i članom 6. stav 2. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP).

4.8. Odluke o prigovorima na dokaze Tužilaštva

64. Na ročištu za nastavak glavnog pretesa održanom dana 17.05.2016 .godine, Tužilaštvo je predložilo da se kao dokaz u sudski spis uloži 6 fotografija na osnovu kojih je vršeno prepoznavanje optuženog Ilije Đajića od strane svjedoka Dušana Koprivice, sačinjene po naredbi Tužilaštva BiH, broj T20 0 KTRZ 000004409 od 28.04.2015. godine. Odbrana je iznijela prigovor da se ne zna iz kojeg perioda potiču fotografije, da se svjedok izjasnio da od prije rata poznaje optuženog Iliju Đajića, te da nema svrhe da se na ovaj način vrši identifikacija. Vijeće je prigovor odbrane odbilo, te navedene fotografije prihvatilo kao dokaz T-1b, a iste će cijeniti kao sastavni dio svjedokovog iskaza.
65. Nadalje, odbrana optuženog Ilije Đajića je prigovorila i da se u sudski spis uvrsti dokaz *Nalaz ljekara dr. Burza Bošnjak broj 781/96 na ime Marinko Pažin*, jer dokument ne sadrži datum i mjesto pregleda. Vijeće je odbilo ovaj prigovor odbrane, te je prihvatilo da se navedeni nalaz ljekara uvede kao dokaz T-2, obzirom da se o tome izjašnjavao sam svjedok Marinko Pažin, dok će dokazna snaga ovog dokaza biti predmet ocjene u sklopu sveobuhvatne ocjene dokaza, kada će Vijeće ovaj dokaz cijeniti dovodeći ga u vezu sa svim drugim dokazima, a prije svega sa iskazom samog svjedoka Marinka Pažina.
66. Odbrane optuženih Borisa Bošnjaka, Miloša Mavraka i Miodraga Grubačića istakle su prigovor autentičnosti na dokazni prijedlog *Potvrda HVO Općinski*

stožer Mostar Dj. Broj: U-0206/92 od 25.08.1992. godine, na ime Mirsad Kljako. Vijeće je odbilo prigovor jer je evidentno da, iako je odbrana istakla prigovor autentičnosti, iz obrazloženja prigovora proizilazi da odbrana osporava navode dokumenta sadržinski, tačnije datume kada je svjedok razmijenjen, a što je bilo predmet unakrsnog ispitivanja i što je svjedok Mirsad Kljako i razjasnio. Svjedok je sam naveo da je riječ o potvrdi koju je on lično predao Tužilaštvu, a koju je dobio neposredno po izlasku iz logora u Bileći. Dokaz je prihvaćen i uvršten u sudski spis pod brojem T-4c.

67. Vijeće je uvažavajući prigovor koji je odbrana optuženog Borisa Bošnjaka istakla na prijedlog Tužilaštva da se kao dokaz u spis uvede *Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta broj: 16-06/1-04-2-15/15 od 06.11.2015. godine*, odbilo ovaj dokazni prijedlog i navedenu potvrdu zavelo kao dokument sa oznakom TD-24. Naime, odbrana optuženog Borisa Bošnjaka istakla je prigovor relevantnosti ovog dokaza, jer je optuženi u drugom krivičnom postupku odgovarao za oružje i eksplozivna sredstva koja su pronađena i oduzeta prilikom pretresa njegovog stana i prostorija koje koristi u skladu sa Naredbom Suda BiH. Vijeće je imajući te informacije u vidu, a što nije osporio ni postupajući tužilac, odlučilo da navedenu potvrdu ne ulaže kao dokaz u ovom postupku, cijeneći da je optuženi za predmete navedene u toj potvrdi krivično odgovarao u posebnom postupku.
68. Braniteljica optuženog Ilije Đajića uložila je prigovor da se kao dokaz u sudski spis uloži *fotografija optuženog Đajića iz ratnog perioda*. Braniteljica je u prigovoru istakla da fotografija nije vještačena, zbog čega je sporna njena autentičnost. Vijeće je odbilo prigovor i prihvatilo ovu fotografiju, na kojoj se jasno vidi da je optuženi Ilija Đajić obučen u vojnu uniformu. Zakon nije propisao da fotografije moraju da se vještače, niti je odbrana predložila vještačenje iste, a odbrana također u ovom postupku nije sporila ni da je optuženi Ilija Đajić bio pripadnik vojnih formacija za vrijeme rata u BiH, zbog čega je Vijeće prihvatilo i uvrstilo ovu fotografiju kao dokaz Tužilaštva T-39.
69. U ovom predmetu, u sudski spis je uložen veći broj zapisnika o prepoznavanju optuženih od strane saslušanih svjedoka, a isti su ulagani kako od strane Tužilaštva, tako i od strane odbrana optuženih. Na neke od tih zapisnika odbrane su imale prigovor, kao što je npr. na dokaze T-39 i T-74 odbrana Borisa Bošnjaka istakla prigovor zakonitosti, jer fotografije optuženog koje su ponuđene za prepoznavanje potiču iz sadašnjeg vremena, a ne iz vremena koje tretira optužnica, dok ostala lica na fotoalbumu nemaju sličnost sa optuženim. Pored toga, odbrana optuženog Ilije Đajića prigovorila je da se u sudski spis uloži kao dokaz Zapisnik o prepoznavanju sa foto-albumom osumnjičenog „Đaja“, od svjedoka Bajre Miljanovića, br: I-16-15/3-04-2-165-07-

64/15 od 03.06.2015. godine.²⁰ Odbrana je tvrdila da je riječ o nezakonitom dokazu jer nije sačinjen u skladu sa članom 85. ZKP BiH, što je ujedno i generalni prigovor na ovakav način identifikacije optuženih.

70. Imajući u vidu istaknute prigovore na određeni dio zapisnika o prepoznavanju, prije svega prigovor zakonitosti, Vijeće je sve zapisnike o prepoznavanju analiziralo i utvrdilo da su isti sačinjeni u skladu sa članom 85. ZKP BiH, odnosno da su svjedoci prije same radnje prepoznavanja opisivali lica čije prepoznavanje vrše, navodeći karakteristike i znakove po kojima se osoba razlikuje od drugih. U pogledu prezentovanih fotografija iz CIPS baze, lica koja su se u fotoalbumima našla sa optuženima su po ocjeni Vijeća bila sličnog izgleda, suprotno prigovorima branilaca optuženih Borisa Bošnjaka²¹ i Ilije Đajića.²² Period iz kojeg potiču fotografije optuženih ne čine samo prepoznavanje suprotno zakonu, ali u nekim slučajevima jeste otežalo ili onemogućilo prepoznavanje, jer su se optuženi u međuvremenu promjenili. Međutim, Vijeće napominje da je i te zapisnike Tužilaštvo ulagalo, pravilno primjenjujući odredbu člana 14. ZKP BiH koji nalaže tužiocu da sa jednakom pažnjom razmatra i prikuplja dokaze koji idu u korist i na štetu optuženih.
71. Kako je u ovom predmetu Tužilaštvo predložilo uvođenje velikog broja materijalnih dokaza, Sud je dao nalog da se odbrane i tužilac sastanu i da se sačine liste spornih i nespornih dokaza. Slijedom upute Vijeća, Tužilaštvo je dana 19.03.2019. godine Sudu dostavilo listu nespornih dokaza, odnosno dokaza na koje odbrane optuženih nisu imale prigovor, te listu dokaza na koje su odbrane optuženih imale prigovore.
72. Dokaze koji su bili među strankama nesporni, Sud je uveo na ročištu dana 02.04.2019. godine i dao im oznake od T-90 do T-154.²³ Nadalje, Vijeće je na ročištu održanom dana 02.04.2019. godine preuzelo materijalne dokaze koji su prema tabeli od 19.03.2019. godine označeni kao sporni, a kako bi izvršilo uvid u iste i donijelo odluku o prigovorima i njihovoj konačnoj prihvatljivosti. Vijeće napominje da je Tužilaštvo u prilogu tabele spornih dokaza dostavilo izjašnjenja svih odbrana, odnosno tabelarni pregled prigovora koje je uložila braniteljica optuženog Borisa Bošnjaka, advokat Nina Kisić, čijim prigovorima su se u cjelosti pridružile odbrane optuženih Miloša Mavraka i Miodraga Grubačića. Braniteljica optuženog Ilije Đajića dostavila je svoje izjašnjenje koji su dokazi za tu odbranu sporni, te naknadno obrazloženo istaknutih prigovora.
73. Nakon što je razmotrilo sve sporne materijalne dokaze navedene u podnesku Tužilaštva od 19.03.2019. godine (ukupno 21 dokaz), kao i prigovore odbrana i

²⁰ Dokaz T-47.

²¹ Prigovor na dokaze T-39 i T-74.

²² Prigovor na dokaz T-42.

²³ Vidjeti Aneks I presude.

izjašnjenje Tužilaštva s tim u vezi, Vijeće je donijelo i na ročištu od 09.04.2019. godine objavilo odluku da prihvata dokaze navedene u optužnici pod brojevima 38, 45, 49, 52, 69, 70, 71 i 78 i uvrstilo ih u sudski spis pod oznakama od T-155 do T-162, ocijenivši da su prigovori izjavljeni na ove dokaze neosnovani.

74. Naime, kada je u pitanju dokazni prijedlog pod brojem 38. u Optužnici, *Pismeno Odjeljenja za opštu upravu Opštine Bileća broj: 11.05/568-15/14 od 14.07.2014 godine sa prilogom personalnim kartonom za Borisa (Milorada) Bošnjaka*, odbrana optuženog Borisa Bošnjaka uložila je prigovor zakonitosti, jer je, kako je navela, dokument nejasan, te da se u njemu samo navode datumi, a ne i jedinica, čak ni vojska. Prigovoru su se, kao što je prethodno navedeno, pridružile i odbrane drugooptuženog i trećeoptuženog. Vijeće je uvidom u navedeni dokaz utvrdilo da je izdat od nadležnog organa koji je sačinio i izdao izvod iz evidencije koju vodi u sklopu svoje nadležnosti, zbog čega je prigovor odbrana odbijen kao neosnovan. Međutim, kada su u pitanju navodi braniteljice da se iz dokumenta vide samo datumi, ne i jedinica i vojska kojoj je optuženi pripadao, Vijeće cijeni da to ne utiče na zakonitost samog dokumenta, već isključivo na dokaznu snagu činjenica koje Tužilaštvo ovim dokumentom želi dokazati, a to je pripadnost vojnim formacijama optuženog Bošnjaka. Zbog navedenog Vijeće je dokaz prihvatilo i dalo mu oznaku T-155, a isti će sadržinski biti predmet ocjene kako samostalno tako i u vezi sa ostalim dokazima.
75. Na dokazni prijedlog pod rednim brojem 45. u Optužnici, *Karton lične karte za Iliju Đajića sa datumom izdavanja 07.02.1996. godine*, odbrana optuženog Ilije Đajića je uložila prigovor zakonitosti i relevantnosti, koje je Vijeće odbilo i dokaz prihvatilo i uložilo u spis pod oznakom T-156. Kada je u pitanju prigovor zakonitosti, odbrana je istakla da nije poznato na koji način je dokaz pribavljen, navodeći da isti nije oduzet od optuženog po naredbi suda. Vijeće je ovaj prigovor odbrane ocijenilo kao neosnovan i paušalan, jer Zakon o krivičnom postupku ne propisuje način pribavljanja ovakve dokumentacije, odnosno ne zahtjeva naredbu Suda, a odbrana nije precizirala niti jedan drugi zakonski akt koji je prekršen pribavljanjem ovog dokaza. Dokument sadrži ovjeru nadležnog organa, kao dokaz autentičnosti. Kada je u pitanju prigovor relevantnosti, Vijeće je isti odbilo, jer je riječ o kartonu lične karte iz 1996. godine, dakle neposredno po okončanju ratnih sukoba, koji sadrži fotografiju optuženog koja je korištena prilikom radnje prepoznavanja od strane svjedoka, a što sve zajedno ukazuje da je riječ o dokumentu koji je relevantan.
76. Braniteljica optuženog Borisa Bošnjaka uložila je prigovor relevantnosti na dokazni prijedlog naveden u optužnici pod rednim brojem 49. *Odobrenje Kriznog štaba Skupštine opštine Gacko broj: 17/92 od 19.06.1992 godine*. Ovaj prigovor Vijeće je ocijenilo neosnovanim budući da je riječ o dokumentu koji se odnosi na činjenice o kojim je svjedočio svjedok optužbe Sanvil Sarić, te se

odnosi na stanje u opštini Gacko u vrijeme relevantno za optužnicu, zbog čega je Vijeće prihvatilo ovaj dokaz i dalo mu oznaku T-157.

77. Odbrana Borisa Bošnjaka je uložila prigovor vjerodostojnosti na dokazni prijedlog naveden u optužnici pod rednim brojem 52. *Uvjerenje Saveza logoraša BiH br. 7373/2007 od 18.09.2007. godine*, navodeći da je u dokazu naveden neistinit sadržaj o činjenici smrti Sabita Sarića, odnosno da je ubijen 02.07.1992. godine. Vijeće je razmotrilo prigovor vjerodostojnosti i isti ocijenilo naosnovanim, nakon što je utvrdilo da je riječ o fotokopiji dokumenta koja sadrži ovjeru nadležnog organa, iz koje se vidi da je kopija vjerna originalu. Dokaz je uvršten u sudski spis pod brojem T-158. Sadržina dokumenta, odnosno činjenice vezane za datum i način smrti, na šta odbrana ukazuje prigovorom, će biti predmet ocjene od strane Vijeća, nakon što se isti dovede u vezu sa ostalim provedenim dokazima na te okolnosti.
78. Na dokaz pod rednim brojem 69. u Optužnici, *Pismeno Ministarstva pravde Srpske Republike Bosne i Hercegovine od 04.06.1992. godine sa prilogom Izveštajem Ministarstva pravde Srpske Republike Bosne i Hercegovine sačinjen od Slobodana Avlijaša*, odbrana optuženog Borisa Bošnjaka uložila je prigovor relevantnosti. Vijeće je uvidom u dokaz utvrdilo da je riječ o relevantnom dokumentu za dokazivanje opštih okolnosti iz uvodnog dijela optužnice, činjenice da je u vrijeme koje obuhvata optužnica u SAO Hercegovini došlo do formiranja sudova i Okružnog zatvora u Trebinju, što je relevantna činjenica sa aspekta brojnih svjedočenja svjedoka da su nezakonito lišeni slobode, obzirom da su u svom svjedočenju tvrdili kako nisu imali priliku za suđenje niti su donesene bilo kakve odluke sudova u vezi sa njihovim zatvaranjem u logor Bileća. Kako je prigovor odbrane ocijenjen kao neosnovan, dokaz je uvršten u sudski spis pod brojem T- 159.
79. Odbrana Borisa Bošnjaka je uložila prigovore relevantnosti i zakonitosti za dokazni prijedlog iz optužnice naveden pod brojem 70. *Odluka o verifikaciji proglašenih takozvanih „Srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini“ od 21. novembra 1991. godine*. Kada je u pitanju prigovor zakonitosti, Vijeće isti cijeni paušalnim jer odbrana u obrazloženju prigovora nije navela protivno kojem zakonskom propisu je sačinjen ili pribavljen dokument. Vijeće je ocijenilo da je dokaz relevantan za predmet optuženja jer govori i o formiranju Srpskih autonomnih oblasti, između ostalih i SAO Hercegovina, koja uključuje dio opština koje su predmet ovog postupka. Ovo posebno sa aspekta da se optuženima na teret stavlja postojanje širokog i sistematičnog napada VRS i policije, što se svakako mora posmatrati u širem kontekstu događaja. Slijedom navedenog, Vijeće je prihvatilo ovaj dokazni prijedlog i uvrstilo ga u spis pod brojem T-160. Iz istih razloga Vijeće je odbilo i prigovor relevantnosti na dokazne prijedloge pod brojem 71. *Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima broj:*

047 od 19. decembra 1991. godine, te je ovaj dokaz dobio oznaku T-161, te dokaz pod brojem 78. *Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, Službeni glasnik Republike Srpske broj 22*, koji dokaz je uveden u spis pod brojem T-162.

80. Preostale materijalne dokaze sa liste spornih dokaza, Vijeće je uvažavajući prigovore odbrana odbilo, a radi se o sljedećim materijalnim dokazima:
81. Dokazni prijedlog naveden pod rednim brojem 61. Optužnice, *Naredba Komande Hercegovačkog korpusa str. pov. broj: 76-560 od 19.07.1993. godine*, na koji je odbrana optuženog Borisa Bošnjaka (a sa čim su se saglasile i odbrane optuženog Miloša Mavraka i Miodraga Grubačića) uložila prigovor relevantnosti, koji je Vijeće i prihvatilo cijeneći da dokument izlazi izvan okvira optuženja.
82. Također, dokaz pod rednim brojem 62. Optužnice, *Spisak koncentracionih logora i zatvora na području R BiH sa orjentacionim brojem zatočenika i zatvorenika*, Vijeće je odbilo jer dokument nema autora, nema datuma, ne vidi se na osnovu kojih podataka je sačinjen, slijedom čega je dokazni prijedlog odbijen. Vijeće je iz istih razloga odbilo prihvatiti dokaz naveden pod brojem 63. u Optužnici, *Popis osoba koje su bile zatočene u logoru Morinj, sačinjen od Vlade Republike Hrvatske, Komisija za zatočene i nestale*, jer nema potpisa, a dokaz pod rednim brojem 64. *Izveštaj Ministarstva pravde Srpske Republike Bosne i Hercegovine sačinjen od Slobodana Avlijaša i Gorana Sarića*, Vijeće je odbilo jer autori dokumenta nisu saslušani, a nisu dostavljeni ni prilozi koji se navode u dokumentu. Vijeće je pri tom napomenulo da bi ovaj dokaz mogao biti prihvatljiv kada bi se autori saslušali i razjasnili navode samog dokumenta, te objasnili za koje potrebe i na osnovu kojih podataka je sam dokument sačinjen.
83. Kada je u pitanju dokaz pod rednim brojem 65. iz Optužnice, *Presjek saznanja Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH, broj: 0164/02 od 31.01.2002. godine*, Vijeće je isti odbilo jer nije saslušan autor dokumenta, te se iz tih razloga sam dokument nije mogao prihvatiti. Također, Vijeće je uvažavajući prigovore odbrana optuženih odbilo i dokazni prijedlog pod rednim brojem 66. *Spisak građana Nevesinja koji su boravili u logoru Bileća*, jer kako je to odbrana ispravno ukazala, dokument nema datum kada je sačinjen, nema potpisa autora, ne zna se na koji se period odnosi. Također, dokazi pod rednim brojem 67. *Spisak lica koja su bila zatočena u logoru Bileća i Gacku* i 68. *Podaci o logorima i mjestima zatočenja u Bosni i Hercegovini po općinama, sačinjen od Saveza logoraša BiH-Sarajevo*, odbijeni su iz istih razloga kao i prethodno navedeni dokaz.
84. Vijeće je našlo da dokazni prijedlozi iz optužnice pod brojevima 73. *Odluka o raspisivanju i provođenju plebiscita Srpskog naroda u BiH - Službeni glasnik*

Srpskog naroda u BiH br.1 i 74. Odluka o usvajanju izvještaja o provođenju plebiscita Srpskog naroda u BiH – Službeni glasnik Srpskog naroda u BiH br.1 nisu relevantni za ovaj postupak, posebno ako se ima u vidu rang i pozicija optuženih u ovom predmetu.

85. Dokazi pod rednim brojem 77. Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, broj: 02-130/92 od 12. maja 1992. godine i 78. Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, Službeni glasnik Republike Srpske broj 22 su identičnog sadržaja zbog čega je Vijeće prihvatilo samo dokaz pod rednim brojem 78. koji je iz Službenog lista, zvanično objavljeni dokument, dok je dokaz pod brojem 77. odbilo jer je riječ o nepotrebnoj kumulaciji potpuno sadržinski identičnih dokaza.
86. Kada je riječ o dokumentu pod rednim brojem 81. Pismo Komande 472. Mtbr, Strogo pov. broj 240-3 od 22.12.1991. godine, Vijeće je isti odbilo jer se ne odnosi na period optuženja, a iz sadržaja dokaza nije moguće utvrditi da se odnosi na Bileću, zbog čega je Vijeće prihvatilo prigovore odbrane i odbilo ovaj dokument kao nerelevantan dokaz za ovaj postupak.
87. Dokaz pod rednim brojem 212. iz optužnice, Nacionalni sastav stanovništva, Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991., sačinjen od Državnog zavoda za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Vijeće je djelimično prihvatilo uvrstivši u sudski spis samo rezultate za opštine relevantne za optužnicu.

4.9. Odluke o usvajanju prigovora Tužilaštva na dokaze odbrane i odbijanje dokaznih prijedloga

88. Tužilaštvo BiH je uložilo prigovor autentičnosti na prijedlog odbrane Borisa Bošnjaka za ulaganje sljedećih materijalnih dokaza: *Naredba štaba Vrhovne komande oružanih snaga Sarajevo, broj 02/905-1 od 07.08.1992. godine upućena regionalnom štabu odbrane Mostar, Komandi 1. Mostarske brigade;*²⁴ *Spisak zatvorenika (681 ime) vojarne „Dretelj“ sa datumom zarobljavanja;*²⁵ *Spisak pritvorenika od strane HOS-a, a zatim preuzetih, Uprava vojne policije, Odjel za suzbijanje kriminaliteta;*²⁶ *Zločini HOS-a izvršeni nad srpskim stanovništvom u BiH prije početka rata*²⁷. Vijeće je uvažilo prigovore Tužilaštva, budući da se u predloženim dokazima ne navode autori istih, ne zna se za koje potrebe, niti na osnovu kojih podataka su sačinjeni, a kako njihovi autori nisu

²⁴ Dokaz pod rednim brojem 34. Prijedloga dokaza odbrane Borisa Bošnjaka.

²⁵ Dokaz pod rednim brojem 43. Prijedloga dokaza odbrane Borisa Bošnjaka.

²⁶ Dokaz pod rednim brojem 44. Prijedloga dokaza odbrane Borisa Bošnjaka.

²⁷ Dokaz pod rednim brojem 45. Prijedloga dokaza odbrane Borisa Bošnjaka.

saslušani na glavnom pretresu, Vijeće je prigovore usvojilo, a navedene dokazne prijedloge odbrane Borisa Bošnjaka odbilo.

89. Također, Tužilaštvo je na dokaze navedene pod brojevima 1, 2, 3, 4, 37, 38, 39, 40, 42 i 47 prijedloga dokaza odbrane optuženog Borisa Bošnjaka od 09.04.2019. godine istaklo prigovore relevantnosti. Vijeće je ove prigovore odbilo i u spis prihvatilo navedene dokaze odbrane, a iz razoga što ih je odbrana predložila na okolnosti osporavanja teze optužbe o postojanju širokog i sistematičnog napada. Dokazi su predloženi na okolnosti dešavanja u opštinama obuhvaćenim optužnicom, što je po ocjeni Vijeća relevantno za svestrano razmatranje događaja iz optužnice, kao i onih koji su prethodili ovim događajima.

4.10. Odluka o odbijanju prijedloga za dodatne braniocce

90. Branilac optuženog Borisa Bošnjaka, advokat Nina Kisić dostavila je Sudu dana 29.03.2016. godine zahtjev da se optuženom Borisu Bošnjaku kao dodatni branilac postavi advokat Đorđe Vasić. Kao razloge za postavljanje dodatnog branioca navodi se da je riječ o složenom predmetu sa 45 tačaka optužnice, sa velikim brojem predloženih svjedoka i materijalnih dokaza. Osim toga, braniteljica navodi da se Borisu Bošnjaku na teret stavljaju krivična djela koja je počinio kao lice na komandnoj poziciji i kao direktni izvršilac, te da je odbrana ustanovila da je pred MKSJ i Sudom BiH suđeno više predmeta koji su u uskoj geografskoj i činjeničnoj vezi sa ovim predmetom, te da optuženi bez dodatnog branioca ne bi imao dovoljno efikasnu odbranu.
91. Zahtjeve za postavljanje dodatnog branioca podnijeli su i branilac optuženog Miodraga Grubačića, advokat Radivoje Lazarević dana 14.04.2016. godine i branilac optuženog Ilije Đajića, advokat Milenko Vojo Radović dana 23.03.2016. godine.
92. Advokat Radivoje Lazarević u svom zahtjevu predložio je kao dodatnog branioca po službenoj dužnosti advokata Petka Pavlovića, a kao razloge za postavljanje dodatnog branioca navodi da je riječ o predmetu sa 45 tačaka optužnice, sa obimnim dokaznim prijedlozima. Osim toga, branilac je naveo kako je u terminu održavanja pretresa u ovom predmetu on kao branilac angažovan u drugom predmetu koji se vodi pred Sudom BiH, pa dodatnog branioca traži kako bi se optuženom mogla pružiti efikasna odbrana i suđenje u razumnom roku.
93. Identične razloge u svom zahtjevu naveo je i branilac Milenko Vojo Radović, koji je predložio da se optuženom Đajiću kao dodatni branilac po službenoj dužnosti postavi advokat Anja Loga.

94. Odredbom člana 41i) Poslovnika o radu suda, u stavu 1. propisano je da sud može odrediti dodatne braniocce po službenoj dužnosti, ako je više od jednog branioca potrebno radi odgovarajuće pripreme odbrane, a u stavu 2. istog člana Poslovnika propisani su i kriteriji koji se uzimaju u obzir kod procjene potrebe za dodatnim braniocioma u svakom konkretnom predmetu, te se navodi: „*Sud može uzeti u obzir sljedeće kriterije prilikom donošenja odluke u određivanju dodatnih branitelja u konkretnom predmetu: a) složenost predmeta; b) broj članova tima optužbe u datom predmetu; c) količina dokaznog materijala kojeg podnosi optužba; d) složena činjenična ili pravna pitanja; e) procijenjena dužina trajanja pretresa; f) bilo koju drugu činjenicu od važnosti za prava osumnjičenog ili optuženog.*“
95. Dakle, zakonskom i podzakonskom regulativom, ostavljena je mogućnost da se u cilju osiguranja adekvatne odbrane optuženom, kada je to opravdano složnošću konkretnog predmeta, pored glavnog, imenuje i dodatni branilac po službenoj dužnosti, ali samo pod propisanim uvjetima. U vezi sa naprijed navedenom, Sud je analizirao okolnosti konkretnog predmeta, a oslanjanjem na citirane kriterije, shodno odredbama procesnog zakona i Poslovnika, te našao da u konkretnom slučaju, nije opravdano angažovanje dodatnih branilaca po službenoj dužnosti.
96. Naime, Sud je konstatovao da u konkretnom slučaju nije sporno da se radi o predmetu koji podrazumijeva izvođenje obimnog dokaznog materijala. Međutim, Sud je također našao da predmet Boris Bošnjak i dr. ne odstupa od većine predmeta ratnog zločina, kao i činjenicu da u timu Tužilaštva BiH postupa jedan tužilac sa stručnim saradnikom.
97. Nakon što je Sud razmotrio zahtjev advokata Nine Kisić, Radivoja Lazarevića i Milenka Voje Radovića za postavljanje dodatnog branioca, te nakon što je iz naprijed navedenih razloga utvrdio da je isti neosnovan, Sud je radi efikasnosti i ekonomičnosti vođenja krivičnog postupka, kao i suđenja u razumnom roku, pritom vodeći računa o pravu optuženih na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. EKLJP i činjenici da se u konkretnom slučaju radi o obaveznoj odbrani (u skladu sa odredbom člana 45. stav 3. ZKP BiH), na statusnoj konferenciji održanoj dana 29.03.2016. godine objavio odluku kojom odbija prijedlog da se postave dodatni branioci po službenoj dužnosti, ali je, imajući u vidu naprijed navedeno, Sud odlučio da se predloženi branioci postave kao zamjenski. Naime, imajući u vidu zauzetost branilaca u drugim predmetima, te obimnost predloženih dokaza u ovom predmetu, Sud je cijenio da je to u interesu optuženih, kako bi se suđenje odvijalo u kontinuitetu i bez odlaganja. Nagrade i naknade zamjenskim braniocima Sud bi isplaćivao samo za preduzetu odbranu kada postupaju u zamjeni za glavnog branioca i to kada on nije prisutan.

98. Na rješenje kojim je kao zamjenski branilac postavljen advokat Đorđe Vasić broj S1 1 K 019908 16 Kri od 24.06.2016. godine žalbu je uložila braniteljica optuženog Borisa Bošnjaka, advokat Nina Kisić, a iz razloga što po poslovniku nije propisano postavljanje zamjenskih nego dodatnih branilaca. Navedena žalba branioca optuženog Borisa Bošnjaka odbijena je rješenjem Apelacionog odjeljenja Suda BiH broj S1 1 K 019908 16 Kri od 07.07.2016. godine.

4.11. Odluka o prihvatanju izmjena u optužnici

99. Nakon provedenog dokaznog postupka, Tužilaštvo je u dva navrata u skladu sa odredbom člana 275. ZKP BiH činjenično mijenjalo optužnicu, i to dana 09.04.2019. godine i 19.11.2019. godine.
100. Na ročištu za nastavak glavnog pretresa održanom dana 09.04.2019. godine, kada je većina dokaza Tužilaštva predloženih optužnicom provedena (osim saslušanja svjedoka A4, za kojeg je Vijeće donijelo odluku o izmjeni redoslijeda izvođenja dokaza) postupajući tužilac predao je činjenično izmijenjenu optužnicu broj T20 0 KTRZ 0000044 09 od 09.04.2019. godine. Tužilaštvo je u izmijenjenoj optužnici odustalo od krivičnog gonjenja za radnje opisane u tačkama 4, 6, 9, 11 i 30 potvrđene optužnice T20 0 KTRZ 0000044 09 od 10.12.2015. godine, a za koje inkriminacije je u skladu s tim Vijeće donijelo odbijajuću presudu. U tačkama 10, 25 i 33 prvobitne optužnice (potvrđene optužnice T20 0 KTRZ 0000044 09 od 10.12.2015. godine), Tužilaštvo je izvršilo korekcije na način da je preciziralo pojedine činjenične navode uskladiвши ih sa provedenim dokazima, dok je u tačkama 24, 42 i 45 (također prvobitne optužnice), Tužilaštvo odustalo od dijela inkriminacija (tačka 24) ili pak od optuženja pojedinih optuženih za određene inkriminacije, kao što je to slučaj za tačku 42 gdje je Tužilaštvo odustalo od optužbe u odnosu na optuženog Iliju Đajića, a u tački 45 u odnosu na Borisa Bošnjaka.
101. Sve odbrane su blagovremeno zaprimile izmijenjenu optužnicu, te imajući u vidu da je Tužilaštvo optužnicu izmijenilo prije nego što je odbrana počela sa provođenjem svojih dokaza, niko od optuženih i branilaca nije tražio dodatno vrijeme za pripremu odbrane i predlaganje svojih dokaza.
102. Obzirom da odbrane nisu imale prigovore na učinjene izmjene, niti su tražile dodatno vrijeme za pripremu odbrane, cijeneći da se Tužilaštvo kretalo u okviru ovlaštenja propisanih članom 275. ZKP BiH²⁸ pretresno Vijeće je prihvatilo izmijenjenu optužnicu i nastavilo glavni pretres u skladu sa novom, činjenični

²⁸ Ako Tužilac ocjeni da izvedeni dokazi ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici, on može na glavnom pretresu izmijeniti optužnicu. Radi pripremanja odbrane, glavni pretres se može odgoditi. U ovom slučaju ne vrši se potvrđivanje optužnice.

izmjenjenom i preciziranom optužnicom broj T20 0 KTRZ 0000044 09 od 09.04.2019. godine.

103. Na ročištu održanom dana 19.11.2019. godine Tužilaštvo je ponovo preciziralo optužnicu i to samo tačku 25 izmijenjene optužnice od 09.04.2019. godine (odnosno tačka 29 prvobitne optužnice) i to na način da je izvršeno preciziranje vremena kada su se inkriminirani događaji desili, te preciziranje načina izvršenja djela, a sve nakon što je na glavnom pretresu oštećeni A4 dao svoj iskaz. Odbrane optuženih nisu imale primjedbi na izmjene, samo je odbrana optuženog Borisa Bošnjaka najavila da će imati dva materijalna dokaza na ovu okolnost, slijedom čega je Vijeće prihvatilo i drugu preciziranu optužnicu. Vijeće je zaključilo da su načinjene izmjene optužnice u okviru ovlaštenja propisanih u članu 275. ZKP BiH, da se njima ne ide na štetu prava optuženih, koji su imali dovoljno vremena da pripreme i predlože svoje dokaze, nakon čega je Vijeće prihvatilo i drugu preciziranu optužnicu Tužilaštva, pod brojem T20 0 0 KTRZ 0000044 09 od 19.11.2019.godine.

II. STANDARDI DOKAZIVANJA I OPŠTA OCJENA DOKAZA

104. Nakon što je vijeće u smislu člana 281. ZKP BiH savjesno i sadržajno ocijenilo svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, koji su izvedeni na glavnom pretresu, te prethodno analizirajući navode optužbe i odbrane, utvrđeno je činjenično stanje kao u izreci iz sljedećih razloga.
105. Član 3. stav 1. ZKP BiH propisuje da se optuženi smatra nevinim za krivično djelo dok se ne dokaže njegova krivnja.²⁹ Tužilac stoga nosi teret dokazivanja krivice optuženog, i u skladu sa članom 3. stav 2. ZKP BiH optužba to mora uraditi izvan razumne sumnje.³⁰
106. Činjenica da odbrana nije osporavala određene činjenične navode sadržane u optužnici ne znači da je Vijeće prihvatilo te činjenice kao dokazane. Teret dokazivanja ostaje na tužiocu za svaku optužbu tokom cijelog suđenja. Shodno tome, u utvrđivanju da li je tužilac dokazao predmet izvan svake razumne sumnje, Vijeće je pažljivo razmotrilo da li postoji bilo kakva druga razložna interpretacija uvrštenih dokaza, osim one koju je prihvatilo, kada je odlučilo da

²⁹ Član 3. stav 1. ZKP BiH navodi da „se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomocnom presudom ne utvrdi njegovu krivnju“. Ova odredba je u skladu sa svim glavnim institutima o ljudskim pravima. *Vicjeti*: EKLJP, član 6. stav 2; Međunarodna pakt o građanskim i političkim pravima, član 14. stav 2.

³⁰ Član 3. stav 2. ZKP BiH navodi da „sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, Sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog“.

su ispunjena obilježja krivičnog djela za koje se optuženi tereti, kao i oblik odgovornosti za koji je oglašen krivim.

107. U skladu sa članom 15. ZKP BiH, Vijeće ima pravo da slobodno ocjenjuje dokaze.³¹ Prema tome, optužbe protiv optuženih su pažljivo razmotrene, uključujući i sve provedene dokaze, te će ocjenu istih, a naročito dokaze na kojima je temeljilo svoju odluku, dati u dijelu presude u kojem je obrazložena činjenična i pravna analiza optužbi koje su optuženima stavljene na teret.
108. Određeni broj svjedoka je tokom ispitivanja na glavnom pretresu pitan na okolnost razjašnjenja eventualno drugačijih navoda sadržanih u zapisnicima o njihovom ispitivanju iz faze istrage. U pojedinim slučajevima takvi zapisnici iz istrage su uloženi u sudski spis. Ovdje je potrebno napomenuti da se ponekad usmeno svjedočenje svjedoka razlikovalo od izjava koje su isti dali u istražnoj fazi. Međutim, treba imati u vidu da je prošlo više od dvadeset pet godina od događaja navedenih u optužnici, te je opravdano očekivati da je protok vremena uticao na tačnost i vjerodostojnost sjećanja svjedoka.
109. Također, činjenica je da se zbog prirode krivičnog postupka, svjedoku na glavnom pretresu mogu postaviti drugačija pitanja od onih koja su postavljena u prethodnim ispitivanjima, pa je nakon konkretizacije pojedinih pitanja opravdano očekivati da se svjedok sjeti dodatnih detalja, koje nije iznosio u ranijim iskazima. Naravno, ovakve situacije Vijeće je pažljivo razmatralo prilikom utvrđivanja težine koja se treba dati takvim dokazima.
110. U ovom predmetu najveći broj svjedoka koji se pojavio pred Vijećem su sami oštećeni svjedoci, koji su bili zatočeni u logoru u Bileći, pa sjećanje i iznošenje tako traumatičnih događaja može izazvati jake emocionalne reakcije i narušiti sposobnost svjedoka da se izraze jasno, te iznesu potpun iskaz njihovih iskustava u pravnom kontekstu, posebno iz razloga što je veći broj svjedoka prisilno odveden iz svojih domova, te duže vrijeme boravio u uslovima zatočeničkog objekta, izloženi dugotrajnom nedostatku osnovnih životnih i higijenskih uslova, fizičkoj i psihičkoj torturi i strahu za vlastiti život. Jasno je da neki od svjedoka u takvim trenucima nisu obraćali pažnju na detalje, ili ih smatraju neznatnim, pa ih u svojim ranijim izjavama uopšte ne spominju.
111. Vijeće svoju konačnu odluku temelji prvenstveno na usmenim i neposrednim svjedočenjima na glavnom pretresu, pri čemu izvjesne nedosljednosti između iskaza različitih svjedoka predstavljaju relevantan faktor u procjeni njihove dokazne težine. Istovremeno, značajno je naglasiti da ove nedosljednosti nisu nužno diskreditovalе cijelo svjedočenje svjedoka. Dakle, ako je svjedok

³¹ Član 15. ZKP BiH navodi da "... postojanje ili nepostojanje činjenica nije vezano ni ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima".

podrobno ispričao suštinu događaja o kojem se radi, periferne devijacije nisu dovele u pitanje istinitost takvog dokaza.

112. U svakom slučaju, sa osobitom pažnjom pristupalo se ocjeni iskaza svjedoka, kako u pogledu prepoznavanja i identifikacije počinitelaca u odnosu na svaku tačku optužnice pojedinačno, tako i u pogledu potkrijepljivanja činjeničnih navoda u odnosu na pojedine oštećene. Razlozi prihvatljivosti pojedinih iskaza, te ocjena njihovog kredibiliteta i osnovanosti, detaljno su obrazloženi u odnosu na svaku inkriminaciju za koju je ustanovljena krivica pojedinih optuženih, kao i u odnosu na inkriminacije za koje su optuženi oslobođeni od optužbe.
113. Ocjenu kvaliteta dokaza na kojima je zasnovana presuda, Vijeće će dati detaljnije u odnosu na svaku pojedinačnu tačku izreke presude.
114. Optuženi Miloš Mavrak svjedočio je na glavnom pretresu u svoju korist, dok su ostali optuženi koristili svoja prava da ne iznose na taj način svoju odbranu. Vijeće napominje da su iskazi optuženih podvrgnuti slobodnoj ocjeni dokaza zajedno sa ostalim dokazima izvedenim tokom predmetnog postupka. Prilikom ocjene dokaza u smislu odredbe člana 281. ZKP BiH cijenjen je svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izveden je zaključak da li je neka činjenica dokazana ili ne. Dokazi koji nisu posebno obrazlagani, po mišljenju Vijeća nisu ni bili pravno relevantni za utvrđivanje činjeničnog stanja.³²

III. PРАВНА КВАЛИФИКАЦИЈА ДЈЕЛА И ПРИМЈЕНА МАТЕРИЈАЛНОГ ПРАВА

5. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI IZ ČLANA 172. KZ BIH

115. Izmijenjenom optužnicom, odnosno drugom preciziranom optužnicom optuženim Borisu Bošnjaku, Milošu Mavracu, Miodragu Grubačiću i Iliji Đajiću na teret je stavljeno da su, zajedno, u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih, paravojnih i policijskih snaga Republike Srpske BiH, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva općina Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio toga napada, kao pripadnici Vojske Srpske Republike BiH, a kasnije

³² Ovo stajalište je potvrđeno i detaljno obrazloženo i u praksi MKSJ: „*Žalbeno Vijeće podsjeća da svaki optuženi na osnovu člana 23. Statuta i pravila 98 ter (C) Pravidnika, ima pravo da mu se predoči obrazloženo mišljenje. Međutim ovaj uslov se odnosi na presudu pretresnog Vijeća. Pretresno Vijeće nije obavezno da obrazlaže svjčke zaključke u vezi sa svim argumentima iznesenim na glavnom pretresu*“.

Vojske Republike Srpske, a kao saizvršiooci, vršili progon, te nečovječno postupali u namjeri nanošenja velike patnje kod više osoba, čime bi počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa istim članom stav 1. tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

116. Vijeće ovakvu pravnu kvalifikaciju nije prihvatilo, obzirom da nije našlo utvrđenim opšte elemente krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, a kako će to biti detaljnije obrazloženo u nastavku. Nasuprot tome, Vijeće je optužene Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Iliju Đajića oglasilo krivim za počinjenje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, dok je optuženi Miloš Mavrak u cjelosti oslobođen optužbi, kao što je navedeno u izreci presude.
117. Imajući u vidu optužnicu Tužilaštva BiH, Vijeće je najprije razmotrilo pravnu kvalifikaciju djela i primjenu materijalnog prava, a nakon toga dokaze izvedene na opšte elemente krivičnog djela za koje se optuženi terete, odnosno da li je Tužilaštvo izvelo dovoljno dokaza iz kojih bi Vijeće moglo van razumne sumnje zaključiti da se na području svih optužnicom obuhvaćenih općina (Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća) odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva, te da li su optuženi bili svjesni tog napada i da li radnje koje su poduzimali, a za koje ih je ovo vijeće oglasilo krivim, čine dio tog napada.
118. Naime, prema članu 172. KZ BiH, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti čini onaj *“Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela, pa pod:*
- a) lišenje drugog lica života (ubistvo);*
 - b) istrebljenje;*
 - c) odvođenje u ropstvo;*
 - d) deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva;*
 - e) zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava;*
 - f) mučenje;*
 - g) prisiljavanje drugog lica, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja;*
 - h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, polnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim*

krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine;

i) prisilni nestanak lica;

j) zločin aparthejda;

k) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja...“.

119. Imajući u vidu ovu zakonsku odredbu, Tužilaštvo je bilo u obavezi da pored elemenata konkretnih krivičnih djela, odnosno radnji u osnovi zločina, dokaže i opšte elemente ovog djela, i to:

1. postojanje širokog i/ili sistematičnog napada,
2. da je djelo optuženog učinjeno kao dio takvog napada,
3. da je napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva,
4. da je optuženi znao za takav napad.

120. Vijeće će u daljem dijelu presude obrazložiti utvrđenja vezana za ispunjenosti opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti.

5.1. Širok (rasprostranjen) i/ili sistematičan napad

121. Ispitujući postojanje prvog i osnovnog elementa ovog krivičnog djela, da je postojao široko rasprostranjen i/ili sistmatičan napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, Vijeće se rukovalo prihvaćenim standardima Suda BiH i MKSJ.

122. Pri tome, Vijeće je imalo na umu postavljene karakteristike napada, pri čemu termin „rasprostranjen“ (širok), podrazumijeva „*široki razmjer počinjenih djela i broj žrtava*“³³ dok termin „sistematičan“ podrazumijeva „*organiziranost djela i malu vjerovatnoću da je do tih djela došlo nasumice*“.

123. Kada je riječ o napadu, on je u smislu člana 5. Statuta MKSJ-a, definisan kao „*slijed ponašanja koje uključuje izvršenje djela nasilja*“. U kontekstu krivičnog djela zločini protiv čovječnosti, „*napad nije ograničen samo na upotrebu oružane sile, nego obuhvata i svako zlostavljanje civilnog stanovništva...Napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati duže od tog sukoba ili se odvijati tokom sukoba, no ne mora nužno biti njegov dio...*“³⁴

³³ Tužilaštvo protiv Naletilića i Martinovića, *Presuda Pretresnog vjeća od 31.III 2003. god.*, MKSJ, IT-98-34, par. 206.

³⁴ Tužilaštvo protiv Brđanina, *Presuda Pretresnog vjeća, od 01.IX 2004. god.*, MSKJ, IT-99-36-T, par. 131- pozivanje na presudu Kunarac.

124. Pojmovi napada i oružanog sukoba nisu identični. Prema međunarodnom običajnom pravu, napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati duže od tog sukoba, ali ne mora nužno biti njegov dio.³⁵ Nadalje, termin *napad* u kontekstu zločina protiv čovječnosti ima nešto drugačije značenje od onog koje nosi u ratnom pravu. U kontekstu zločina protiv čovječnosti, *napad* nije ograničen na vođenje neprijateljstava. On može obuhvatiti situacije zlostavljanja osoba koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima, međutim, oba termina zasnivaju se na sličnoj pretpostavci, a to je da se rat treba voditi između oružanih snaga i oružanih grupa, a da civilno stanovništvo ne može biti legitiman cilj.
125. Kako je već navedeno, napad nije definisan samo objektom (civilno stanovništvo) nego i jačinom – rasprostranjenošću napada ili njegovom sistematičnošću.
126. Pojam širine (ili rasprostranjenosti) napada, odnosi se na opsežnost napada, njegove velike razmjere i broj žrtava koje su mu predmet.³⁶ Pretresno vijeće u predmetu Mejakić i dr.³⁷ zaključilo je da su faktori, koji se moraju uzeti u obzir prilikom procjene širine napada, posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela i kumulativni efekti niza nečovječnih djela ili jedinstveni efekat jednog djela velikih razmjera.
127. Sistematičnost napada se odnosi na organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnoću da je do tih djela došlo nasumice. Dakle, kako je to zaključeno u presudi MKSJ u predmetu Kordić/Čerkez,³⁸ obrasci zločina - to jest redovito ponavljanje, koje nije slučajno, sličnog kriminalnog ponašanja – uobičajen su izraz takvog sistematičnog događanja.
128. Napad je „*usmjeren*“ protiv civilnog stanovništva ako je civilno stanovništvo primarni predmet napada.³⁹ Pri tome, nije neophodno da je napadnuto cjelokupno civilno stanovništvo, nego je dovoljno pokazati da je napad bio usmjeren protiv dovoljnog broja pojedinaca, odnosno da je bio usmjeren protiv

³⁵ Tužilaštvo protiv Brđanina, *Presuda Pretresnog vjeća, od 01. IX 2004. god.*, MSKJ, IT-99-36-T, par. 131- pozivanje na presudu Kunarac.

³⁶ Tužilaštvo protiv Kordića i Čerkeza, *Presuda Žalbenog vjeća od 17. XII 2004. god.*, MKSJ, IT-95-14/2-A, par. 94.

³⁷ Tužilaštvo BiH protiv Željka Mejakića, *Presuda od 30. V 2008. god.*, Sud BiH, X-KR-06/2009, par. 206.

³⁸ Tužilaštvo protiv Kordića i Čerkeza, *Presuda Žalbenog vjeća od 17. XII 2004. god.*, MKSJ, IT-95-14/2-A, par. 94.

³⁹ Tužilaštvo protiv Kunarca i dr, *Presuda Žalbenog vjeća, od 12. VI 2002. god.*, MKSJ, IT-96-23 & IT-96-23/1-A, par. 91.

njih na takav način da pokazuje da nije imao za cilj ograničeni i nasumce odabrani broj pojedinaca, niti da se sastojao od ograničenih i izolovanih djela.⁴⁰

5.1.1. Ocjena dokaza izvednih na okolnosti široko rasprostranjenog i sistematičnog napada

129. U konkretnom slučaju, prema činjeničnom opisu iz optužnice, bilo je neophodno ispitati da li je od mjeseca maja, pa do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, za vrijeme rata i oružanog sukoba u BiH, između JNA, a kasnije Vojske Srpske Republike BiH (VSR BiH), te Vojske Republike Srpske (VRS) sa jedne strane i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) i Teritorijalne odbrane (TO), a kasnije Armije Republike BiH (ARBiH) sa druge strane, došlo do široko rasprostranjenog i sistematičnog napada djelova jedinica JNA, srpske TO, vojnih, paravojnih i policijskih snaga Srpske Republike BiH, na civilno bošnjačko, hrvatsko i ostalo nesrpsko stanovništvo opština Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, a koji napad je rezultirao progonom bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva pomenutih opština na političkoj, nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi.
130. Vijeće je, analizirajući činjenične navode iz Optužnice, a imajući u vidu, kako iskaze svjedoka i materijalnu dokumentaciju uloženu u spis, tako i utvrđene činjenice u postupcima pred MKSJ prihvaćene po prijedlogu Tužilaštva i odbrane optuženog Borisa Bošnjaka, razmotrilo širi kontekst stanja na području hercegovačkih opština u periodu obuhvaćenom optužnicom, pa je u odnosu na opštinu Gacko utvrdilo da je postojao širok i sistematičan napad, kako to optužba i tvrdi, dok u drugim opštinama kao što su Nevesinje, Bileća, Mostar i Stolac, po ocjeni Vijeća, ovaj opšti element nije van razumne sumnje dokazan. Sa druge strane, nesumnjivo je utvrđeno da se u svim opštinama obuhvaćenim optužnicom odvijao oružani sukob, a kako će to detaljno biti elaborirano u nastavku.
131. Obzirom da optužba obuhvata više opština, Vijeće će analizirati dokaze najprije na opšta dešavanja u BiH, posebno u hercegovačkim opštinama, kao i događaje koji su prethodili samim radnjama koje su predmet optužbe, a zatim stanje u opštinama Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća.
132. Analizom materijalnih dokaza koje je Tužilaštvo uložilo u spis, Vijeće je utvrdilo da je 21.11.1991. godine Skupština Srpskog naroda u BiH verificirala proglašenje Srpskih autonomnih oblasti, među kojima i SAO Hercegovinu, koju

⁴⁰ Tužilaštvo protiv Kordića i Čerkeza, *Presuda Žalbenog vijeća od 17. XII 2004. god.*, MKSJ, IT-95-14/2-A, par. 94.

sačinjavaju, između ostalog opštine Bileća, Gacko i Nevesinje.⁴¹ Ubrzo potom, dana 19.12.1991. godine Srpska demokratska stranka donijela je Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, prema kojem je u opštinama trebalo područja podijeliti i stvoriti nove isključivo srpske institucije (Varijanta B).⁴² Ovim Uputstvom je planirano formiranje kriznih štabova sa tačno određenim zadacima, uz napomenu da je za posebne vidove odbrambenog organizovanja na području opština, gdje većinsko stanovništvo nije srpsko, odgovoran Krizni štab. Nadalje, ovim dokumentom je planirano i pretpočinjavanje svih snaga milicije iz reda pripadnika srpskog naroda, te obezbjeđivanje sprovođenja naređenja za mobilizaciju jedinica teritorijalne odbrane i rezervnih sastava JNA.⁴³ Realizacija ovog dokumenta, potvrđena je i svjedočenjem brojnih svjedoka koji su govorili o dolasku srpske vojske, rezervista i JNA na područja gdje su živjeli, i to počev od 1991. godine pa nadalje.⁴⁴

133. Dva dana kasnije, tj. 21.12.1991. godine, Skupština srpskog naroda u BiH je donijela Odluku da se pristupi formiranju Republike Srpske Bosne i Hercegovine,⁴⁵ a njeno Predsjedništvo je dana 15.04.1992. godine donijelo Odluku da se proglašava neposredna ratna opasnost te naređuje mobilizacija TO na cjelokupnoj teritoriji Srpske Bosne i Hercegovine.⁴⁶ Istog dana, Predsjedništvo je donijelo i Odluku o formiranju Teritorijalne odbrane Srpske Republike Bosne i Hercegovine,⁴⁷ dok je Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine formirana 12.05.1992. godine.⁴⁸ U to vrijeme, Skupština je utvrdila i Strateške ciljeve srpskog naroda u BiH,⁴⁹ te pozvala narod na njihovo ostvarenje.

134. Da je VSR BiH formirana 12.05.1992. godine, potvrdio je i svjedok Radovan Škrbić, koji je objasnio da je formirana nakon što se JNA povukla sa ovih

⁴¹ T-160 Odluka Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini o verifikaciji proglašanih Srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini od 21. novembra 1991. godine, broj 37-02/91.

⁴² T-161 Uputstvo Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine, Glavni odbor, o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, primjerak broj 47, Sarajevo, 19. decembar 1991. godine.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Mirsad Kljako, Idriz Merzić, Avdija Bašić, Azim Bašić, Marinko Pažin, Ante Škobić, svjedok A1, Mušan Šarančić, Muhamed Taslidža, Andrija Pavlović, Semir Salčin, Nuhan Šaković, Alija Šator, Mehmed Kelecija, Kemal Bijedić, Kemal Rahimić i Robert Jurković.

⁴⁵ T – 110 Odluka Skupštine srpskog naroda u BiH da se pristupi formiranju Republike Srpske Bosne i Hercegovine od 21.12.1991. godine, objavljena u Službenom glasniku srpskog naroda u BiH broj 1/92.

⁴⁶ T – 109 Odluka Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju neposredne ratne opasnosti i naredbi o mobilizaciji TO na teritoriji SR BiH, broj 03-11/92 od 15.04.1992. godine.

⁴⁷ T – 111 Odluka Ministarstva narodne odbrane Srpske Republike Bosne i Hercegovine od 15. aprila 1992. godine pod brojem 21-10/92.

⁴⁸ T – 112 Odluka o formiranju Vojske Srpske republike BiH Broj: 03-234/92 od 12. maja 1992. godine.

⁴⁹ T-162 Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 12.05.1992. godine, Službeni glasnik Republike Srpske broj 22/93.

prostora, na način da su se vojnici JNA koji su sa teritorije Srbije i ostalih Republika povukli, dok su vojnici koji su sa prostora BiH ostali tu i postali pripadnici vojske koja je tada formirana.

135. O povlačenju JNA iz BiH, sredinom maja mjeseca govore i utvrđene činjenice koje je vijeće prihvatilo:

„JNA se formalno povukla iz Bosne i Hercegovine 19. i 20. maja 1992., u vrijeme kada je okončana transformacija onog što je od JNA ostalo na teritoriji Bosne i Hercegovine u VRS. Dana 21. maja 1992. Predsjedništvo bosanskih Srba pozvalo je na opštu mobilizaciju sve vojno sposobne građane republike bosanskih Srba. Pored toga, u mjesecima koji su uslijedili, uprkos određenog kašnjenja, mnoge jedinice srpskog TO-a preimenovane su u "lake brigade" VRS-a.“⁵⁰

„Uprkos stvaranju VRS-a, jedinice TO-a nisu u potpunosti raspuštene i TO je i dalje imao značajnu ulogu. Dana 15. maja 1992. Mićo Stanišić je dodatno mobilisao snage TO-a u skladu s odlukom Biljane Plavšić i Nikole Koljevića.“⁵¹

136. O povlačenju JNA i formiranju VRS na glavnom pretresu govorili su i svjedoci saslušani kako po prijedlogu Tužilaštva,⁵² tako i po prijedlogu odbrana,⁵³ a koji su bili pripadnici JNA koja se nakon 12.05.1992. godine povukla sa prostora BiH. Tako je svjedok odbrane Bratoljub Brkljača, po zanimanju ljekar specijalista, posvjedočio kako je prije rata u BiH radio u garnizonskoj ambulanti u školi rezervnih oficira u Bileći, pri JNA. Svjedok navodi da je kao pripadnik JNA u BiH bio do maja 1992. godine kada se JNA povlači, a on ostaje nešto duže, do januara 1993. godine, radeći kao predsjednik ljekarske komisije u zoni odgovornosti Hercegovačkog korpusa VRS-a.

137. U prilog navedenom govore i utvrđene činjenice: *„Prema Ustavu bosanskih Srba, građani republike bosanskih Srba imali su pravo i obavezu da budu pripadnici oružanih snaga JNA i TO-a. Prema definiciji iz Ustava, pripadnici oružanih snaga su građani koji učestvuju u odbrani republike bosanskih Srba. Dana 1. juna 1992. Zakonom o vojsci proglašena je Vojska Republike Srpske (u daljem tekstu: VRS), koja je imala dužnost da brani suverenitet, teritoriju i nezavisnost republike.“⁵⁴*

⁵⁰ Rješenje o utvrđenim činjenicama S1 1 K 0019908 16 Kri od 23.01.2017.godine, utvrđena činjenica broj 6.

⁵¹ Rješenje o utvrđenim činjenicama S1 1 K 0019908 16 Kri od 23.01.2017.godine, utvrđena činjenica broj 5.

⁵² Radovan Škrbić, Dušan Koprivica i Branko Čovilo.

⁵³ Savo Vujović, Božidar Lero, Nenad Dželetović i Mladen Milošević.

⁵⁴ Rješenje o utvrđenim činjenicama S1 1 K 0019908 16 Kri od 23.01.2017.godine, utvrđena činjenica broj 4.

138. Naredbom Glavnog štaba VSR BiH od 16.06.1992. godine formiran je Glavni štab i korpusi, na koji način je došlo do formiranja Hercegovačkog korpusa koji je u kontekstu optužnice najrelevantniji, imajući u vidu da optužnica tretira nekoliko hercegovačkih opština.
139. Na okolnosti postojanja oružanih sukoba na području Hercegovine, materijalne dokaze je ulagala i odbrana optuženog Borisa Bošnjaka.
140. Iz dokaza O-1-5 - Proglas Stranke demokratske akcije (SDA), broj 1360/91, za formiranje Savjeta za nacionalnu odbranu SDA od 13.06.1991. godine, vidljivo je da je SDA već 11.06.1991. godine donijela proglas o tome da je osnovan Savjet za nacionalnu odbranu SDA. Također, dana 18.09.1991. godine Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) je održala Savjet sigurnosti, gdje su doneseni zaključci – između ostalog i o početku rada Kriznog štaba, sa zadatkom da rukovodi cijelim sistemom odbrane hrvatskog naroda u BiH i nabavkom naoružanja. Odlučeno je da Krizni štab HDZ stupi u kontakt sa SDA, ali da pripremi program rada sa SDA i bez SDA.⁵⁵
141. Nadalje, iz dokaza O-1-7 – Zaključci sa zajedničkog sastanka Hrvatske zajednice Herceg Bosna (HZ HB) Travnička i Hercegovačka regija, od dana 12.11.1991. godine, vidljivo je da je donesena preporuka da regruti ne idu u Armiju, te da se mobilizacija odvija samo preko Kriznih štabova. A već 18.11.1991. godine, u Grudama je donesena Odluka o formiranju HZ HB, u čiji sastav su od opština relevantnih za optužnicu ušle opštine Mostar i Stolac.
142. Iz navedenih dokumenata uloženih od strane odbrane provooptuženog, vidljive su određene pripreme političkih stranaka SDA i HDZ za eventualne sukobe, što dodatno potkrijepljuju i dokazi O-1-9,⁵⁶ O-1-10⁵⁷ i O-1-11.⁵⁸
143. Iz dokaza O-1-12 – Stožer Herceg Bosne, proizilazi da je dana 01.04.1992. godine u Grudama, Stožer donio odluku o podizanju borbene gotovosti, obzirom na stalno zaoštavanje odnosa na teritoriji Herceg Bosne, te realne mogućnosti izbijanja oružanih sukoba širih razmjera. U prilog tome govori i Redovni borbeni izvještaj komande 13. Korpusa od 03.04.1992. godine,⁵⁹ te utvrđena činjenica da je „U maju 1992. godine uspostavljena vojna saradnja, ovaj put između HVO-a i Armije BiH, protiv JNA i VRS.“⁶⁰

⁵⁵ O-1-6 Zaključci savjeta sigurnosti HDZ BiH od 18.09.1991. godine.

⁵⁶ Odluka za dalja dejstva, str. Pov.br 618-1, 23.02.1992. godine, Komanda 2. operativne grupe, komandant Pavle Strugar.

⁵⁷ Pismeno zapovjedništvo sektora Dubrovnik, Republika Hrvatska, broj 782/92 od 20.03.1992. godine, upućena Stožeru Hercegovine, obrane Čapljine.

⁵⁸ Izvještaj. 2. Vojna oblast, JNA, 30.03.1992. godine, Boravak Janka Bobetka u Stocu.

⁵⁹ T – 115 Izvještaj Komande 13. Korpusa str.pov.br. 147-125 od 03.04.1992. godine.

⁶⁰ Rješenje o utvrđenim činjenicama S1 1 K 0019908 16 Kri od 01.04.2019.godine, utvrđena činjenica broj 1.

144. Također, veći broj svjedoka, koji su se nalazili i na jednoj i na drugoj strani u sukobu su izjavili da se još od devetog mjeseca 1991. godine počinju vojno angažovati, najprije u rezervni sastav, a potom i u redovne vojne formacije.⁶¹
145. Svjedok Dušan Koprivica svjedočio je da je vojno angažovan najprije u rezervu u devetom mjesecu 1991. godine, kada je otišao na vojnu vježbu u Zubce. Poslije toga, kako navodi, ostaje u jedinici u Trebinju, a da od januara ili februara 1992. godine počinju sukobi na Dubrovačkom ratištu. Na upit branioca optuženog Borisa Bošnjaka da li je na području Hercegovine bilo sukoba, navodi da je u periodu od aprila do avgusta 1992. godine bilo oružanih sukoba između VRS i Hrvatske vojske HVO i HOS, dok je odgovarajući na unakrsna pitanja branioca optuženog Grubačića, svjedok naveo da je čim je stupio u vojsku išao na ratište u Mostar.
146. Da su hrvatske snage poduzimale ofanzivna dejstva oko Mostara i Čapljine proizilazi iz dokumenta O-1-4 - Odluka za dalja dejstva od 29.01.1992. godine, a slično proizilazi i iz dokumenata O-1-9 – Odluka za dalja dejstva, str. Pov.br 618-1 od 23.02.1992. godine, te Pismenog zapovjedništva sektora Dubrovnik, Republika Hrvatska, broj 782/92 od 20.03.1992. godine, upućenog Stožeru Hercegovine, obrane Čapljine.⁶²
147. Nadalje, iz dokumenta Informacija – boravak bivšeg generala Janka Bobetka u Stocu u vezi priprema SDA i HDZ za oružane sukobe sa JNA od 30.03.1992. godine⁶³ proizilaze saznanja JNA o opštem stanju u BiH, a navodi se da je Janko Bobetko u BiH boravio sa ciljem priprema lokalnih jedinica Stolac za sukobe sa JNA, koja je u to vrijeme još uvijek boravila u BiH, uključujući i u kasarni Moše Pijade. Također, iz dokaza O-1-12 – Dopis Stožera Herceg Bosne, upućen Ministarstvu odbrane Republike Hrvatske, ministar odbrane Gojko Šušak, Podizanje borbene spremnosti na veći nivo, od 01.04.1992. godine, proizilazi da se dana 01.04.1992. godine glavni štožer HDZ-a obratio Ministarstvu odbrane Republike Hrvatske sa zahtjevom za pomoć u oficirima i naoružanju, a sa ciljem podizanja borbene spremnosti.
148. O sukobima u Hercegovini svjedočio je i svjedok Branko Čovilo.⁶⁴ Svjedok je prilikom unakrsnog ispitivanja pojasnio da je u Bileću došao u 10. motorizovanu brigadu iz Mostara, kada je bila eksplozija cisterne kod Sjevernog logora, što je

⁶¹ Dušan Koprivica, Marinko Pažin, Andrija Pavlović, Dane Puljić, svjedok A1, Ante Škobić i Mile Azinović.

⁶² O-1-10 Pismo broj 782/92 od 20.03.1992. godine, Republika Hrvatska, Zapovjedništvo sektora Dubrovnik, upućeno Zapovjedništvu Stožer Hercegovine i Obrane Čapljine (Primorac).

⁶³ O-1-11 Pismo Komande 2. vojne oblasti, Organ bezbjednosti, str. pov. broj 63-70 od 30.03.1992. godine, reg. broj 2010292063070, naslovljen kao „Informacija-Boravak bivšeg generala Janka Bobetka u Stocu u vezi priprema SDA i HDZ za oružane sukobe sa JNA“.

⁶⁴ Svjedočio na glavnom pretresu dana 24.05.2016. godine.

bilo 3. ili 4. aprila 1992. godine dok je tu još bila JNA, gdje je kao pripadnik JNA doživio povređivanje, a po povratku u brigadu, svjedok izjavljuje da je već bila formirana srpska vojska. Navodi da su tada to preimenovali u X motorizovanu brigadu.

149. Ubrzo nakon toga, a što se vidi iz O-1-15,⁶⁵ već 09.04.1992. godine je došlo do objedinjavanja svih oružanih snaga na teritoriji BiH, osim JNA i MUP-a, i uspostavljanja jedinstvene komande, dok je 10.04.1992. godine donesena odluka da je HVO jedina oružana snaga hrvatskog naroda,⁶⁶ iz koje se jasno vidi i da je već uspostavljen sistem općinskih stožera HVO. O ranom pripadništvu u HVO-u (neki počev od kraja 1991. godine), te pokušajima vojnog organizovanja svjedočili su Ante Škobić, Marinko Pažin, svjedok „A1“, Andrija Pavlović, Mile Azinović i Dane Puljić.
150. Sa druge strane, Predsjedništvo Republike BiH dana 20.05.1992. godine donosi Uredbu sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike BiH,⁶⁷ a dana 20.06.1992. godine donosi Odluku o proglašenju ratnog stanja na teritoriji Republike BiH.⁶⁸
151. U prilog tvrdnji da su se odvijali oružani sukobi HVO i JNA do maja mjeseca 1992. godine, kada slijedi povlačenje snaga JNA iz BiH govori i dokument O-1-17,⁶⁹ Direktiva za dalja dejstva od 12.04.1992. godine, u kojoj je naređeno blokiranje kasarni JNA i zarobljavanje vojnika, kao i zauzimanje skladišta naoružanja. Ovo je dodatno potkrijepljeno i iskazom svjedoka Dragana Stojanovića, koji je posvjedočio da je bio podoficir prije rata u Čapljini, te da je 1992. godine došao u Bileću, nakon što je kao pripadnik JNA nekoliko mjeseci proveo u okruženju u Čapljini. Navodi da su iz okruženja izvučeni najprije u Nevesinje, pa u Bileću, a da je Čapljinu morao napustiti kada je bio napad.
152. Pokazujući kontinuitet postupanja, odbrana Borisa Bošnjaka je uložila kao dokaz i Naredbu o sprečavanju puteva i blokadi vojnih objekata od 29.04.1992. godine, a sve kako bi se spriječilo izvlačenje JNA (dokaz O-1-20).⁷⁰ Kako se vidi iz O-1-21,⁷¹ JNA je sa ovim naređenjem bila upoznata.

⁶⁵ Odluka o objedinjavanju svih naoružanih snaga na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, broj 01-011-301/92 od 09.04.1992. godine.

⁶⁶ O-1-16 Zapovjed, broj Z-01-11 od 10.04.1992. godine, Hrvatska zajednica Herceg-Bosna, Hrvatsko vijeće obrane, Glavni stožer, Grude.

⁶⁷ Dokaz O-1-28.

⁶⁸ T – 138 - Odluka o proglašenju ratnog stanja, Sl.list R BiH br.7, 20.06.1992. godine.

⁶⁹ Direktiva za odbranu suvereniteta i nezavisnosti Republike BiH, strogo pov. 02/2-1; Štab Teritorijalne odbrane RBiH, Sarajevo, od 12.04.1992. godine.

⁷⁰ Naređenje o sprovođenju odluke Predsjedništva Republike BiH broj 02-11-327/92, broj 02/145-1 od 29.04.1992. godine, Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za narodnu odbranu, Štab teritorijalne odbrane, Sarajevo.

⁷¹ Prepis Naređenja ŠTO BiH o preduzimanju mera protiv JNA, Komanda 30. partd, str. pov. br. 174-108, od 30.04.1992. godine.

153. Iz dokaza O-1-22 – Bilten događaja u Republici Bosni i Hercegovini, proizilazi da je u regiji Mostar bilo 36 napada na jedinice, ustanove i objekte JNA u aprilu i maju 1992. godine, uključujući i pogibije i teška ranjavanja vojnika, zarobljavanja, te odvođenje porodica pripadnika JNA u nepoznatom pravcu.⁷²
154. O kontinuitetu sukoba na području Hercegovine i djelovanju vojnih formacija zaraćenih strana i nakon povlačenja JNA govori i niz borbenih izvještaja uloženi u sudski spis, i to: T-114, T-115, T-116, T-117, T-118, T-119, T-120, T-121, T-122, T-123, T-124, T-125, T-126, T-127, T-128, T-129, T-130, T-131, T-132, T-133, T-134, T-135 i T-136 koji se odnose na period počev od 02.04.1992. godine do 25.09.1992. godine. A o oružanim sukobima u Hercegovini u periodu relevantnom za optuženje su svjedočili i Radovan Škrbić, Dušan Koprivica, Branko Čovilo, Ante Škobić, Idriz Merzić, Andrija Pavlović, Mirsad Kljako, svjedok "A3" i Milan Samardžić.
155. Kada se analiziraju navedeni dokazi, te dovedu u vezu sa iskazima svjedoka (koje će Vijeće u daljem tekstu analizirati) Vijeće zaključuje da je u vrijeme obuhvaćeno optužnicom u većini hercegovačkih opština postojao oružani sukob između dvije zaraćene strane, a kako je to i navedeno u uvodnom dijelu optužnice.
156. Sada će vijeće iznijeti analizu dokaza o stanju po optužnicom obuhvaćenim općinama, i to onim redoslijedom kako su navedene u Optužnici.

5.1.1.1. Gacko

157. Kada je u pitanju općina Gacko, Tužilaštvo je provelo dokaze saslušanjem velikog broja svjedoka, iz čijih iskaza nedvojbeno proizilazi da je na teritoriji Gacka krajem mjeseca juna 1992. godine došlo do progona nesrpskog stanovništva. O napadima na muslimane ove općine govorili su brojni svjedoci, saglasno opisujući da su u Gacku počinjena masovna hapšenja muslimana, zatvaranja u zatočeničke centre, u kojima su neki i lišeni života. Nakon tih događaja, općina Gacko je u potpunosti ostala etnički čista, bošnjaci su protjerani, a dio njih je prošao i kroz logor Bileća.
158. Svoj iskaz o dešavanjima i sudbini nesrpskog stanovništva u Gacku dali su svjedoci: Avdija Bašić, Sanvil Sarić, Azim Bašić, Nuhan Šaković, Refik Džubur, Rasim Talović, Dževad Čustović, „A5“ i Miralem Trebović.

⁷² Strane 4-8.

159. Svjedok Avdija Bašić je na glavnom pretresu izjavio da je početkom '92. godine živio u Gacku do odvođenja u logor 17.06.1992. godine, te da je radio kao ljekar specijalista u Domu zdravlja Gacko. U svom iskazu ističe da su početkom 1992. godine, poslije osnivanja srpske Skupštine opštine Gacko, došle srpske paravojne formacije i da se bošnjaci nisu smjeli puno kretati. Negdje krajem aprila '92. godine paljeni su kafići čiji su vlasnici bili muslimani, a u aprilu su počeli prolaziti Užički korpus i rezervisti. Hapšenja lica su počela krajem aprila i početkom maja, a 1. juna 1992. godine su ljudi iz Termoelektrane sa posla pokupljeni i odvedeni u logor u Avtovac. To su sve bili civili, bošnjaci. Neke od njih zna i tvrdi da niko nije imao oružje, jer su ljudi odvedeni sa radnih mjesta. Svjedok je uhapšen 18.06.1992. godine, kad je ujutru otišao kod sestre i zeta. Počelo je granatiranje okolnih sela, ljudi nisu znali šta da rade, te su odlučili da pobjegnu prema Goču. Svjedok je izjavio da nije bio vojnik, niti je imao oružje i uniformu. Slobode je lišen sam, a zatim je odveden u prostorije MUP-a. Do večeri su tu doveli i njegovog oca, nakon čega su ih prebacili u logor. Sa njim su bili Refik Kurtović i još neki ljudi. Svi zajedno su prebačeni u novi hotel u Gacku, gdje je u podrumu bilo zatvoreno 100 – 150 ljudi, gdje su ostali do 29.06.1992. godine. Svjedok je nadalje opisao da je jedan broj žena i djece iz Gacka prebačen za Kosovo, te da je nakon toga u Gacku od bošnjaka ostala samo jedna žena.
160. Svjedok Sanvil Sarić je opisao kako je sa majkom, tada kao maloljetan napustio Gacko, dok je otac koji je ostao iza njih bio zatvoren u logor u Bileći, gdje je i umro.
161. Iz iskaza svjedoka Azima Bašića proizilazi da je početkom '92. godine živio u Gacku, selo Bašići, sa ocem, majkom i bratom, te da su imali svoju trgovinu. Svjedok navodi da su početkom 1992. godine u Gacku počela neobična dešavanja, da su ogromne količine JNA prolazile kroz Gacko, da su se dešavale paljevina kafića bošnjaka, da je bilo pucnjave, kako svjedok ističe, prema Trebinju i Mostaru, da se pucalo i prema njihovim kućama, te da je kretanje po Gacku bilo ograničeno. Svjedok dalje navodi da se *uvukao strah ljudima u kosti*, mada ljudi nisu vjerovali da će doći do sukoba tih razmjera. Bilo je dosta pripadnika JNA, mada je, kako svjedok navodi, bilo vojske i u drugim uniformama. U periodu kada su bila dejstva na Dubrovnik, dobijali su pozive da idu u rezervni sastav. Svjedok je lično dobio poziv da se javi u Trebinje na ratni raspored. Nadalje, navodi da su se po Gacku mogli vidjeti samo srbi u uniformama, da je ubrzo uslijedilo hapšenje bošnjaka, te odvođenje u vojni logor u Avtovcu. Svjedok je tako lišen slobode 01.06.1992. godine, zajedno sa svojim zetom Mirsadom Džekom, kojem se poslije gubi svaki trag. Navodi da je prošao logor u Avtovcu, da je vođen do kino sale gdje je maltretiran, kako on, tako i drugi bošnjaci koje je tu vidio. Potom je boravio par dana u podrumskim prostorijama „Samačkog hotela“ u Gacku, a u konačnici je početkom sedmog mjeseca prebačen u logor u Bileću. Svjedok navodi da su za vrijeme dok su

boravili zatvoreni u Avtovcu i Gacku, stalno bili maltretirani, da su čak pucali po njima vojnici koji bi tu ulazili, te da su na taj način u prostorijama „Samačkog hotela“ lišili života izvjesnog Omanovića.

162. Situaciju u Gacku, kao i hapšenje bošnjaka i njihovo odvođenje u logor na glavnom pretresu opisao je i svjedok Nuhan Šaković. Ovaj svjedok je također prije rata živio u Gacku, a svjedočio je o početku ratnih dešavanja na tom području. Navodi da su u Gacku ranije živjeli većinom srbi i bošnjaci, te neznatan broj hrvata. Dalje navodi da su već krajem aprila mjeseca počele da se dešavaju neprijatnosti prema licima bošnjačke nacionalnosti, te da su paljeni kafići i objekti u njihovom vlasništvu. Na ulicama se primjetilo pojačano prisustvo vojske, prije svega JNA. Svjedok u Gacku ostaje do 29.06.1992. godine kada je uhapšen, a misli da je istog dana uhapšen i Aziz Hasanbegović. Odvedeni su u „Samački hotel“ Termoelektrane, gdje je bilo 150 ljudi, sve bošnjaci. Ljudi su hapšeni i prije i posle njegovog dolaska, i to samo bošnjaci i hrvati. Svjedok je tu boravio dva tri sata, a onda ih sve *tovare* na kamione i prebacuju u Bileću. Svjedok ističe da u Gacku ostaju žene, djeca i stari, ali su i oni ubrzo protjerani, sa izuzetkom jedne žene Fatime koja je cijeli rat tu živjela i umrla prije par godina.
163. Saglasno prethodnim svjedocima, situaciju u Gacku opisao je i svjedok Refik Džubur. Svjedok je prije rata sa porodicom živio u Gacku i radio u Termoelektrani. I ovaj svjedok navodi da je u Gacku bilo najviše srba, prema njegovoj procjeni 64%, te bošnjaka 34-35% i mali broj hrvata. Svjedok je opisao kako je lišen slobode 17.06.1992. godine, najprije zatvoren u logor u Gacku, gdje je imao priliku vidjeti preko stotinu drugih muslimana. Nakon toga, svjedok je prebačen u Bileću, gdje je bio sve do razmjene 18.08.1992. godine. Svjedok je naglasio da je i prije hapšenja u Gacku, kako navodi, bila „čudna klima“, muslimani su dobijali otkaze na poslu, paljeni su kafići čiji su vlasnici bili bošnjaci, ljudi su dobijali propusnice da napuste grad i isele se. I ovaj svjedok je potvrdio da je dio bošnjaka ubijen u Gacku (među ubijenima je nabrojao: Aziz Fazlagić, Arif Jaganjac, Latif Halilović zv. Lato, Elvedin Šahović Ledo i Miro Voloder), te ističe da je lično vidio ubistvo Osmana Omanovića u podrumskim prostorijama „Samačkog hotela“.
164. U junu mjesecu 1992. godine u Gacku je uhapšen i Rasim Talović. I ovaj svjedok je na glavnom pretresu, saglasno prethodnim svjedocima, opisao situaciju na području Gacka, do momenta lišenja slobode i odvođenja u logor u junu mjesecu 1992. godine. Svjedok je naveo da je krajem juna prebačen za Bileću, te da je u toku transporta čuo da će porodice biti protjerane iz Gacka. Kasnije je saznao da je dana 04.07.1992. godine, u jutarnjim satima, interventni vod policije išao od kuće do kuće, da su kupili žene i djecu bošnjačke nacionalnosti, sakupljali ih u „Samački hotel“, nakon čega su ih transportovali preko Crne Gore do Kosova i Makedonije. I ovaj svjedok je potvrdio informaciju

da je u Gacku, od bošnjačke nacionalnosti, ostala samo jedna nena i to zbog nekih imovinskih veza.

165. Na svom radnom mjestu, početkom juna 1992. godine uhapšen je i svjedok Dževad Čustović. Svjedok je zatvoren u „Samački hotel“, gdje je proveo oko 25 dana, kada ga prebacuju u Bileću. Potvrdio je da je u „Samačkom hotelu“ vidio preko 150 ljudi zatvorenih, sve bošnjaci.
166. Svjedok A5 je također opisao početak ratnih dejstava u općini Gacko, dolazak vojske, prolazak JNA i Užičkog korpusa kroz Gacko. Saglasno prethodnim svjedočenjima i ovaj svjedok je opisao kako je došlo do pogoršanja bezbjedonosne situacije za ljude bošnjačke nacionalnosti u Gacku, da su se krili po šumama u strahu od vojske koja je pucala po kućama i lokalima bošnjaka. U konačnici, svjedok navodi da početkom juna mjeseca počinju masovna hapšenja bošnjaka i odvođenja u logore, kao što je i on sam lišen slobode.
167. Privođenja i zatvaranja muslimanskog stanovništva sa područja Gacka te paljenje njihovih kuća i drugih objekata u njihovom vlasništvu u periodu relevantnom za optužnicu, dodatno je potvrđeno i materijalnim dokazima tužilaštva: T-125⁷³ u kojem se navodi: *„Mnogo je glasina na teritoriji protiv paljenja muslimanskih kuća u bilečkoj i gatačkoj opštini. Privođenje i zatvaranje muslimanskog življa na prostoru gatačke i bilečke opštine izazvao je revolt cjelokupnog stanovništva,“* te T-124⁷⁴ - gdje se navodi: *„Hapšenje muškaraca muslimanske nacionalnosti u bilečkoj i gatačkoj opštini i paljenje njihovih kuća nailazi na osudu svih građana.“*
168. Iz materijalnog dokaza uloženog od strane odbrane prvooptuženog O-1-34 – Nalog za privođenje osoba izdat od strane Vojne policije Stolac, Hrvatske zajednice Herceg Bosna dana 20.07.1992. godine, vidljivo je da se nalaže Vojnoj policiji Čapljina da izvrši pretres Počitelja i da sve muške osobe muslimanske nacionalnosti sa područja Gacka, koji su došli u zadnjih 15 dana, sprovedu u vojnu policiju Stolac. Iz dokumenta je vidljivo da postoje *saznanja da se jedna grupa od 18 muškaraca muslimana navodno probila iz Gacka*, istim se nalaže njihovo sprovođenje u Stolac, s tim da se posebno obrati pažnja na naoružanje, da se isto oduzme i dopremi.
169. Dakle, kada je u pitanju općina Gacko, Vijeće je na temelju izvedenih dokaza zaključilo da se nesumnjivo desio progon nesrpskog stanovništva ove opštine. Naime, brojni svjedoci su saglasno opisali najprije incidentne situacije koje su

⁷³ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-222, od 13.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

⁷⁴ Redovni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str .pov. br. 147-, od 14.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

izazivali pripadnici JNA i vojske RS, te da je uslijedilo masovno hapšenje bošnjaka, muškaraca i odvođenje u logor. Početkom sedmog mjeseca 1992. godine iz Gacka je iseljeno kompletno bošnjačko stanovništvo sa izuzetkom jedne starije žene. Kada Vijeće dovede u vezu navedena svjedočenja sa tvrdnjom optužbe da je unutar, između ostalih, i ove općine izvršen širok i sistematičan napad, te progon nesrpskog civilnog stanovništva, Vijeće zaključuje da je navedena tvdnja optužbe za ovu općinu dokazana. Naime, već se prema stanovištu sudske prakse pojam napada ne veže samo za upotrebu oružja. Tako je bitno istaći da je jedan od pojavnih oblika napada bilo i odvođenje muškaraca bošnjačke nacionalnosti, zatvaranje u prostorije „Samačkog hotela“ Termoelektrane, vojnog objekta u Avtovcu, a kasnije prebacivanje u kasarnu Moše Pijade u Bileći. Neusmijivo je utvrđeno da je određen broj ljudi i ubijen. Porodice zatvorenih ili ubijenih muškaraca morale su napustiti Gacko, gdje su im vojska i policija organizovali prevoz preko Crne Gore za Kosovo i Makedoniju. Ovaj napad je bio usmjeren isključivo protiv civilnog stanovništva, bošnjaka, s obzirom da su u logore zatvarani muškaraci, koji su u to vrijeme imali radnu obavezu, a protjerane su žene, djeca i starci, sa izuzetkom jedne starije žene, koja je, kako su svjedoci naveli, zbog određenih veza mogla ostati kao jedina bošnjakinja u Gacku.

170. Budući da su iskazi svih svjedoka u odnosu na činjenice dešavanja u općini Gacko, a posebno u odnosu na činjenice da su civili muškarci bošnjačke nacionalnosti smješteni u logore, neki od njih ubijeni,⁷⁵ da su žene, djeca i starci protjerani iz Gacka, u ovim dijelovima saglasni i po mišljenju vijeća kredibilni, pouzdani i ničim dovedeni u sumnju, Vijeće ih je u ovom dijelu prihvatilo kao vjerodostojne i istinite.
171. Imajući u vidu identičan obrazac ponavljanja ovih radnji i radnji koje su prethodile odvođenju muškaraca, kao i kasnija postupanja prema bošnjačkim muškarcima civilima koji su odvedeni u logore na području ove opštine, a imajući u vidu i samu sudbinu civilnog stanovništva opštine Gacko koje je u cijelosti protjerano (sa izuzetkom jedne žene bošnjakinje), Vijeće zaključuje da su se ove radnje desile unutar široko rasprostranjenog i sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva opštine Gacko.
172. Svi navedeni događaji, po svojoj prirodi, ne predstavljaju izolovane ili nasumične radnje koje su osmislili pojedinci. Na osnovu iskaza saslušanih svjedoka, nesporno je da obrazac ponašanja pripadnika srpskih vojnih i paravojnih snaga nije mogao biti rezultat ishitrenog samovoljnog ponašanja. Naprotiv, sve okolnosti predmeta jasno ukazuju da je postojalo udruženo djelovanje vojnih i paravojnih formacija Srpske Republike BiH čije djelovanje se

⁷⁵ O čemu su svjedočili svjedoci Refik Džubur i Azim Bašić.

nedvosmisleno može posmatrati kao sprovođenje politike koja je postojala na višem nivou, a koja je jasno ispoljena u zvaničnim dokumentima tog vremena koje je donosila Skupština Srpskog naroda u BiH.

173. Dakle, na osnovu provedenih materijalnih dokaza, prihvaćenih utvrđenih činjenica, te iskaza svjedoka koji su se zatekli u kritično vrijeme na području Gacka, Vijeće zaključuje da je napad koji se odvijao na prostoru Gacka imao karakteristike širokog i sistematičnog, čime je za ovu opštinu ispunjen prvi opšti uslov koji zahtijeva inkriminacija krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

5.1.1.2. Nevesinje

174. Kada je u pitanju opština Nevesinje na okolnost dešavanja u toj opštini svjedočili su Mirsad Kljako, Esad Šarančić, Mušan Šarančić, Emir Kljako, A3, Mirsad Bajgorić, Salko Trnovac i Miralem Trebović.
175. Dešavanja u Nevesinju u mjesecu maju i junu 1992. godine, opisao je svjedok Mirsad Kljako, koji je u Nevesinju živio do 19.06.1992. godine kada je uhapšen od strane, kako navodi, policije RS. Svjedok Kljako je opisao dolazak rezervista u Nevesinje, kada počinju noćne racije, vrijeđanja, te da Bošnjaci nisu smjeli izlaziti iz kuća. Počeli su se, kako svjedok navodi, „*dizati u zrak*“ bošnjački kafići i lokali. Nakon mjesec dana počinju da se dešavaju hapšenja Bošnjaka, neki ljudi su od straha bježali u šume i krili se. Svjedok je uhapšen i sproveden u zatvor u Nevesinje. Prilikom sprovođenja, navodi da su se ljudi okupili kod Doma zdravlja, gađali ih i aplaudirali jer su uhapšeni „*Alijini bojovnici*“.
176. O dešavanju i početku ratnih sukoba u Nevesinju detaljno je svjedočio i Mušan Šarančić. Svjedok je živio u selu Čanj, opština Nevesinje i dobro je upoznat sa situacijom koja se tamo dešavala. Navodi da je od izbora '91. godine stanovništvo bilo izloženo pritiscima, da je došao valjevski korpus, da je Arsenije Grahovac tu bio komandir, te da su svi radili po nalogima Službe unutrašnje bezbjednosti. Po kućama bošnjaka je bacano kamenje. Radio je u Mostaru tri godine, jer se bošnjaci u Nevesinju nisu mogli ni zaposliti. Na području Nevesinja bilo je i drugih vojski, postojao je odred Karađorđe, zatim rezervni sastav policije, vojska najprije JNA, a kasnije su uvedene trobojke i kokarde i to više nije ličilo na JNA. Rezervna policija i vojska je bila jednonacionalna - pravoslavna. Do posebnog pogoršanja odnosa u Nevesinju došlo je 16/17. juna 1992. godine, kada su se čule i detonacije iz pravca Mostara (Mostar je granatiran iz pravca Podveležja). Dio bošnjačkog stanovništva je pokušao napustiti selo Čanj, dok je dio ostao u selu. Krili su se i kretali kroz šumu, ali ih je vojska primijetila i počela pucati po njima. Ubili su mu ženu koja je bila u petom mjesecu trudnoće, a pobijeni su i drugi civili. Svjedok

kaže da je selo popaljeno, te da je vidio da su ubijene komšije, među kojima: Deduša Šarančić, Ibro Kevelj, Mujo Mutilović i Đulsa Kljako. Oko 8-9 ljudi je ubijeno u selu.

177. Svjedok Emir Kljako svjedočio je također da su početkom '92. godine u Nevesinju počele prijetnje, privođenja i ulijevanje straha muslimanima od strane Srba. I ovaj svjedok je potvrdio „*dizanje u zrak*“ kafića koji su bili u vlasništvu Muslimana. Navodi da su džamija i mekteb u Nevesinju još početkom 1992. godine ostali prazni, jer je hodža otišao, te da je jedne noći, džamija minirana i srušena.
178. Dešavanja u Nevesinju opisao je i svjedok „A3“ koji je prije rata živio sa majkom i mlađim bratom. Početkom juna '92. godine stanje je bilo loše dok Mostar nije *pao*, nakon čega je nastalo, kako navodi, *hvatanje* muslimana po Nevesinju i odvođenja u logor. Počeli su bježati preko Veleža, gdje je narod bio u zbjegu da se spasi, međutim nije uspio pobjeći. Kako dalje navodi, srpske paravojne snage su ga uhvatile i odvele u Policijsku stanicu Nevesinje, gdje je bio nekoliko dana i gdje je bilo fizičkog maltretiranja. Tu je zatekao Mirsada Bajgorića i još mnogo muslimana iz Nevesinja i okoline. Uslovi su bili nikakvi, gledao je kako tuku Mirsada, pa su i njega dva tri puta udarili šakama. Nisu mu uzimali izjavu, niti im je saopšten razlog lišenja slobode. Trećeg dana su njima (10 do 12 ih bilo) vezali ruke na leđima, natovarili ih na pincgauer i odvezli u kasarnu u Bileću.
179. Svjedok Miralem Trebović koji je također živio u Nevesinju do juna '92. godine, navodi da su tamo živjele sve tri nacionalnosti. Kad je Mostar oslobođen, otprilike 05.06.1992. počeli su da iseljavaju muslimane. On je radio u elektroprivredi i rekli su da muslimani više ne dolaze na posao. Jedan dan, trojica policajaca su došla po njega i rekli da im preda svoj auto. Odveli su ga u policijsku stanicu, u podrumске prostorije, gdje je zatekao Begu Hajrovića, Mirsada Bajgorića, neke ljude iz Kamene, bilo ih oko 15 - 16 - sve muslimani. Bio je i Mujo Ćupina, na njemu su se izivljavali, a tu je i podlegao. Noćili su tu samo jednu noć, Miroslav Ivković ih vezao manilom, zatim su ih stavili na pincgauer, a onda su krenuli preko Kifina sela i Gacka. Na Koričkoj jami je policija rekla „*izvedite balije da ih koljemo*“. Došli su u kasarnu Moše Pijade u Bileći.
180. O dešavanjima na području Nevesinja, uložena je i materijalna dokumentacija, i to: T-127 - Izvještaj Komande Hercegovačkog Korpusa str.pov.br. 147-246 od 23.06.1992. godine, iz kojeg je vidljivo da je „*jedna paravojna jedinica upala u sela gornjeg polja Nevesinja pri čemu se muslimansko stanovništvo razbježalo u planine*“ i T-130 - Izvještaj Komande Hercegovačkog Korpusa str.pov.br. 147-273 od 03.07.1992. godine, iz kojeg proizilazi da je „*u toku noći (u tvornici alata*

Nevesinje) ubijeno 47 pripadnika muslimanske nacionalnosti (uglavnom žene i djeca). Istraga je u toku.“

181. Iz iskaza saslušanih svjedoka, Vijeće može utvrditi da je situacija u Nevesinju bila složena, da su muslimani živjeli u strahu, posebno jer su paljeni kafići bošnjaka, srušena je džamija, a Nevesinjem su se prema izjavama svjedoka kretale i različite vojne i paravojne formacije. Međutim, iz iskaza saslušanih svjedoka proizilazi i to da se situacija u Nevesinju počela usložnjavati padom Mostara i dolaskom velikog broja izbjeglica sa tog područja u Nevesinje (što je vidljivo i iz materijalnih dokaza T-125,⁷⁶ T-126,⁷⁷ T-127⁷⁸ i T- 128),⁷⁹ u koje vrijeme su i počela iseljavanja muslimana sa tog kraja, njihovo bježanje u šume i odlasci preko Veleža. Iskazi svjedoka ukazuju da su tada počela i hapšenja bošnjaka koji do tada nisu napustili područje, da su isti zatvarani prvo u zgradi policije, gdje su proživljavali različite torture, nakon čega su neki odvođeni u logor u Bileću. Međutim, samo na osnovu provedenih dokaza, prvenstveno iskaza saslušanih svjedoka, a bez drugih dokaza koji bi ukazivali na širinu i sistematičnost napada na nesrpsko stanovništvo opštine Nevesinje, Vijeće smatra da Tužilaštvo za ovu opštinu nije izvelo dovoljno dokaza na osnovu kojih bi se mogao van razumne sumnje izvesti zaključak u pogledu postojanja prvog općeg elementa krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti.

5.1.1.3. Stolac

182. Kada je u pitanju općina Stolac, na prijedlog Tužilaštva iskaze su dali brojni svjedoci, i to: Andrija Pavlović, Željko Knežević, Bajro Miljanović, Dane Puljić, Ivica Puljić, Mustafa Omanić, Željko Moro, Mile Rajić, Miro Pavlović, Marinko Pažin, Ivica Pažin, Dano Perutina, Srećko Marjanović i Dragan Karlović.
183. Svjedok Andrija Pavlović je izjavio da je početkom '92. godine živio u naselju Rotimlja, opština Stolac. Navodi da je u Rotimlji bilo pola hrvatskog, pola bošnjačkog stanovništva. Svjedok navodi da su se poslije demokratskih izbora i nakon nastupanja demokratskih promjena, osjetile promjene i u međuljudskim odnosima. Nakon odsluženja vojnog roka, svi su bili u rezervnom sastavu JNA, međutim u jednom trenutku su razduženi od vojne opreme što je, kako je svjedok mogao da primjeti, traženo samo od bošnjaka i hrvata. Svjedok je radio u Razvitku u Mostaru, a po povratku sa posla prolazio je kroz mjesta gdje su

⁷⁶ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-222, od 13.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

⁷⁷ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-228, od 16.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

⁷⁸ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-246, od 23.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

⁷⁹ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-257, od 26.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

pretežno živjeli Srbi, gdje je mogao primjetiti da su bile barikade i godinu i po dana prije početka rata. Svjedok je izjavio da nije bio pripadnik vojnih formacija, niti je imao oružje, da se stanovništvo počelo naoružavati tek kad su došli rezervisti. Kad su počela dešavanja u Dubrovniku i Vukovaru, počeli su da se organizuju, ali od oružja su imali jedino lovačko i poneko naoružanje od rezervnog sastava policije, a poneko je privatno nabavljao oružje (kojim kanalima njemu nije poznato). Navodi da su se počele držati straže i da se stanovništvo osjećalo nesigurno. Onda je uslijedio dolazak vojske JNA u većem broju, vršili su određene vojne vježbe, što je kod stanovništva izazivalo strah, zbog čega su se odlučili da krenu prema Počitelju gdje su se osjećali sigurnije. Svjedok Pavlović navodi da takvo stanje traje do 24.05.1992. godine, kada je vojska poručila da svi muslimani i hrvati moraju doći do jedne gostione. Nije bilo žena i djece, samo muškarci. Postrojili su ih i došao je jedan oficir Pejanović, koji je rekao da svi hrvati idu za Hrvatsku. Mlađi muškarci hrvati su odvojeni i zatvoreni u gostionu. Niko od njih nije bio u uniformi, niti je imao oružje. Starije ljude su prebacili do Počitelja, a njih mlađe, njih oko 13 su sljedeće jutro prebacili za logor Bileću. Na unakrsna pitanja odbrane, svjedok je potvrdio da taj dan kada su lišeni slobode nije bilo nikakvih akcija, da se nije pucalo, samo da je vojska došla u selo i tražila da se preda oružje, lišila ih slobode, te potom prebacila u Bileću. Saglasno iskazu ovog svjedoka o lišenju slobode ove grupe lica, govorili su i svjedoci Mile Rajić, Marinko Pažin, Miro Pavlović i Ivica Pažin.

184. Svjedok Željko Knežević također je posvjedočio da je živio u Hodovu, općina Stolac, da je lišen slobode i odveden za Bileću. Prije samog odvođenja u Bileću, na punktu su mu, kako navodi, napisali da je pucao po Domanovićima i da je zbog toga uhapšen. Vozali su ga najprije do Domanovića, a potom do Mostara i na kraju u Bileću.
185. O dešavanjima u Stocu, iskaz je dao i svjedok Bajro Miljanović, koji je također odveden u logor u Bileću, kako navodi 18.06.1992. godine. Svjedok navodi da je prije njegovog hapšenja bilo granatiranje sela Osaniće, općina Stolac, granatirao je HVO. Pri povlačenju vojnika VRS, odveden je sa bratom Sulejmanom Miljanovićem i još 9 mještana. Navodi da su sa njim i bratom odvedeni: Omer Pezo, Ibro Topić, Hajra Topić, Bajro Topić, Arifa Topić, Zika Topić i njeno 2 djece. Vojska ih je najprije odvela u selo Kižane, gdje je bila, kako svjedok navodi, centrala VRS. Nakon toga žene i djeca su odvedeni do naselja Divan i pušteni, a muškarci su odvedeni za Bileću.
186. Svjedoci Dane Puljić i Ivica Puljić su također dali svoj iskaz i opisali kako su živjeli u Stocu, gdje su i lišeni slobode i odvedeni u Bileću. Svjedoci su potvrdili da je prije odlaska u logor u Bileću bila mobilizacija u Stocu, da su i svjedoci dobili raspored unutar HVO-a, ali tvrde da nije bilo dejstava, te da su samo držane seoske straže.

187. Svoj iskaz o situaciji početkom 1992. godine u Prenju, općina Stolac, dao je i svjedok Mustafa Omanović. On je naveo da je početkom godine bilo predratno vrijeme, referendum, a nepovjerenje i napetost su se osjećali i u svakodnevnom životu. U Prenju boravi do 09.06.1992. godine, kada su ga uhapsili vojnici koji su tu bili stacionirani. Navodi da su bili u šarenim uniformama, neki u SMB uniformama. Svjedok kaže da su se tih dana, kada su ga lišili slobode, dešavale premetačine kuća. Dana 08.06.1992. godine ujutru su odveli svjedokovog oca, čije je posmrtno ostatke našao 2006. godine. Sljedećeg dana, odnosno 09.06.1992. godine su došli u selo ujutru oko 8 - 9 sati, zašli su po mahali i sve osobe su pokupili i zatvorili u kuću Vlatka Pažina, gdje je bila njihova komanda. Iz tog podruma su izvodili jedno po jedno i tražili oružje. Poručnik Dabić je bio glavni. Poslije ispitivanja su ih ponovo vraćali u podrum, zatim izvođe sve muškarce i uvode u vojno vozilo pincgauer, dok žene i djeca ostaju u podrumu, odakle su kasnije prebačeni na područje Stoca. Muškarce vode u Domanoviće i naređuju kod jedne prodavnice da čučnu jedan do drugog. Tu je došao vojni kamion i stao na drugoj strani puta. Iz njega izlazi 5 - 6 osoba, uzimaju jednog po jednog i odvođe do kamiona. Njih mlađe vežu kanapom i počinju udarati, nogama, šakama i pendrecima. Ubačeni su u kamion i tek kada su izvođeni iz kamiona, svjedok je shvatio da su dovedeni u logor u Bileću.
188. I svjedok Željko Moro je u svom iskazu naveo kako je početkom '92. godine živio u Stocu, sve do 06.06.1992. godine kada su odvedeni kao civili od svojih kuća. Došlo je 10 vojnika srpske vojske, pretresli su kuće, pokupili ih u pincgauera i odveli. Mario Perutina, Miro Moro, Danko Perutina i još devet njih je tom prilikom pokupljeno. U Domanovićima su ispitivani, pretučeni, a zatim su vezani liscama ili žicom i prebačeni do Bileće.
189. I svjedok Srećko Marjanović je svjedočio o dešavanjima u općini Stolac. Naveo je da je živio u selu Dabica do kraja petog mjeseca '92. godine. Bio je kod svoje kuće kada je došlo 4 – 5 vojnika JNA koji su ga stavili u vozilo. Od njegove kuće prema Stocu su zastali, kapetan Čubrilović je dolazio i vraćao se. Tu su počela ispitivanja, a zatim su ga dovezli na Masline, na raskrnicu Stolac – Čapljina. Nije bio u uniformi, niti naoružan. Svjedok je izjavio kako jeste bio u rezervnom sastavu policije, te da su taj dan kad je vojska stigla u selo, zapovjedniku vojne policije Nenadu Ribiću, u krugu rudnika, predali naoružanje koje su imali kao rezervni sastav. Na Maslinama su ga prebacili u drugo vozilo, misli da je bio pincgauer i dovezli ga na Domanoviće, u neki butik. U butiku je zatekao 2 – 3 starija čovjeka, mještanina. Tu je došao jedan visoki čovjek i nogama ga izudarao, zbog čega više nije mogao na noge. Nakon toga je prebačen u Sjeverni logor u Mostaru, gdje ga zatvaraju u prostoriju u kojoj je bilo 4 – 5 ljudi. Negdje oko 2 – 3 sata je izveden na ispitivanje, na jednom krevetu je vidio Andrića kako leži i čita politiku, ekspres. To je čovjek kojeg je svjedok znao iz viđenja. Tu su ga tukli elektrošokovima, svezali mu oči a zatim

ga vratili u prostoriju. Ujutru u 7 sati ga izvode da čisti WC-ove. Kako je bio u lošem stanju, dolazili su vojnici i donosili mu vodu, tu je bio bačen nekih sat i po vremena. Dolazi jedan čovjek koji mu je život spasio i pitao ga jesi li to ti Srećko. Bio je vojni policajac, doveo je par vojnika, donijeli su kante i polijevali ga vodom. Rekao je da mu može pomoći tako što će ga poslati u zatvor, jer jedino će tako ostati živ i tako je sa još nekoliko lica prebačen u Bileću.

190. Svjedok Dragan Karlović je također izjavio je da je uhapšen kod svoje kuće na Stjepan Krstu, što sada pripada općini Berkovići, koja graniči sa opštinom Stolac. Svjedok je izjavio da je uhapšen u mjesecu junu 1992. godine i zatvoren u logor u Bileći.
191. O lišavanju slobode na tom području svjedočio je i Robert Jurković, koji je u svom selu Kamena (opština Mostar) živio do 15.06.1992. godine, kada je iz sela pobjeglo njih 50 – 60. Vojska RS ih je zarobila na proplanku između Kamene i Rotimlje (opština Stolac). Žene i djecu su odmah pustili, a muškarce su odveli do susjednog sela Stjepan Krst (prije rata pripadalo opštini Stolac). Odatle su odvedeni prvo u Nevesinje, a potom u Bileću.
192. O ranim borbenim aktivnostima na području Stoca, Tužilaštvo je uložilo materijalni dokaz T-120, Naredba za napad Komande 13. Korpusa, KM Bileća, str.pov.br. 229-54 od 10.04.1992. godine, u kojem se u tački 4. navodi: „*Odlučio sam iz sadašnjeg rasporeda [...] preći u napad pravcima: [...] u sadejstvu sa snagama 2. korpusa i jedinicama TO, koncentričnim dejstvom razbiti snage neprijatelja na pravcima dejstva, okružiti Stolac i prisiliti neprijatelja na predaju oružja [...]*“, a zatim i u tački 5.4.: „*[...] Sa zadatkom, u sadejstvu sa susjedima očistiti teritoriju na pravcima napada, presjeći komunikaciju Stolac – s. Doprati i okružiti Stolac sa sjevera i zapada. Prisiliti snage neprijatelja na predaju [...]*.“
193. Na oklonosti dešavanja u Stocu, dokaze je izvodila i odbrana optuženog Bošnjaka. Tako je iz dokaza O-1-10⁸⁰ vidljivo da Zapovjedništvo hrvatske vojske sektora Dubrovnik priprema odbranu od eventualnog prodora neprijatelja pravcem Stolac – Čapljina, i u tom smislu naređuje Zapovjedništvu odbrane Čapljina da pripremi oruđe H-155 i poslugu. Nadalje, iz dokaza O-1-11 – Informacije Komande 2. Vojne oblasti, Organa bezbjednosti, upućene Saveznom Sekretarijatu za narodnu odbranu, Upravi bezbjednosti, dana 30.03.1992. godine, vidljivo je da je na području Stoca dana 11.03.1992. godine boravio bivši general Janko Bobetko, a u vezi priprema SDA i HDZ za oružane sukobe sa JNA. Da je postojao Općinski stožer HVO Stolac, Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, vidljivo je iz dokaza O-1-33,⁸¹ kojim se izdaje nalog

⁸⁰ Pismeno broj 782/92 od 20.03.1992. godine, Republika Hrvatska, Zapovjedništvo sektora Dubrovnik, upućeno Zapovjedništvu Stožer Hercegovine i Obrane Čapljine (Primorac).

⁸¹ Nalog vojnoj policiji, dj. broj: 02-015/92 od 10.07.1992. godine, Hrvatska zajednica Herceg-Bosne, Općinski stožer Stolac.

vojnoj policiji Stolac za izuzimanje cisterne. Dok se iz dokaza O-1-34⁸² vidi da Vojna policija Stolac izdaje nalog Vojnoj policiji Čapljina da izvrši pretres Počitelja, te da sve muške osobe muslimanske nacionalnosti sa područja opštine Gacko sprovede u Vojnu policiju Stolac. Nadalje, iz dokaza O-1-36⁸³ vidljivo je da Vojna policija Stolac – izdaje nalog za postavljanje punkta u mjestu Rotimlja, opština Stolac od 30.07.1992. godine.

194. Vijeće je analizom iskaza pobrojanih svjedoka, te njihovim dovođenjem u vezu sa materijalnim dokazima uloženim u spis kako od strane Tužilaštva, tako i od strane odbrane prvooptuženog, zaključilo da Tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da se na području opštine Stolac u periodu od početka maja pa do kraja avgusta 1992. godine odvijao širok i sistematičan napad djelova jedinica JNA, srpske TO, vojnih, paravojnih i policijskih snaga VSR BiH, a kasnije VRS, na civilno bošnjačko, hrvatsko i ostalo nesrpsko stanovništvo opštine Stolac, a koji napad je rezultirao njihovim progonom na političkoj, nacionalnoj i vjerskoj osnovi.
195. Iz iskaza svjedoka istina proizilazi da su zarobljeni od strane srpske vojske i odvedeni mahom iz svojih kuća, te da prilikom lišavanja slobode nisu bili uniformisani ni naoružani. Međutim, iz iskaza svjedoka proizilazi i to da su neki od njih u periodu koji je prethodio hapšenju bili pripadnici HVO-a, da su držali straže i imali neko oružje. Pred ovim vijećem nisu izvođeni drugi dokazi koji bi ukazali na masovnost hapšenja nesrpskog stanovništva sa područja cijele opštine Stolac, niti dokazi iz kojih bi se mogao izvesti, van svake razumne sumnje, zaključak da je nad nesrpskim stanovništvom tog područja izvršen progon na političkoj, nacionalnoj i vjerskoj osnovi. Nasuprot tome, pred ovim vijećem su izvedeni dokazi iz kojih je vidljivo da je u vrlo ranom periodu 1992. godine u Stocu postojala organizovana HVO (O-1-10 i O-1-11), da su još od aprila 1992. godine bili oružani sukobi na tom području (T-120), te da je u julu mjesecu 1992. godine, a za koji period optužba tvrdi da je postojao širok i sistematičan napad, već bio oformljen Općinski stožer HVO Stolac (O-1-33), te uspostavljena Vojna policija HVO-a Stolac (O-1-34 i O-1-36).
196. S tim u vezi, Vijeće je iz naprijed elaboriranih dokaza, kako subjektivnih, tako i objektivnih, izvelo nesumnjiv zaključak da se na području opštine Stolac u periodu od početka maja pa do kraja avgusta 1992. godine odvijao oružani sukob zaraćenih strana, i to jedinica HVO (koje su u relevantno vrijeme djelovale zajednički sa jedinicama ARBiH) sa jedne strane i JNA, odnosno nakon povlačenja JNA, jedinica VSR BiH, potom VRS-a sa druge strane.

⁸² Nalog za privođenje osoba od 20.07.1992. godine, Hrvatska zajednica Herceg-Bosna, Vojna policija Stolac.

⁸³ Nalog od 27.07.1992. godine, Hrvatsko vijeće obrane, Vojna policija Stolac.

5.1.1.4. Mostar

197. Na glavnom pretresu Vijeće je saslušalo veliki broj svjedoka Tužilaštva koji su govorili o situaciji u Mostaru u periodu relevantom za optužnicu, među kojima: Ante Škobić, svjedok „A1“, Idriz Merzić, Semir Salčin, Robert Jurković, Muhamed Taslidža, Nurko Marić, Darko Drmać, Miško Škobić, Islam Džih, Mile Azinović, Kemo Bulić, Kemal Rahimić, Ekrem Kuko, Senad Salčin, Ibro Trnovac, Asim Lulić, Edvard Marić i Suad Salčin.
198. Svjedoci su, svaki iz svoje perspektive, opisali okolnosti njihovog hapšenja i događaje koji su prethodili njihovom odvođenju, zarobljavanju i dovođenju u logor u Bileću. Iz iskaza pobrojanih svjedoka, zatim iskaza svjedoka odbrane, te materijalne dokumentacije koja je Sudu predočena, Vijeće je utvrdilo da se na području Mostara u periodu značajnom za optužnicu, odvijao oružani sukob HVO sa jedne strane i JNA, odnosno VSR BiH, kasnije VRS, sa druge strane, a što će biti detaljno elaborirano u nastavku.
199. Svjedok Ante Škobić je izjavio da je početkom 1992. godine živio u mostarskom naselju Vrapčići. Navodi da su se početkom '92. godine počeli organizovati, te da je on otišao u rezervni sastav milicije. Svjedok dalje navodi da su u početku bile višenacionalne smjene, dok Božo Došlo nije zabranio muslimanima i Hrvatima da dolaze, što je bilo negdje u aprilu mjesecu '92. godine. Navodi da je ostao u svom selu Vrapčići, dok nije lišen slobode 18.05.1992. godine i odveden u Bijelo Polje. Svjedok navodi da je Bijelo Polje zauzela *srpska vojska* u ratu koji se vodio između srpskih jedinica i HVO. Dalje, navodi da su HVO i Armija tada bili jedna vojska, te da ne zna kako su se zvale srpske formacije. Nakon 10 do 15 dana je prebačen za Bileću.
200. Svjedok „A1“ je živio u Mostaru, na Istočnoj obali rijeke Neretve. Živio je sa majkom koja je bila nepokretna i o kojoj se brinuo. Naselje u kojem je živio je bilo višenacionalno. Početkom '92. godine na tom području je bila Armija BiH, a bilo je i rezervista i HVO. On lično nije bio pripadnik ni jedne vojske. Bio je u stanu do 02.06.1992. godine, kada su pripadnici *Bijelih orlova* ušli u naselje, opkolili zgradu u kojoj je stanovao, ostavili majku nepokretnu u stanu, a njega popeli u kamion i odvezli za Bileću.
201. Situaciju u Mostaru detaljno opisuje i svjedok Idriz Merzić. On navodi da je živio u naselju Opine, gdje je većinsko stanovništvo bilo bošnjačko (bila je jedna hrvatska kuća i negdje oko 15 srpskih kuća). Svjedok navodi da su se početkom '92. godine i u Mostaru, kao i u cijeloj BiH remetili odnosi, mada je sve bilo podnošljivo dok nije poginuo sin Čede Gornića od granate ispaljene sa Rodoča. Od tog trenutka Srbi su počeli da napuštaju Opine. Navodi da je tu bilo vojske, JNA i srpskih rezervista. Dana 03. juna 1992. godine odveden je u Bileću. Tog jutra su u civilu, nenaoružane, sjedile ispred kuće komšije, njih šest:

Ismet Pajević, Šućro - brat Ismetov, Smajo Pajević, Hamdo Tinjak, Hamid Vojevica i on. Vidjeli su da magistralom ide marica i za njom vozila JNA. Vozila su stala iznad njih, došla je vojska i policija i počeli su da ih tuku, pitali su gdje im je oružje i gdje su radio stanice. Udarali su ih po leđima puškama i pištoljima. Tu su maltretirani jedno 10 minuta, nakon čega su ih ubacili u maricu, ruke su im vezali kanapom, a kako svjedok objašnjava vani je bilo prevruće, a unutra pogotovo. Nakon 5 minuta dovode komšiju Husniju Mustafića, kao i svjedokovog brata (kako navodi rahmetli Ibru). Među prisutnima koji su po njih došli, svjedok navodi da je prepoznao izvjesnog Boru Pičeta, koji je radio sa njegovim bratom i koji je rekao da će ići na saslušanje te da će biti pušteni. Dovedli su ih u Sjeverni logor, kasarna na izlazu iz Mostara. Svjedok navodi da kada su dovezeni u Sjeverni logor da je bio pakao, da je pucalo sa svih strana, sa druge strane Neretve je pucao HVO, preko njih i oko njih, a sa logora Srbi na HVO. Odatle su sutradan odvedeni u Bileću.

202. Dakle i svjedok Idriz Merzić svjedoči da su se u Mostaru početkom maja 1992. godine dešavali sukobi HVO i JNA, da je u noći kada su ga pripadnici JNA lišili slobode i odveli u Sjeverni logor bio pakao, da se pucalo sa svih strana, i to sa jedne strane Neretve HVO, a sa druge, kako svjedok navodi, JNA.
203. Svjedok Semir Salčin, koji je živio u Dračevicama, mostarskom naselju sa nacionalno mješovitim stanovništvom, navodi da su u Dračevice došli rezervisti koji su počeli da provociraju, zbog čega se muslimansko stanovništvo povuklo u pravcu Podveležja, a Hrvati u pravcu grada Mostara. Ovaj svjedok je opisao kako su ga lišili slobode, njegovu braću i komšije, što je u cijelosti potvrđeno i svjedočenjem Suada Salčina i Senada Salčina, braće svjedoka, koji su zajedno sa Asimom Lulićem i Dervom Džihom na Dračevicama lišeni slobode od strane rezervista, te kasnije prebačeni u Bileću.
204. Slično je o situaciji u Mostaru svjedočio i svjedok Robert Jurković. Izjavio je da je živio u selu Kamenovo, općina Mostar. Svjedok potvrđuje da i u njegovo selo tokom '92. godine dolaze rezervisti. Iz njegovog iskaza proizilazi da je bilo vojne organizacije u Mostaru, te kako on navodi *slobodnih teritorija*, ali da se konkretno u njegovom selu nisu mogli organizovati jer su bili u okruženju. Navodi da ostaje tu do 15.06.1992. godine kada njih nekoliko zarobljava VRS, dok su, kako svjedok navodi, žene i djecu pustili.
205. Svjedok Muhamed Taslidža je govorio o dešavanjima u Mostaru i prije mjeseca maja, koje optužnica označava kao relevantan period. Svjedok je izjavio da je uhapšen prije početka sukoba, dana 01.04.1992. godine na Buni, gdje je bio sa prijateljem Krpo Suadom, da su ih uhapsili rezervisti, i to kako svjedok navodi „neka vojska“. Tvrdi da nije imao oružje, niti uniformu, a u to vrijeme nije bio pripadnik vojnih formacija. Kad je lišen slobode, na putu su im napravljene zapreke, izvukli ih iz vozila, odmah su udarani i držani na kamionu dok je

padala kiša. Kako svjedok opisuje, noć je bila teška, ljudi koji su ih udarali su se smjenjivali, čak su donosili i užarenu šipku da im vade oči. Opisao je kako dolazi vozilo i vojna policija i odvođe ih negdje. Kada su stigli, shvatio je da se nalazi u Sjevernom logoru, na sjevernom dijelu Mostara. Svjedok nadalje opisuje da je logor bio pun rezervista i ljudi na odsluženju JNA. Prošli su kroz špalir vojnika, koji su ih udarali, psovali i uveli ih u učionicu. Izjavljuje da je tu vidio lica: Nedžada Hasanbegovića, Jasmina Sablića i Hamu Šunje, koji su već bili tu, te da su se svi pitali šta im se zbiva. Dolazili su stražari i neke vodili na ispitivanje. Svjedok je izjavio da tu ostaje nekoliko sati, a da su ih poslije opet ubacili u vozilo i odvezli na heliodrom. Tu ih ubacuju u helikopter, koji ih prebacuje u Podveležje. Kaže da su htjeli da ih izbace iz helikoptera, ali da su ipak došli do nekog igrališta, kada su im rekli da se nalaze u kasarni Bileća.

206. Hapšenje muslimana i hrvata iz pojedinih mostarskih naselja potvrdili su i svjedoci Nurko Marić i Edvard Marić. Svjedoci navode da ne znaju ko ih je uhapsio, znaju samo da je to srpska vojska. Dalje su naveli da su nakon hapšenja odvedeni u Sjeverni logor, a potom prebačeni u Bileću. Saglasno ovim svjedocima svjedočio je i svjedok Darko Drmać, koji je također nakon zarobljavanja odveden iz svoje kuće u Sjeverni logor, a potom u Bileću. I ovaj svjedok navodi da ga je zarobila srpska vojska.
207. Svjedok Miško Škobić u svom iskazu je naveo da je živio u Vrapčićima do 15.05.1992. godine, kada su ga lišili slobode i odveli u svlačionicu fudbalskog stadiona FK Neretva u Vrapčićima. Navodi da su ga odveli Momo Čančar, Lazar Bovan, Boro Bovan i Market Lozo. U svlačionici je bilo njih 16 muškaraca i jedna žena, sve hrvati. Tu je boravio 15 dana, a niko mu nije rekao zašto je zadržan. Kasnije su počeli da dovode starije i mlađe žene, isto Hrvatice. To je tako trajalo dva tri dana. Kasnije su tu dovedeni i bošnjaci, četiri momka i jedan stariji čovjek. Niko od njih nije bio u uniformi, a svi su kasnije ubijeni i tijela su im ekshumirana. Nakon 15-ak dana su ih odveli u Bileću sa dva vozila pincgauer.
208. Svjedok Islam Džiho je izjavio da je do početka 1992. godine živio u Dračevicima u Mostaru, da nije bio vojnik, a da su ga srpske snage JNA lišile slobode. To je bilo kako navodi 13.06.1992. godine, te da je prvo odveden u Nevesinje, a sutradan za Bileću.
209. O događajima u Mostaru, svjedočio je i Mile Azinović, koji je 1992. godine živio na lijevoj obali Mostara. Potvrdio je da je u 4. mjesecu 1992. godine bio vojnik HVO-a, te da su imali okupljanja, da su držali straže i kontrolisali ko prolazi. I ovaj svjedok je naveo da je lišen slobode od strane, kako navodi, „Srba“, u aprilu 1992. godine, kada je krenuo kući, i to u blizini fabrike kompresora. Navodi da nije bio naoružan kada je uhapšen.

210. Također, svjedok Kemo Bulić, koji je živio u selu Luka u Mostaru, je izjavio da je polovinom šestog mjeseca JNA napala selo. Tvrdio je da nije bio pripadnik vojske, a da je u selu živjelo pola muslimana pola srba. Zajedno sa mještanima sela pobjegao je u susjedno selo Šarica, koje je kasnije napadnuto od strane iste vojske. Tada je i zarobljen i odveden u logor u Bileću. Žene i djeca su nakon desetak dana razmijenjeni, a vojno sposobni muškarci su raspoređeni po zatvorskim jedinicama.
211. Dalje, svjedok Kemal Rahimić navodi da je 1992. godine živio u Pijescima, općina Mostar. Krajem '91. u njegovo selo dolazi tenkovska jedinica iz JNA. Svjedok tu boravi do 18.05.1992. kada je, kako navodi, uhapšen od strane četiri vojnika JNA i sproveden u Bileću.
212. I svjedok Ekrem Kuko, koji je također do izbivanja rata živio u Mostaru, sjeća se kada je „pukla“ kasarana Sjeverni logor. Zalik je lijeva obala, odakle su se većinom hrvati i bošnjaci preselili na desnu obalu. Svjedok navodi da je bio angažovan u radnom vodu, ali da je bio civil. Navodi da mu je Alija Pintur donio poziv za mobilizaciju u radnu obavezu, te da je bio jedno 7- 8 dana u radnoj obavezi. Dana 08.06.1992. godine dolazi pred hotel Vranicu, gdje je bila prozivka. Savo Grahovac je prozivao, a bio je u sivomaslinastoj uniformi. Takve uniforme su nosili rezervisti JNA. Prozvao ga je da ide na rad sa zadatkom da od parka Alekse Šantića stave limene table kao zaštitu od metaka sve do harema, jer se iz tog pravca pucalo. Navodi da je u radnom vodu bilo oko 40 ljudi, bošnjaci i hrvati. Jedne prilike kada su se vratili sa radova, kući su mu došla naoružana lica i njega i još nekoliko ljudi, među kojima se sjeća Mehe Kljajića i Alije Pintura, odvođe u Sjeverni logor, gdje su prenoćili, a sutradan su sprovedeni za Bileću.
213. Također je i svjedok Ibro Trnovac izjavio da je lišen slobode od strane srpske vojske početkom juna 1992. godine i odveden u Bileću.
214. Činjenica je da su pobrojani svjedoci saslušani po prijedlogu Tužilaštva, opisali da su od strane suprotne vojske odvedeni bez pravnog osnova, samo zato što su pripadnici naroda koja je druga strana u sukobu. Međutim, na glavnom pretresu su izvedeni i brojni dokazi koji ukazuju da je u relevantno vrijeme na području Mostara postojao oružani sukob dvije zaraćene strane, i to HVO i ARBiH sa jedne strane i JNA, odnosno VSR BiH, kasnije VRS, sa druge strane.
215. Kako je već ranije navedeno, i svjedoci saslušani na prijedlog Tužilaštva su u svojim iskazima spominjali oružane sukobe između dvije zaraćene strane, oni su opisali kako se u kasarni Sjeverni logor pucalo sa svih strana, i to sa jedne strane Neretve HVO, a sa druge JNA,⁸⁴ zatim da je bilo neke vojne organizacije

⁸⁴ Idriz Merzić, Ekrem Kuko.

u Mostaru i da su postojale „slobodne teritorije“,⁸⁵ te da se HVO okupljao, da su držane straže i da se kontrolisalo ko prolazi.⁸⁶

216. Neki od ovih svjedoka⁸⁷ koji su sa područja Mostara, potvrdili su da im je u vojni staž upisana pripadnost HVO-u još od aprila mjeseca 1992. godine (nekima i od devetog mjeseca 1991. godine), a u kom smislu je odbrana Borisa Bošnjaka uložila i materijalni dokaz.⁸⁸ Bez obzira na to što su u momentu lišenja slobode bili van vojnog stroja i kod svojih kuća, upisana pripadnost HVO-u od aprila 1992. godine i ranije, ukazuje da je postrojba u relevantno vrijeme na području Mostara zaista postojala i djelovala.
217. O sukobima zaraćenih strana su govorili i svjedoci odbrane Vojo Pejak, pa i optuženi Miloš Mavrak kada je na glavnom pretresu iznosio svoju odbranu. Svjedok odbrane drugooptuženog Vojo Pejak, lično je bio pripadnik VRS-a, jedne od sukobljenih formacija na mostarskom ratištu. Pojasnio je da je u početku, kao i svi, bio pozvan u rezervni sastav, a kad je rat počeo dobio je poziv i angažovan kao pripadnik teritorijalne odbrane, i to kao komandir čete Lišani, V motorizovane brigade, vojna pošta Mostar. Svjedok je pojasnio da su držali linije na teritoriji Bijelog Polja, a kasnije da su prebačeni na Zijemlje. Saglasno svjedoku Pejak, i optuženi Miloš Mavrak je potvrdio da je bila masovna mobilizacija, te da mu je vojni staž upisan od 04.04.1992. godine. Naveo je da je bio pripadnik Mostarske brigade, bataljon Bijelo Polje, te da je bio vezista u komandi. Optuženi je naveo sav komandni kadar jedinice, a što ukazuje da je formacija postojala i funkcionisala. Dalje je objasnio gdje su držali linije, te da su u sedmom mjesecu bili na linijama na Prenju. Na upit branioca, pojasnio je da je tada bilo oružanih brobi, zbog čega su otišli iz doline Neretve i povukli se u planine, gdje su zauzeli položaje i cijelo vrijeme rata tu ostali. Svjedočenje optuženog u smislu pripadništva jedinici potvrđeno je i materijalnim dokazom, tj. njegovom vojnom knjižicom.⁸⁹
218. Da su se na području Mostara odvijala neprijateljstva i borbene aktivnosti već u aprilu 1992. godine, vidljivo je i iz materijalnih dokaza Tužilaštva T – 115⁹⁰, T – 117,⁹¹ T – 119⁹² i T – 120.⁹³ Kontinuitet sukoba i borbi i u vrijeme relevantno za

⁸⁵ Robert Jurković.

⁸⁶ Mile Azinović.

⁸⁷ Među kojima Marinko Pažin, Andrija Pavlović, Miško Škobić, Mile Azinović. Darko Drmać, Nurko Marić.

⁸⁸ O-I-45 Podnesak Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno oslobodilačkog rata, Sektor za pitanja evidencije iz oblasti vojne obaveze, broj 07/1-03-1850-1/18 od 24.10.2018. godine.

⁸⁹ O-II-9 Vojna knjižica, broj Mo-1447, na ime Miloš Mavrak, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija.

⁹⁰ Redovni borbeni izvještaj, Komanda 13. korpusa, str. pov. br. 147-125, od 03.04.1992. godine.

⁹¹ Redovni borbeni izvještaj, Komanda 13. korpusa, str. pov. br. 247-139, od 07.04.1992. godine.

⁹² Redovni borbeni izvještaj, Komanda 472. MTBR, str. pov. br. 20-208, od 10.04.1992. godine, S. Trnova.

optužnicu, proizilazi iz materijalnih dokaza Tužilaštva uloženi pod brojevima T – 121,⁹⁴ T – 122,⁹⁵ T – 123,⁹⁶ T-124,⁹⁷ T-125,⁹⁸ T-126,⁹⁹ T-129,¹⁰⁰ T-130¹⁰¹ i T-131.¹⁰² Iako je riječ o redovnim borbenim izvještajima komande Hercegovačkog korpusa, dakle jedne od strana u sukobu, iz istih se vidi da se borbe na prostoru Mostara i šire okoline vode, te da se snage (kako se u izvještajima navodi HOS-a, HVO-a, Zelenih beretki i Patriotske lige BiH) grupišu, kreću, da otvaraju artiljerijsku i/ili pješadijsku vatru i izvode napade.

219. O oružanim sukobima na području Mostara, materijalne dokaze je uvodila i odbrana prvooptuženog Borisa Bošnjaka. Tako je iz dokaza O-1-18¹⁰³ vidljivo da je na području Mostara već u aprilu mjesecu 1992. godine data ovlast Hasić Šemsudinu, komandantu Opštinskog štaba TO Mostar da imenuje svoje saradnike i druge radnike. Iz dokaza O-1-24,¹⁰⁴ O-1-25¹⁰⁵ i O-1-26¹⁰⁶ vidljivo je da komandant samostalnog bataljona HVO-a odbrane Mostar postavlja komandni kadar, potvrđuje preuzimanje municije, te traži artiljerijsku podršku za izvršenje borbenog zadatka, a sve u periodu početka maja 1992. godine.

⁹³ Zapovest za napad, Sekcija 1: 100.000 Mostar, Nevesinje, Ston i Trebinje, Komanda 13. korpusa, KM Bileća, str. pov. br. 229-54, od 10.04.1992. godine.

⁹⁴ Redovni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-183, 18.30 časova, od 31.05.1992. godine.

⁹⁵ Glavni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, strogo pov. br. 147-198, od 05.06.1992. godine u 18.45, upućen Glavnom štabu Vojske SR BiH.

⁹⁶ Redovni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-217, od 11.06.1992. godine.

⁹⁷ Redovni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-, od 14.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH, iz kojeg je vidljivo da se dejstvuje artiljerijom svih kalibara po položajima Mostarske i Bilečke brigade, posebno po položajima na lijevoj obali Neretve.

⁹⁸ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-222, od 13.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

⁹⁹ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-228, od 16.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH, iz kojeg proizilazi da je nakon artiljerijske vatre počeo napad na pravcu Mostara [...]da su Zelene beretke napale sa leđa u rejonu Podveležja, Hodbine, Rabine i Blagaja, da su ti napadi bili očekivani i da se brzo reagovalo, tako što su zelene beretke blokirane, a tamo gdje su pružile jak otpor pristupilo se čišćenju sela po sela.

¹⁰⁰ Redovni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, strogo pov. br. 147-274, od 03.07.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

¹⁰¹ Borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-273, od 03.07.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

¹⁰² Borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-408, od 19.08.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike.

¹⁰³ Odluka broj 84/92 od 12.04.1992. godine, Republika Bosna i Hercegovina, Skupština općine Mostar, Krizni štab općine.

¹⁰⁴ Naredba komandanta Suada Ćupine, strogo pov. broj 96-1, od 08.05.1992. godine, HVO, Samostalni bataljon odbrane Mostar.

¹⁰⁵ Potvrda, int. broj: 107-1 od 09.05.1992. godine, Komanda Samostalnog bataljona odbrane grada Mostara, Mostar.

¹⁰⁶ Zahtjev za artiljerijsku podršku, Glavnom stožeru Mostar, Hrvatsko vijeće odbrane, Samostalni bataljon odbrane grada Mostara, Mostar, 09.05.1992. godine.

220. Kada je riječ o kontinuitetu sukoba, on je vidljiv i iz dokaza O-1-30, redovnog borbenog izvještaja Hercegovačkog korpusa od 11.06.1992. godine,¹⁰⁷ dok iz dokaza O-1-35 proizilazi da je dana 24.07.1992. godine Uprava vojne policije HVO uputila zapovjedništvu 145. brigade Zagreb, Informaciju o sudjelovanju g. Vladimira Primorca u borbenim dejstvima na području Stoca, Mostara, Čitluka i drugih hercegovačkih općina, iz koje se vidi postupanje HVO na području obuhvaćenom optužnicom.
221. Sukob dvije zaraćene strane na potezu Mostar - Nevesinje rezultirao je brojnim izbjeglicama i jedne i druge strane, a što je vidljivo i iz materijalnih dokaza T-125,¹⁰⁸ T-126,¹⁰⁹ T-127¹¹⁰ i T-128.¹¹¹ Ovo je potvrđeno i iskazom svjedoka Miralema Trebovića koji je živio na području Nevesinja i koji je potvrdio da je tamo stigao veliki broj srpskih izbjeglica iz Mostara, nakon čega počinje iseljavanje Bošnjaka iz Nevesinja, koji su mahom otišli prema Mostaru.
222. U svrhu pobijanja tvrdnji Tužilaštva BiH o postojanju širokog i sistematičnog napada na području Mostara, odbrana optuženog Bošnjaka je izvodila i dokaze vezane za zatočenja u Dretelju, i to zatočenja lica srpske nacionalnosti oba spola i to od strane ARBiH i HVO-a. S tim u vezi, odbrana prvooptuženog je u spis uložila i materijalne dokaze O-1-40 – Popis zatvorenika Vojarna „Bruno Bušić“, Dretelj, Čaplina od 07.08.1992. godine iz kojeg je vidljivo da je u Dretelju bio zatočen 91 zatvorenik i O-1-39 - Popis zatvorenica Vojarna „Bruno Bušić“, Dretelj, Čaplina od 07.08.1992. godine iz kojeg proizilazi da je bilo zatočeno i 58 osoba ženskog spola.
223. Na ove okolnosti je saslušana i svjedokinja odbrane Slavojka Fržović, koja je na glavnom pretresu navela da je živjela sa porodicom prije rata u Mostaru, i to sa desne strane obale Neretve. Svjedokinja je opisala da je rat u Mostaru počeo u aprilu 1992. godine, da je bilo jezivo i kako navodi užasno stanje. Situacija se prema njenom svjedočenju počela pogoršavati u mjesecu maju 1992. godine, kada se više nije moglo ići na posao, niti se smjelo kretati, jer se pucalo na sve strane. Nakon nekog vremena je lišavaju slobode i odvođe u staru bolnicu u Mostaru na saslušanje. Oduzeli su joj ličnu kartu, dragocjenosti i novac, a u prostoriji u kojoj su je saslušavali vidjela je kantu punu ličnih karata. Nakon toga, svjedokinja je odvedena u Dretelj, gdje su odvojeni muškarci od žena. Navodi da su sa njom bile zatvorene sve žene, njih 30 do 40, sve srpske

¹⁰⁷ Koji je isti kao T-123.

¹⁰⁸ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-222, od 13.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH..

¹⁰⁹ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-228, od 16.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH..

¹¹⁰ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-246, od 23.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

¹¹¹ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-257, od 26.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

nacionalnosti i samo jedna žena Bošnjakinja koja je bila udata za Srbina. Razmijenjena je 13.10.1992. godine. U svom svjedočenju, svjedokinja je također navela i činjenicu da je prije rata u Mostaru bilo između 21 000 i 22 000 srba, a da se malo njih sada vratilo. Navodi da ona i njena porodica nisu.

224. Nadalje, odbrana optuženog Bošnjaka izvela je i dokaz O-1-41 – Dopis Zapovjedništva ratnog stožera HOS-a za Hercegovinu, Mostar, od 08.08.1992. godine, kojim se naređuje puštanje na slobodu lica Momčila Govedarice iz Dretelja, koji je „*dužan u što kraćem roku napustiti BiH i iseliti se u Kanadu*“. Uz ovaj dokaz pod istim brojem O-1-41 – uloženi su i Nalog za otpust Zapovjedništva ratnog stožera vojne policije HOS-a Dretelj, kojim se Momčilo Govedarica otpušta iz zatvora Dretelj „Bruno Bušić“ 08.08.1992. godine u 17,00 sati.
225. Iz iskaza svjedokinje Slavojke Fržović, te materijalnih dokaza odbrane u vezi sa zatočenjem lica u Dretelju, nesporno proizilazi da je i druga strana u sukobu, u vrijeme relevantno za optužnicu lišavala lica slobode bez pravnog osnova, te zatvarala u zatočeničke centre samo zato što su bili pripadnici drugog naroda, a što u konačnici upućuje na zaključak da se na tom prostoru, u periodu relevantnom za optužnicu odvijao oružani sukob koji je i uzrokovao lišavanje slobode civila. O tome govori i činjenica da je većina svjedoka koji su boravili u logoru Bileća, razmjenjena u jednoj od dvije velike razmjene „*svi za sve*“, a što je dodatno potvrđeno i materijalnim dokazima Tužilaštva T-106¹¹² i T-107.¹¹³
226. Vijeće je analizom iskaza pobrojanih svjedoka, te njihovim dovođenjem u vezu sa materijalnim dokazima uloženi u spis i svjedočenjem svjedoka odbrane, zaključilo da Tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da je na području opštine Mostar bio širok i sistematičan napad djelova jedinica JNA, srpske TO, vojnih, paravojnih i policijskih snaga VSR BiH, na civilno bošnjačko, hrvatsko i ostalo nesrpsko stanovništvo općine Mostar, a koji napad je rezultirao njihovim progonom na političkoj, nacionalnoj i vjerskoj osnovi, a za koji napad optužba tvrdi da se desio u periodu od maja pa do kraja avgusta 1992. godine.
227. Dakle, kako to jasno proizilazi iz iskaza svjedoka, te materijalnih dokaza koji su ovom vijeću prezentirani, Vijeće zaključuje da su na području opštine Mostar od aprila mjeseca 1992. godine započeli oružani sukobi, koji su se nastavili sve do kraja avgusta 1992. godine, da su se sukobi odvijali između dvije zaraćene strane (sa jedne strane HVO u kojem su u vrijeme relevantno za optužnicu zajednički djelovali Bošnjaci i Hrvati, a sa druge strane ispočetka JNA, a kasnije VSR BiH, pa VRS), da je bilo pomjeranja i kretanja snaga i linija na obje strane, da su obje strane izvodile pješadijske i artiljerijske napade, te da su na obje

¹¹² Sporazum o razmjeni zarobljenika, sačinjen u Cavtatu 08.08.1992. godine, sa prilogom Spisak uhićenika u Bileći 03.08.1992. godine.

¹¹³ Spisak za razmjenu zarobljenika prema sporazumu od 08.08.1992. u Cavtatu.

strane lica lišavana slobode bez bilo kakvog pravnog osnova i protupravno zadržana, a u konačnici i djelimično razmijenjena u velikoj razmjeni „svi za sve“.

228. S tim u vezi, Vijeće je iz naprijed elaboriranih dokaza, kako subjektivnih, tako i objektivnih, izvelo nesumnjiv zaključak da se na području opštine Mostar u periodu od početka mjeseca maja pa do kraja avgusta 1992. godine odvijao oružani sukob zaraćenih strana, i to jedinica HVO (koje su u relevantno vrijeme dijelovale zajednički sa jedinicama ARBiH) sa jedne strane i JNA, odnosno nakon povlačenja JNA, jedinica VSR BiH, potom VRS-a sa druge strane.

5.1.1.5. Bileća

229. Kada je u pitanju opština Bileća, za koju također Tužilaštvo tvrdi da se tu odvijao širok i sistematičan napad, te da je izvršen progon nesrpskog stanovništva, niko od svjedoka iz Bileće koji su na glavnom pretresu saslušani nije potvrdio da je bio smješten u logor u Bileću, te na taj način niko nije doveo u vezu grad Bileću sa radnjama u osnovi zločina koje se optuženim u ovom predmetu stavljaju na teret. Svjedoci, uglavnom odbrane, su u ovom predmetu izjavili da je u Bileći prije rata u BiH bilo oko 10-13% muslimanskog stanovništva, a da je odmah na početku rata veći dio napustio Bileću, dok je nekoliko porodica ostalo u Bileći tokom cijelog rata. To proizilazi i iz materijalnog dokaza Tužilaštva T-163 – Nacionalni sastav stanovništva, Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991. godine, sačinjen od Državnog zavoda za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo decembar/prosinac 1993. godine.
230. Svjedoci Božidar Lero, Zoran Terzić, Bratoljub Brkljača i drugi su govorili o dolasku izbjeglica srpske nacionalnosti u Bileću, a radilo se o ljudima iz Konjica, Mostara, Čapljine i Stoca. Svjedok Lero je potvrdio da su te izbjeglice bile smještane i u kasarnu u Bileći.
231. Svjedok Željko Bojović je na glavnom pretresu izjavio da zna da su u Bileći cijeli rat ostale porodice Kusturica i porodica Kasima Avdića.
232. Jedini dokazi izvedeni pred ovim vijećem, iz kojih proizilazi da su se na području opštine Bileća dešavala privođenja i zatvaranja muslimanskog stanovništva te paljenje njihovih kuća u periodu relevantnom za optužnicu, su materijalni dokazi Tužilaštva, i to: T-125¹¹⁴ u kojem se navodi: „*Mnogo je glasina na teritoriji protiv paljenja muslimanskih kuća u bilećkoj i gatačkoj opštini. Privođenje i zatvaranje muslimanskog življa na prostoru gatačke i*

¹¹⁴ Izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str. pov. br. 147-222, od 13.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

bilečke opštine izazvao je revolt cjelokupnog stanovništva,“ te T-124¹¹⁵ - gdje se navodi: „*Hapšenje muškaraca muslimanske nacionalnosti u bilečkoj i gatačkoj opštini i paljenje njihovih kuća nailazi na osudu svih građana.*“

233. Kako pred ovim Vijećem nisu izvedeni drugi dokazi iz kojih bi se nesumnjivo mogao izvući zaključak o ispunjavanju prvog općeg elementa krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti za područje opštine Bileća, to je Vijeće u nedostatku dokaza zaključilo da nije dokazano da je na području opštine Bileća postojao širok i sistematičan napad pripadnika JNA, a kasnije VSR BiH, poslije VRS na civilno nesrpsko stanovništvo te opštine.
234. Dakle, kako to jasno proizilazi iz iskaza svjedoka, od početka maja 1992. godine pa nadalje, nesrpsko stanovništvo opština Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća je napuštalo područje, kako zbog dolaska jedinica JNA i raznih paravojnih formacija, tako i zbog dešavanja u drugim dijelovima BiH, te straha i nesigurnosti koju su osjećali zbog ratnog stanja. Svjedoci su u svojim iskazima opisali privođenja, prvo na lokacije unutar njihove opštine, gdje su se zadržavali kraće ili duže vrijeme, a nakon toga prebačeni u logor u Bileću. Samo neki od svjedoka su opisali kako je njihovom privođenju prethodio napad srpske vojske na selo u kojem su živjeli. Međutim, napad na jedno selo, bez izvođenja dokaza vezanih za druga sela, naseljena mjesta i područja unutar jedne opštine, nisu dovoljni za zaključak da se širok i sistematičan napad odvijao na području cijele opštine. Kako je to detaljno elaborirano u dijelu koji se odnosi na pojedine opštine obuhvaćene optužnicom, Vijeće je zaključilo da za opštine Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća Tužilaštvo nije uspjelo da dokaže postojanje širokog i sistematičnog napada pripadnika JNA, a kasnije VSR BiH, poslije VRS na civilno nesrpsko stanovništvo tih opština, a za koji napad optužba tvrdi da je započeo u maju mjesecu 1992. godine i trajao sve do kraja avgusta 1992. godine.
235. Kada je riječ o Gacku, vijeće je na osnovu provedenih materijalnih dokaza, prihvaćenih utvrđenih činjenica, te iskaza svjedoka koji su se zatekli u kritično vrijeme na području Gacka, van razumne sumnje zaključilo da je napad koji se odvijao na prostoru Gacka imao karakteristike širokog i sistematičnog, čime je samo u odnosu na ovu opštinu ispunjen prvi opšti uslov koji zahtijeva inkriminacija krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

¹¹⁵ Redovni borbeni izvještaj, Komanda Hercegovačkog korpusa, str .pov. br. 147-, od 14.06.1992. godine, upućen Glavnom štabu Vojske Srpske Republike BiH.

5.1.2. Ocjena dokaza na okolnosti znanja optuženih za postojanje napada te da njihove radnje čine dio napada

236. Iz člana 172. KZ BiH slijedi da veza između djela za koje se optuženi terete i napada ima objektivni i subjektivni element.
237. Objektivni element bi se odnosio na dovoljnu povezanost djela optuženih sa napadom, odnosno da se djela optuženih mogu u dovoljnoj mjeri odnositi na napad. Međutim, djela optuženih sama po sebi ne moraju biti rasprostranjena ili sistematična da bi predstavljala dio napada, pošto se taj uslov odnosi samo na napad.¹¹⁶ Djela koja su geografski i vremenski izdvojena iz središta napada mogu se i dalje smatrati dijelom napada ukoliko su bez obzira na to povezana sa napadom (npr. po načinu na koji su djela izvršena ili identitetu žrtava ili u slučajevima kada su djela nastavljena nakon vrhunca napada).¹¹⁷
238. U pogledu utvrđivanja nužne *mens rea* kod krivičnog djela zločini protiv čovječnosti, počinitelj mora, ne samo imati namjeru da počinji krivično djelo, nego mora i znati da njegova djela ulaze u okvir niza rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac. Počinitelj ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontekst u kojem se čine njegova djela.¹¹⁸ Dovoljno je da optuženi razumiju opšti kontekst u kome su djelovali.¹¹⁹
239. Vijeće zaključuje da ova veza (kako objektivna tako i subjektivna) između djela optuženih Bošnjaka, Grubačića i Đajića za koje su oglašeni krivim i napada na području opštine Gacko nije dokazana van razumne sumnje.
240. Naime, razmatrajući provedene dokaze, kako Tužilaštva, tako i odbrane, Vijeće zaključuje da radnje za koje su optuženi oglašeni krivim, ne moraju same po sebi predstavljati dio napada, niti učestvovanje optuženih u određenom događaju nužno mora implicirati njihovo znanje za napad i svijest da njihove radnje predstavljaju dio napada. Ovo se cijeni u svakom konkretnom slučaju, imajući u vidu konkretne činjenice i okolnosti pod kojima se određena radnja desila, kao i cijeneći postojanje *mens rea* kod svakog optuženog kao neophodnog elementa krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

¹¹⁶ Vidjeti Tužilaštvo protiv Kordića i Čerkeza, *Presuda Žalbenog vjeća od 17. XII 2004. god.*, MKSJ, IT-95-14/2-A, par. 94.

¹¹⁷ Vidjeti Tužilaštvo protiv Brđanina, *Presuda Pretresnog vjeća, od 01. IX 2004. god.*, MKSJ, IT-99-36-T, par. 132; Vidjeti i Tužilaštvo protiv Kunarca i dr, *Presuda Žalbenog vjeća, od 12. VI 2002. god.*, MKSJ, IT-96-23 & IT-96-23/1-A, par. 581-592.

¹¹⁸ Vidjeti Tužilaštvo protiv Limaja i dr, *Presuda Pretresnog vjeća od 30. XI 2005. god.*, MKSJ, IT-03-66, , par. 190.

¹¹⁹ Vidjeti Tužilaštvo protiv Kordića i Čerkeza, *Presuda Pretresnog vjeća od 26. II 2001. god.*, MKSJ, IT-95-14/2-T, par. 185.

241. Dakle, analizom svih prethodno pobrojanih dokaza Vijeće je zaključilo da Tužilaštvo nije van razumne sumnje dokazalo da su optuženi (koji su ovom presudom oглаšeni krivim) znali za napad i da njihove radnje čine dio napada. U tom smislu Vijeće je prije svega analiziralo dokaze koji se odnose na status i pripadnost optuženih određenim vojnim formacijama.
242. Svjedoci koji su lišeni slobode mahom opisuju da su ih slobode lišili rezervisti, JNA i „srpska vojska“.
243. Optuženi Boris Bošnjak, a kako to proizilazi iz provedenih dokaza, oглаšen je krivim kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije, koja je čuvala stražu u zatočeničkom objektu kasarne Moše Pijade u Bileći. Svojtvo optuženog Borisa Bošnjaka, kao pripadnika 7. Bataljona vojne policije, što odbrana nije ni sporila, Sud je utvrdio i uvidom u materijalne dokaze T-90,¹²⁰ T-32,¹²¹ T-33,¹²² T-34¹²³ i O-1-49,¹²⁴ iz kojih je vidljivo da je Boris Bošnjak bio pripadnik 7. Bataljona Vojne policije, VP 7012 Bileća, u periodu od 16.03.1992. godine do 13.11.1995. godine.
244. Svjedoci odbrane su potvrdili da je optuženi Boris Bošnjak pripadao bataljonu vojne policije, da je na neki način učestvovao u organizaciji zatvora,¹²⁵ ali da nije imao komandnu ulogu. Vijeće nije detaljnije ispitivalo komandnu ulogu Borisa Bošnjaka, kao komandira¹²⁶ straže, iz razloga što se optuženom ne stavlja na teret komandna odgovornost, već isključivo odgovara za radnje po principu individualne krivične odgovornosti. Činjenica je da su brojni svjedoci potvrdili, kako oštećeni, tako i svjedoci odbrane, da je Boris Bošnjak u odnosu na ostale optužene imao viši rang i poziciju, ali kako je već navedeno tereti se isključivo za svoje radnje, po principu individualne krivične odgovornosti zbog čega Vijeće neće ulaziti u dalja obrazlaganja po pitanju pozicije komandira straže. Zato Vijeće napominje da ulogu Borisa Bošnjaka razmatra samo sa aspekta uticaja na položaj i uslove u kojima su boravila zatočena lica, nikako sa aspekta njegove eventualne odgovornosti za ponašanja ostalih stražara prema zatočenicima.

¹²⁰ Pismeno broj: 16-03/3.2-1-835-1177/14 od 21.10.2014. godine, Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite u Vladi Republike Srpske, Resor boračko-invalidske zaštite i zaštite CŽR, Odjeljenje za vojne evidencije učesnika Odbrambeno-otadžbinskog rata, sa prilogom 3 (tri ovjerene fotokopije izvoda iz Vob-8).

¹²¹ Ovlašćenje pripadnika Policije Vojske Republike Srpske, sa fotografijom Borisa Bošnjaka i prčatom Komande Hercegovačkog korpusa.

¹²² Potvrda o razduženju naoružanja i opreme vojnog obveznika Borisa Bošnjaka od 13.11.1995. godine, potpisana od strane komandanta majora, Luke Kojića.

¹²³ Zdravstvena knjižica vojnog obveznika i pitomca Vojne škole-Akademije, na ime Boris Bošnjak, 3 vod, 2701973151008.

¹²⁴ Vojna knjižica na ime Boris Bošnjak, izdata dana 07.03.1990. godine, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (ovjerena fotokopija).

¹²⁵ Iskaz svjedoka Miomira Damjanca.

¹²⁶ Vidjeti paragraf 352. vezan za ulogu Borisa Bošnjaka kao komandira straže.

245. O ulozi Borisa Bošnjaka govorio je svjedok Radovan Škrbić, koji je od kraja maja pa do avgusta mjeseca 1992. godine obnašao dužnost vršioca dužnosti komandira Bataljona vojne policije. On je izjavio da je vojna policija obezbjeđivala kasarnu u Bileći, te da su vojni policajci na obezbjeđenju dužili pištolje. Svjedok je također naveo da je za sva dešavanja u kasarni odgovorna bila komanda korpusa, a da je komandir obezbjeđenja sabirnog centra bio vodnik Boris Bošnjak, koji je imao obavezu podnijeti izvještaj upravniku zatvora, ali se ne sjeća ko je bio upravnik.
246. Slično je izjavio i svjedok Dušan Koprivica koji je bio vojni policajac, raspoređen kao vozač u sastavu vojne policije u vrijeme relevantno za opušnicu. Navodi da mu je nadređeni bio Radovan Škrbić, a da je Boris Bošnjak bio "*glavni nad njima*" te da bi se njemu javljao kada bi došao, s tim da se ne može precizno sjetiti čina optuženog Bošnjaka. Svjedok odbrane Miomir Damjanac, odgovarajući na unakrsna pitanja tužioca ko je bio Boris Bošnjak, izjavio je da je bio običan vojnik, mlađi vodnik, koji je imao ingerencije unutar zatvora oko rasporeda, bez mogućnosti donošenja važnijih odluka. Također je, i svjedok odbrane Savo Vujović, koji je isto bio pripadnik vojne policije, izjavio da je Boris Bošnjak imao čin vodnika, da je to bila pozicija slična komandiru odjeljenja od 10 ljudi, te navodi da je mogao da bude komandir smjene, komandir neke od patrola, prijavnice i slično.
247. Svi navedeni svjedoci saglasno opisuju da optuženi Bošnjak nije mogao donositi značajne odluke kada je u pitanju, kako ga nazivaju, sabirni centar u kasarni Moše Pijade u Bileći, te da on nije mogao odlučiti ko će biti zatvoren i pušten. Međutim, iz njihovih iskaza proizilazi da je Bošnjak mogao uticati na uslove u samom logoru, ali će o tome Vijeće dati detaljnije obrazloženje kada bude iznosilo svoje nalaze po pitanju uslova boravka i tretmana zatočenika u logoru.
248. Kada su u pitanju optuženi Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, Sud je njihovo svojstvo utvrdio na osnovu materijalnih dokaza, a i same odbrane nisu osporavale pripadništvo VRS, niti da su optuženi određeni period proveli na mjestu stražara u logoru u Bileći.
249. Za optuženog Iliju Đajića, u spis su uloženi materijalni dokazi, i to: Vojna knjižica (dokaz T-36) i Rješenje Odjeljenja za opšte poslove Općine Bileća broj: 568-457/00 od 15.11.2000. godine (T-37), iz kojih je vidljivo da je optuženom priznat status borca I kategorije i pripadništvo oružanim snagama u periodu od 12.02.1992. godine do 08.05.1995. godine. Tužilaštvo je u sudski spis uložilo i T-92 - Uvjerjenje Odjeljenja za opštu upravu Opštine Bileća, broj: 11.05/566-2.1-23-/15 od 21.05.2015. godine, sa priložima jediničnim i matičnim kartonima za lice Ilija (Marka) Đajić, iz kojih se vidi da je optuženi Ilija Đajić bio pripadnik

VP 7012 (vojna pošta 7. Bataljona vojne policije „A“ Hercegovačkog korpusa) u periodu od 12.02.1992. godine do 08.08.1992. godine, dok je od 08.08.1992. godine pa do 08.05.1996. godine, optuženom Đajiću evidentirana pripadnost Hercegovačkoj lakoj pješadijskoj brigadi VP 7076.

250. Na okolnost pripadništva vojnim formacijama za optuženog Miodraga Grubačića, Tužilaštvo je uložilo T-93 - Uvjerenje Odjeljenja za opštu upravu Opštine Bileća broj: 11.05/566-2.1-24-/15 od 21.05.2015. godine sa priložima jediničnim i matičnim kartonima za lice Miodrag (Jovana) Grubačić, iz kojeg se jasno vidi da je optuženi Grubačić u periodu od 07.04.1992. godine pa do 20.04.1996. godine pripadao VP 7012, dakle 7. Bataljonu vojne policije „A“ Hercegovačkog korpusa.
251. Da su optuženi Grubačić i Đajić, kao pripadnici bataljona vojne policije, radili na obezbjeđenju u kasarni Moše Pijade na glavnom pretresu potvrdili su i sljedeći svjedoci.
252. Zajednički svjedok odbrane Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića, Miomir Damjanac, koji je i sam bio u sastavu vojne policije sa zadacima u kasarni, je izjavio da se kao čuvara u „*sabirnom centru*“ sjeća Ilije Đajića i Grubačića, kojem nije mogao da se sjeti imena ali ga je pokazao u sudnici. Svjedok Nenad Dželetović izjavio je da ga je rat zatekao u Bileći, da se javio u JNA i bio raspoređen na obezbjeđenju kasarne Moše Pijade. Navodi da je u periodu maj – avgust 1992. godine radio na obezbjeđenju sabirnog centra, kao stražar, a osim njega kao stražara se sjeća Ilije Đajića, Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića, Miloša Milićevića i stražara Ivanovića.
253. Svjedok Savo Vujović navodi da se sa samog početka rata sjeća optuženog Ilije Đajića, kao pripadnika vojne policije, ali da misli da nije dugo ostao u bataljonu vojne policije. Na upit branioca optuženog Grubačića da li se sjeća Miodraga Grubačića, svjedok je izjavio da ga poznaje odavno, sjeća se da je imao nadimak „Mićo“, te da je i on bio pripadnik vojne policije.
254. Svjedoci Božidar Lero, Mladen Milošević i Milan Samardžić, također vojni policajci u 7. Bataljonu Vojne policije Hercegovačkog korpusa, potvrdili su da se sjećaju optuženih kao vojnih policajaca koji su radili na obezbjeđenju zatvora, odnosno kako ga oni nazivaju „*sabirnog centra*“ u kasarni Bileća.
255. Nakon analize dokaza na okolnost pripadništva optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića vojnim formacijama, Vijeće je nesumnjivo zaključilo da su sva tri optužena pripadala VRS, odnosno vojnoj policiji gdje su proveli određeni period relevantan za optužnicu. Međutim, Vijeće zaključuje da se ne može samo na osnovu činjenice da optuženi pripadaju oružanoj formaciji jedne od strana u sukobu zaključiti da su optuženi nužno i svjesni djelovanja

određenih drugih dijelova vojske kojoj pripadaju na terenu. Naime, svjedoci tužilaštva su se mahom izjašnjavali da su ih slobode lišili rezervisti, pripadnici JNA ili pak srpska vojska. Niti jedan svjedok, koji je kasnije boravio u logoru u Bileći, nije precizno odredio koja jedinica ih lišava slobode. Teza Tužilaštva da su optuženi morali znati za napad i da njihovim radnjama doprinose istom, a na osnovu činjenica da su lica zatvarana u prostorije kasarne, na čijem obezbjeđenju su radili, po ocjeni Vijeća ne znači nužno da su optuženi znali ili morali znati za aktivnosti drugih jedinica u opštinama za koje ih optužnica tereti. Činjenica da je veliki broj civila, među njima najveći broj vojno sposobnih muškaraca, zatvoren u okviru kasarne Moše Pijade, ne ukazuje da su optuženi nužno znali da njihove protivpravne radnje poduzete prema civilima predstavljaju dio širokog i sistematičnog napada. Nasuprot tome, Vijeće cijeni da su optuženi svjesni da su lica lišena slobode bez prava na pravično suđenje i zatvarana u prostorije unutar kasarne Moše Pijade. Činjenica je i da su optuženi morali biti svjesni izloženosti ovih lica nečovječnom postupanju i nehumanim uslovima, čijem stvaranju i održavanju su i sami doprinosili. Međutim, to samo po sebi nije dostatno da se zaključi da su optuženi imali svijest da doprinose na takav način širokom i sistematičnom napadu na civilno stanovništvo u pet velikih opština u Hercegovini, a kako to optužba tvrdi.

256. Vijeće nalazi logičnim da su optuženi morali znati da se lica dovode sa područja različitih opština, ali ni to samo za sebe nije dovoljno da se zaključi da su optuženi znali za napad i da njihove radnje koje su nakon predaje u kasarnu preduzimali predstavljaju dio tog napada. Naprotiv, iz dokaza koje je Vijeće ranije navodilo, proizilazi da su optuženi imali svijest o oružanim sukobima na teritoriji Hercegovine. U prilog tome govori i činjenica da su optuženi bili upoznati sa razmjenom zatočenika iz logora Bileća sa zatočenicima suprotne strane i to u najmanje dva navrata, što su potvrdili kako svjedoci, tako i materijalni dokazi (T-106, T-107). U spis je uložen dokaz Tužilaštva T-108 – Redovan borbeni izvještaj komande Hercegovačkog korpusa broj Str.pov.br. 147-406 od 18.08.1992. godine iz kojeg proizilazi da se u prijepodnevnim satima vrši razmjena zarobljenika između Hercegovačkog korpusa i Hrvatske vojske, pa je u prijepodnevnim satima mirno i bez borbenih dejstava. Dalje se u izvještaju navodi da jedinice Hercegovačkog korpusa rade na utvrđivanju i dogradnji vatrene sistema u stalnoj gotovosti za otvaranje vatre, ali da su obje strane poštovale dogovor za prekid vatre dok traje razmjena zarobljenika.
257. Dakle, analizirajući sve okolnosti slučaja, na osnovu prezentiranih dokaza, nije se mogao izvesti zaključak da su radnjama koje su optuženi poduzimali (opisanim u pojedinačnim tačkama osuđujućeg dijela izreke presude) ispunjeni svi opšti elementi krivičnog djela zločini protiv čovječnosti koje im se optužnicom stavlja na teret, a to je progon cjelokupnog nesrpskog stanovništva općina Mostar, Gacko, Nevesinje, Bileća i Stolac, na političkoj, nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi i to fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, mučenjem i

drugim nečovječnim djelima učinjenim u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima.

258. Pored toga, Vijeće primjećuje da je Tužilaštvo provodilo dokaze na okolnosti napada i općenito dešavanja u pomenutim općinama samo u periodu do lišenja slobode i odvođenja lica u Bileću, koja su okončana u prvoj sedmici mjeseca jula 1992. godine. Optužba nasuprot tome, tvrdi da je napad trajao od početka mjeseca maja 1992. godine do kraja mjeseca avgusta 1992. godine. O dešavanjima od početka mjeseca jula 1992. godine pa do kraja avgusta uloženi su materijalni dokazi, odnosno više borbenih izvještaja koji ukazuju na to da su se na području Hercegovine vodile ofanzivne borbe suprotstavljenih strana. Tako iz dokaza T-130 – Redovan borbeni izvještaj komande Hercegovačkog korpusa broj 147-273 od 03.07.1992. godine vidljivo je da se na području Mostara i Podveležja odigravaju borbe, te da su jedinice ovog korpusa u odbrambenim dejstvima na svim pravcima. Također iz dokaza T-131 proizilazi da je na dan 19.08.1992. godine bilo razmjene vatre na mostarsko-nevesinjskom ratištu, te da su strane tokom noći dejstvovale artiljerijsko – minobacačkom vatrom. O svakodnevnim borbama VRS i HVO govore i borbeni izvještaji od 14.08.1992. godine uveden kao dokaz T-132, zatim od 22.08.1992. godine – dokaz T-133, od 21.08.1992. godine dokaz T-134, zatim Odluka od 25.08.1992. godine – dokaz T-135, te dokazi T-136 i T-137.
259. Po ocjeni Vijeća iz provedenih dokaza proizilazi da je u većini opština postojao oružani sukob, osim u Gacku, gdje je Vijeće na temelju provedenih dokaza utvrdilo da je izvršen progon nesrpskog civilnog stanovništva. Međutim, na osnovu provedenih dokaza Vijeće nije moglo van razumne sumnje zaključiti da su optuženi znali za napad u općini Gacko, te da njihova djela čine dio tog napada, niti da su bili svjesni rizika da bi njihove radnje mogle biti dio tog napada. Vijeće smatra da je svijest optuženih i njihovo djelovanje u okviru širokog i sistematičnog napada, morala biti nesporno konkretizovana i dokazana, te da se ista ne može objektivizirati samim činom pripadnosti oružanim snagama strane koja u tom momentu takav napad provodi. Očigledan izostanak naročitog angažmana optuženih, kao i sam tok događaja i način izvršenja djela, ovo Vijeće su uvjerali da su optuženi inkriminisane radnje poduzimali razumijevajući opšti kontekst u okviru postojanja tadašnjeg ratnog stanja, zbog čega se njihove radnje karakterišu kao Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, a ne kao Zločini protiv čovječnosti kako to poznaje odredba člana 172. KZ BiH. Cijeneći navedeno, ovo vijeće je izvršilo prekvalifikaciju predmetnog krivičnog djela, te u skladu sa praksom ovog suda, kao i Ustavnog suda BiH, isto kvalifikovalo kao Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona.
260. Vijeće je cijeno da navedenim postupanjem ne izlazi iz objektivnog identiteta presude i optužbe, jer optužba nije prekoračena kada je Sud izmijenio činjenični

opis djela i pravnu kvalifikaciju, ali na način da je opis djela ostao vezan za događaj i kada se presuda i dalje kreće u granicama kriminalnog događaja činjenično predstavljenog u optužbi.

261. To što su predmetne krivičnopravne radnje samo izmještene iz inkriminacije koja obuhvata Zločine protiv čovječnosti, te kvalifikovane kao pojedinačni slučaj Ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, ne konstituišu povredu objektivnog identiteta između optužbe i presude, obzirom da komparacija predmetnih krivičnih djela (po optužbi i ovoj presudi) po određenim bitnim kriterijima, i to kako u opštim elementima, tako i u djelima u osnovi zločina, upućuje da oba navedena djela pripadaju istoj grupi krivičnih djela – protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, sa identičnim zaštitnim objektom.
262. S tim u vezi Vijeće će u nastavku iznijeti svoja utvrđenja po pitanju opštih elemenata krivičnog djela Ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, te primjene materijalnog zakona, odnosno KZ SFRJ koji se primjenjivao na teritoriji BiH u vrijeme kada su djela iz optužnice počinjena.

6. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA

263. Nakon što je pravno kvalifikovalo radnje optuženih kao krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, Vijeće je razmotrilo primjenu materijalnog prava, te je imalo prvenstveno u vidu da iz optužnice proizlazi da se inkriminisano djelo koje se optuženima stavlja na teret desilo u periodu od početka mjeseca maja pa do kraja avgusta 1992. godine, dakle u periodu u kojem je bio na snazi Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona SFRJ.
264. U pogledu primjene materijalnog zakona i pravne kvalifikacije djela, Vijeće je imalo u vidu načela propisana članovima 3. i 4. KZ BiH, članom 7. stav 1. EKLJP, te članom 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP), pa je primjenom navedenih odredbi utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. istog Zakona, za koje ih je i oglasilo krivim.
265. Član 3. KZ BiH propisuje načelo legaliteta, odnosno da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*). Međutim, članovi 3. i 4. istog Zakona ne sprečavaju

suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu sa opštim načelima međunarodnog prava (član 4a. KZ BiH).

266. U članu 7. EKLJP na sličan način propisuje se princip legaliteta i glasi:
*“Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, prema nacionalnom ili međunarodnom pravu. Isto tako, izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.
Ovaj član ne utječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda.”*
267. Član 15. stav 1. MPGPP propisuje: *„Niko se ne smije osuditi za činjenje ili nečinjenje koje ni po domaćem ni po međunarodnom pravu nije bilo krivično djelo u doba izvršenja. Isto tako se ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno. Ako poslije izvršenja djela zakon odredi blažu kaznu, izvršilac će se koristiti tom blagodat.”*
268. Dakle, iz navedenih odredbi proizilazi da se, po pravilu, na učinioca krivičnog djela prvenstveno primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja djela (tempus regit actum).
269. Član 4. stav 2. KZ BiH daje mogućnost da se od ovog osnovnog pravila krivičnog prava odstupa samo kada je to u interesu optuženog, dakle kada se utvrdi da je krivični zakon koji je stupio na snagu nakon izvršenja krivičnog djela, blaži za optuženog. Također, pitanje ocjene koji je zakon blaži je pitanje koje se mora riješiti u svakom konkretnom predmetu i za čije pravilno rješavanje je nužno analizirati više kriterija u postupku upoređivanja starog i novog zakona i njihove primjene in concreto, dakle primjene na konkretan slučaj (načelo konkretnosti).
270. Međutim, u vezi odredbe člana 4. stav 2. KZ BiH treba istaći da se radi o odredbi koja je načelnog karaktera, odnosno da u zakonu nisu definisani standardi koji bi otklonili eventualne nejasnoće u pogledu praktične primjene.
271. Jednostavno poređenje tekstova zakona na konkretan slučaj može dati siguran odgovor samo u slučaju ako je novi zakon dekriminisao nešto što je po ranijem zakonu bilo krivično djelo, jer je tada novi zakon očigledno blaži. U svim drugim situacijama kada, kao i kod konkretnog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, imamo ista krivična djela sa praktično istim obilježjima, inkriminisana po oba zakona, nužno je analizirati sve okolnosti koje mogu biti od značaja u procjeni i donošenju zaključka o tome primjena kojeg zakona, u odnosu na optužene je, u konkretnom predmetu, povoljnija.

272. Pomenute okolnosti se prvenstveno odnose na odredbe o kaznama, njihovom odmjeravanju, odnosno ublažavanju (koji je zakon u tom smislu povoljniji), mjerama upozorenja, eventualnim sporednim kaznama, novim mjerama koje se primjenjuju kao zamjena za strožije kazne (npr. rad za opšte dobro na slobodi), mjerama bezbjednosti, pravnim posljedicama osude, da li novi zakon predviđa osnov za isključenje protivpravnosti, krivične odgovornosti ili kažnjivosti itd.
273. Međutim, nije dovoljno utvrditi koji zakon daje veće mogućnosti za povoljniju presudu, već koji od njih omogućava povoljniji ishod u konkretnom slučaju, prema konkretnom učiniocu, a što jasno prizilazi iz zakonskih odredbi člana 4. stav 2. KZ BiH koji kaže primjenice se zakon koji je "*blaži za učinioca*". Prema tome nije isključena mogućnost da zakon sa težom kaznom bude za učinioca na kraju povoljniji, jer primjena nekih njegovih drugih odredbi dovodi do povoljnijeg rješenja za učinioca.
274. U konkretnom slučaju i zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela – KZ SFRJ, jednako kao i zakon koji je trenutno na snazi – KZ BiH, propisuju krivičnopravne radnje za koje su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić oglašeni krivim, kao krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva. S obzirom na navedeno, jasno je da postoje zakonski uslovi za njihovo kažnjavanje.
275. Dalja procjena koji je zakon blaži za učinioca vrši se upoređivanjem zapriječene vrste i mjere krivičnopravne sankcije iz zakona koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, sa zakonom koji je na snazi u vrijeme suđenja.
276. Za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. KZ BiH, propisana je kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora. S druge strane, za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, propisana je kazna zatvora najmanje pet godina ili smrtna kazna.
277. Kada je u pitanju ublažavanje kazne, za navedeno krivično djelo KZ BiH propisuje minimalnu kaznu zatvora u trajanju od 10 godina sa mogućnošću ublažavanja u skladu sa članom 50. stav 1. tačka a) KZ BiH do pet godina, a KZ SFRJ propisuje minimalnu kaznu zatvora u trajanju od pet godina sa mogućnošću ublažavanja u skladu sa članom 43. stav 1. tačka 1. KZ SFRJ do jedne godine.
278. U ovom konkretnom slučaju, prilikom razmatranja koji je zakon primjenjiv na konkretnog počinioca, potrebno je uzeti u obzir i radnje izvršenja krivičnog djela, oblik učešća optuženog i stepen njegove odgovornosti.

279. Kada se sve navedeno uzme u obzir nameće se zaključak da je KZ SFRJ, kao zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, blaži za učinioce, jer za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva propisuje kao zakonski minimum kaznu zatvora u trajanju od pet godina uz mogućnost ublažavanja kazne do jedne godine, dok je za isto krivično djelo KZ BiH propisao kao zakonski minimum kaznu zatvora u trajanju od 10 godina uz mogućnost ublažavanja do pet godina.
280. Slijedom navedenog, a na osnovu člana 4. KZ BiH, Vijeće nalazi da je u konkretnom slučaju, u pogledu primjene materijalnog prava nužno primijeniti KZ SFRJ, kao zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela i kao zakon koji je, imajući u vidu konkretne okolnosti slučaja, blaži prema optuženim.

7. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA IZ ČLANA 142. KZ SFRJ

281. Kako je to utvrđeno u osuđujućem dijelu izreke presude, krivica optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića je procjenjivana u kontekstu krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. istog zakona. Drugim riječima, Vijeće je analiziralo da li su radnjama optuženih ostvarena sva bitna obilježja bića krivičnog djela iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ koje glasi:

“Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posljedicu smrt, tešku tjelesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi; napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo; da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovječna postupanja, biološki, medicinski ili drugi naučni eksperimenti, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije, nanošenja velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseljavanje ili prisilno odnarodnjavanje ili prevođenje na drugu vjeru; prisiljavanje na prostituciju ili silovanja; primjenjivanje mjera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga zakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje; prisiljavanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili njenoj obavještajnoj službi ili administraciji; prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjivanje stanovništva, konfiskovanje imovine, pljačkanje imovine stanovništva, protivzakonito i samovoljno uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerama imovine koje nije opravdano vojnim potrebama, uzimanje nezakonite i nesrazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjenje

*vrijednosti domaćeg novca ili protivzakonito izdavanje novca, ili izvrši neko od navedenih djela,
kaznit će se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.“*

282. Za postojanje citiranog krivičnog djela neophodno je da radnje izvršenja djela predstavljaju kršenje pravila međunarodnog prava, što ukazuje na blanketni karakter krivičnog djela. Ove povrede zabranjene su Ženevskim konvencijama i dodatnim protokolima, te osnov za krivična djela koja se odnose na ratne zločine proizlazi upravo iz konvencija.
283. Iz citirane zakonske odredbe proizlaze sljedeći opći elementi krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva:
- (i) Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava, na način da je počinjenje djela usmjereno protiv civilnog stanovništva, dakle osoba koje ne učestvuju u oružanom sukobu ili su položile oružje ili su onesposobljene za borbu, odnosno osoba koje su zaštićene odredbama Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine (u daljem tekstu: Ženevska konvencija IV);
 - (ii) Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;
 - (iii) Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom;
 - (iv) Počinilac mora narediti ili počiniti djelo.
284. Svi ovi elementi razlikuju krivična djela ratnih zločina od krivičnih djela opšteg kriminaliteta. Dakle, da bi se inkriminiranim radnjama optuženih ostvarila obilježja krivičnog djela ratni zločin neophodno je utvrditi, odnosno, na osnovu provedenih dokaza zaključiti o postojanju naprijed navedenih općih elemenata odnosno uslova za ispunjenost elemenata bića predmetnog krivičnog djela.
285. Optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić se terete za djelovanje kako u svojstvu direktnih izvršilaca, tako i u svojstvu saizvršilaca, te je Vijeće njihove radnje kada su postupali kao saizvršiocu podvelo pod odredbu člana 22. KZ SFRJ, koji glasi: *„Ako više lica, učestvovanjem u radnji izvršenja ili na drugi način, zajednički učine krivično djelo, svako od njih kaznit će se kaznom propisanom za to djelo.“*
286. Prema tome, saizvršilaštvo podrazumijeva učestvovanje više lica, pri čemu svako pojedinačno doprinosi ostvarenju zabranjene posljedice.
287. Opšta pretpostavka za saizvršilaštvo, kao zajedničko izvršenje djela je zajednička odluka o djelu: svaki izvršilac je nosilac odluke o izvršenju djela, svako zajedno sa drugim ostvaruje svoje djelo, ali i sam doprinos je takav da u

okviru zajedničke odluke o djelu i podjele uloga, predstavlja bitni dio u procesu plana izvršenja djela.

288. Postojanje dogovora za izvršenje krivičnog djela ne mora biti konkretizovano, ili dato usmenim putem, to mogu predstavljati i konkludentne radnje saizvršilaca.
289. Slijedom izvedenih dokaza, prevashodno iskaza oštećenih, Vijeće je utvrdilo da su radnje iz izreke presude, optuženi počinili individualno i/ili zajedničkim djelovanjem sa drugim osobama, odnosno kao saizvršioci, tako što su svojim radnjama doprinijeli zajedničkom ostvarenju djela i nastupanju zabranjene posljedice, a što će biti detaljno obrazloženo u sklopu svake pojedinačne tačke za koju je Vijeće i oglasilo optužene krivim.
290. Vijeće nalazi da su optuženi prilikom preduzimanja navedenih radnji izvršenja postupali sa direktnim umišljajem, odnosno da su bili svjesni da svojim radnjama mogu uzrokovati zabranjenu posljedicu i da su htjeli nastupanje takve posljedice jer nisu preduzeli niti jednu radnju kako bi spriječili njen nastanak.
291. Kako Sud nije vezan pravnom kvalifikacijom iz optužnice, to je u konačnoj pravnoj ocjeni, izostavljena kvalifikacija optužnice iz člana 180.stav 1. KZ BiH, odnosno Sud nije tražio odgovarajuću odredbu KZ SFRJ koja bi bila pandan citiranoj odredbi KZ BiH, a koja bi eksplicitno propisivala oblike individualne odgovornosti, obzirom da je krivično zakonodavstvo SFRJ, kao uostalom i pozitivno krivično zakonodavstvo BiH, uopšteno organizirano i postulirano na principima individualizacije krivične odgovornosti/krivice, te u tom pravcu nema potrebe za posebnim pravnim kvalificiranjem.
292. Dakle, u konkretnom slučaju je krivica optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića kvalifikovana kao Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142.stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona.

7.1. Djelo počinioaca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava

293. Za postojanje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva neophodno je da radnja izvršenja predstavlja kršenje pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije, što znači da se radi o djelu blanketnog karaktera, odnosno kršenje pravila međunarodnog prava kod ovog krivičnog djela predstavlja objektivni uslov inkriminacije.
294. Pri tom Vijeće naglašava da, shodno odredbi iz člana 142. KZ SFRJ, nije neophodno (nije uslov postojanja samog djela) da počinilac zna ili ima namjeru da krši međunarodnu normu, dakle nije nužno da kršenje blanketnih propisa

bude obuhvaćeno sviješću učinioca, već je dovoljno da posjeduje svijest o opštoj protivpravosti djela, odnosno da je ono suprotno pravilima sadržanim u međunarodnim ugovorima, te načelima i pravilima međunarodnog prava koja su opšte priznata i primjenjiva u oružanim sukobima, dok se kod preduzimanja konkretnih, pojedinačnih radnji izvršenja, svakako mora cijeniti subjektivni odnos počinioca prema djelu, što će detaljno biti elaborirano u daljem obrazloženju ove presude.

295. Dakle, odredba člana 142. KZ SFRJ se, između ostalog, temelji i na Ženevskoj konvenciji o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine, tj. IV Ženevskoj konvenciji (Konvencija), kao blanketnom propisu, budući da je riječ o krivičnom djelu koje po svojoj definiciji upućuje na blanketni karakter djela. Optužnica tereti optužene da su postupali suprotno odredbama člana 3. Konvencije. Pravila sadržana u članu 3. Konvencije smatraju se običajnim pravom i predstavljaju minimalni standard od kojeg zaraćene strane nikada ne bi trebale odstupiti.

296. Da bi se utvrdilo kršenje odredbi zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija, potrebno je analizirati njen sadržaj, te domen primjene na konkretan predmet. Naime, odredbom člana 3. stav 1. tačke a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine, predviđeno je da:

„U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu bit će dužna da primjenjuje bar sljedeće odredbe:

Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rana, lišenja slobode, ili iz kojeg bilo drugog uzroka, postupat će se u svakoj prilici, čovječno bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili uvjerenju, polu, rođenju, ili imovnom stanju, ili bilo kome drugom sličnom mjerilu.

U tom cilju zabranjeni su i ubuduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima sljedeći postupci:

a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistava, osakaćenja, svireposti i mučenja....“

297. Dakle, svrha zajedničkog člana 3. svih ženevskih konvencija jeste propisivanje minimuma prisilnih normi, kao i ukazivanje na općeprihvaćene humanitarne principe na kojima se u potpunosti zasnivaju sve konvencije, te je primjenjiv i u sukobima koji nemaju međunarodni karakter. Zajednički član 3. odražava *“fundamentalna humanitarna načela koja su u osnovi cjelokupnog međunarodnog humanitarnog prava”*. Zajednički član 3. je opšteprihvaćen kao osnova međunarodnog običajnog humanitarnog prava, na način da sva djela

pobrojana u ovom članu ženevskih konvencija, predstavljaju ozbiljno kršenje međunarodnog humanitarnog prava, te kao takva povlače individualnu krivičnu odgovornost, neovisno od karaktera samog sukoba.

298. S obzirom da je u predmetnom postupku zaključeno da su radnje za koje su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić oglašeni krivim počinjene u vrijeme kada je postojao oružani sukob u BiH između JNA, kasnije VSR BiH, te VRS sa jedne strane i HVO i TO, kasnije ARBiH sa druge strane, to se član 3. Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica imao primjenjivati za svo vrijeme trajanja tog oružanog sukoba.
299. Prema ocjeni ovog vijeća, optuženi su u periodu koji navodi optužnica, preduzimanjem krivičnih radnji za koje ih je Vijeće oglasilo krivim, povrijedili osnovne garancije koje zaštićena kategorija stanovništva uživa u skladu sa odredbama ove Konvencije, odnosno, svojim postupanjem optuženi su prekršili odredbe člana 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica od 12.08.1949. godine.

7.2. Civilni status žrtava i status zatočeničkog logora u kasarni Moše Pijade u Bileći

300. Da bi se utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava, neophodno je bilo da se utvrdi protiv koga je počinjenje bilo usmjereno, odnosno da li je djelo bilo usmjereno protiv posebne kategorije osoba koje su zaštićene članom 3. stav 1. Konvencije.
301. U ovom predmetu, optužnica tereti optužene da su nečovječno postupali i mučili oštećene civile u zatočeničkom logoru koji se nalazio u sastavu kasarne Moše Pijade u Bileći. Nasuprot tome, tvrdnja odbrane optuženog Borisa Bošnjaka je da se ne radi o zatočeničkom logoru nego, na temelju odluke nadležnog organa osnovanom zatvoru unutar kasarne, te da zatvorena lica nisu civili nego da je riječ o ratnim zarobljenicima, o čemu je uložila i dokaze.
302. Imajući u vidu da je sporan kako status zatočenih lica, tako i samog centra gdje su lica zaočena, Vijeće će iznijeti stavove po ovim pitanjima, te će nakon toga dati osvrt na uslove boravka zatočenih lica, fizičke i psihičke torture nad njima, te ulogu i odgovornosti optuženih u svemu tome.

7.2.1. Status oštećenih kao zaštićene kategorije stanovništva

303. U konkretnom slučaju, Vijeće je nesumnjivo zaključilo da su krivičnopravne radnje za koje su oglašeni krivim, optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić poduzeli prema zaštićenoj kategoriji lica, civilima.
304. Prema definiciji iz člana 3. stav 1. IV Ženevske Konvencije, zaštićene kategorije lica su *“lica koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rana, lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga“*. Dakle, u smislu odredbe člana 3. Konvencije, civilom se smatra lice koje *“ne učestvuje neposredno u neprijateljstvima ili je usljed bolesti rana ili lišenja slobode onesposobljen za borbu“*.
305. Za bolje razumijevanje definicije *“civila“* date u zajedničkom članu 3. Konvencija i razumijevanje termina *“neposredno u neprijateljstvima“*, Vijeće je uzelo u obzir i praksu MKSJ gdje se navedena sintagma definiše. Shodno praksi MKSJ, osoba aktivno sudjeluje u neprijateljstvima kada učestvuje u ratnim dejstvima koji će *“po svom karakteru ili svrsi, vjerovatno nanijeti stvarnu štetu ljudstvu ili materijalno – tehničkim sredstvima oružanih snaga neprijatelja“*.¹²⁷
306. Vijeće je nadalje imalo u vidu i poktrepljujuće stanovište Suda Bosne i Hercegovine u predmetu *Nikola Andrun*, u kojem je Apelaciono vijeće jasno stavilo do znanja da u kontekstu nemeđunarodnog oružanog sukoba pojam *“civilili“* obuhvata sva lica *“koja ne učestvuju u neprijateljstvima, uključujući i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje, odnosno lica van borbenog stroja.“*¹²⁸
307. Stoga se može reći da se član 142. KZ SFRJ odnosi ne samo na djela počinjena protiv civila već i protiv pripadnika oružanih snaga koji su položili oružje i lica koja više nisu sposobna da se bore usljed bolesti, ranjavanja ili lišenja slobode.
308. U tom smislu, Vijeće je detaljno ispitalo svojstvo oštećenih, te je zaključilo da se radi o civilima. Vijeće svoj zaključak temelji u prvom redu na osnovu izjava samih oštećenih¹²⁹ koji su uglavnom potvrdili da su slobode lišeni kod svojih kuća ili po povratku sa posla van borbenog stroja, da tom prilikom nisu bili

¹²⁷ Vidjeti Tužilaštvo protiv Dragomira Miloševića, *Presuda Pretresnog vjeća od 12. XII 2007. god.*, IT-98-29/1-T, , par. 947.

¹²⁸ Tužilaštvo BiH protiv Nikole Andruna, *Drugostepena presuda od 19. VIII 2008. god.*, Sud BiH, X-KRŽ-05/42, str. 16 (poziva se na zajednički član 3. Ženevskih konvencija).

¹²⁹ Mile Azinović, Esad Šarančić, Mušan Šarančić, Kemal Šarančić, Ekrem Kuko, Rezalija Lizde, Asim Lulić, Ante Škobić, Miško Škobić, Marinko Pažin, Ramiz Hajdarević, Ivica Pažin, Željko Knežević, Alija Šator, Ramiz Zaklan, Ibro Sabljčić, Andrija Pavlović, Ahmet Kelecija, Islam Džiho, Semir Salčin, Mirsad Bajgorić, Mirsad Kljako, Dragan Karlović, Suad Salčin, Ivica Puljić, Edvard Marić i Darko Drmać.

uniformisani niti naoružani, te da su kao civili prebačeni i zatvoreni u kasarni u Bileći. Oštećeni koji su zatvoreni u kasarni u Bileći uglavnom su bili muškarci, mahom u radno sposobnom životnom dobu, od kojih veći dio ima priznato učešće u vojnim formacijama za vrijeme rata, a nekima je taj status priznat i za vrijeme boravka u zatočeništvu.

309. Iako je odbrana sporila civilni status oštećenih, tvrdeći da je riječ o pripadnicima vojske suprotne strane, o čemu je uložila i materijalni dokaz O-1-45,¹³⁰ Vijeće je svojstvo, status i aktivnosti zatočenih lica cijenilo u odnosu na vrijeme lišenja slobode i odvođenja u logor, a što su svjedoci detaljno opisali. Naime, činjenica da je nekim od civila od strane nadležnog organa priznato svojstvo pripadnika određenoj vojnoj formaciji, ne oduzima im civilni status, obzirom da nisu bili uključeni ni u kakve vojne aktivnosti prilikom hapšenja. Također u ovome kontekstu nemoguće je ne navesti da su u navedeni zatočenički objekat u Bileći, osim muškaraca koji su bili u radno i vojno sposobnoj životnoj dobi, dovođeni i zatvarani starci, žene, pa čak i djeca. O navedenom je pred sudskim vijećem govorila svjedokinja Šemsa Bulić koja je navela da je u istome bila zatočena sa troje maloljetne djece i gdje je njen najmlađi sin, star u to vrijeme oko godinu dana u ovome zatočeničkom logoru i prohodao.
310. S tim u vezi, Vijeće je utvrdilo da je riječ o licima koje su usljed lišenja slobode onesposobljena za borbu, da u trenutku kada potpadaju pod vlast neprijatelja ni na koji način ne učestvuju u neprijateljstvu i da kao takvi predstavljaju zaštićenu kategoriju civila, u smislu IV Ženevske konvencije.
311. Osim toga, Vijeće naglašava da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, kao pripadnici prvo JNA, a kasnije VSR BiH, pa VRS, u vrijeme izvršenja djela, morali biti svjesni da su sva lica prema kojima se počinili krivično djelo i za koje su oglašeni krivim, uživala zaštitu prema zajedničkom članu 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine, bez obzira na činjenicu da su se neki od njih vodili kao pripadnici HVO-a, TO ili ARBiH, te da su u inkriminisano vrijeme dužili neko naoružanje.
312. Znanje optuženih o tome kojoj kategoriji zarobljenih lica oštećeni pripadaju odlučna je činjenica, koju je valjalo dokazivati, a Tužilaštvo je tokom postupka nesporno dokazalo da su sva lica zatočena u kasarni Moše Pijade u Bileći, u inkriminisano vrijeme bila bez naoružanja i izvan borbenog konteksta.
313. Obzirom na tu činjenicu, svjedoci-žrtve su, već prilikom njihovog prvog kontakta sa optuženim, uživali zaštitu po članu 3. Ženevske konvencije o zaštiti civilnih

¹³⁰ Podnesak Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno oslobodilačkog rata, Sektor za pitanja evidencije iz oblasti vojne obaveze, broj 07/1-03-1850-1/18 od 24.10.2018. godine.

osoba za vrijeme rata od 12.08.1949. godine¹³¹, i to je odlučna činjenica koju su optuženi znali kao vojnici koji su služili vojni rok i koji su bili upoznati sa odredbama humanitarnog prava.

314. Imajući u vidu iskaze svjedoka-žrtava, evidentno je da se u konkretnom slučaju radi o kategoriji zarobljenih lica koja su „lišena slobode“, što je optuženim bilo i poznato, obzirom da su isti bili raspoređeni na poslovima vojnih policajaca u zatočeničkom centru u kasarni Moše Pijade u Bileći, gdje su zatočena lica i boravila, kao što im je bilo poznato da ta lica uživaju odgovarajuću zaštitu, prema zajedničkom članu 3. Ženevskih konvencija koje ne samo da štiti više kategorija osoba, već su te osobe i izjednačene u pogledu njihovog statusa.¹³²
315. Ovim članom je propisano da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.
316. Značajno je naglasiti da radnje koje su optuženi poduzeli prema zatočenim licima, a za koja su oglašeni krivim u osuđujućem dijelu izreke ove presude, su takve prirode da podrazumijevaju kršenje međunarodnog prava bez obzira o kojoj, konkretno, kategoriji lica se radi, i bez obzira na znanje optuženih o toj okolnosti. Primjera radi, član 3. je, kao zajednički član Ženevskih konvencija, kodifikovan i u Ženevskoj konvenciji o zaštiti ratnih zarobljenika iz 1949. godine, pa je izlišno nadalje raspravljati o subjektivnom elementu na strani optuženih, bez obzira na kategoriju zarobljenih lica.
317. Stoga, imajući u vidu naprijed izneseno u vezi sa zaštićenom kategorijom lica prema odredbi člana 3. Ženevske konvencije, valjalo je radnje optuženih, koje se tiču njihovog postupanja prema ovim licima, pravno kvalifikovati kao Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. Krivičnog zakona SFRJ koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona R BiH i Krivičnog zakona SFRJ (u daljem tekstu: Preuzeti KZ)¹³³

¹³¹ Zajednički član 3. Ženevskih konvencija, tzv. Konvencija u malom-ovo je zajednički član za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine.

¹³² Vidi Tužilaštvo protiv Duška Tadića, *Mišerje i presuda od 07. V 1997. god.*, MKSJ, IT-94-1-T, par. 616. (*"Čak i ako su bila pripadnici oružanih snaga ... ili su na drugi način učestvovala u neprjatejskim djelima prije zarobljavanja, takva lica bila bi smatrana 'pripadnicima oružanih snaga' kcji su 'onesposobjeni za borbu lišerjem slobode'." Shodno tome, ova lica uživaju zaštitu pravila običajnog međunarodnog humanitarnog prava primjenjivih na oružane sukobe, kcja su sadržana u članu 3 Statuta).*

¹³³ Uredba sa zakonskom snagom o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja (Službeni list RBiH broj 6/92) i Zakon o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom (Službeni list RBiH broj 13/94).

7.2.2. Status zatočeničkog logora u kasarni Moše Pijade u Bileći

318. Optužnicom Tužilaštva optuženima se na teret stavlja da su kao pripadnici VRS, u svojstvu stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moše Pijade“ u Bileći, vršili fizičko i psihičko zlostavljanje i druga nečovječna djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih psihičkih povreda civilima iz općina Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća.
319. Dakle, za potrebe ove presude osim statusa zatvorenih lica nad kojima su optuženi, koje je Vijeće našlo i oglasilo krivim, poduzimali protivpravne radnje bilo je neophodno utvrditi i status objekta u kasarni „Moše Pijade“ u Bileći. Teza optužbe je da je riječ o zatočeničkom logoru za nesrbe sa područja općina Gacko, Nevesinje, Bileća, Stolac i Mostar, dok je odbrana tokom postupka tvrdila da je riječ o legalno ustrojenom vojnom zatvoru, koji je formirala u objektu ove kasarne još JNA.
320. Kada su u pitanju dokazi provedeni na okolnost zatočeničkog centra brojni svjedoci, prije svega oštećeni u ovom predmetu, potvrdili su da su se našli zatočeni u zatvoru u okviru kasarne Moše Pijade u Bileći, dok je par od saslušanih svjedoka Tužilaštva iznijelo svoja saznanja o tome kada i kako je došlo do formiranja najprije sabirnog centra, koji prerasta u zatočenički objekat kroz koji je prošao veći broj civila. Odbrana je svojim dokazima nastojala osporiti da je riječ o logoru, odnosno zatočeničkom centru, tvrdeći da je isti osnovan od strane JNA, te da je riječ o legalno ustrojenom zatvoru.
321. Svjedok Radovan Škrbić, koji je u vrijeme relevantno za optužnicu bio profesionalno vojno lice zaposleno u kasarni Moše Pijade u Bileći, izjavio je da je u okviru kasarne egzistirao sabirni centar, oformljen krajem 1991. ili početkom 1992. godine. Svjedok dalje navodi da se sabirni centar nalazio u dijelu zgrade gdje su bile pitomačke učionice, te da je jedne prilike išao u obilazak. Prema njegovim saznanjima u sabirni centar su dovođeni muškarci sa *teritorije*, a pouzdano zna da su sa dubrovačkog ratišta dovedeni i tu smješteni izvjesni Nobilo i jedna medicinska sestra.
322. Navode svjedoka Škrbića potvrdio je i svjedok Dušan Koprivica, koji je bio angažovan kao vozač u bataljonu vojne policije. I on je svjedočio da je u okviru kasarne bio oformljen sabirni centar u kojem su prema saznanjima ovog svjedoka bili zatvoreni muslimani i hrvati. Razlozi njihovog zatvaranja i njihovo svojstvo ovom svjedoku nije poznato, zna samo da je bilo ljudi iz Gacka i Mostara, što je saznao kada je razgovarao sa ponekim od njih.

323. O postojanju zatočeničkog centra u okviru kasarne saznao je i svjedok Branko Čovilo, koji je bio pripadnik III čete VII bataljona vojne policije, Hercegovačkog korpusa. Svjedok navodi da je o svemu saznao preko svog brata čiji je prijatelj Ibru Gosto bio zatvoren u taj zatočenički centar. Svjedok dalje navodi da ga je brat molio da pokuša pomoći da izvuče prijatelja, zbog čega je svjedok otišao do komande Korpusa i molio da puste na slobodu Ibru Gostu. Navodi da mu je to odobrio Nikola Šegrt, pukovnik u komandi Korpusa, na funkciji načelnika za bezbjednost. Ovaj svjedok je na unakrsna pitanja braniteljice optuženog Borisa Bošnjaka da pojašni status objekta gdje su ljudi zatvarani, rekao da je to bio sabirni centar, te da je za oficire bio uobičajen termin „vojni zatvor“. Navodi da su tokom rata tamo zatvarani i vojnici srpske nacionalnosti koji su pravili prekršaje.
324. Kada su pitanju materijalni dokazi Vijeće je na osnovu dokaza O-1-30, koji je uložila odbrana optuženog Borisa Bošnjaka, zaključilo da je zatvor u kasarni Moše Pijade formirala JNA u oktobru 1991. godine i da isti nastavlja kao takav funkcionisati najmanje do 18.08.1992. godine. Iz navedenog dokaza O-1-30 - Redovnog borbenog izvještaja Hercegovačkog korpusa od 11.06.1992. godine proizilazi: *“Naređenjem str.pov.77-1 od 01.10.1991.g. K.de 2.OG u garnizonu Bileća formiran je Sabirni centar za pripadnike paravojnih formacija koji je tokom ratnih dejstava prerastao u Centar za zbrinjavanje zarobljenih lica. Centar svoje aktivnosti izvršava u vrlo nepovoljnim uslovima zbog (1) velikog broja lica na zbrinjavanju - 244 od čega je 16 žena i nekoliko maloletnih lica, (2) lokacije neposredno uz K-du Korpusa te (3) povremenih prijetnji pročetničkih snaga da će biti napadnut i zajedno sa Komandom Korpusa likvidiran. Stoga smo u našem aktu str.pov.150-184 od 09.06.1992.g. predložili da se po hitnom postupku izvrši razmjena lica iz Centra te po mogućnosti Centar izmjesti u garnizon Kalinovik čime bi pored funkcije koju vrši prerastao u Korpusni zatvor.”* Ovaj dokument je jedini uloženi dokaz koji se tiče statusa zatvora u kasarni Bileća.
325. Odbrana je kroz svoje svjedoke nastojala razjasniti status zatočeničkog centra, te su na tu okolnost svjedočili zajednički svjedoci odbrane optuženih Bošnjaka i Đajića, Božidar Lero, Miomir Damjanac, Nenad Dželetović, Savo Vujović, Mladen Milošević, Milan Samardžić, Bratoljub Brkljača, Zoran Terzić i Gojislav Savović.
326. Svjedok odbrane Božidar Lero je izjavio da je sabirni centar formiran u oktobru 1991. godine. Naveo je da je u okviru sabirnog centra postojao dio za civile, a dio za ratne zarobljenike. Na upit tužioca na osnovu čega tvrdi da je dio lica koja su dovođena bila ratni zarobljenici, svjedok Lero je izjavio da je vidio u par navrata kada su dovoženi da su bili u uniformama.

327. Također, svjedoci odbrane Miomir Damjanac i Nenad Dželetović, koji su bili pripadnici vojne policije, a svjedok Dželetović i stražar u logoru, svjedočili su kako se u okviru velikog vojnog kompleksa, kasarne Moše Pijade u Bileći formirao sabirni centar ili zatvor. Svjedok Damjanac je naveo da su u zatvor dovođeni ratni zarobljenici iz zone dejstava, te da ih je dovođila garnizonska policija. Na upit tužioca zašto smatra da su navedena lica bili zarobljenici, svjedok Damjanac je pojasnio da je to zaključio jer ih je vidio i zaključio da su svi bili vojno sposobni. Ustvrdio je da su u okviru zatvora imali i prostoriju u koju bi se odlagalo oružje koje bi sa njima došlo.
328. Svjedok Savo Vujović naveo je da je u kasarni u Bileći bio sabirni centar koji je služio da se sklone civili iz *kriznih mjesta*. Osim civila u sabirni centar, prema kazivanju ovog svjedoka, smješteni su i vojnici VRS koji bi načinili kakav vojni prekršaj, kao i vojnici suprotne strane uhvaćeni na linijama. Na upit tužioca da pojasni na koji način su tu civili sklanjani, svjedok je izjavio da zna za jedan slučaj u rejonu Nevesinja, da su pronađene u kući žene i djeca skriveni, te da su prebačeni u sabirni centar na neko vrijeme do odlaska u razmjenu. Na upit tužioca, svjedok je potvrdio da je to njegov zaključak da su ljudi tu sklanjani radi sigurnosti. Potvrdio je da je u sabirnom centru bilo oko 300 ljudi, te da mu nije poznato svojstvo svih tih zatvorenika.
329. Svjedok Mladen Milošević, također pripadnik VII Bataljona vojne policije, Hercegovačkog korpusa, naveo je da je u sklopu kasarne u Bileći bio oformljen sabirni centar u oktobru mjesecu 1991. godine, dok je JNA još uvijek bila tu. Navodi da se nalazio u objektu broj 18 kasarne, gdje su prije rata bile pitomačke učionice. U ljeto 1992. godine, zna da su u tom sabirnom centru bili zatvoreni ratni vojni zarobljenici muslimanske i hrvatske nacionalnosti, uhvaćeni na ratištu. Navodi da nije vidio civile, iako je čuo da su dovođeni, misli da je najviše bilo zarobljenika sa dubrovačkog i mostarskog ratišta.
330. Svjedok Milan Samardžić izjavio je da je vidio jedne prilike da su u kasarnu u Bileći dovedeni i pritvoreni vojnici uhvaćeni na ratištu. Navodi da je lično bio prisutan kada su dovedeni zarobljenici, u uniformama i sa oružjem.
331. Garnizonski ljekar dr Bratoljub Brkljača je također svjedočio na glavnom pretresu. Izjavio je da mu je poznato da je u kasarni u Bileći bio jedan broj zatvorenih ljudi, da ih je pregledao u garnizonskoj ambulanti gdje su dolazili u pratnji čuvara, vojnih policajaca.
332. O poslovima koje je obavljala vojna policija u Hercegovačkom korpusu, detaljno je pred sudskim vijećem svjedočio Zoran Terzić, koji je naveo da je dio njih radio na obezbjeđenju zatvora ili sabirnog centra gdje su dovođeni ratni zarobljenici. Svjedok navodi da su lica koja su bila zatvorena tu lišena slobode na linijama u uniformi i sa oružjem, te dovođena tu, naglašavajući da vojna

policija nije išla po njih. Navodi da vojni policajci nisu vodili računa o njihovom statusu ni razlogu zatočenja, nego je zadatak vojnih policajaca bio isključivo njihovo obezbjeđenje.

333. Svjedok Gojislav Savović, koji je u ljeto 1992. godine radio u krim službi Hercegovačkog korpusa, također je izjavio da mu je poznato da je u okviru kasarne bio vojni zatvor u koji su dovođena, kako svjedok navodi, lica lišena slobode zbog aktivnosti usmjerenih na rušenje države i sličnih krivičnih dijela. Lica su hapšena sa naoružanjem koje im se oduzimalo, evidentiralo i čuvalo pod posebnim nadzorom u posebnoj prostoriji.
334. I svjedoci odbrane Miodraga Grubačića, Dragan Stojanović i Željko Bojović su svjedočili o njihovim saznanjima o statusu zatvora i licima zatočenim u objektu u okviru kasarne. Svjedok Dragan Stojanović koji je bio kuhar u kasarni, znao je da u kasarni ima zatvorenih lica, za koja je također spremao i slao hranu. Zatvorenici su dolazili da za potrebe kuhinje cijepaju drva. Ovom svjedoku je poznato da je bila među njima zatvorena i jedna žena, medicinska sestra, misli da je iz Dubrovnika, te da je viđao kada je dolazila do vešeraja na kupanje. Upitan koliko obroka je spremao za zarobljenike, svjedok je izjavio da se broj mijenjao, da je znalo ići i do 100 obroka u određenom periodu. Svjedok Željko Bojović u relevantno vrijeme je bio pripadnik bataljona vojne policije, sa zaduženjem vanjskog obezbjeđenja kasarne. Zna da je unutar kasarne postojao kako navodi sabirni centar, još od perioda kada je tu bila JNA, te naglašava da se sve radilo po pravilima JNA. Svjedoku nije poznato koliko ljudi je bilo unutra zatvoreno.
335. Pored navedenih svjedoka i svjedok odbrane Đajića, Predrag Radulović, također pripadnik Bataljona vojne policije, naveo je da je u okviru kasarne u Bileći bio sabirni centar u koji su u početku zatvarani uglavnom civili iz doline Neretve, a kasnije su tu dovođeni i ratni zarobljenici. Svjedok je i sam jedne prilike učestvovao u obezbjeđivanju zgrade kada su dovođeni civili iz Gacka. Navodi da je, kada su ova lica dovođena, trebalo dodatno obezbjeđenje jer je dovedeno mnogo ljudi, da su bili civili čak ljudi starosti 80-90 godina. Svjedok navodi da mu je poznato sa rada na prijavnici, da su sa dubrovačkog ratišta tu dovedeni i zatvoreni doktorica Sandra Šore i jedan doktor, te da su sa Brštenika dovedeni ratni zarobljenici u uniformama.
336. Dakle, kada se svi provedeni dokazi analiziraju, Vijeće zaključuje da je u okviru kasarne Moše Pijade u Bileći došlo do formiranja vojnog zatvora od strane JNA krajem 1991. godine. Međutim, vojni zatvor je kasnije dobio namjenu zatočeničkog logora kroz koji je u periodu od maja mjeseca pa do 18.08.1992. godine prošao veliki broj zatočenih lica, u najvećoj mjeri civila. Za Vijeće nije sporno da je u zatočeničkom objektu bilo i ratnih zarobljenika, koji nisu predmet ove optužbe, ili pak pripadnika VRS koji su se tu našli zbog vojno disciplinskih

prekršaja. Međutim, Vijeće je za potrebe ove presude utvrđivalo samo status lica u odnosu na koje su optuženi oglašeni krivim ovom presudom, te lica iz preambule osuđujućeg dijela izreke presude, za koje je nedvosmisleno utvrđeno da je riječ o civilima zatočenim u logor, kojima niko nije saopštio razloge i pravni osnov njihovog zatvaranja. Slijedom navedenog, Vijeće je utvrdilo da je dio kasarne bivše JNA „Moše Pijade“ korišten kao zatočenički logor u koji su zatvarani civili nesrpske nacionalnosti sa područja opština Mostar, Nevesinje, Gacko i Stolac. Civilni su boravili u nehumanim uslovima, podvrgnuti psihičkom i fizičkom zlostavljanju, nečovječnom postupanju u kojem su učestvovali optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, koji su, kao pripadnici vojne policije, bili raspoređeni kao stražari u zatočeničkom logoru.

7.3. Kršenje mora biti učinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije

337. Naime, odredba člana 142. stav 1. KZSRJ, kao opšti uslov postojanja djela propisuje i postojanje oružanog sukoba ili okupacije, pri čemu se ne insistira na karakteru samog sukoba, odnosno, ne pravi se distinkcija između internih i međunarodnih sukoba.
338. U međunarodnoj sudskoj praksi smatra se da oružani sukob postoji *“svuda gdje se pribjegli oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države.”*¹³⁴
339. Dovodeći kršenje odredbi međunarodnog prava u vezu sa postojanjem oružanog sukoba, treba naglasiti da se međunarodno humanitarno pravo i dalje primjenjuje *“na čitavoj teritoriji zaraćenih država, odnosno, u slučaju unutrašnjih oružanih sukoba, na čitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se na tom mjestu stvarno vode borbe, sve do zaključenja mira ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, sve dok se ne pronađe mirno rješenje”.*¹³⁵
340. Dakle, evidentno je da se poštivanje opće prihvaćenih principa pravila i običaja ratovanja, te garancija datih u zajedničkom članu 3. Ženevskih konvencija odnosi kako na sukobe koji se smatraju sukobima međunarodnog karaktera, tako i na one koji su po svom karakteru interni sukobi unutar jedne države.

¹³⁴ Tužilaštvo protiv Kunarca i dr, *Presuda Žalbenog vjeća od 12. VI 2002. god.*, MKSJ, IT-96-23 i IT-96-23/1-A, par. 56.

¹³⁵ Ibid, par. 57. i 64. U par. 64. Žalbeno vijeće smatra: *“da dužnost tužioca nije bila da postcjanje oružanog sukoba dokazuje za svaki kvadratni centimetar tog područja. Postcjanje oružanog sukoba nije ograničeno samo na djelove teritorije na kojima se konkretno odvijaju borbe već postcjanje na čitavcj teritoriji pod kontrolom zaraćenih strana.”*

341. Stoga kada se utvrđuje postojanje elemenata djela iz člana 142. KZSFRJ, a na osnovu kršenja zajedničkog člana 3. Konvencija, kao u ovom slučaju, nebitno je, da li je oružani sukob po svom karakteru bio međunarodni ili unutrašnji.¹³⁶
342. U toku ovog postupka odbrane optuženih nisu osporavale postojanje oružanog sukoba u periodu od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine na području Bosne i Hercegovine, naprotiv, odbrane su to iznosile kao svoju tezu koju su nastojale i da dokažu. Na osnovu brojnih provedenih dokaza Vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo postojanje najprije oružanih sukoba, a potom i ratnog stanja na području Hercegovine i to u pet optužnicom obuhvaćenih općina. Vijeće je po tom pitanju dalo detaljno obrazloženje u prethodnom dijelu presude (vidjeti paragrafe od 129. do 235.) kada je iznosilo svoje zaključke zbog kojih nije prihvatilo tezu optužbe o postojanju širokog i sistematičnog napada.
343. Pored brojnih dokaza o postojanju oružanog sukoba u periodu od početka maja do kraja avgusta 1992. godine u sudski spis su uloženi i dokazi o postojanju ratnog stanja na području Bosne i Hercegovine od juna 1992. godine.¹³⁷ Kada se navedeni materijalni dokazi, dovedu u vezu sa iskazima svjedoka kojima je Vijeće poklonilo vjeru, te ocijenilo da su iskazi ovih svjedoka u ovom dijelu vjerodostojni i objektivni, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je u inkriminisano vrijeme, odnosno u vrijeme kada su preduzimate zabranjene radnje za koje je optužene Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Iliju Đajića oglasilo krivim, postojao oružani sukob, odnosno ratno stanje u BiH, i to između pripadnika JNA a kasnije Vojske Srpske republike BiH te Vojske Republike Srpske sa jedne strane i Hrvatskoga vijeća obrane i Teritorijalne odbrane BiH, a kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine sa druge strane.

7.4. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom

344. Razmatranje statusa optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića u inkriminisanim periodu, značajno je sa aspekta još jednog uslova neophodnog za postojanje ovog krivičnog djela, a to je da djelo počinioca mora biti u vezi sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom.

¹³⁶ Tužilaštvo protiv Tadića, *Odluka Žalbenog vijeća po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda od 2. X 1995. god.*, MKSJ, IT-94-1-AR72, par. 137; Tužilaštvo protiv Zejnila Delalića i drugih, *Presuda žalbenog vijeća od 20. II 2001. god.*, MKSJ, IT-96-21-A, par. 140. i 150.

¹³⁷ T-138 Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju ratnog stanja „Službeni list R BiH” broj: 7/92 od 20.06.1992. godine.

345. Da bi se utvrdilo postojanje navedenog elementa, neophodno je bilo sagledati status optuženih u inkriminisanom periodu, te postojanje uzajamnosti i zavisnosti izvršenja djela u odnosu na postojanje ranije obrazloženog oružanog sukoba, na području relevantnom za optužnicu. Oružani sukob ne treba da bude uzrok počinjenju krivičnog djela za koje se terete, ali je morao igrati značajnu ulogu u sposobnosti počinilaca da počine ta krivična djela.
346. U konkretnom slučaju, Vijeće je ispitalo „*da li je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri uticalo na sposobnost počinilaca da počini zločin, njegovu odluku da ga počini, način počinjenja zločina ili cilj sa kojim je počinjen.*“¹³⁸
347. Ovaj uslov je ispunjen ako je „*zločin počinjen kao podrška ili barem pod izgovorom situacije koja je proistekla iz oružanog sukoba.*“¹³⁹
348. Također, učinilac djela može biti samo pripadnik vojne, političke ili administrativne organizacije strane u sukobu, kao i svako lice koje se nalazi u njenoj službi.
349. Sudeće vijeće MKSJ u predmetu *Dragoljub Kunarac i dr.* navodi:
*„...Humanitarno pravo primjenjuje se i dalje na čitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se konkretne borbe vode na mjestu na kojem su se odigrali dotični događaji. Stoga je dovoljno to što su zločini bili u tijesnoj vezi s neprijateljstvima koja su trajala na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu. Uslov da dato djelo bude u tijesnoj vezi sa oružanim sukobom zadovoljen je ukoliko su, kao u ovom slučaju, zločini počinjeni kao posljedica borbi, a prije prekida oružanih aktivnosti na određenom području, te ako su počinjeni radi postizanja nekog cilja ili iskorištavanja situacije nastale uslijed borbi...“*¹⁴⁰
350. Prema tome, odlučna činjenica je status optuženih u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno činjenica da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, djelo počinili kao pripadnici 7. Bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa, odnosno od odlučnog značaja je pripadnost optuženih ovoj vojnoj formaciji, te učešće ove formacije u obezbjeđenju zatočeničkog centra u okviru kasarne Moše Pijade u Bileći, što je zasigurno uticalo na sposobnost optuženih da počine krivično djelo, na način njegovog počinjenja i cilj s kojim je djelo počinjeno.

¹³⁸ Tužilaštvo protiv Kunarca i dr, *Presuda Žalbenog vijeća od 12. VI 2002. god.*, MKSJ, IT-96-23 i IT-96-23/1-A, par. 58.

¹³⁹ Ibid, par. 58-59.

¹⁴⁰ Tužilaštvo protiv Kunarca i dr, *Presuda pretresnog vijeća od 22. II 2001. god.*, MKSJ, IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, par. 568.

351. Ocjenom provedenih dokaza, Vijeće zaključuje da je djelo optuženih bilo u dovoljnoj mjeri povezano sa ratnim dešavanjem, odnosno cijeni da je tokom postupka nesumnjivo utvrđeno da su optuženi pripadali vojnoj formaciji jedne od strana u sukobu. Vijeće je također i ovaj element krivičnog djela obrazložilo u prethodnom odjeljku presude u paragrafima 236. do 262. gdje je razmotrilo ulogu i pripadnost trojice optuženih u vojnim formacijama sa aspekta znanja i svijesti o postojanju širokog i sistematičnog napada. Svojestvo i pripadništvo optuženih vojnim formacijama među strankama nije bilo ni sporno.
352. Odbrana Borisa Bošnjaka je i u završnim riječima istakla da je optuženog Bošnjaka rat zatekao na odsluženju JNA. Nakon povlačenja JNA, svi pripadnici JNA koji su sa teritorije BiH prešli su po automatizmu iz JNA u VSR BiH, odnosno kasnije VRS. Tako je bilo i sa optuženim Bošnjakom. Da je optuženi Bošnjak bio u 7. Bataljonu vojne policije i to u kritično vrijeme na poziciji komandira straže, Vijeće je utvrdilo na temelju iskaza svjedoka Miomira Damjanca, Radovana Škrbića, Dušana Koprivice i Save Vujovića. Svjedok Radovan Škrbić je objasnio da je Bošnjak bio komandir straže, odnosno odgovorno lice za rad jednog odjeljenja pri vodu vojne policije koje je radilo na obezbjeđenju zatvora unutar kasarne u Bileći. Da je obavljao neku važniju ulogu od drugih stražara, posvjedočili su i brojni svjedoci oštećeni, koji su optuženog Bošnjaka identificirali kao lice koje je u logoru bilo glavno,¹⁴¹ a neki su čak izjavili i da je bio upravnik zatvora,¹⁴² zamjenik upravnika,¹⁴³ te da je imao čin vodnika.¹⁴⁴ Odbrana optuženog je kao svoj dokaz uložila i vojnu knjižicu za optuženog Borisa Bošnjaka (O-1-49), iz koje se vidi pripadnost vojnoj pošti bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa. S tim u vezi, Vijeće napominje da je u izreci presude izmijenilo navod optužnice da je optuženi komandant straže i uskladilo sa formacijskom funkcijom, budući da se na nivou odjeljenja ne može govoriti o komandantu, nego komandiru, a kako to proizilazi iz iskaza svjedoka, tako i iz materijalnih dokaza odbrane optuženog Bošnjaka OI-53¹⁴⁵ i OI-54.¹⁴⁶ Ovdje Vijeće napominje da, iako su izneseni navodi da je Bošnjak bio komandir straže, pred Sudom nisu izvedeni dokazi iz kojih bi Vijeće moglo sa sigurnošću izvesti zaključak da je optuženi Bošnjak i *de jure* obavljao takvu funkciju. Imajući u vidu navedeno, kako iskaze svjedoka Tužilaštva i odbrana optuženih u ovom predmetu, tako i navedene materijalne dokaze, Vijeće je neusumnjivo utvrdilo da je Boris Bošnjak faktički obavljao

¹⁴¹ Esad Šarančić, Suad Salčin, Semir Salčin.

¹⁴² Rezalija Lizde, Ivica Pažin, Željko Knežević.

¹⁴³ Semir Salčin i Mirsad Bajgorić.

¹⁴⁴ Svjedok „A1”, Asim Lulić, Ramiz Hajdarević, Islam Džiho, Mirsad Kljako, Dragan Karlović i Darko Drmać.

¹⁴⁵ Pravilo službe Organa bezbednosti u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, UB-1/3, Broj evid. 2046, 1984. godine.

¹⁴⁶ Pravilo službe vojne policije oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Uprava bezbednosti, UB-3/3, 1985. godine.

funkciju komandira straže, zbog čega je u preambuli optužnice Vijeće dodalo navod da je optuženi Bošnjak obavljao funkciju *de facto* komandira straže.

353. Optuženi Grubačić iznoseći svoju odbranu nije ni osporavao da se u kritično vrijeme nalazio po rasporedu na obezbjeđenju zatvorenika u kasarni Moše Pijade, kao vojni policajac. Odbrana optuženog Ilije Đajića je kroz određena svjedočenja potvrdila tezu optužbe da je optuženi bio raspoređen unutar kasarne na obezbjeđenju zatvora, ali negirajući da je bio cijelo vrijeme kada su poduzimane protivpravne radnje za koje se kroz pojedine inkriminacije tereti. Vijeće će o tome dati poseban osvrt kada bude obrazlagalo pitanje alibija optuženog Đajića.
354. Dakle, zaključak vijeća je da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić upravo zbog pripadništva vojnoj policiji, jedne od strana u sukobu, došli u priliku raditi na obezbjeđenju dijelova kasarne u koju su smješteni zatočeni civili, te da su kao pripadnici 7. Bataljona Vojne policije Hercegovačkog korpusa VRS, bili potpuno svjesni postojanja oružanog sukoba i okolnosti pod kojima su se inkriminirani događaji desili, uslijed čega su i stekli osjećaj nadmoći koju su otvoreno demonstrirali nad oštećenima, koristeći upravo pripadnost jedinici VRS, kao osnov koji im je omogućio učešće u radnjama za koje su oglašeni krivim.

7.5. Počinilac mora narediti ili počiniti djelo

355. Konačno, četvrti i posljednji opšti element postojanja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva jeste taj da je počinilac izvršio nezakonito djelo ili je naredio izvršenje nezakonitog djela. U tom pogledu Vijeće je, nakon ocjene relevantnih dokaza, zaključilo da je ispunjen i ovaj element predmetnog krivičnog djela, obzirom da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić djelujući u svojstvu izvršioca i saizvršioca, protupravno postupali prema zatočenicima, te da su postupajući sa direktnim umišljajem ostvarili sva bitna obilježja djela za koja su u osuđujućem dijelu izreke oglašeni krivim.
356. Postojanje navedenog elementa Vijeće će elaborirati u nastavku, kroz identifikovanje i obrazlaganje relevantnih dokaza, navođenje njihovog sadržaja, dovođenja u pojedinačnu i međusobnu vezu, te konačno, njihovom slobodnom ocjenom.

8. POJEDINAČNE INKRMINACIJE U OSNOVI RATNOG ZLOČINA

357. Vijeće je na temelju svih provedenih dokaza, njihovom pojedinačnom ocjenom, te posmatranjem u međusobnoj vezi, došlo do nesumnjivog zaključka, da su

optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, radnjama poblize opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude, ostvarili sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ na način da su za vrijeme rata i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između JNA, a kasnije Vojske Srpske republike BiH, te Vojske Republike Srpske sa jedne strane i Hrvatskoga vijeća obrane i Teritorijalne odbrane BiH, a kasnije Armije Republike Bosne i Hercegovine sa druge strane, koji je trajao od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, postupajući suprotno pravilima međunarodnog prava, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačke a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine, kao pripadnici Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine, a kasnije Vojske Republike Srpske, i to Boris Bošnjak kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije, obavljajući dužnosti *de facto* komandira straže, a Miodrag Grubačić i Ilija Đajić kao pripadnici navedene vojske, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili fizičko i psihičko zlostavljanje i druga nečovječna djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima, pa je Vijeće na temelju provedenih dokaza nesporno utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak pod tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22 i 24 osuđujućeg dijela izreke presude, optuženi Miodrag Grubačić pod tačkom 13 osuđujućeg dijela izreke presude, te optuženi Ilija Đajić pod tačkama 16, 17, 23 i 24 osuđujućeg dijela izreke presude, počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. KZ SFRJ.

358. Prije nego što pređe na obrazlaganje pojedinačnih radnji inkriminacije, Vijeće će općenito obrazložiti izmjene činjeničnog opisa u osuđujućem dijelu izreke presude, a zatim obrazložiti okolnosti u kojima su zatočeni civili dovedeni u kasarnu bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, kao i uslove boravka u logoru i odnos optuženih prema zatočenim civilima.

8.1. Izmjene činjeničnog opisa

359. Sud je u činjeničnom opisu izreke presude, načinio određene izmjene, pri čemu je vodio računa da se i dalje radi o istom djelu, odnosno istom događaju sa svim bitnim obilježjima, koji predstavljaju obilježje krivičnog djela, čime je objektivni identitet između optužnice i presude očuvan.
360. Naime, Sud je izvršio intervencije u pogledu okolnosti koje pridonose tačnijem određivanju okolnosti izvršenja krivičnog djela, ne narušavajući integritet bića krivičnog djela u konkretnom slučaju.

361. Prilikom obrazloženja svake tačke optužnice, Vijeće je tačno naznačilo u kom pravcu je izvršilo korekcije u činjeničnom opisu izreke presude, kao i u preambuli optužnice, a što je rezultat provedenih dokaza, te je činjenični opis na taj način prilagođen rezultatima dokaznog postupka.
362. Prilikom svih intervencija, Sud se rukovodio stavom da su intervencije Suda u činjeničnom opisu djela dozvoljene ako su usmjerene na preciznije određenje djela, pri tome vodeći računa da se optužba ne prekorači, odnosno da se optuženi ne dovedu u težu procesnu situaciju koja obuhvata težu kvalifikaciju po njih. Imajući u vidu sve naprijed navedeno, Sud zaključuje da je činjenični opis djela usklađen sa utvrđenim činjeničnim stanjem, pravna kvalifikacija djela nije teža, a izmijenjeni dijelovi optužnice nisu doveli optužene u teži procesno-materijalni položaj.¹⁴⁷
363. U pojedinim tačkama Vijeće je određene krivičnopravne radnje izostavljalo iz činjeničnog opisa u slučajevima gdje nije našlo potvrđenim u provedenim dokazima da se događaj desio upravo na način opisan u optužnici, a rukovodeći se stavom Apelacionog vijeća Suda BiH¹⁴⁸ prema kojem u ovakvim slučajevima prvostepeni Sud nije u obavezi donositi oslobađajuću presudu, već je dovoljno u obrazloženju dati razloge zašto su pojedine radnje i posljedice izostavljene iz izreke presude. U drugim slučajevima, Vijeće je donosilo oslobađajuću presudu kada se pojedinom tačkom optužnice jednom ili više optuženih na teret stavljalo više radnji izvršenja koje nisu vezane istom činjeničnom osnovom, gdje je Vijeće smatralo da je za pojedine radnje pojedine optužene potrebno osloboditi a kako bi se u cijelosti riješio predmet optuženja. Jedino u slučajevima u kojima se optužnicom optuženima stavljalo na teret više tačaka optužnice izvršenjem i drugih djela koja nisu vezana istom činjeničnom osnovom, u tim slučajevima je Vijeće donosilo presudu kojom se optuženi oslobađaju svih (optuženi Miloš Mavrak) ili pojedinih konkretnih tačaka optuženja (ostala trojica optuženih).
364. Vijeće na ovom mjestu naglašava, a kako bi se izbjegla bespotrebna ponavljanja, da je iz svih tačaka osuđujućeg dijela izreke presude (za koje je bio optužen) izostavilo iz činjeničnih opisa optuženog Miloša Mavraka, imajući u vidu da je u odnosu na njega donesena presuda kojom se oslobađa od optužbe po svim tačkama (izuzimajući one radnje za koje je donesena oslobađajuća presuda iz razloga propisanih članom članom 284. tačka a) ZKP BiH), a što će detaljno biti elaborirano u oslobađajućem dijelu presude. Vijeće je ovakvu odluku donijelo iz razloga što nije moglo van razumne sumnje utvrditi da je optuženi Miloš Mavrak uopšte bio stražar u logoru u Bileći, a što predstavlja

¹⁴⁷ Sličan stav zauzelo je Apelaciono vijeće Suda u predmetu Ekrem Ibračević broj S1 1 K 016488 17 Krž od 12.07.2017.godine.

¹⁴⁸ Tužilaštvo BiH protiv Radoslava Kneževića, *Drugostepena presuda od 01. VII 2013. god.*, Sud BiH, S1 1 K 013165 13 Krž, str. 11. i 12.

odlučnu činjenicu u pogledu mogućnosti počinjenja bilo koje inkriminisane radnje prema zatočenim civilima. Ovdje Vijeće napominje da činjenica sporne identifikacije optuženog Mavraka (o čemu je Vijeće iznijelo svoje detaljne zaključke u paragrafima od 719. do 795.), ne umanjuje vjerodostojnost i istinitost iskaza oštećenih o pretrpljenom fizičkom i psihičkom zlostavljanju tokom zatočeništva u logoru u Bileći, a koje je počinjeno od strane lica koja su obavljala dužnost stražara, uključujući optužene Bošnjaka, Grubačića i Đajića.

8.2. Uslovi boravka u logoru i odnos optuženih prema zatočenim civilima

365. Optužnica u uvodnom dijelu tereti optužene Borisa Bošnjaka da je kao pripadnik 7. Bataljona vojne policije obavljajući dužnosti komandanta straže, a Miloša Mavraka, Miodraga Grubačića i Iliju Đajića da su kao pripadnici VSR BiH a kasnije VRS, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili progon civilnog stanovništva bošnjačke, hrvatske i druge nesrpske nacionalnosti na etničkoj i vjerskoj osnovi, *fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, mučenjem i drugim nečovječnim djelima učinjenim u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima iz navedenih opština, tako što su stvorili i održavali takve uslove za boravak zatočenika u logoru koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, jer su isti boravili u zagušljivim prostorima bez prozračivanja koje su bile prenatrpene zatočenicima sa izuzetno malo hrane, ne omogućivši bolesnim i povrijeđenim ukazivanja ljekarske pomoći, sa nedovoljno vode za piće, bez mogućnosti korištenja WC-a po potrebi gdje se nužda obavljala i u limene kante u prostorijama u kojima su boravili zatočenici, dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske trećih lica u prostorije gdje su boravili zatočenici i tu ih premlaćivali, te dozvoljavajući i omogućavajući neovlaštene ulaske i samih stražara i vojnika u prostorije u kojima su boravili zatočenici, od kojih su pojedini prilikom samog dovoženja zatočenika a potom i u prostorijama u kojima su boravili zatočenici ili ispred istih, zajedno sa Borisom Bošnjakom, Milošem Mavrakom, Miodragom Grubačićem i Ilijom Đajićem, ili bez istih vršili svakodnevna batinanja i premlaćivanja zatočenika, te Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić, Miodrag Grubačić, sami ili zajedno sa drugim vojnicima svakodnevno stisnutim pesnicama, nogama ili palicama premlaćivali zatočenike prilikom njihovog odlaska i povratka u WC, kao i u prostorijama u kojima su boravili zatočenici, na koji način su među ostalim zatočenim civilima, jednom ili više puta premlaćeni i zatočenici: Dano Perutina, Mladen Bevanda, Edhem Čampara, Ivica Pavlović, Franjo Drmać, Nazif Hajrović, Avdija Bašić, Mevludin Habibović, Salko Stranjak, Ibro Trnovac, Kemal Šarančić, Senad Salčin, Halil Mutilović, Emin Bajramović, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok pod pseudonimom „A5“, Dževad Čustović, Kemo Bulić, Fadil Prguda, posljedicom kojih uslova boravka zatočenika u*

zatočeničkom logoru su najmanje četiri zatočena civila preminula i to Sabit Sarić, Šefik Čatović, Marko Spužević i Sulejman Miljanović, a ostali zatočeniци su trpili veliku fizičku i psihičku patnju [...].

366. Dakle, sama Optužnica ima uvodni dio i 40 tačaka konkretnih inkriminiranih radnji optuženih opisanih u tim tačkama.
367. Sam uvodni dio Optužnice sadrži inkriminirane radnje u kojima se navode počinioци tih radnji, kao i žrtve njihovih postupanja, pa je tako već u uvodnom dijelu Optužnice navedeno da su *svi zatočeniци bili žrtve postupanja optuženih*, a 20 od tih žrtava svakodnevnog premlaćivanja od strane optuženih je u uvodnom dijelu optužnice poimenično navedeno. Od ovih 20 lica, pred sudom je u svojstvu svjedoka saslušano 12, a za 2 lica su pročitane izjave iz istrage. Svi navedeni svjedoci su svjedočili o uslovima boravka u logoru, svom civilnom statusu, načinu lišenja slobode, te o svakodnevnim premlaćivanjima njih samih ili drugih zatočeniка, kao i o drugim vidovima nečovječnog postupanja optuženih. Svjedoci su navodili i opisivali osobe koje su premlaćivale zatočeniке, i koje su stvarale i održavale atmosferu boravka u logoru neizdrživom. Također, u uvodnom dijelu Optužnice navedene su i 4 žrtve koje su uslijed nepružanja ljekarske pomoći, premlaćivanja ili nemogućih i teških uslova boravka i preminule.
368. Vijeće će u nastavku iznijeti analizu dokaza i zaključke u vezi sa inkriminiranim radnjama iz uvodnog dijela Optužnice.
369. Svojstvo optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića, kao stražara u zatočeničkom logoru, te ulogu optuženog Borisa Bošnjaka kao komandira straže, Vijeće je već obrazložilo u paragrafima 236 – 262 i 344 – 354. Vijeće je također, u paragrafima 281 – 354 u vezi sa paragrafima 129 – 235, iznijelo i svoja činjenična utvrđenja vezana za opće elemente krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, kao i u paragrafima 303 – 336 utvrđenja vezana za status logora i zatočeničких lica, te ista ovom prilikom neće ponavljati.
370. Da su optuženi vršili fizičko i psihičko zlostavljanje i druga nečovječna djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočeničkim civilima, kao i to da su optuženi svojim postupcima stvarali i održavali uslove boravka nehumanim, Vijeće je zaključilo na osnovu iskaza više desetina svjedoka koji su prošli kroz zatočenički logor u Bileći. Ovdje je potrebno naglasiti, da Tužilaštvo optuženima nije stavilo na teret nezakonito zatvaranje ljudi u logor, što je i naglasilo u završnoj riječi, nego im je stavilo na teret dio nehumanih uslova koji su voljom stražara mogli biti popravljani i život u logoru samim zatočeničkim licima olakšan, o čemu će Vijeće svoja utvrđenja iznijeti u nastavku.

371. Gotovo svi saslušani svjedoci su opisali teške uslove boravka, fizička premlaćivanja od samog dolaska, koja se dalje nastavljaju svakodnevno, i to premlaćivanja pojedinih svjedoka lično ili nekog od zatočenih lica sa njima u prostoriji. Svjedoci su gledali kako ljudi bivaju premlaćeni do neprepoznatljivosti, kako ih poslije izvođenja i premlaćivanja stražari vraćaju unoseći ih u prostorije, jer zbog strahote batina nisu bili u mogućnosti da stoje na nogama.
372. Tako je opisujući uslove koji su vladali u zatočeničkom logoru u Bileći, svjedok Marinko Pažin izjavio da su po dolasku u Bileću smješteni u prostoriju koja se nalazila na spratu, da su se prostorije vremenom punile, a da su ujutru u grupama izvođeni do toaleta. Stražari su određivali koliko se mogu zadržati u toaletu, a mimo toga nuždu su vršili i u prostoriji u kojoj borave i to u kantu koja se nalazila u ćošku. Što se tiče hrane, svjedok navodi da je bila oskudna i nedovoljna, *ujutru šnita hljeba i sir*, za ručak kako svjedok navodi *splačine*, čisto da se održe u životu. Zbog takve ishrane i uslova u logoru svjedok je značajno izgubio na težini, tako da je sa 95 kg smršao na 70, dakle za manje od tri mjeseca izgubio je 25 kg. Kao poseban problem svjedok navodi to što su vodu rijetko dobijali, vrućine su bile nesnosne, a vodu nisu smjeli ni tražiti. Svjedok je opisao i fizičko maltetiranje. Naglašava da je mogao ući ko hoće da ih tuče, da su ih tukli na razne načine, kako svjedok navodi „*tukao ih je ko je stigao i kako je stigao*“, te da je Boris Bošnjak primjenjivao i električnu palicu (o čemu slijedi detaljnije obrazloženje uz tačku 9. izreke presude). Svjedok dalje navodi da se dešavalo da naiđe stražar i iz čista mira, neselektivno udara zatočenike, a da ih je najviše tako tukao Bošnjak. Također je opisao i situaciju kada su ga tjerali da seksualno opšti sa štičenicom duševne bolnice iz Domanovića, a kada je to odbio, dobio je batine od stražara.
373. Slično svoj dolazak i boravak u Bileći opisuje i svjedok Ante Škobić, koji navodi da je odmah po dolasku u logor u Bileću prebačen u sobu broj 1, na spratu. Soba je bila puna ljudi, 30-40 ljudi poredano jedno do drugoga. Svjedok navodi da se sjedilo, ležalo i jelo na podu. Također navodi da su stražari kada uđu, često tukli zatočenike, a zatočenici su cijelo vrijeme morali držati ruke iza glave i glavu okrenutu prema podu. U WC su išli ujutru i uveče, te da bi redovno prilikom odlaska do toaleta od stražara dobijali batine. Dnevno bi dobili ukupno 5 litara vode, što je bilo nedovoljno imajući u vidu ljetne vrućine i broj zatvorenih ljudi. Svjedok naglašava da su uslovi bili užasno teški, da ih kako navodi „*ni stoka ne bi izdržala*“. Hrana je bila „*nikakva, nedovoljna*“, zbog čega je svjedok tokom boravka u logoru izgubio 20 kilograma. Kao stražara koji je njega tukao, a za kojeg je čuo i vidio da tuče i druge, svjedok navodi Bošnjaka, za kojeg kaže da je čuo da ga tako zovu.
374. Svjedok Mirsad Kljako, opisuje da ih je pri dolasku u Bileću odmah dočekao špalir, sa obje strane ih udaraju rezervisti u uniformama, sve dok nisu ušli u

logor. I ovaj svjedok opisuje nehumane uslove boravka, lošu i nedovoljnu hranu, te da je zbog izgladnjivanja oslabio 27 kilograma. Svjedok također navodi da je teško bilo i to što nisu mogli ići do toaleta, samo ujutru i uvečer, a nuždu u toku dana bi vršili u kantu koja se nalazila u prostoriji. Opisao je i kako su udarani od strane stražara kada su vođeni do toaleta. Kao stražara sjeća se Borisa Bošnjaka, i kako navodi bio je Miloš Skočajić ili Mavrak, ne može precizno da se sjeti, poznato mu je da je prije rata radio na zlatu u robnoj kući Razvitak u Mostaru. Navodi da su pojedine zatočenike izvodili stražari, a kada bi ih vratili bili bi krvavi i modri, ne bi mogli da stoje, nego bi ih stražari ubacivali u prostorije. Svjedok se tako sjeća izvođenja i premlaćivanja zatočenika po imenu Pinjo. Svjedok navodi da je vodnik Boris Bošnjak tukao Rezaliju Lizde, Sablića, Milu Azinovića i druge. Svjedok navodi da im je posebno teško palo što su stražari u julu kada su bile strahovite vrućine, na prozore stavljali deke, pa se nije moglo doći do zraka. Navodi da su i njega stražari udarali, opisao je kako ga je posebno vodnik Bošnjak pendrekom udarao, kako svjedoka tako i njegovog brata Šaćira.

375. Svjedok „A1“ navodi da je po dolasku u Bileću smješten u prostoriju u podrumu gdje je ostao petnaestak dana, nakon čega je prebačen u prostoriju na spratu. Navodi da je odmah po ulasku u podrum počelo fizičko maltretiranje, te da je u podrumu zatekao 10-15 ljudi, koji su sjedili na podu, goli do pola, sa rukama iza glave i glavom sagetom prema podu. Svjedok navodi da su gotovo svakodnevno udarani i vrijeđani. Tukli su ih kako navodi pripadnici vojske, a od imena se sjeća Borisa Bošnjaka i Mavraka za kojeg misli da se zove Milan ili Milenko. Navodi da su batine dobijali i kada su prebačeni na sprat, da je tu ulazio ko je htio i tukao zatočenike. I ovaj svjedok navodi da su uslove boravka u ogromnoj mjeri otežavale i deke koje su stražari stavljali na prozore, čime su sprječavali da zatvorenici dobiju svjež vazduh, a vrućine su postajale nesnosne. Što se tiče hrane, ovaj svjedok navodi da su dobijali dva obroka dnevno, ručak i večeru, a ponekad i doručak. Navodi da je prilikom dolaska u Bileću imao 75 kilograma, a da je po puštanju iz logora imao 52 kilograma. Jednom ili dva puta su mogli ići u WC, ali da je on lično to izbjegavao, jer bi prilikom svakog odlaska u WC stražari tukli. Za vrijeme boravka u Bileći, svjedok ističe da su jednom vođeni na kupanje, te da su im dali da se kupaju vrelom vodom. Sjeća se maltretiranja zatočenika Envera Kuko i navodi da su stražari na njemu primjenjivali električnu palicu.
376. Fizička i psihička maltretiranja i nehumane uslove boravka u zatočeničkom logoru u Bileći opisali su i svjedoci: Esad Šarančić, Idriz Merzić, Avdija Bašić, Azim Bašić, Andrija Pavlović i drugi.
377. Svjedok Esad Šarančić je naveo da su odmah po dolasku u Bileću počela premlaćivanja, te da su ih udarali svuda. Među licima koja su njega tukla, navodi Miloša Mavraka, Borisa Bošnjaka, Iliju Đajića i Grubačića, kojeg je kako

navodi od njih sviju najmanje poznao. Navodi da su spavali na podu, da su u WC išli samo ujutru i uveče i to u koloni jedan po jedan, dok sa strane stražari udaraju. U sobama su im ubacili kante za vršenje nužde u toku dana, što je stvaralo užasan smrad, posebno imajući u vidu da je bio ljetni period i strašne vrućine. Obroka su imali tri, najčešće kuhana jaja, za ručak pasulj, večera nešto bolja. Svjedok navodi da je u logoru sa njim bio i njegov brat koji je bolovao od ..., te da nije dobijao nikakvu medicinsku pomoć ili skrb. Ovaj svjedok navodi da je bilo par stražara među kojima je izdvojio Boru Lero, koji su bili poštteni i nikoga ne bi prstom dohvatili.

378. O uslovima u logoru, svjedočio je i Idriz Merzić koji navodi da ga je odmah po silasku sa kamiona kojim je došao u Bileću tukao Boris Bošnjak. Navodi da ih je dočekao špalir, da tuku svi, a među prvim koji njega udara vidio je Borisa Bošnjaka za kojeg je kasnije saznao da je upravnik zatvora. Smješten je prvo u podrum gdje je zatekao još ljudi, ali da se prostorija punila tokom boravka. Svjedok navodi da je Marko Spužević tučen stalno, od Mostara do Bileće, a u Bileći ga je najviše tukao stražar kojeg svjedok zove Mavrak. Umro je ubrzo po dolasku kao posljedica batina koje je dobio. Ovaj svjedok navodi da je u logoru umro i Miljanović, sin Bajre, od ... jer mu nisu dali lijekove. Navodi da su higijenski uslovi u logoru bili jako loši, nužda se vršila u kantu koja se nalazila u prostoriji, da su ljudi od gladi i nehigijene dobijali dijareju, pa pošto nisu mogli da izlaze, vršili su nuždu u ćošku, što je stvaralo užasan smrad u uslovima velikih vrućina. Na upit ko ih je tukao, svjedok navodi "stražari, kojih je bilo 10-ak u smjeni," a od njih se sjeća Bošnjaka koji je bio komandir, Grubačića, jednog koji je sam sebe zvao Čizma 45, a kada bi udarao govorio je „*vidi kako udara Čizma 45*“. Sjeća se i nekog mladog momka po prezimenu Đajić, koji je bio visok, vitak i izuzetno agresivan. Svjedok je na upit tužioca da li je bilo stražara koji nisu tukli zatvorenike, rekao da je bila nevesinjska smjena koja nije tukla i da su oni bili korektni. Svjedok je naveo i kako se sjeća izrazito teškog premlaćivanja Damjana Puljića, koji je bio jako krupan i snažan čovjek, njega su tukli kako bi pao, toliko su ga udarali da se svjedok čudi kako je uopšte ostao živ. Navodi da su ga tukli stražari koje je pominjao, Mavrak, Grubačić, Čizma 45, ali da su puštali i druge vojnike da ulaze u logor i tuku zatočenike. Prilikom unakrsnog ispitivanja od strane odbrane Miodraga Grubačića, svjedok je ispričao i kako su jedne večeri prilikom odlaska u WC stražari brutalno pretukli i Ivicu Puljića.

379. I svjedok Avdija Bašić je svjedočio o teškom fizičkom i psihičkom zlostavljanju u logoru Bileća. Navodi da su prvi dani po dovođenju u logor bili najteži. I ovaj svjedok je potvrdio teške higijenske uslove koji su vladali, da su nuždu vršili u kante, te da je odlazak u WC bio praćen batinama. Navodi da su obroke u početku dobijali jednom dnevno, da je hrana bila loša, kako svjedok navodi *splačine*, te da bi ponekad dobili konzervu ribe ili komad sira. Navodi da je posebno teško bilo u Borisovoj smjeni, da bi tada sa Borisom Bošnjakom na

čelu, stražari bili naročito surovi. Navodi da je bilo lica koja su trebala ljekarsku pomoć, ali je nisu dobijali. Među njima izdvaja bolesne Šefkiju Čatovića, Sabita Sarića i druge. Sjeća se da su prozvali lica po prezimenu Tanović i Čampara i da su ih tukli. Također, svjedok se sjeća da je A4 izvođen i premlaćivan jer je navodno novinarima prilikom davanja izjave govorio o lošim uslovima u logoru. Svjedok je izjavio da je sa povredama vidio i Milu Azinovića, te da mu je *glava bila sva u modricama*. Svjedok Azem Bašić je svjedočio identično ovom svjedoku.

380. Svjedok Mušan Šarančić opisao je teške uslove koji su počeli odmah po dolasku u Bileću. Navodi da su po silasku sa kamiona kojim su tamo prebačeni, odmah počeli dobijati batine. Saglasno prethodnim svjedočenjima i ovaj svjedok je opisao teške uslove, bez dovoljno hrane i vode za piće, nesnosne vrućine i skoro svakodnevna fizička premlaćivanja zatočenika. Svjedok je opisao i kako su jedne prilike stražari došli i poprskali zatočenike vodom iz brentača, a potom na njih prislanjali električne palice stvarajući im elektrošokove. Među stražarima koji su tukli zatočenike naveo je Bošnjaka, Đajića i Miloša. Naveo je da je bilo i stražara koji nisu nikad nikoga dotakli, a među njima je izdvojio stražara Boru, za kojeg navodi da kad je bio u smjeni niko nije smio dirati zatočenike. Kao primjer psihičkog zlostavljanja naveo je kada bi se napravili spiskovi za razmjenu, Boris Bošnjak bi dolazio i čitao imena, pa bi ljudima rekao da idu na strijeljanje umjesto na razmjenu.
381. Udaranja već prilikom dolaska u logor u Bileću opisao je i svjedok Andrija Pavlović. Opisao je kako su prostorije u koje ih smještaju bile prenatrpene. Svakodnevno su gledali kako stražari tuku zatočenike i svjedok Pavlović izdvaja zatočenika Tonija Kusovca, kojeg su tukli svakodnevno, a u čemu su prednjačili prema izjavi svjedoka Mavrak, Grubi i Bošnjak. Dalje navodi da su često tukli Aliju Šatora, Reska Lizde i Ahmeta Keleciju. Batinjanje je, navodi svjedok, bilo svakodnevno, njega lično nisu tukli odmah kada je došao, ali jesu kasnije. Svjedok potvrđuje kazivanja prethodno navedenih svjedoka da su ih udarali prilikom odlaska u toalet. Navodi da se nije moglo ići u WC kada neko ima potrebu, nego se ujutro i uveče išlo, i to je trajalo svega 15 minuta, a oko njih bi se poredali staražari i tukli ih. Svjedok kao poseban vid maltretiranja navodi to što su tjerali zatočenike da leže po cijeli dan na podu okrenuti na stomak sa rukama iza leđa, da bi usljed toga ljudima pozlilo, pa tako i njemu lično. Kada bi to primjetio Bošnjak, došao bi i tukao ljude. Dalje navodi da su ih tjerali na ogromnim vrućinama da drže prozore zatvorene sa dekama na prozorima. Kada bi neko od zatočenika malo sklonio deku da vazduh uđe, Boris Bošnjak bi ušao u prostoriju i tukao redom, pitajući ko je to uradio.
382. Svjedok Semir Salčin je izjavio da su fizička maltretiranja bila svaki dan. Navodi da je na njegove oči umro mladić koji je bolovao od ..., da je otac molio stražare da mu daju kocku šećera kako bi preživio, ali da to nisu učinili i da je umro.

Svjedok navodi da je učestvovao u njegovom sahranjivanju u haremu u centru Bileće. Također, svjedok se sjeća da su njegovog brata toliko premlatili da je bio klinički mrtav, te navodi da mu je život spasio stražar Boro koji je doveo medicinsku sestru koja mu je ukazala pomoć. I ovaj svjedok kao stražare koji su se izživljavali nad zatočenicima navodi Mavraka, Bošnjaka i Grubog. Naveo je i primjer čovjeka koji se prilikom posjete Crvenog krsta požalio da nema dovoljno hrane i hljeba, zbog čega je od strane Bošnjaka strašno premlaćen.

383. Svjedok Refik Džubur opisao je, pored ostalih zlostavljanja, i kako su jedne prilike stražari doveli žensku osobu srpske nacionalnosti, te joj dali palicu da tuče zatočeničke.
384. Na identičan način uslove boravka, od premlaćivanja na samom dolasku, pa teškim higijenskim uvjetima, nedostatku hrane, nedovoljnim količinama vode za piće, stavljanju deka na prozore, zbog čega zatočenički nisu imali zraka u uvjetima nesnosnih vrućina, čestim premlaćivanjem zatočenika, te da su svaki odlazak u WC pratili tuče i fizička zlostavljanja svjedočili su i: Nuhan Šaković, Robert Jurković, Muhamed Taslidža, Nurko Marić, Alija Šator, Mehmed Kelecija, Marinko Pažin, Dano Perutina, Mirsad Kljako, Salko Stranjak, Željko Moro, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok „A5“, Dževad Čustović, Kemo Bulić i brojni drugi svjedoci.
385. Dakle iz iskaza pobrojanih svjedoka, nedvosmisleno je utvrđeno da su uslovi boravka zatočenika u logoru u Bileći bili krajnje nehumani, da su zatočenički boravili u zagušljivim prostorijama bez zraka, da su prostorije bile prenatrpane, da su imali izuzetno malo hrane i vode za piće, da nisu mogli koristiti WC prema potrebi, da su u prostorijama bile limene kante za vršenje nužde iz kojih se pri ljetnim vrućinama širio nesnosan smrad, da nisu imali adekvatnu medicinsku pomoć, te da su svakodnevno premlaćivani na razne načine od strane stražara i drugih lica kojima su stražari omogućavali i dozvoljavali neovlaštene ulaske.
386. Optužnicom je optuženima stavljen na teret da su takve nehumane uslove boravka optuženi *stvorili i održavali*. Ovo Vijeće nalazi da su brojni svjedoci svojim naprijed navedenim saglasnim izjavama potvrdili da su optuženi takve uslove stvarali i održavali, da su svojim ponašanjem znatno doprinjeli teškim i nehumanim uslovima, te da su radili sve kako bi zatočenicima boravak u logoru učinili nesnošljivim.
387. Nasuprot tome, skoro svi svjedoci su spominjali da je postojala grupa stražara, koji kada su bili na smjeni zatočenicima je bilo mnogo bolje. Donosili bi im vode, ne bi ih tukli, niti bi dozvoljavali da ih bilo ko tuče. Neki od njih su osigurali i medicinsku pomoć kada je to bilo neophodno, a pojedini svjedoci su govorili da čak nisu zaključavali ni vrata od prostorija u kojima su boravili, te da su im činili sitnije usluge, kao npr. da im iz grada donesu neki lijek i slično. Kao primjer

stražara koji su se ponašali na takav način, svjedoci su naveli Slobodana Andrića (svjedok odbrane drugooptuženog) i Boru Lero.

388. Kada je riječ o optuženima u ovom predmetu, svi svjedoci su saglasno opisali da su uslovi kada su oni bili na smjeni postajali užasni, te da bi za zatočenike tada nastupao pakao. U smjeni kada se nađu optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić logoraši su premlaćivani u prostorijama gdje su boravili, ispred istih, a i prilikom odlaska u toalet. Po ocjeni Vijeća, zasigurno jedna od težih stvari koju su optuženi mogli poboljšati, a činili su sasvim suprotno, je to što su umjesto da omogućće otvaranje prozora i ulazak čistog zraka, oni su to zabranjivali i još dodatno pogoršavali situaciju stavljajući na prozor deke. U tome se po ocjeni Vijeća ogleda posebna okrutnost optuženih, jer u ljetnim mjesecima je u Hercegovini velika vrućina, a Vijeće je od svjedoka moglo čuti da su u prostorijama u kojima su boravili vršili nužde u kante, jer se u toalet nije moglo izaći kada neko od zatočenika ima potrebu, nego samo dva puta dnevno. Za Vijeće nema dileme da su optuženi na takav način stvarali i održavali izuzetno teške uslove za boravak i život zatočenika. Optuženi su nesumnjivo mogli zatočenicima omogućiti da odu do toaleta kada za to imaju potrebe, kako ne bi morali vršiti nuždu u kantu u prostoriji u kojoj borave i trpjeti strašno neugodne mirise, a zasigurno su mogli omogućiti i da se prostorije provjetre, što je bilo neophodno imajući u vidu da su prostorije bile prenatrpene zatvoreniciima, te da je riječ o ljetnim mjesecima kada su u Hercegovini velike vrućine.
389. Sve navedeno bez dvojbe ukazuje, da su stanje i uslovi u logoru zavisili od samih stražara koji su na smjeni, a što je bio izbor samih stražara, koji su mogli svojevolljno odlučiti da li će se pridružiti izvršenju predmetnog djela ili će svojim radnjama pokazati da u istom ne žele učestvovati, nego da samo obavljaju svoju vojnu, odnosno stražarsku dužnost u skladu sa vojnim pravilima.
390. Fizička i psihička maltretiranja su se, kako to proizilazi iz naprijed analiziranih dokaza, dešavala samo i isključivo kada su na smjeni optuženi i još dva do tri stražara koje svjedoci u svojim iskazima spominju.
391. Čak je i svjedok obrane prvooptuženog, Miomir Damjanac, potvrdio da Boris Bošnjak nije mogao odlučiti koga će zatvoriti ili pustiti iz logora niti donositi bilo kakve ozbiljnije odluke, da se nije puno pitao, ali da je *imao ingerencije oko higijene, rasporeda i hrane*. Svjedok Damjanac je potvrdio i to da je svaka soba imala stražara koji je za nju zadužen, u smislu sprovođenja zatočenika u WC, na kupanje i slično.
392. Dalje, Tužilaštvo je optužnicom optuženima stavilo na teret i neukazivanje ljekarske pomoći licima kojima je to bilo neophodno. Brojni svjedoci su opisali situacije koje su iziskivale medicinsku pomoć zatočenicima, posebno opisujući situaciju kada je Sulejmanu Miljanoviću, kao ..., liječnička pomoć trebala, a koja

nije ukazana, zbog čega je i preminuo. Svjedok Idriz Merzić opisao je kako je boravio u prostoriji gdje i Sulejman Miljanović, mladić od oko 26 godina, koji je inače bio ... Svjedok navodi da je hrana bila loša, neredovna i nedovoljna zbog čega je Miljanoviću pozlilo. Njegov brat Bajro Miljanović je svjedočio na glavnom pretresu, kako su njegovog brata prethodno tukli stražari, njih četvorica, među kojima navodi Mavraka i Đajića. Kasnije kada mu je pozlilo, svjedok je pozivao stražare, molio da se donese kocka šećera i vode, upozoravao da će čovjek umrijeti, ali da stražari nisu pozvali pomoć niti donijeli šećer Miljanoviću, koji je ubrzo tu i umro na krilu svog brata. O smrti Sulejmana Miljanovića saglasno su govorili i svjedoci Mustafa Omanović, Salko Stranjak, Senad Salčin, Asim Lulić i brojni drugi.

393. Svjedoci među kojima su Idriz Merzić, Darko Drmać i Salko Stranjak, svjedočili su i o teškom premlaćivanju Marka Spuževića, koji je tučen i prilikom dovođenja u Bileću, a i u Bileći. Od težine povreda Spužević je preminuo nakon par dana boravka u logoru. Svjedoci su naveli kako je Spužević bio alkoholičar, koji nije mogao da sjedi u zatvorenoj prostoriji, te da čim bi ustao stražari bi došli i tukli ga, dok na kraju nije podlegao usljed tolikih premlaćivanja. Smrt Marka Spuževića dokumentovana je i u materijalnom dokazu Tužilaštva T-122.¹⁴⁹
394. Svjedok Rasim Talović opisao je kako je u logoru u Bileći umro i Šefik Čatović. Svjedok navodi da je Čatović stravično pretučen još dok je bio u Gacku, da je u Bileći *samo dovršen*. Svjedok Talović je bio prisutan kada je i Sabit Sarić preminuo, a navodi da je molio Bošnjaka da mu doda vode, da Bošnjak to nije htio i da je Sarić preminuo. Svjedok Sanvil Sarić iznio je pred sudskim vijećem svoja saznanja o smrti njegovog oca u logoru u Bileći. Svjedok je potvrdio da je otac Sabit Sarić umro u logoru, da je imao ... i da je dobio saznanja da je pretučen u logoru. Da su umrli u logoru Sabit Sarić i Šefik Čatović, te da im nije ukazana ljebarska pomoć potvrdio je i svjedok Dževad Čustović.
395. Za Sabita Sarića, Marka Spuževića i Sulejmana Miljanovića, Tužilaštvo je uvelo i izvode iz matične knjige umrlih¹⁵⁰ iz kojih je vidljivo da je njihova smrt nastupila u vrijeme kada su bili u Bileći. Kada je u pitanju Šefik Čatović, Tužilaštvo je kao dokaz uložilo Pismo Kantonalnog tužilaštva Mostar, broj: A-1281/14 od 27.10.2014. godine sa priložima: Zapisnik o uviđaju Kantonalnog tužilaštva Mostar, broj: KTA:191/05 od 13.09.2015. godine, Pismo Instituta za nestale osobe BiH br: 03/1-40-2-2481/12 od 15.10.2012. godine, DNA Report br: 14074/12., Pismo MUP-a HNK br: 02-02/3-5-16/13 od 19.03.2013. godine, Foto- dokumentacija sačinjena od Centra za kriminalističko tehnička vještačenja MUP-a HNK br: 02-02/3-5-16/13 od 07.01.2013. godine i Zapisnik o utvrđivanju

¹⁴⁹ Izvještaj Komande Hercegovačkog Korpusa str.pov.br. 147-198, od 05.06.1992. u 18,45.

¹⁵⁰ Dokazi T-99, T-101, i T-102.

identiteta i primopredaji posmrtnih ostataka za Šefika Ćatovića, iz kojih je vidljivo da je tijelo Šefika Ćatovića ekshumirano i identifikovano.

396. Tužilaštvo optuženima nije stavilo na teret ubistva ovih lica, ali je smrt najmanje četiri naprijed navedena lica dovelo u vezu sa uslovima u logoru, što je i Vijeće na nesumnjiv način utvrdilo. Naime, Vijeće je bez sumnje zaključilo da je boravak ... kao što su Sulejman Miljanović i Sabit Sarić u prostorijama koje se ne provjetravaju, gdje boravi mnogo ljudi, bez redovne ishrane i vode zasigurno doprinijelo takvom ishodu. Kada su u pitanju smrtni ishodi Marka Spuževića i Šefika Ćatovića, nesumnjivo je da su ovakvi ishodi pospješeni boravkom u logoru. Iako su, kako to proizilazi iz iskaza svjedoka, oni već bili premlaćeni prilikom hapšenja i dovođenja u Bileću, Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da su isti dovedeni u lošem stanju, ali da je u logoru u Bileći njihovo premlaćivanje nastavljeno, da im nije ukazana nužna ljekarska pomoć, te da je sve navedeno rezultiralo njihovim smrtnim ishodima.
397. Da je postojala mogućnost pružanja medicinske pomoći zatočenim civilima, svjedočio je i svjedok odbrane prvooptuženog Bratoljub Brkljača, koji je u kritično vrijeme bio ljekar u garnizonskoj ambulanti, koja je bila stacionirana u krugu kasarne Moše Pijade. On je u svom iskazu potvrdio da je nekim zatočenicima ukazivao ljekarsku pomoć, s tim da oni nisu mogli dolaziti u ambulantu sami, već isključivo u pratnji stražara. Također, svjedok Milan Samardžić je potvrdio da je u okviru kasarne postojala lječnička skrb, da je bila doktorica Aleksić (nije siguran oko prezimena), te da zna da je jednom zatvoreniku ugrađivala kateter.
398. Kada se iskazi ovih svjedoka dovedu u vezu sa prethodno analiziranim, jasno je da je odgovornost optuženih što su stvorili i održavali uslove u kojima je dolazilo do narušavanja i pogoršavanja zdravlja ljudi, te da isti nisu, iako su mogli, omogućili ljekarske preglede i intervencije zdravstvenog osoblja, uslijed čega su u konačnici nastupili smrtni ishodi kod četiri lica, i to Sabita Sarića, Šefika Ćatovića, Marka Spuževića i Sulejmana Miljanovića.
399. Dalje, prema ocjeni Vijeća na nesumnjiv način je utvrđeno i da su lica navedena u preambuli izreke presude, i to: Dano Perutina, Mladen Bevanda, Edhem Ćampara, Ivica Pavlović, Franjo Drmać, Nazif Hajrović, Avdija Bašić, Mevludin Habibović, Salko Stranjak, Ibro Trnovac, Kemal Šarančić, Senad Salčin, Halil Mutilović, Emin Bajramović, Mile Rajić, Rasim Talović, svjedok pod pseudonimom „A5“, Dževad Ćustović, Kemo Bulić i Fadil Prguda, pretrpjela jednom ili više puta fizičko premlaćivanje. Kako proizilazi iz iskaza svjedoka (koje je Vijeće analiziralo u paragrafima od 369. do 391.) premlaćivanja su vršena u prostorijama u kojima su boravili zatočnici, ispred prostorija, te prilikom odlaska i vraćanja iz toaleta. Optuženi su zatočenike udarali neselektivno po svim dijelovima tijela pesnicama, nogama i palicama, nanoseći

im nesumnjivo jake fizičke bolove, ali i psihičke, kako onim koji su premlaćivani, tako i ostalim zatočenicima koji su morali to da gledaju i očekuju trenutak kada će i sami doći na red za premlaćivanje. To je kod svih zatočenika nesumnjivo stvaralo strah za život, te jaku psihičku bol uslijed stalnog iščekivanja da li će i oni biti premlaćeni.

400. Dakle, Vijeće se na temelju provedenih dokaza nesporno uvjerilo da je bivša kasarna JNA „Moše Pijade“ imala sve karakteristike logora, u kojem su nezakonito držani zatočeni civili nesrpske nacionalnosti, koji su svakodnevno podvrgavani različitim oblicima psihičkog i fizičkog zlostavljanja, boraveći u krajne nehumanim i nehigijenskim uslovima, gdje su neki zbog nepružanja medicinske pomoći i preminuli. Obzirom na način lišenja slobode zatočenih lica, odnosno u ovom predmetu svjedoka i dovođenje istih u prostorije kasarne, za Vijeće nema sumnje da su sva zatočena lica bili civili.
401. Imajući u vidu činjenicu da Vijeće nije prihvatilo pravnu kvalifikaciju djela na način kako je to postavljeno u potvrđenoj odnosno na glavnom pretresu izmjenjenoj optužnici, te da je utvrdilo da su se u radnjama optuženih stekla bitna obilježja drugog krivičnog djela Vijeće je bilo prinuđeno da na taj način i činjenični opis uvodnog dijela optužnice, odnosno preambulu presude uskladi na način da izostavi dijelove koji se odnose na bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. KZ BiH. Vijeće je tako iz uvodnog dijela presude izostavilo sljedeće navode optužnice koji se odnose na bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti: „u okviru širokog i sistematičnog napada dijelova jedinica JNA, srpske teritorijalne odbrane, vojnih, paravojnih i policijskih snaga Srpske Republike BiH, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog, hrvatskog i ostalog nesrpskog stanovništva općina Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, znajući za takav napad i da njihove radnje čine dio tog napada“. S tim da je navedene opštine navelo u nastavku činjeničnog opisa, gdje je navod „navedenih opština“ zamijenjen sa pojedinačnim nabrojanjem opština Gacko, Nevesinje, Stolac i Mostar.
402. U skladu s tim, Vijeće je iz opisa u presudi izostavilo i sljedeće navode: „*progon civilnog stanovništva Bošnjačke, Hrvatske i druge nesrpske nacionalnosti na etničkoj i vjerskoj osnovi*“. Vijeće je u tom kontekstu iz preambule izostavilo i kvalifikaciju mučenja, jer ista nije dokazana, te je u tom dijelu u pojedinačnim inkriminacijama donesena oslobađajuća presuda.
403. Dalje, Vijeće je korigovalo status optuženog Borisa Bošnjaka pa je navod optužnice da je optuženi počinio krivično djelo obavljajući dužnosti komandanta straže zamjenilo na način da je navelo „*obavljajući dužnosti de facto komandira straže*“, imajući u vidu da rezultat dokaznog postupka ukazuje da formacijski nije postojala pozicija komandanta, nego da je Boris Bošnjak obnašao dužnost komandira straže. Iako Vijeću nisu dostavljeni dokazi o njegovom postavljenju

na tu funkciju, Vijeće je ovakav zaključak izvelo na osnovu iskaza svjedoka prije svega Radovana Škrbića, ali i iskaza velikog broja oštećenih koji su svjedočili da je Bošnjak bio komandir, te da se vodnik Bošnjak de facto najviše pitao u logoru, a kako je to obrazloženo u paragrafu 352. presude.

8.3. Zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka, Miodaraga Grubačića i Ilije Đajića

404. Nakon što je utvrdilo događaje koji su prethodili predmetnoj inkriminaciji, Vijeće će u ovom dijelu obrazložiti razloge zbog kojih je izvelo zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića za tačke 1. do 24. osuđujućeg dijela izreke presude i to za nečovječno postupanje prema zatočenicima u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, koji su opisani u osuđujućem dijelu izreke presude.

8.3.1. Kvalifikacija nečovječnog postupanja iz stava 1. člana 142. KZ SFRJ

405. Krivični zakon SFRJ ne definiše pojam „nečovječno postupanje“, međutim, praksa MKSJ nudi mnogobrojne primjere tih konkretnih krivičnih djela i to: sakaćenje ili nanošenje teških tjelesnih povreda;¹⁵¹ premlaćivanje i druge nasilne radnje;¹⁵² nanošenje teških ili ozbiljnih povreda;¹⁵³ teške povrede tjelesnog ili duševnog integriteta;¹⁵⁴ ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo;¹⁵⁵ prisilni rad koji je izazvao tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili je radnja predstavljala ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo;¹⁵⁶ deportacija i prisilno premještanje grupa civila;¹⁵⁷ prisiljavanje na prostituciju¹⁵⁸ i nestajanje ljudi pod prisilom.¹⁵⁹

¹⁵¹ Vidjeti Tužilaštvo protiv Kvočke i dr, *Presuda Pretresnog vijeća od 2. XI 2001. god.*, MKSJ, IT-98-30/1, par.208.

¹⁵² Ibid, par. 208.

¹⁵³ Vidjeti Tužilaštvo protiv Kordića i Čerkeza, *Presuda Žalbenog vijeća od 17. XII 2004. god.*, MKS, IT-95-14/2-A, par. 117.

¹⁵⁴ Vidjeti Tužilaštvo protiv Blaškića, *Presuda žalbenog vijeća od 29. VII 2004. god.*, MKSJ, IT-95-14-A, par. 239; Tužilaštvo protiv Krstića, *Presuda Pretresnog vijeća od 2. VIII 2001. god.*, MKSJ, IT-98-33-T par.523.

¹⁵⁵ Vidjeti Tužilaštvo protiv Vasiljevića, *Presuda Pretresnog vijeća od 29. XI 2002. god.*, MKSJ, IT-98-32-T, par. 239-240.

¹⁵⁶ Vidjeti Tužilaštvo protiv Naletilića i Martinovića, *Presuda Pretresnog vijeća od 31. III 2003. god.*, MKSJ, IT-98-34-T, par.271, 289, 303.

¹⁵⁷ Vidjeti Tužilaštvo protiv Kupreškića i dr, *Presuda Pretresnog vijeća od 14. I 2000. god.*, MKSJ, IT-95-16-T, par. 566.

¹⁵⁸ Ibid, par. 566.

¹⁵⁹ Ibid, par. 566.

406. Prvostepeno vijeće MKSJ u predmetu *Delalić i dr.* ponudilo je definiciju pojma „nečovječno postupanje“, u kojoj se kaže da je to „...namjerna radnja ili propust, tj. radnja koja nanosi tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo“, što dakle, podrazumijeva sljedeća bitna obilježja ovog krivičnog djela:

- *da su ta radnja ili propust prouzrokovali tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili ozljedu, odnosno da predstavljaju težak napad na ljudsko dostojanstvo;*
- *da su radnju ili propust namjerno izvršili optuženi ili lice, odnosno lica za čije radnje i propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost.*

407. Kako bi se procijenila težina nekog djela, nužno je razmotriti sve činjenične okolnosti. Neke od tih okolnosti mogu na primjer biti: karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem su se oni dogodili, lične prilike žrtve, uključujući starost, pol i zdravstveno stanje, kao i fizičke, psihičke i moralne posljedice tog čina za žrtvu. Patnje koje dotična radnja nanosi žrtvi ne moraju biti trajne, dovoljno je da su stvarne i ozbiljne,¹⁶⁰ što je Vijeće utvrdilo za svakog od oštećenih iz osuđujućeg dijela presude, a što će biti elaborirano u dijelu presude kojim Vijeće iznosi zaključke i razloge za svaku pojedinačnu tačku.

408. Za Vijeće nema sumnje da su u okolnostima ratnih događanja optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić prema oštećenim zatočenicima imali dominirajući položaj i moć, kao i da su optuženi u povlaštenom statusu spram potčinjenih žrtava koji su bili u stanju beznađa i stalnom strahu za vlastiti život, mogli preduzeti i preduzeli zabranjene radnje koje su imale za posljedicu povredu fizičkog i psihičkog digniteta oštećenih, ali izazvali i tjelesne povrede.

409. *Mens rea (subjektivni element)* za nečovječna djela iz ovog člana zadovoljen je kada je počinitelj u trenutku činenja ili nečinjenja imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će to njegovo činenje ili nečinjenje vjerovatno prouzrokovati tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili teški napad na ljudsko dostojanstvo i ponio se sa namjerom da to učini.

410. U konkretnom slučaju, optuženi su znali da će svojim postupcima oštećenima nanijeti velike tjelesne i duševne patnje, strah za sopstveni život, ali su navedene radnje optuženi htjeli i iste izvršili. Do ovakvog zaključka Vijeće je došlo svestranom analizom i ocjenom provedenih dokaza pojedinačno i u

¹⁶⁰ Vidjeti Tužilaštvo protiv Krnojelca, *Presuda Pretresnog vjeća od 15. III 2002. god.*, MKSJ, IT-97-25-T, par. 131.

međusobnoj povezanosti, a o čemu je detaljnije izneseno u obrazloženju osuđujućeg dijela presude.

411. Nadalje, Vijeće je zaključak o krivici optuženih za svaku tačku izreke za ovo djelo izvelo na osnovu iskaza oštećenih svjedoka, kojim je Vijeće poklonilo vjeru cijeneći da su iste dali objektivno, nepristrasno, te da su pojedinačne događaje u bitnim činjenicama opisali na vjerodostojan način. Vijeće nalazi bitnim naglasiti da ne postoji nikakav pravni zahtjev da iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama, u kontekstu njegovog prihvatanja kao dokaza, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje. Osim toga, Vijeće primjećuje, a saglasno stavu Apelacionog vijeća ovog Suda da je za utvrđivanje relevantnosti činjenica kao kriterij opredjeljujući kvalitet svjedočenja a ne puki broj dokaza, odnosno: „*da je inherentno pravo suda da utvrđuje činjenice na osnovu principa slobodne ocjene dokaza i u skladu sa dubokim ličnim uvjerenjem svakog od sudija. Radi se o široko postavljenom diskrecionom pravu koje je podložno određenom broju ograničenja. Međutim, na princip unus testis nullus testis (jedan svjedok nije dovoljan)*¹⁶¹ koji zahtijeva potkrepljivanje svjedočenja jedinog svjedoka neke relevantne činjenice drugim svjedokom, više se ne poziva gotovo ni jedan moderni kontinentalni pravni sistem.¹⁶²“
412. Osim toga, Vijeće podsjeća na praksu u predmetu *Miodrag Marković*, u kome postupajuće apelaciono vijeće zaključuje da je pretresno vijeće „*moglo osuditi optuženog na osnovu izjave oštećene*“, citirajući mišljenje apelacionog vijeća Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.* da „*dokaz koji je zakonit, autentičan i vjerodostojan može biti dovoljan da se optuženi osudi, čak i ako je riječ o iskazu samo jednog svjedoka.*¹⁶³“ U prilog ovakvom zaključku ide i stav Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR) gdje je pretresno vijeće primjenjujući pravilo 96. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i MKSR-a zaključilo „*da vijeće*

¹⁶¹ Vidjeti Tužilaštvo protiv Tadića, *Mišljenje i presuda od 7. V 1997. god.*, MKSJ, IT-94-1-T, par. 537.

¹⁶² Ibid, par. 536.: „*Opći princip koji Pretresno vijeće mora da primijeni na osnovu Pravilnika je princip da se svaki relevantni dokazni materijal probativne vrijednosti može prihvatiti kao dokaz, osim ako potreba da se osigura pravično suđenje uveliko ne preteže nad njegovom probativnom vrijednošću (Potpravila 89(C) i (D)). Jedino se pravilo 96(1) bavi pitanjem potkrepljivanja dokaza, i to samo u slučajevima seksualnih napada za koje, kako stoji u pravilu, nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Svrha ovog pravila ispravno je navedena u priručniku *An Insider's Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, autora Morris i Scharf. Tu se objašnjava da navedeno potpravilo iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je common law dugo uskraćivao žrtvama seksualnog napada. Ovo poppravilo, dakle, zasigurno ne opravdava zaključak da se potkrepljivanje dokaza zahtijeva u slučajevima svih drugih zločina osim u slučajevima seksualnih napada. Ispravan zaključak je, zapravo, suprotan.*“

¹⁶³ Tužilaštvo protiv Miodraga Markovića, *Drugostepena presuda od 27. IX 2011. god.*, Sud BiH, S 1 1 K 003426 10 Krž (veza X-KR-10/948), par. 72 (citirana drugostepena presuda Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.*, par. 47).

može temeljiti svoje zaključke samo na jednom iskazu ukoliko je taj iskaz relevantan i vjerodostojan.¹⁶⁴

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 1. osuđujućeg dijela izreke presude

413. Tačkom 1. optužnice optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku stavljeno je na teret da su: „*Tačno neutvrđenog datuma, krajem mjeseca aprila ili početkom mjeseca maja, Boris Bošnjak zajedno sa Milošem Mavrakom i još tri N.N. vojnika zatočenog civila Milu Azinovića izveo iz prostorije u kojoj je bio zatočen i odveo ga u jednu prostoriju iste zgrade, pa ga tu sjeo na stolicu i zavezao mu ruke na leđa, pa ga počeo verbalno vrijeđati, govoreći mu da su on i njegova braća „ustaše“, pa su mu tri N.N. vojnika na usta stavili plastičnu čašu napunjenu solju i svi zajedno ga natjerali da je proguta, pa mu potom još jednu praznu čašu napunili sa solju i stavili mu je na usta, tjerajući ga da i nju proguta, pa kada je ovaj to uradio dali su mu da popije vode iz jedne male čaše za rakiju, a potom su ga svi prisutni počeli stisnutim pesnicama i nogama udarati po glavi i tijelu, a Boris Bošnjak i Miloš Mavrak su ga udarali i palicom, te ga je Bošnjak udario palicom u predjelu nosa i donje vilice i na taj način su mu slomili nos i donju vilicu, a također u više navrata mu je palicu sa mogućnošću elektro šokova prisanjao na gola prsa i puštao struju, posljedicom čega je isti trpio veliku duševnu i fizičku bol i patnju, pa su ga poslije izveli iz te prostorije u hodnik navedene zgrade, kada je Boris Bošnjak na kratko otišao i vraćajući se nosio u ruci injekciju sa bijelom tekućinom neutvrđenog sadržaja, te mu istu zabio u predio prsa ispod srca, da bi ga poslije svi zajedno odveli i smjestili u prostoriju zvanu „samica“ u podrumu te zgrade, gdje je proveo više, a tačno neutvrđeni broj dana, da bi ga poslije navedenog, Bošnjak izveo iz samice i uveo u drugu podrumsku prostoriju u kojoj je bilo više od 100 zatočenih lica, većinom civila iz Gacka, i tu ga ostavio, u koju prostoriju su Boris Bošnjak i Miloš Mavrak u više navrata ulazili, te nogama na kojima su bile vojničke čizme, stisnutim pesnicama i palicama neselektivno udarali zatočenike, a svaki put bi došli do njega i na opisani način više puta ga udarili, te također tačno neutvrđenog datuma krajem mjeseca maja ili početkom mjeseca juna, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak, iz te prostorije ga izveli ispred zgrade i odveli do trojice N.N. vojnika, gdje mu je jedan od istih sa ruke skinuo i uzeo sat, a potom mu plamenom iz upaljača na lijevoj ruci probao urezati sat, posljedicom kojih radnji je Mile Azinović trpio veliku duševnu i fizičku bol.“*

¹⁶⁴ Tužilaštvo protiv Akayesu, *Presuda Pretresnog vjeća od 02. IX 1998. god.*, MKSR, ICTR-96-4-T, par. 134. i 135.

414. Vijeće je optuženog Borisa Bošnjaka oglasilo krivim za počinjenje krivičnog djela nečovječnog postupanja prema oštećenom Mili Azinoviću opisanom u tački 1. osuđujućeg dijela izreke presude, a na osnovu sljedećih dokaza.
415. Na okolnosti ovog događaja, po prijedlogu Tužilaštva, u svojstvu svjedoka saslušani su oštećeni Mile Azinović, a svoja saznanja o tome pred sudskim vijećem iznijeli su i svjedoci: Mirsad Kljako, Avdija Bašić, Azim Bašić, Nurko Marić, Ahmet Kelecija, Miško Škobić, Andrija Pavlović, Refik Džubur, Ibro Sabljica, Mustafa Omanić, Asim Lulić i Rasim Talović.
416. Svjedok oštećeni Mile Azinović je u svom iskazu pred sudom opisao da je 1992. godine živio u Mostaru, da je bio vojnik HVO-a, ali da nije imao oružje ni uniformu. Kako opisuje, lišen je slobode od strane Srba u aprilu 1992. godine, a kada je uhapšen bio je u civilu. U Sutini na gradskom groblju je proveo oko 15 dana, nakon čega je jednu noć proveo u Sjevernom logoru, a zatim su ga pokupili i odveli u Bileću. Svjedok opisuje da je u sobi u prizemlju proveo oko 20 dana, te da ga je tokom tih dana iz sobe na ispitivanja izvodio Boris Bošnjak. Oštećeni kaže da je Boris Bošnjak tada bio momak od 20-21 godine.
417. U vezi sa inkriminiranim događajem, svjedok Mile Azinović je opisao kako ga je tog kritičnog dana Boris Bošnjak odveo u neku prostoriju gdje su bili Miloš Mavrak i još *neka tri momka*. Oštećeni objašnjava da je u toj prostoriji dobio bocu vode i dvije čaše od jogurta napunjene sa soli. Opisao je kako mu je Bošnjak gurao drvenom kašikom so u usta, a onda mu je dao neku bijelu tekućinu da popije. Nakon što mu je nagurao tu so u usta, zavezao mu je usta i ruke otpozadi za stolicu i onda ga ćuškao nogama, dok je Miloš bio na vratima. Oštećeni ističe da ga je još jedan tu maltretirao, ali da ne zna ko je. Nakon toga mu je Boris Bošnjak dao injekciju, oštećeni se izjasnio da ne zna šta je u njoj bilo, a kako navodi igla je bila veličine 15 cm. Injekciju mu je Bošnjak dao u sredinu prsa, i to kako svjedok navodi *ispod srca*. Oštećeni nadalje navodi da ga je nakon tog događaja Bošnjak ubacio u samicu koja je na ulazu u podrum, gdje je proveo najmanje sedam dana. Nakon tog perioda u samici, oštećeni ističe da su ga Boris i Miloš ubacili u podrum, u kojem se nalazilo najmanje 50 ljudi. U svom iskazu Mile Azinović je također opisao kako je za vrijeme boravka u podrumu izvođen nekoliko puta, da mu je jedne prilike Miloš pištoljem izbio zube, te da je Bošnjak nosio strujnu palicu. Naveo je i to da su ga jedne prilike Boris Bošnjak i još jedan vojnik izveli iz prostorije i odveli ispred zgrade, gdje mu je taj nepoznati vojnik skinuo sat sa ruke i uzeo ga, a potom mu plamenom iz upaljača pržio ruku, što ga je jako boljelo i posljedicom čega je imao ranu koju je morao previjati, te da i dan danas tu ima ožiljak. Pored toga, svjedok je opisao i kako su mu gasili cigaretu na veni.
418. Na okolnosti nečovječnog postupanja prema oštećenom Mili Azinoviću, svjedočili su i Mirsad Kljako, Avdija Bašić, Azim Bašić, Nurko Marić, Ahmet

Kelecija, Andrija Pavlović, Refik Džubur, Mustafa Omanić, Asim Lulić i Rasim Talović.

419. Da je Mile Azinović bio često izvođen i tučen, potvrdili su svjedoci Avdija Bašić, Nurko Marić, Andrija Pavlović, Mustafa Omanić i Rasim Talović. Opisali su kako mu je glava bila sva u modricama, izudaran, lice potpuno deformisano, tijelo izobličeno od udaraca, te da se u prostoriju vraćao sav krvav.
420. Da je nakon inkriminisanog događaja, Mile Azinović odveden u samicu, potvrdio je i svjedok Rasim Talović, koji navodi da je vidio kako Azinovića nose prebijenog i krvavog, te da je isti dan odveden u samicu, gdje ostaje par dana i opet nakon 5-6 dana Azinovića vraćaju u prostoriju gdje je i svjedok boravio, gdje ga prema iskazu svjedoka nastavljaju udarati iako još uvijek nije bio oporavljen.
421. I svjedok Ahmet Kelecija, koji je kasnije boravio u istoj prostoriji sa oštećenim, potvrdio je da su po dolasku tijelo i glava oštećenog bili izobličeni od udaraca i da ga nije mogao prepoznati.
422. Svjedok Nurko Marić se u svom iskazu osvrnuo i na fizički izgled Mile Azinovića nakon svih tih batina i maltretiranja, te ga usporedio sa starcem od 80 godina. Svjedok navodi da tokom udaranja, oštećeni nije davao glasa iako se vraćao sav krvav. Navodi da su oštećenog Azinovića izvodili svi: Miloš, Grubi, Bošnjak i Džaja, te da su ga izvodili oko 40 dana.
423. Svjedoci Ahmet Kelecija, Miško Škobić, Mustafa Omanić i Rasim Talović su opisivali kako je Mile Azinović pored inkriminisanog događaja, tučen redovno i u prostoriji gdje su bili zatočnici. Tako je svjedok Mustafa Omanić opisao kako je oštećenog tukla ista ekipa predvođena Borisom Bošnjakom, da su ga tukli unutra i van prostorije, te da su ga mučili sa crijevom od vode koje su mu stavljali u usta i otvarali česmu.
424. O razlozima takvog maltretiranja oštećenog Azinovića, svjedočili su Mirsad Kljako, Avdija Bašić, Refik Džubur, Asim Lulić i Rasim Talović. Tako je svjedok Mirsad Kljako opisao kako je vodnik Boris Bošnjak rekao Mili Azinoviću da je iz *Srpkinje živo dijete izvadio*, nakon čega ga je počeo udarati šakom i pendrekom. Kada je Boris otišao, vidio je kako je oštećenom nos bio krvav i iskrivljen od udaraca. Svjedoci Avdija Bašić, Refik Džubur, Asim Lulić i Rasim Talović potvrđuju da su oštećenom govorili i stavljali mu na teret da je "*pekao glave srpske djece u šporetu*", "*pekao srpsku djecu u rerni*", "*da je ispekao srpsko dijete u pekari*" i sl.
425. Kada su u pitanju posljedice koje su kod svjedoka nastupile, Vijeće je utvrdilo da su nakon izvođenja oštećenog Mile Azinovića i odvođenja u drugu prostoriju,

optuženi Boris Bošnjak i drugi NN vojnici kod oštećenog prouzrokovali veliki strah, posebno zbog činjenice da su ga optuživali da je zlostavljao srpsku djecu, da su ga verbalno vrijeđali, nakon čega ga je Boris Bošnjak tjerao da guta so, a zatim da to zaljeva nekom tečnošću, nakon čega mu je u predio prsa zabio injekciju sa nepoznatim sadržajem, da je tom prilikom bio vezan, nakon čega su ga svi počeli udarati po glavi i tijelu, posljedicom čega je trpio velike i fizičke i duševne bolove, a što je ponovo doživio prilikom drugog izvođenja kada mu je skinut sat sa ruke i kada su mu pržili ruku plamenom iz upaljača. Kada je riječ o posljedicama inkriminiranih radnji, Tužilaštvo je uložilo i medicinsku dokumentaciju oštećenog svjedoka,¹⁶⁵ o čemu je svoj nalaz i mišljenja dao vještak sudske medicine dr Hamza Žujo.¹⁶⁶ U svom nalazu, vještak je zaključio da cijeneći medicinsku dokumentaciju Regionalnog medicinskog centra Safet Mujić Mostar, i to nalaz i mišljenje specijaliste Kliničke bolnice Mostar, oštećeni Mile Azinović je zadobio povrede u vidu prijeloma nosne kosti sa pomakom koštanih patrljaka što predstavlja tešku tjelesnu povredu. Prijelom rebra, koje je vještak našao konstatovanim u medicinskoj dokumentaciji, prema nalazu i mišljenju vještaka predstavlja laku tjelesnu povredu. Vještak je dao mišljenje da kao podoban način za nanošenje prijeloma nosne kosti i koštanih patrljaka je zamahnuta stisnuta pesnica od strane povrijedioca, dok je prijelom šestog rebra nanesen udarom obuvenom nogom od strane povrijedioca. Vijeće je poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka, isti je prihvatilo kao relevantan, vjerodostojan i ničim doveden u sumnju, a isti je potvrđen iskazom oštećenog, te kazivanjima svjedoka o stanju u kojem se Mile Azinović nalazio, opisujući da mu je glava bila deformisana i izobličena od udaraca, tijelo izobličeno od udaraca i sav krvav, te da ga nisu mogli prepoznati.

426. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da je oštećeni jasno identifikovao optuženog Borisa Bošnjaka, te je izjavio da je optuženi: „*bio mršav i vitak momak od 20-21 godinu, te da je bio agresivan.*“ Da se optuženi zove Boris Bošnjak, oštećeni Azinović je saznao „*od drugih zatvorenika koji su ga poznavali i koji su išli sa njim u školu.*“ Da je upravo Boris Bošnjak taj koji je učestvovao u inkriminiranoj radnji potvrdio je i svjedok Rasim Talović, koji je izjavio kako je čuo galamu niz stepenice, Bošnjak i još dvojica su nosili Milu Azinovića koliko je bio prebijen, te da je oštećeni bio sav krvav. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi ta osoba koja je kritične prilike zlostavljala oštećenog. Naime, činjenica da svjedok u vrijeme kada ga izvodi optuženi istog ne poznaje lično, ne znači da je kod ovog svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja mu je prouzrokovala zabranjenu

¹⁶⁵ T-87 Nalaz i mišljenje stalnog sudske vještaka, specijaliste sudske medicine dr. Hamze Žuje od 30.09.2015. godine, naredba za vještačenje Tužilaštva BiH od 07.09.2015. godine i medicinska dokumentacija.

¹⁶⁶ T-87 Nalaz i mišljenje stalni sudski vještak dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine od 30.09.2015. godine i naredba za vještačenje Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 07.09.2015. godine.

posljedicu. Na osnovu kazivanja ovog svjedoka, Vijeće je izvelo zaključak da događaj u zasebnoj prostoriji gdje su bili prisutni optuženi i više NN vojnika sa svjedokom, nije jedini događaj kada je svjedok vidio optuženog Bošnjaka, obzirom da je naveo da ga je optuženi više puta izvodio i da ga je još udarao, pa je samim tim svjedok mogao da poveže lik osobe sa imenom Boris Bošnjak, kako su mu drugi zatočenici koji su ga poznavali rekli da se zove.

427. Analizom iskaza navedenih svjedoka, te iskazom oštećenog Azinovića u svojstvu svjedoka na okolnosti inkriminisanog događaja opisanog u tački 1. osuđujućeg dijela izreke ove presude, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, zajedno sa drugim srpskim vojnicima, imao aktivno učešće u teškom fizičkom premlaćivanju i nečovječnom postupanju prema oštećenom civilu Mili Azinoviću. Iskaz svjedoka Mile Azinovića je Vijeće ocijenilo kao jasan, uvjerljiv i vjerodostojan, a njegovo svjedočenje o psihičkom i fizičkom zlostavljanju i premlaćivanju je potkrijepljeno iskazima drugih logoraša, koji su pred ovim sudskim vijećem svjedočili kako je izgledao oštećeni Mile Azinović nakon što bi ga optuženi Boris Bošnjak sa drugim vojnicima vratio u prostoriju. Brojni svjedoci su potvrdili da je Azinović bio izobličen od batina, te da je tučen stalno i u prostoriji, a i van nje kada bi ga izvodili. Jasno je da niko od svjedoka nije mogao potvrditi u cijelosti iskaz Azinovića oko načina izvršenja inkriminiranih radnji, jer su se događaji odvijali u zasebnoj prostoriji i ispred zgrade, što ostali logoraši nisu mogli vidjeti, a iz ranijih svjedočenja Vijeću je poznato da zatočenici u logoru nisu smjeli razgovarati o onom što su preživjeli, jer ukoliko bi primjetili bilo kakve razgovore stražari bi zatočenike ponovo premlaćivali. Pored toga, jasno je iz opisa koji daju svjedoci u kakvom stanju je bio Mile Azinović nakon predmetnog događaja, kada je od strane drugih ubačen u prostoriju jer nije mogao da stoji na nogama, a koje posljedice premlaćivanja su svima bile vidljive. Sa druge strane, Vijeće nije našlo na strani oštećenog Azinovića niti jedan razlog da lažno tereti ili optužuje optuženog Borisa Bošnjaka za nešto što nije učinio. Brojni svjedoci su potvrdili da su se stražari predvođeni Bošnjakom naročito svirepo ponašali prema Azinoviću, navodeći da je optužen za ubijanje srpske djece, da je srpsku djecu pekao u retni i slične stvari.

428. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem kao saizvršilac, radnjama opisanim u ovoj tački, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. istog Zakona, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

429. Vijeće je u konačnici i činjenično uredilo ovu tačku osuđujućeg dijela izreke presude, tako što je činjenični opis uskladilo sa svjedočenjem oštećenog i drugih svjedoka koji su dali iskaz u vezi ovih inkriminacija. Prije svega, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo Miloša Mavraka imajući u vidu nalaze Vijeća u

odnosu na identitet Miloša Mavraka, a zatim preciznije odredilo vrijeme izvršenja krivičnog djela, pa je tako umjesto „*Tačno neutvrđenog datuma, krajem mjeseca aprila ili početkom mjeseca maja*“ navelo „*Tačno neutvrđenog datuma, tokom mjeseca maja 1992. godine*“ cijeneći da iz iskaza oštećenog Mile Azinovića proizilazi da se događaj kada su ga Boris Bošnjak i više NN vojnika tjeroali da guta so i kada mu je Boris Bošnjak ubrizgao injekciju, a koje su predmet ove tačke optužnice, desio tokom maja mjeseca 1992. godine. Naime, kada se analizira iskaz oštećenog i uzme u obzir da je kao vrijeme svog lišenja slobode naveo *tokom mjeseca aprila 1992. godine*, nakon čega je neko vrijeme, *odprilike 15 dana proveo u Sutini, potom u Sjevernom logoru*, te da se događaj koji je predmet optužnice nije desio odmah po dovođenju nego nekoliko dana kasnije, Vijeće je zaključilo da se to desilo tokom maja mjeseca 1992. godine i u tom smislu je preciziralo navode optužnice. Dalje, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo dio „*govoreći mu da su on i njegova braća „ustaše“*“, jer to ne proizilazi iz iskaza oštećenog, koji je samo potvrdio da je bilo verbalnog vrijeđanja ali isto nije precizirao. Također, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo navod optužnice „*dali mu da popije vode iz jedne male čaše za rakiju*“, te umjesto toga navelo „*dali mu da popije neku tečnost*“, a sve slijedeći navode samog oštećenog. Također, iz činjeničnog opisa ove tačke Vijeće je ispustilo navod koji se odnosi na udarce palicom u predjelu nosa i donje vilice, te navode da mu je Boris Bošnjak prislanjao palicu sa mogućnošću elektroškova, jer oštećeni nije potvrdio da su se ovi događaji desili u isto vrijeme kada je tjeran da guta so i kada mu je ubrizgana injekcija, a kako se to u optužnici navodi. Dalje, Vijeće je izostavilo i dio „*da bi ga poslije navedenog, Bošnjak izveo iz samice i uveo u drugu podrumsku prostoriju u kojoj je bilo više od 100 zatočenih lica, većinom civila iz Gacka, i tu ga ostavio, u koju prostoriju su Boris Bošnjak i Miloš Mavrak u više navrata ulazili, te nogama na kojima su bile vojničke čizme, stisnutim pesnicama i palicama neselektivno udarali zatočenike, a svaki put bi došli do njega i na opisani način više puta ga udarili,*“ jer oštećeni Mile Azinović nije opisao da se na ovaj način desio događaj u podrumskoj prostoriji zatočeničkog centra. Svjedok je naveo da je zaista boravio u podrumskoj prostoriji, da je tu bilo fizičkog maltretiranja, međutim nije potvrdio da se to odvijalo na način kako je to opisano u predmetnom dijelu činjeničnog opisa tačke 1. izmijenjene optužnice. Svjedok je dalje naveo da su ga iz podruma izveli Miloš Mavrak i Boris Bošnjak, da mu je Miloš pištoljem izbio zube, a da je Boris nosio pendrek i strujnu palicu. Međutim, optužnica te događaje nije opisala na takav način zbog čega je Vijeće ispustilo ovaj dio iz osuđujućeg dijela tačke 1. izreke presude, a u odnosu na optuženog Miloša Mavraka u cijelosti donijelo oslobađajuću presudu.¹⁶⁷ Također, u dijelu inkriminacije koji se odnosi na skidanje sata oštećenom Mili Azinoviću, a potom prženje ruke, Vijeće je i u tom dijelu korigovalo vrijeme izvršenja djela, na način da je umjesto „*krajem mjeseca maja ili početkom mjeseca juna*“, Vijeće navelo „*krajem mjeseca maja ili tokom*

¹⁶⁷ Vidjeti obrazloženje oslobađajućeg dijela izreke presude.

mjeseca juna“ jer takva vremenska odrednica proizilazi iz iskaza oštećenog. Naime, iako je ovdje inkriminacija proširena sa „*početka mjeseca juna*“ na „*tokom mjeseca juna*“, Vijeće cijeni da ovom intervencijom Vijeća ne dolazi do povrede prava optuženog. Naime, kada se ima u vidu da je optužnica u uvodnom dijelu kao vremenski okvir postavila „*počev od mjeseca maja 1992. godine pa do kraja avgusta 1992. godine*“ jasno je da preciziranje vremena pojedinačnih inkriminiranih radnji u okviru u uvodnom dijelu postavljenog okvira djelovanja optuženih, ne predstavlja po ocjeni Vijeća novu činjenicu od koje se odbrana nije branila, a time ni povredu prava na odbranu. Ovdje Vijeće napominje da su zatočena lica boravila u logoru tri mjeseca i više, u uslovima kakve je Vijeće već opisalo, i sasvim je logično da se uslijed količine događaja koji su se dešavali i njihove iscrpljenosti nehumanim uslovima i tretmanom, ne mogu baš u svakom pogledu precizno izraziti po pitanju vremena kada se neki događaj desio. Za Vijeće je sasvim logično objašnjenje svjedoka da su u takvim uslovima gubili pojam o vremenu, te da im je dan izgledao kao vječnost. Dalje, oštećeni nije potvrdio navod optužnice da je „*plamenom iz upaljača na lijevoj ruci probao urezati sat*“ pa je Vijeće po pitanju ovog navoda načinilo korekciju u skladu sa iskazom svjedoka Mile Azinovića i navelo „*plamenom iz upaljača pržio ruku*“.

430. Vijeće cijeni da niti jedna intervencija Vijeća u činjeničnom opisu nije na štetu optuženog, nego da je isključivo riječ o bližem i preciznijem određivanju djela, te izostavljanju dijelova inkriminiranih radnji koje tokom postupka nisu dokazane.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 2. osuđujućeg dijela izreke presude

431. Tačkom 2. optužnice Tužilaštva BiH optuženi su Boris Bošnjak i Miloš Mavrak da su: „*Dana 17.06.1992. godine, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak, dok je u logoru Bileća jedan N.N. vojnik, uzimao generalijske podatke od tek pristiglih zatočenika, zatočenog civila Mušana Šarančića u više navrata udarili stisnutim pesnicama i nogama u predjelu glave i tijela, a kada je pozvan da priđe stolu za kojim je trebao dati svoje generalijske podatke, Boris Bošnjak ga je dva puta udario palicom po glavi, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao, kada su ga Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dva N.N. vojnika u više navrata udarili nogama na kojima su bile vojničke čizme u predjelu glave, a zatočenom civilu Esadu Šarančiću je prišao Miloš Mavrak i u više navrata ga gumenom palicom udario u predio potiljka glave, posljedicom čega je Esad uzastopno tri dana poslije opisanog povraćao krv, te također tačno neutvrđenog datuma početkom 07. mjeseca. 1992. godine, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dva N.N. vojnika ispred prostorije u kojoj su bili zatočenici, izveo Mušana Šarančića, Kemala Šarančića i Esada Šarančića, gdje su ih nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu, koje je prilike Boris Bošnjak oštećenog Mušana Šarančića*

najmanje u 10 navrata nogom udario u predjelu glave i tijela na način da bi mu naredio da stane na određeno mjesto, a onda bi ga lijevom nogom udario u predjelu glave ili tijela, posljedicom kojih udaraca je Mušan Šarančić svaki put pao na pod, ali bi mu Boris Bošnjak naređivao da ustane i pozvao da dođe na isto mjesto i na isti način bi ga ponovo udarao, a Miloš Mavrak ga je te prilike najmanje 30 puta stisnutim pesnicama udario po glavi i po tijelu, te također tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak iz prostorije u kojoj je bio zatočen Mušan Šarančić istoga izveo i odveo u drugu prostoriju u kojoj su bili Miloš Mavrak, zajedno sa dva N.N. vojnika i jedna N.N. žena, kada je Boris Bošnjak istome naredio da sada mora imati seksualni odnos sa tom ženom, pa kada je ovaj odbio govoreći da to ne može uraditi, jedan od prisutnih N.N. vojnika ga je udario otvorenim dlanom ruke u predjelu glave, da bi ga potom Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dvojica N.N. vojnika sa stisnutim pesnicama i nogama u više navrata udarili u predio glave i tijela posljedicom kojih udaraca je istome potekla krv iz nosa, pa mu je Miloš Mavrak naredio da počisti krv sa poda i to je ovaj morao uraditi, te dana 18.08.1992. godine na dan razmjene zatočenika, kada je Esad izlazio iz prostorije u kojoj je bio zatočen, Boris Bošnjak ga pitao: „Zar se nećeš pozdraviti sa vodnikom“, pa kada mu je ovaj prišao i pružio ruku u namjeri da se rukuje i pozdravi sa istim, Bošnjak ga je nogom udario u predio tijela, posljedicom kojih radnji su Mušan Šarančić, Esad Šarančić i Kemal Šarančić trpili veliku duševnu i fizičku bol.“

432. Tužilaštvo je na okolnost ove tačke saslušalo oštećene Mušana Šarančića i Esada Šarančića, dok je iskaz oštećenog Kemala Šarančića pročitao na glavnom pretresu, jer svjedok nije mogao da pristupi na Sud uslijed zdravstvenih problema. Pred sudskim vijećem iskaze su dali i svjedoci koji su imali posredna saznanja o tome šta se dešavalo sa trojicom oštećenih, i to: Mirsad Bajgorić, Kemo Bulić, Asim Lulić i Dževad Čustović.
433. Oštećeni Mušan Šarančić je u svom iskazu pred sudom naveo da su nakon hapšenja koje se desilo 16/17.06.1992. godine u Nevesinju, sljedećeg dana, njih 20-30 na kamionu dovezeni u Bileću, te da im je odmah rečeno da će biti teško, ali da će ostati živi. Lica koja su ih dočekala u Bileći bila su u sivomaslinastim uniformama. Niko im nije rekao razlog lišenja slobode. Uvedeni su u jednu prostoriju gdje je bilo oko 20-30 zatvorenika. U prostoriji su se nalazile tanke spužve i ćebad. Oštećeni navodi da su onda došli po njih da daju izjave u prostoriji na spratu. Podatke je uzimala jedna muška osoba, ali se prilikom uzimanja podataka nije smjelo ni gledati u njega, a ruke su im morale biti iza leđa. Prema riječima oštećenog: “*Ko god je davao izjavu dobio bi degenek*”. Oštećeni ističe da ga je najviše udarao Miloš (a kasnije je saznao da se preziva Mavrak). Također, izjavljuje da je morao držati ruke uz zid, dok ga je Mavrak udarao po nogama, udarao ga je i palicom i nogom, rukama, po leđima, gdje stigne, a posljedice su bile slomljen prst, oteklo uho i stvaranje hematoma.

Oštećeni ističe da su ga uz Miloša Mavraka tukla još tri-četiri stražara: Bošnjak, Džaja i neki plavi. Udarali su ih sve koji su tu bili, uključujući Esada Šarančića i Kemala Šarančića. Oštećeni Mušan dalje navodi da ih je bilo oko 25-30 zatvorenika na spratu, u toj prostoriji, i da su ostali tu nekih sat i po. Morali su da drže ruke uz zid, a kada on više nije mogao da ih drži, Miloš Mavrak bi ga krenuo udarati palicom ili nogom. Tako je Miloš oštećenom slomio prst na ruci, jer oštećeni nije mogao više držati ruke uz zid.

434. Oštećeni Esad Šarančić opisuje da je u Nevesinju uhapšen 16.06.1992. godine, prenoćio je u policiji u Nevesinju odakle ga prebacuju za Bileću. Oštećeni navodi da je logor u Bileći bio u školi rezervnih oficira, a zatim opisuje da su ljudi prilikom dolaska padali sa kamiona, da su im ruke odvezali i tjerali su ih da uđu u kasarnu. Kada su došli, poredali su ih uz zid i počelo je premlaćivanje. Svjedok je opisao da su ih tukli i udarali pendrecima i palicama, da su zatvorenike udarali po čitavom tijelu, a najviše po glavi. Oštećeni je rekao da su ga tukli samo tu večer kada je došao, a opisao je kako ga je Miloš Mavrak udarao palicom poslije čega je tri dana povraćao krv i nije znao za sebe. Prema riječima oštećenog Esada, tokom tog događaja su tu bili Miloš Mavrak, Boris Bošnjak, Ilija Đajić i Grubačić, kojeg je slabo poznao. Također, svjedok je izjavio da od ranije nije poznao Mavraka, Bošnjaka i Đajića, nego je tu od drugih logoraša čuo da se tako zovu. Oštećeni dalje navodi da je premlaćivanje tom prilikom trajalo oko sat vremena, te da su poslije toga odvedeni u podrum na spavanje. Na upit branioca drugooptuženog Miloša Mavraka, ko mu je rekao imena optuženih, oštećeni Esad Šarančić je odgovorio da optužene nije poznao od ranije, te da je za imena čuo od logoraša koji su ležali tu, ali da se ne može sjetiti od koga je to tačno čuo.
435. U vezi iste inkriminacije, iz iskaza svjedoka Kemala Šarančića¹⁶⁸ proizilazi da je i on tučen kada je tek doveden – prilikom uzimanja podataka.
436. Iz navedenih iskaza oštećenih, Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da se prva inkriminisana radnja dogodila dana 17.06.1992. godine, obzirom da je svjedok Esad Šarančić jasno izjavio da je lišen slobode u Nevesinju dana 16.06.1992. godine, te da je sutradan doveden u Bileću, a da je odmah istog dana bio premlaćen. Svjedok Mušan Šarančić je također potvrdio da je lišen slobode 16. ili 17. juna, te da je sljedećeg dana doveden u Bileću kada je i pretučen. Obzirom da su svjedoci došli istog dana, te da oba svjedoka kao dan lišenja slobode navode 16.06.1992. godine (Mušan Šarančić je u tom pogledu neprecizan i navodi da je to bio 16. ili 17. juni), Vijeće zaključuje da se prva inkriminisana radnja dogodila dana 17.06.1992. godine, odnosno kada su

¹⁶⁸ T-150 Zapisnik o saslušanju svjedoka Kemal Šarančić, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar, broj: T-16-12/3-04-2-Z-198/14 od 08.09.2014. godine, Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografije broj: I-16-15/3-04-2-165-07-32/15 od 26.05.2015. godine, lice Boris Bošnjak.

oštećeni i dovedeni u logor u Bileću. Iz iskaza svjedoka nadalje, nesporno proizilazi da je Boris Bošnjak zajedno sa više NN vojnika oštećenog Mušana Šarančića udarao više puta nogama u predjelu glave i tijela, o čemu je svjedočio sam oštećeni Mušan Šarančić opisujući da je tučen najviše od strane lica koje on identifikuje kao Miloš Mavrak, a zatim da su ga tukla još tri-četiri stražara, među kojima nabraja Bošnjak, Đaja i neki plavi. Opisao je da su udarali sve koji su bili prisutni, uključujući i Esada i Kemala Šarančića, da su morali da drže ruke uz zid, da su udarani nogama i palicom, a što je sve zajedno trajalo sat, sat i po vremena. Da su ih prislonili uz zid i premlaćivali, potvrdio je i Esad Šarančić koji je opisao da su ih Miloš Mavrak, Boris Bošnjak, Ilija Đajić i Grubačić tukli po dolasku, da su ih udarali pendrecima i palicama po čitavom tijelu, a najviše po glavi. I on je kao jedno od lica koje je tuklo identifikovao lice za koje smatra da se zove Miloš Mavrak, i upravo to lice je opisao kao lice koje ga je udaralo palicom, nakon čega je tri dana povraćao krv i nije znao za sebe. Da su kritične prilike u inkriminsanim radnjama prema oštećenim Mušanu Šarančiću i Esadu Šarančiću učestvovali Boris Bošnjak i više NN vojnika, Vijeće je zaključilo na osnovu iskaza Mušana Šarančića i Esada Šarančića. Naime, svjedok Mušan Šarančić je izjavio da ga je kritične prilike najviše tuklo lice koje identifikuje kao Miloš Mavrak, te još tri – četiri stražara Bošnjak, Đaja i neki plavi, dok je svjedok Esad Šarančić izjavio da su tu bili Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Grubačić. Obzirom da je Vijeće u cijelosti oslobodilo Miloša Mavraka, iz razloga koji su detaljno elaborirani u oslobađajućem dijelu presude i koje Vijeće ovdje neće ponavljati, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo ime Miloša Mavraka i radnje za koje svjedoci opisuju da ih je počinio Miloš Mavrak te iste pripisalo jednom od NN vojnika. Obzirom da je Tužilaštvo u optužnici ovu tačku stavilo na teret samo optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku, Vijeće je stražare koje svjedoci navode kao Đajića, Grubog, Grubačića i „nekog plavog“ u osuđujućem dijelu izreke presude također navelo kao “NN lica”.

437. Nadalje, oštećeni Mušan Šarančić je u svom iskazu također opisao i događaj vezan za drugu inkriminisanu radnju, kada ih je Boris Bošnjak izveo iz prostorije, i to sve one što su došli zajedno (grupu iz Nevesinja), te da je to bilo 20-25 dana nakon dolaska. Opisao je da su ih počeli udarati, te da se od stražara sjeća da je bio Bošnjak, Đaja, za Miloša misli da tada nije bio, ali da je bio neki čovjek sa plavom kosom. Pitali su ko je imao naoružanje, a njegov rođak Nazif zvani Zifa Šarančić je od straha rekao da je oštećeni Mušan Šarančić imao naoružanje, a da je Kemal imao konja, nakon čega su odvojili njih trojicu: Mušana, Kemala i Esada Šarančića. Svjedok je nadalje opisao da ga je Đaja tu tukao palicom u prsa i u glavu, a Bošnjak, karatista, uhvatio se za prozor i nogama koliko god je mogao udarao ga u glavu i oborio svaki put. Oštećeni Mušan Šarančić je opisao kako su Bošnjak i Đaja udarali i Kemala i Esada Šarančića, te da je tom prilikom Esad Šarančić „*otišao psihički, bio je van pameti*“, a kada je izašao iz prostorije da su ga jedva smirili.

438. U vezi sa ovim premlaćivanjem svjedočio je i svjedok Mirsad Bajgorić. Naveo je kako su oštećeni Kemal Šarančić, Esad Šarančić i Mušan Šarančić bili zajedno sa njim u logoru u Bileći, te da su jednu večer pozvali grupu, njih 12 na ispitivanje, te da su ih zvali "Ustaše" i "dobrovoljne Ustaše". Dovedli su i nekog čovjeka da ih prepozna, da kaže šta su radili i kakvog su morala i karaktera, što je bio i povod za tuču. Kemal i Mušan Šarančić su, prema iskazu svjedoka, tu osuđeni kao da su pucali negdje i zbog toga su ih dobro izudarali Bošnjak, Mavrak, Grubi i Đajić. Svjedok ističe da su Esada, Kemala i Mušana Šarančića toliko izudarali da se nisu na nogama mogli vratiti, te da su ih drugi logoraši morali vraćati u spavaonu. Branilac optuženog Đajića se osvrnuo na ove navode svjedoka i pitao da li je vidio da optuženi Đajić tuče Kemala i Mušana Šarančića, na šta je svjedok potvrdno odgovorio.
439. O konkretnom događaju svjedok Esad Šarančić nije govorio detaljnije, ali je u svom iskazu potvrdio da je za 62 dana boravka u logoru bilo ispitivanja i premlaćivanja, ali da on kao najteže pamti premlaćivanje prve večeri.
440. O premlaćivanju Mušana Šarančića tokom boravka u logoru, svjedočili su i Kemo Bulić, Asim Lulić i Dževad Čustović. Kemo Bulić je opisao kako su Mušana Šarančića više puta udarali palicama, nogama, čizmama i da su mu od toga ostajale povrede. I svjedok Asim Lulić je potvrdio da su Mušana Šarančića izveli u hodnik i tamo ga tukli, te da se od udaraca nije mogao vratiti u prostoriju. Da je dobivao više batina od ostalih, potvrdio je i svjedok Dževad Čustović, koji je izjavio da ne zna ko je tukao Mušana, ali da je nakon batina bio takav da ga nije mogao prepoznati.
441. Vijeće je analizirajući iskaze oštećenih i svjedoka saslušanih na ovu inkriminaciju, nesumnjivo zaključilo da je početkom jula 1992. godine Boris Bošnjak sa više NN vojnika izveo ispred prostorije Mušana, Esada i Kemala Šarančića, gdje su ih nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu. Da se događaj odigrao početkom jula, Vijeće je utvrdilo na osnovu iskaza svjedoka Mušana Šarančića koji je izjavio da se isti desio 20-25 dana nakon dovođenja. Obzirom da je Vijeće ranije utvrdilo da su oštećeni Šarančići dovedeni u Bileću 17.06., a da se događaj odigrao 20-25 dana nakon dovođenja, Vijeće zaključuje da se inkriminisana radnja desila upravo početkom mjeseca jula 1992. godine. Da su kritične prilike u radnji učestvovali Boris Bošnjak i više NN vojnika, Vijeće je zaključilo na osnovu iskaza Mušana Šarančića i Mirsada Bajgorića. Naime, svjedok Mušan Šarančić je izjavio da je kritične prilike bio Boris Bošnjak, Đaja i neki plavi, dok je svjedok Mirsad Bajgorić izjavio da su tu bili Bošnjak, Miloš, Grubi i Đajić. Obzirom da je Vijeće u cijelosti oslobodilo Miloša Mavraka, iz razloga koji su detaljno elaborirani u oslobađajućem dijelu presude, Vijeće je radnje za koje svjedoci opisuju da ih je počinio Miloš Mavrak pripisalo jednom od NN vojnika. Obzirom da je Tužilaštvo

u optužnici ovu tačku stavilo na teret samo optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku, Vijeće je identificirane Đajića i Grubog u osuđujućem dijelu izreke presude također navelo kao "NN lica". Da su Boris Bošnjak i NN vojnici, oštećene Šarančiće udarali nogama, stisnutim pesnicama i palicama po glavi i tijelu, proizilazi iz iskaza Mušana Šarančića koji je izjavio da je njega Đaja udarao palicom po prsima i u glavu, dok je Boris Bošnjak udarao nogama, te da su na isti način tukli i Esada i Kemu, a svjedok Bajgorić je posvjedočio da su ih Bošnjak, Miloš, Grubi i Đajić udarali svačim, te da bi udarali glavom u dovratnik i u zid. Da je Boris Bošnjak, oštećenog Mušana Šarančića iste prilike više puta udario nogom u predijelu glave i tijela, uslijed čega bi svjedok svaki put padao na pod, Vijeće je utvrdilo iz iskaza svjedoka oštećenog, koji je opisao da se Bošnjak, kako svjedok ističe karatista, uhvatio za prozor i nogama koliko god je mogao udario ga više puta i svaki put bi ga oborio.

442. Na okolnosti seksualnog zlostavljanja oštećenog Mušana Šarančića saslušan je oštećeni koji je osim, optuženog i NN vojnika, jedini bio prisutan u prostoriji u kojoj se događaj desio. Navodi da ga je u prostoriju gdje je bila dežurana doveo Boris Bošnjak, a da je u prostoriji bila i jedna žena, koja je bila psihički bolesnik, Hrvatica sa Domanovića. Svjedok je opisao da su u prostoriji bili, pored Borisa Bošnjaka i Miloš i još NN vojnika, a da je ta žena bila polugola, krvava oko genitalija, modra, i rekli su mu da ima odnose sa njom jer je to njoj lijek. Oštećeni je rekao da ne može imati odnos sa njom, nakon čega su mu počeli psovati i udarati ga, a žena se smijala i na to odgovorila da on neće nju, jer je to njena krv. Navodi da ga je Miloš tom prilikom dobro udario, a da su uz Miloša tu bila još dva, tri vojnika, pa kada bi pao svi su ga udarali. Tjerali su ga da čisti svoju krv, a odatle je otišao sav krvav, modar i sa hematomima (modricama). Čuo je da su još neke ljude tjerali da opšte sa njom, čak i one starije.
443. Vijeće je u cijelosti poklonilo vjeru iskazu svjedoka Mušana Šarančića, pa tako i kada je u pitanju događaj u kojem su ga Boris Bošnjak i drugi prisutni vojnici tjerali da seksualno opšti sa ženom, psihički bolesnom, štićenicom duševne bolnice u Domanovićima. Svjedok je događaj opisao jasno, uvjerljivo i iskreno. Naime, kada je u pitanju ova inkriminacija jedini prisutan događaju, osim optuženog i NN vojnika je sam oštećeni i žena čiji identitet nije poznat, osim da je riječ o štićenici duševne bolnice, teškog psihičkog stanja. Međutim bez obzira što je na ovu okolnost proveden samo dokaz saslušanjem oštećenog, Vijeće nema razloga da ne pokloni vjeru njegovom iskazu jer je događaj opisao detaljno, uvjerljivo i u skladu sa najboljim sjećanjem, imajući u vidu koliko vremena je prošlo od kada se događaj desio. Svjedok je detaljno opisao i izgled izmučene žene, koja je bila polugola, modra i krvava. Svjedokov iskaz Vijeće nalazi uvjerljivim, i cijeni da bez obzira što je jedini proveden na ovu okolnost, iskaz je takve kvalitete da se na njemu može zasnovati osuđujuća presuda. Svjedok je tokom unakrsnog ispitivanja ostao doslijedan u svom kazivanju i niti jednim drugim dokazom njegov iskaz nije doveden u pitanje. Pouzdanost i

iskrenost njegovog svjedočenja po ocjeni Vijeća ne umanjuje činjenica da on kao prisutno lice navodi Miloša Mavraka, budući da je očito došlo do zamjene identiteta.

444. Potvrdu boravka psihički oboljele žene iz Domanovića u logoru u Bileći, Vijeće nalazi u iskazu svjedoka Miralema Trebovića. Ovaj svjedok je potvrdio da je ta žena izvođena, maltretirana i zlostavljana, da su je vraćali u prostoriju u jako lošem stanju, a svjedok je posebno izdvojio jedno njeno izvođenje kada je posebno loše izgledala, kada se vratila sva krvava, a čak je tu u prostoriji i nuždu vršila.
445. Na osnovu svega navedenog Vijeće cijeni da su odlučne činjenice po pitanju ove inkriminacije dokazane, da je svjedok dao logičan i iskren iskaz, detaljno opisujući kako je tjeran od strane Borisa Bošnjaka na seksualno opštenje sa ženom, psihički oboljelom, te da je nakon njegovog odbijanja da ima seksualni odnos, od strane prisutnih lica pretučen, posljedicom kojih udaraca je bio sav krvav i modar. Vijeće je i u ovom dijelu radnje koje se stavljaju na teret Milošu Mavraku, a koje svjedok opisuje, pripisalo NN vojniku, a iz razloga koji su detaljno elaborirani u dijelu presude koji se odnosi na identitet Miloša Mavraka.
446. Kada su u pitanju posljedice koje su kod oštećenih svjedoka iz tačke 2. nastupile, Vijeće je utvrdilo da su nakon inkriminiranih radnji, oštećeni Mušan, Esad i Kemal Šarančić pretrpili veliku i duševnu i fizičku bol, posebno zbog činjenice da su odmah po dolasku odvedeni na ispitivanje, gdje su brutalno premlaćivani od strane Borisa Bošnjaka i više NN vojnika, da je Mušanu Šarančiću tom prilikom slomljen prst, da mu je oteklo uho i da je bio u hematomima, a da je Esad Šarančić nakon tog prvog premlaćivanja tri dana povraćao krv i nije znao za sebe. Psihičku i fizičku bol oštećeni su nastavili trpiti i prilikom druge inkriminirane radnje, kada su sva trojica izvedena i pretučena od strane Bošnjaka i više NN vojnika, a kojom prilikom su ih optuživali da su imali naoružanje te da su pucali negdje, nakon čega su nogama, rukama i palicama udarani po glavi i tijelu, posljedicom kojih radnji je prema iskazima svjedoka Esad Šarančić „*otišao psihički, bio je van pameti*“, a sva trojica su bila toliko pretučena da se nisu mogli sami vratiti u prostoriju.
447. Kada je u pitanju identitet optuženog Borisa Bošnjaka, Vijeće je utvrdilo da su oštećeni jasno identifikovali optuženog Borisa Bošnjaka. Pa je tako svjedok Mušan Šarančić pred sudom opisao da je Boris Bošnjak bio: „*mlad, krštan, zgodan, karatista, oko 185 cm visina, kratko ošišan, smeđa kosa*“. Da se optuženi zove „*Boris*“, oštećeni Mušan Šarančić je saznao kasnije 1993. ili 1994. godine, od strane drugih logoraša sa kojima je bio zatvoren. Do tada je znao da je „*Bošnjak*“ i dobro ga je zapamtio. Svjedok Esad Šarančić je za Bošnjaka izjavio da je: „*U to vrijeme bio mlad, imao je 19-20 godine, bio je visok, srednje građe, nije imao bradu, bio je u uniformi, bio je glavni stražar u*

logoru.“ Svjedok Esad Šarančić je vršio i prepoznavanje Borisa Bošnjaka, kojeg je tom prilikom prepoznao, a u sudski spis je uložen kao dokaz T–5 Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografija, sačinjen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar broj: I-16-15/3-04-2-165-07-35/15 od 26.05. 2015. godine. Da je upravo Boris Bošnjak taj koji je učestvovao u inkriminiranim radnjama potvrdio je i svjedok Mirsad Bajgorić, koji je izjavio kako je u premlaćivanju oštećenih učestvovao između ostalih i Boris Bošnjak. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi ta osoba koja je na naprijed opisane načine zlostavljala oštećene. Naime, činjenica da svjedoci u vrijeme kada optuženi preduzima inkriminirane radnje istog ne poznaju lično, ne znači da je kod ovih svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja im je prouzrokovala zabranjene posljedice. Na osnovu kazivanja ovih svjedoka, te na osnovu broja inkriminiranih radnji za koje je ovo vijeće osudilo Bošnjaka, Vijeće je izvelo zaključak da su oštećeni vidjeli optuženog Bošnjaka više puta, na osnovu čega su istog mogli bolje zapamtiti i povezati lik sa imenom koje su čuli od drugih logoraša.

448. Analizom iskaza navedenih svjedoka na okolnosti inkriminiranih događaja opisanih u tački 2. osuđujućeg dijela izreke ove presude, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, zajedno sa drugim NN srpskim vojnicima, kao saizvršilac učestvovao u teškom fizičkom premlaćivanju i nečovječnom postupanju prema oštećenim Mušanu Šarančiću, Esadu Šarančiću i Kemalu Šarančiću, a sve na načine opisane u tački 2. izreke presude. Iskaze oštećenih svjedoka Mušana i Esada Šarančića je Vijeće ocijenilo kao vjerodostojne, jasne i uvjerljive, a njihovo svjedočenje o psihičkom i fizičkom zlostavljanju i premlaćivanju je potkrijepljeno iskazima drugih logoraša, koji su pred ovim sudskim vijećem svjedočili kako su oštećeni izgledali nakon što bi od strane optuženog Borisa Bošnjaka i drugih NN vojnika bili premlaćeni.
449. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući kao saizvršilac sa direktnim umišljajem, radnjama opisanim u ovoj tački, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.
450. Konačno, Vijeće je i u ovoj tački izreke presude vršilo intervencije u činjeničnom opisu u odnosu na optužnicu, kako bi se činjenični opis uskladio sa dokazima provedenim tokom postupka. Dakle, osim što je iz izreke izostavilo ime optuženog Miloša Mavraka, Vijeće je iz dijela inkriminacije koji se odnosi na udaranje civilia Mušana Šarančića, nakon samog dovođenja u logor izostavilo i navod „*stisnutom pesnicom*“ jer to svjedok nije naveo. Također, iz činjeničnog opisa je izostavljen dio: “*a kada je pozvan da priđe stolu za kojim je trebao dati svoje generalijske podatke, Boris Bošnjak ga je dva puta udario palicom po glavi, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao, kada su ga Boris Bošnjak, Miloš*

Mavrak i dva N.N. vojnika u više navrata udarili nogama na kojima su bile vojničke čizme u predjelu glave,“ jer to u svom iskazu nije potvrdio svjedok Mušan Šarančić.

451. Dalje, u dijelu inkriminacije koji se odnosi na dešavanja kada su ispred prostorije u kojoj su boravili izvedeni i tučeni Mušan Šarančić, Esad Šarančić i Kemal Šarančić, Vijeće je izostavilo ime optuženog Miloša Mavraka, a umjesto toga navelo „*Boris Bošnjak i više NN vojnika*“. Vijeće je slijedeći iskaze oštećenih također izmjenilo dio „*najmanje u 10 navrata*“ na način da sada stoji „*u više navrata*“, te je izostavilo dio „*na način da bi mu naredio da stane na određeno mjesto, a onda bi ga lijevom nogom udario u predjelu glave ili tijela*“, kao i dio: „*ali bi mu Boris Bošnjak naređivao da ustane i pozvao da dođe na isto mjesto i na isti način bi ga ponovo udarao, a Miloš Mavrak ga je te prilike najmanje 30 puta stisnutim pesnicama udario po glavi i po tijelu*“. Naime, svjedok Mušan Šarančić u svom iskazu je potvrdio da ga je Boris Bošnjak kritične prilike, kada su izvedeni ispred tukao, na način da se zakačio za prozor pa ga nogama udarao u glavu i oborio ga svaki put. Dakle, iz iskaza svjedoka proizilazi da ga je Boris Bošnjak tukao nogama i da bi ga oborio, ali svjedok nije potvrdio navode optužnice da bi svaki put kada ga udari svjedok pao, a da bi mu potom Boris Bošnjak naređivao da ustane i da dođe na isto mjesto i da bi ga na isti način ponovo udarao. Slijedeći iskaz oštećenog koji je potvrdio da je od Bošnjaka dobio više udaraca to je Vijeće na taj način i korigovalo činjenični opis.
452. Dalje, tačkom 2. optužnice na teret optuženom Bošnjaku stavljeno je i da je tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici 07. mjeseca 1992. godine izveo oštećenog Mušana Šarančića iz prostorije u kojoj je bio i odveo ga u drugu prostoriju u kojoj su bili Miloš Mavrak zajedno sa dva NN vojnika i jedna NN žena. Vijeće je, imajući u vidu da zaključke Vijeća u odnosu na Miloša Mavraka u ovom dijelu izostavilo njegovo ime te navelo „*u kojoj je bilo više NN vojnika*“. Također, Vijeće je slijedeći iskaz oštećenog korigovalo i dio koji se odnosi na naređenje oštećenom da mora imati seksualni odnos sa tom ženskom NN osobom, te je u tom dijelu umjesto „*kada je Boris Bošnjak istome naredio*“, Vijeće navelo „*gdje su istome naredili*“. Naime, sam oštećeni Mušan Šarančić je izjavio da je njega Boris doveo u tu prostoriju u kojoj je bila žena polugola, teškog psihičkog stanja i da mu oni, dakle prisutni, kažu, naređuju da ima odnos sa njom. Dalje, slijedeći iskaz svjedoka Šarančića, Vijeće je korigovalo i dio opisa inkriminacije nakon što je oštećeni odbio imati odnos sa tom ženskom osobom, pa je izostavilo dio „*jedan od prisutnih N.N. vojnika ga je udario otvorenim dlanom ruke u predjelu glave, da bi ga potom Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i dvojica N.N. vojnika sa stisnutim pesnicama i nogama u više navrata udarili*“, na način da je Vijeće navelo „*počeli su ga udarati u predio glave i tijela....*“ i u konačnici imajući u vidu odluku Vijeća po pitanju Miloša Mavraka, Vijeće je izmjenilo i navod „*pa mu je Miloš Mavrak naredio da počisti krv sa*

poda što je morao učiniti“ na način da sada stoji „pa mu je jedan od vojnika naredio da počisti krv sa poda i to je ovaj morao uraditi“.

453. Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo i dio: *„te dana 18.08.1992 godine na dan razmjene zatočenika, kada je Esad izlazio iz prostorije u kojoj je bio zatočen, Boris Bošnjak ga pitao: „Zar se nećeš pozdraviti sa vodnikom“, pa kada mu je ovaj prišao i pružio ruku u namjeri da se rukuje i pozdravi sa istim, Bošnjak ga je nogom udario u predio tijela“.* Ovaj dio inkriminacije nečovječnog postupanja Borisa Bošnjaka prema svjedoku Esadu Šarančiću Vijeće je izostavilo, jer svjedok u svom svjedočenju nije opisao događaj na ovakav način. Naime, svjedok čak ni nakon što mu je tužilac prezentirao iskaz iz istrage se nije mogao sjetiti da ga je Boris Bošnjak udario prilikom polaska na razmjenu. Sjeća se da ga je ostavio i rekao mu da on ne može na razmjenu, ali da se ne može sjetiti udarca.
454. Na navedeni način Vijeće je preciziralo činjenični opis, uskladilo opis sa iskazima svjedoka, te lišilo činjenični opis suvišnih detalja, koji ne čine bitna obilježja djela, a nisu potvrđeni izvedenim dokazima.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 3. osuđujućeg dijela izreke presude

455. Tačkom 3. optužnice Tužilaštva optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku na teret stavljeno je da su: *„Dana 11.06.1992. godine, a kada je oko 40 zatočenika iz podrumskih prostorija u kojima su boravili bili povedeni u koloni jedan iza drugoga u WC, radi obavljanja nužde, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak prišli Aliji Omanoviću i pitali ga za ime, pa kada im je ovaj rekao da mu je ime Alija, istoga su sa gumenim palicama počeli udarati po glavi i po tijelu, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod gdje su istoga nastavili udarati palicama po glavi i tijelu, te tačno neutvrđenog datuma krajem 06. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je Ekrema Kuko sa još tri zatočenika izveo ispred prostorije u kojoj su bili zatočeni, te istoga palicom udario u potiljak glave, pa kada se ovaj savio od bola, istoga nogom udario u predio rebara sa lijeve strane, te također tačno neutvrđenog datuma početkom 08. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je ušao u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio Ekrem Kuko, pa je istome naredio da stavi u ruke vrh palice koju je ovaj držao u ruci, i kada je isti to učinio, Bošnjak je pustio struju iz te palice koja je pogodila Ekrema Kuko, i kada se ovaj savio od boli istome naredio da se ispravi i da ponovo uzme vrh palice u ruke što je Ekrem Kuko morao uraditi, te je Boris Bošnjak ponovo pustio struju iz palice na tijelo Ekrema Kuko, posljedicom čega je ovaj trpio velike fizičke i duševne bolove“.*

456. Na okolnost inkriminacija iz ove tačke optužnice svjedočio je oštećeni Ekrem Kuko.
457. Vijeće je iz ove tačke optužnice iz činjeničnog opisa u presudi izostavilo inkriminaciju koja se odnosi na udaranje Alije Omanovića u kom dijelu je donijelo oslobađajuću presudu iz razloga propisanih članom 284. tačka a) ZKP BiH. Dakle iz činjeničnog opisa ove tačke optužnice izostavljen je sljedeći dio: *„Dana 11.06.1992. godine, a kada je oko 40 zatočenika iz podrumskih prostorija u kojima su boravili bili povedeni u koloni jedan iza drugoga u WC, radi obavljanja nužde, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak prišli Aliji Omanoviću i pitali ga za ime, pa kada im je ovaj rekao da mu je ime Alija, istoga su sa gumenim palicama počeli udarati po glavi i po tijelu, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod gdje su istoga nastavili udarati palicama po glavi i tijelu“.*
458. Naime, iako je svjedok Ekrem Kuko u svom iskazu na glavnom pretresu potvrdio da je došlo do udaranja Alije Omanovića, u optužnici nije opisana posljedica djela u odnosu na oštećenog Aliju Omanovića, zbog čega je u odnosu na ovaj dio činjeničnog opisa Vijeće donijelo oslobađajuću presudu, o čemu će detaljnije razloge dati u tom dijelu obrazloženja.
459. Kada je u pitanju inkriminacija u odnosu na oštećenog Ekrema Kuku, Vijeće je cijeneći iskaz oštećenog, kao kredibilan i vjerodostojan, te konzistentan sa ranije datim izjavama, utvrdilo odgovornost Borisa Bošnjaka da je tačno neutvrđenog datuma krajem šestog mjeseca 1992. godine izveo Ekrema Kuku sa još tri zatočenika ispred prostorije u kojoj su bili zatočeni, te istoga palicom udarao po glavi.
460. Naime, svjedok Kuko je izjavio da je slobode lišen 08.06.1992. godine, da je najprije bio u Sjevernom logoru gdje je prenoćio i onda je sutradan prebačen u Bileću. Svjedok je naveo da nisu odmah znali gdje su došli, ali da su ih pretresli, uzeli podatke, a onda im rekli da priđu uz zid, rašire noge što više, da su tu bili desetak minuta, da su ih ponovo pregledali, te da tu u hodniku nije niko nikoga fizički maltretirao. Svjedok nadalje opisuje da su ih vodili niz stepenice, na vrata metalna gdje je sjedio vojnik i upisivao podatke, da mu je neko prišao sa leđa i udario ga palicom, ali ne zna ko. Dalje opisuje da je sa desne strane hodnika ugledao rešetke, rekli su im da tu uđu, a kada su ušli vidjeli su da jedno 50-ak ljudi leži unutra potrbuške, pa je i svjedok tu legao. Nadalje, svjedok je detaljno opisao uslove boravka u logoru, a koji su u potpunoj saglasnosti sa opisima drugih svjedoka.
461. Kada je u pitanju događaj koji je predmet optužbe, svjedok je opisao da je jedne prilike krajem šestog mjeseca došao Boris Bošnjak i rekao da moraju sjediti s rukama pozadi i glavom ka dole dok on ne kažu da prestanu. Izjavio je da su to radili od doručka do ručka. Za ručak im Bošnjak nije došao i rekao da li je

dovoljno, pa su morali nastaviti da budu u tom položaju od čega su ih užasno boljela leđa. Svjedok je opisao da je bilo vruće, da mu je bilo loše, uhvatila ga nemoć i da se gubio, zbog čega se malo ispravio da udahne zrak. Nije znao da vrata nisu bila skroz zatvorena i to su vidjeli stražari, njih trojicu su izveli u hodnik i doveli do stepenice kod izlaza iz zgrade. Bošnjak je stao metar od njega i držao palicu u rukama. Pitao je svjedoka „*šta sam ja naredio?*“, a nakon što mu je svjedok rekao „*druže vodniče, nisam mogao da izdržim, loše mi je, digao sam glavu da se malo ispravim*“, nakon čega ga je Boris Bošnjak pitao kako se zove i odakle je, a kada je svjedok odgovorio da se zove Ekrem Kuko i da je iz Mostara, Bošnjak mu je rekao „*i ti si Alijin vojnik*“, te mu naredio da oriba hodnik i WC, te da sagne glavu i stavi ruke pozadi. Kada je svjedok sagneo glavu, Bošnjak ga je snažno palicom udario po glavi i rekao idi gore. Svjedok je osjetio jaku bol, uhvatio se za glavu i otišao na vrh stepenica, suze su mu lile. Kada je došao na vrh stepenica, nije znao od bolova je li pošao ili došao, uhvatila ga je panika. Uzeo je kantu i vratio se dole. Tu je stajao neki čovjek i pitao ga što plače, a svjedok mu je odgovorio da misli da je „gotovo“, da ga je Bošnjak udario po glavi i da misli da mu je udubio lobanju. U ovom dijelu Vijeće je izvršilo korekciju činjeničnog opisa pa je umjesto „*udario u potiljak glave*“ navelo „*udario po glavi*“, jer je na taj način svjedočio sam oštećeni.

462. Dalje, kroz svoje svjedočenje svjedok Ekrem Kuko je opisao kako mu je poznat pojam električna palica, te opisao događaj koji se desio u 8. mjesecu 1992. godine, a koji je također opisan u tački 3. optužnice. Svjedok je naveo da je jedan dan u osmom mjesecu došlo naređenje da stave deke na prozore, a obzirom da je bio ljetni period, počeo se širiti neizdrživ *smrad* iz kanti koje su u prostoriji služile da se vrši nužda. Svjedok nadalje opisuje kako je Bošnjak ušao u prostoriju, rekao im kako su se usmrdili i da se poskidaju, rekao je da dvojica dođu i da uzmu kante tzv. brentače i da ih polijevaju vodom. Dva čovjeka su se javila da to rade, a Bošnjak je za to vrijeme držao nešto u ruci i išao od jednog do drugog, nakon čega su ljudi zapomagali. Boris Bošnjak ih je tako pokvašene, dodirivao električnom palicom, išao je redom i došao do svjedoka. Svjedok navodi da se u momentu kada ga je dohvatio električnom palicom od bola savio, a da mu je Boris Bošnjak naredio da ustane. Nadalje, svjedok je opisao kako je Boris Bošnjak nastavio da ljude dodiruje električnom palicom, te kako je najviše nadrljao Osman Kovačević.
463. Vijeće je slijedom ovakvog iskaza svjedoka Kuke korigovalo činjenični opis i iz njega izostavilo dio opisa: „*pa je istom naredio da stavi u ruke vrh palice*“, kao i navod „*i da ponovo uzme vrh palice u ruke što je Ekrem Kuko morao uraditi, te je Boris Bošnjak ponovo pustio struju iz palice na tijelo Ekrema Kuko*“, jer sam oštećeni nije potvrdio izostavljene navode optužbe. Po ocjeni Vijeća navedene korekcije ne idu na štetu optuženom, nego naprotiv, umjesto dva dodira električnom palicom Vijeće je Borisa Bošnjaka osudilo za jedan, koji je svjedok i opisao. Vijeće smatra da se navedenom intervencijom ne zadire u suštinu

inkriminisane radnje optuženog Borisa Bošnjaka poduzetom prema oštećenom Ekremu Kuko, nego da je riječ o preciziranju načina na koji je optuženi Boris Bošnjak nečovječno postupao prema oštećenom, nanoseći mu fizičke i psihičke bolove.

464. Kada su u pitanju posljedice koje su kod svjedoka nastupile, Vijeće je utvrdilo da je svjedok Ekrem Kuko nesumnjivo trpio velike, kako fizičke, tako i psihičke bolove. Svjedok je u svom iskazu detaljno opisao udarac palicom u glavu, gdje je od bola koji je doživio mislio da mu je udubljena lobanja i da je za svjedoka „gotovo“, da je ponašanjem Borisa Bošnjaka koji je važio za strah i trepet u logoru, te koji im je naređivao da sate provode u neudobnom položaju sa glavom dole, a rukama na leđima od kojeg položaja im je dolazilo slabo, svjedok nesumnjivo pored velikog fizičkog bola trpio i veliki strah i psihičku bol. Iste posljedice kod svjedoka je izazvala i primjena električne palice, koju je Boris Bošnjak prislanjao na mokra tijela zatočenika, time ih dodatno izlažući velikoj i fizičkoj i duševnoj boli i strahu za vlastiti život.
465. Da je upravo Boris Bošnjak stražar koji poduzima protivpravne radnje proizlazi iz opisa koji svjedok daje za optuženog. Svjedok opisuje optuženog kao čovjeka njegove visine ili možda malo manji (iako se nije smjelo gledati), sportske konstitucije, uredne kose, smeđkaste boje, imao je uniformu, zategnutu, te da ne zna kojih je godina bio. Naglašava da u logoru nikoga nije znao, ali da je više puta imao priliku da čuje imena stražara, kada bi neko od njih prošao, onda bi ovi što su znali ko je govorili da je to Bošnjak. Navodi da su mu zatočenici koji su ranije tu dovedeni, rekli kad ide u WC da se čuva Mavraka i Bošnjaka, da su oni strah i trepet. Svjedok opisuje da je Bošnjaka prvi put vidio kad je išao u WC. Tokom unakrsnog ispitivanja branioca trećeoptuženog, svjedok je pojasnio da je jedne prilike pri kraju šestog mjeseca čuo Miloša da govori „Bošnjak“, a da je ovaj odgovorio „šta mi govoriš ime?“, iz čega je svjedok također mogao zaključiti o identitetu Bošnjaka. Kada je u pitanju ova identifikacija optuženih, Vijeće je prihvatilo da su oštećeni, odnosno logoraši boravkom duži period (uglavnom oko tri mjeseca) mogli upoznati identitet stražara. Kada se to dovede u vezu sa činjenicom da je za sve, osim za Miloša Mavraka, utvrđeno da su bili van razumne sumnje pripadnici VII Bataljona vojne policije, koja je vršila obezbjeđenje kasarne, kako vanjsko tako i unutrašnje, a optuženi konkretno vršili obezbjeđenje sabirnog centra ili zatočeničkog logora, nema sumnje da su svjedoci mogli na ispravan način prepoznati ko je prema njima poduzimao protivpravne radnje.
466. Vijeće je iskaz svjedoka Ekrema Kuko ocijenilo kao iskren, logičan, detaljan i vjerodostojan, zbog čega mu je u cjelosti poklonilo vjeru i na njemu zasnovalo osuđujuću presudu za tačku 3. izreke presude. Naime, iako je oštećeni Ekrem Kuko jedini svjedočio na okolnost zlostavljanja od strane Borisa Bošnjaka, njegov iskaz u ostalom dijelu je u potpunosti saglasan sa iskazima drugih

svjedoka. Naime, svjedok identično drugim svjedocima opisuje sve uslove i prilike koje su vladale u logoru, dok potvrdu navoda ovog svjedoka da je Boris Bošnjak koristio električnu palicu, Vijeće nalazi u iskazima brojnih drugih svjedoka, među kojima: Suada Salčina, Mušana Šarančića, Salke Stranjaka i Edvarda Marića. Svi ovi svjedoci upotrebu električne palice vezuju za optuženog Borisa Bošnjaka, dok je svjedok Mušan Šarančić također potvrdio da su zatvorenici kvašeni vodom, a potom dodirivani električnom palicom kako bi elektrošok bio jači. Jedini je svjedok Ibro Sablijić posvjedočio da je na njemu stražar po nadimku Grubi upotrijebio električnu palicu, dok su ostali svjedoci samo Borisa Bošnjaka viđali kako je koristi.

467. Kada se svi navedeni iskazi cijene u međusobnoj vezi, Vijeće nema dileme da je svjedok Ekrem Kuko u svom svjedočenju govorio istinu, iskaz svjedoka ničim nije doveden u sumnju, zbog čega mu je Vijeće u cijelosti poklonilo vjeru i na osnovu istog zaključilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, radnjama opisanim u ovoj tački, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 4. osuđujućeg dijela izreke presude

468. Tačkom 7. optužnice optuženom Borisu Bošnjaku na teret je stavljeno da je: *„Tačno neutvrđenih datuma, u drugoj polovici 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak u najmanje 10 dana za redom svako jutro i svaku večer iz prostorije u kojoj je boravio zatočeni civil Rezalija Lizde, istoga pozivao da izađe pa ga odmah pred izlaznim vratima u prostoriji, gumenom palicom, rukama i nogama udarao po glavi i po tijelu, i svaki put bi ga udario najmanje po 20 puta, te ga je jedne takve prilike i kundakom pištolja udario u predio lijeve sljepočnice i slomio mu kost na tom dijelu glave, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove“.*

469. Na okolnost inkriminacija iz ove tačke na prijedlog Tužilaštva saslušan je oštećeni Rezalija Lizde, te svjedoci Mirsad Kljako, Alija Šator, Ahmet Kelecija, Emir Kljako, Mirsad Bajgorić i Bajro Miljanović.

470. Svjedok Rezalija Lizde je pred sudom izjavio da je 5. maja 1992. godine kod svoje kuće u Domanovićima lišen slobode dok je radio u bašti, te da je odveden u Bileću u školu rezervnih oficira. Kako bi se odredilo tačno vrijeme kada optuženi Boris Bošnjak poduzima radnje opisane pod tačkom 4. osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je detaljno analiziralo iskaz oštećenog od momenta lišenja slobode pa njegovo dalje kretanje kroz prostorije u logoru, jer kako je i sam oštećeni naveo više puta je premještan, a sve kako bi se odredio period u

kojem je deset dana za redom Boris Bošnjak tukao Rezaliju Lizde. Tako svjedok Lizde navodi da je najprije bio smješten u jednu sobu sa Mostarcima, gdje je bilo i Gačana, a sjeća se da je među njima vidio Nađu Hasanbegović, izvjesnog Taslidžu, i da u toj prostoriji ostaje 10 dana. Nakon toga je prebačen u sobu sa Mostarcima gdje je boravio dva mjeseca. Svjedok dalje navodi da je nakon dolaska Gačana prebačen u drugu prostoriju, te da je tada prilikom odlaska u toalet dobijao udarce. Nedugo poslije toga, došao je Boris Bošnjak, koji je bio kako svjedok navodi „*upravnik zatvora*“, prozvao je svjedoka da dođe do vrata, a kada je svjedok došao Boris ga je udario palicom po glavi, rukama i nogama, kuda god stigne i tako svaku večer, deset dana za redom. Kao razlog ovakvog postupanja Borisa Bošnjaka, svjedok je naveo da je jedan Samardžić (Srbini koji je također bio zatvoren sa njima), Bošnjaku rekao da je „*Lizde rekao da je Bošnjak mutan tip*“, te da je zbog toga Bošnjak njega svaki dan tukao deset dana zaredom. Svjedok naglašava da bi ga svaki put udario deset puta i tako deset dana za redom. Svjedok Lizde potvrdio je da ga je jedne prilike Boris Bošnjak udario i kundakom pištolja u predio lijeve sljepočnice, kada mu je slomio kost na tom dijelu glave. Navodi da je usljed tih udaraca trpio užasne bolove, da mu je nakon udarca kundakom tekla krv, te da su mu pomoć ukazali ostali logoraši i to mu previjali. Također, svjedok je izjavio i da ga je Boris Bošnjak sakrio od posjete Crvenog krsta, kako ga ne bi vidjeli tako isprebijanog.

471. Da je oštećeni Rezalija Lizde, na opisani način višestruko maltretiran potvrdili su i brojni svjedoci. Tako je svjedok Mirsad Kljako pred sudom opisao da je vidio kako vodnik Boris Bošnjak tuče Rezaliju Lizde, da ga je udario „*tu, na očima*“ svjedoka, a i drugih logoraša, sve dok Lizde nije pao, da ga je udario najmanje 10 puta pendrekom po glavi, poslije čega je Lizde bio jako loše, krvario je, a niko mu nije ukazao lječarsku pomoć.
472. I svjedok Alija Šator, koji je poznao Rezaliju Lizde od prije rata, navodi da je čuo da je Lizde sa Borisom Bošnjakom imao neke nerazjašnjene račune, zbog čega je bio svakodnevno maltretiran. Svjedok navodi da su svi u prostoriji mogli vidjeti kako je maltretiran, da se to ponavljalo više puta, da je udaran svim i svačim, nogama, rukama, pendrekom.
473. Da je u Bileći najviše stradao Rezalija Lizde zv. „Resko“, potvrdio je i svjedok Ahmet Kelecija. On je pred sudom opisao kako je nakon odlaska Samardžića iz Ljubuškog, Srbina koji je bio u logoru, Bošnjak danima tukao Reska dok ovaj nije sav poplazio. Opisao je kako je Lizde bio sav krvav, a da je Boris ponovo ulazio i iznova ga udario po povrijeđenim dijelovima tijela. Svjedok Kelecija je potvrdio i da su Lizdu sakrili od Crvenog krsta, da ne bi vidjeli koliko je prebijen i izobličen, a da su ostalim logorašima zabranili da o njemu govore.
474. Svjedok Mirsad Bajgorić je izjavio da su se logoraši čudili kako je Resko Lizde uopšte živ, koliko ga je Bošnjak premlaćivao. On je u svom iskazu naveo da je

Bošnjak tražio od Lizde da mu nešto kaže, te da mu je obećao da će svaki dan dolaziti da ga tuče dok mu ne kaže. Tako je i bilo, dolazio je deset dana dok se Rezalija nije sav izobličio.

475. Slično su svjedočili i svjedoci Bajro Miljanović, Andrija Pavlović, Semir Salčin, Emir Kljako i Mušan Šarančić.

476. Kada su u pitanju posljedice koje su kod oštećenog nastupile, Vijeće je utvrdilo da je svakodnevno izvođenje oštećenog Rezalije Lizde i svakodnevno premlaćivanje od strane Borisa Bošnjaka, koje je trajalo deset dana uzastopno, kod oštećenog nesumnjivo izazivalo veliki strah, posebno zbog činjenice da je neosnovano optužen da je rekao da je „*Bošnjak mutan tip*“, zbog čega je i bivao premlaćivan deset dana zaredom. Pored velikog straha i duševnih bolova zbog takvog ponašanja optuženog Bošnjaka, Rezalija Lizde je trpio i strašne fizičke bolove, jer ga je Boris Bošnjak svakodnevno, u trajanju od deset dana udarao palicom, rukama i nogama, po glavi i tijelu, a jednom prilikom je udaren čak i kundakom od pištolja, kada su nastupile i teške tjelesne povrede u vidu preloma kosti na tom dijelu glave. Kada je riječ o posljedicama inkriminiranih radnji, Tužilaštvo je uložilo i medicinsku dokumentaciju oštećenog svjedoka,¹⁶⁹ o čemu je svoj nalaz i mišljenja dao vještak sudske medicine dr Hamza Žujo.¹⁷⁰ U svom nalazu, vještak je naveo da je cijeneći medicinsku dokumentaciju koju je imao na raspolaganju, zaključio da je oštećeni Rezalija Lizde zadobio prijelom lijeve očne duplje i lijeve lične kosti, koje je konstatovao kao teška tjelesna povreda, te također je utvrdio i postojanje nagnječenja rebara u predjelu grudnog koša, za koje je izveo zaključak da predstavljaju laku tjelesnu povredu. Kao mehanizam povređivanja za nastajanje prijeloma lijeve lične kosti i nagnječine u predjelu grudnog koša vještak je naveo da su iste nanesene zamahnutom, stisnutom pesnicom ili udarom noge od strane povrijedioca. Vijeće je poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka, isti je prihvatilo kao relevantan, vjerodostojan i ničim doveden u sumnju, a isti je potvrđen iskazom oštećenog, te kazivanjima svjedoka o stanju u kojem se Rezalije Lizde nalazio, opisujući da je bio sav krvav, prebijen i izobličen od udaraca, da je sav poplavio, te da su ga čak i sakrili prikom dolaska Crvenog krsta, kako ga ne bi vidjeli tako prebijenog i izobličenog.

477. Kada se analiziraju iskazi svjedoka, Vijeće nalazi da su u odlučnim činjenicama iskazi svjedoka podudarni, logični, te da je svaki svjedok iz svoje perspektive opisao šta je vidio. Logično je da je sa najviše detalja svjedočio sam oštećeni, dok su ostali logoraši ispričali koliko su vidjeli u uslovima kada im je bilo

¹⁶⁹ T-87 Nalaz i mišljenje dr. Mustafe Bešo Br:723/92 od 26.08.1992 godine na ime Rezalija Lizde; Nalaz i mišljenje ljekara dr. Nikica Šutalo od 26.06.199.2 godine na ime Lizde Rezalija.

¹⁷⁰ T-87 Nalaz i mišljenje stalni sudski vještak dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine od 30.09.2015. godine i naredba za vještačenje Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 07.09.2015. godine.

zabranjeno da gledaju i naređeno da glavu drže sagetu prema podu. Iskaz oštećenog potvrđen je i nalazom vještaka koji je svoj nalaz iznio potpuno podudarno sa iskazom oštećenog, te našao da su nastupile teške tjelesne povrede u vidu preloma lijeve očne duplje i lijeve lične kosti, koje je svjedok opisao kao prelom „*kosti lica na tom dijelu glave*“. Vještak je utvrdio da je oštećeni pretrpio i lake tjelesne povrede u vidu nagnječenja rebara u predjelu grudnog koša, što potvrđuje iskaz oštećenog da je udaran po svim dijelovima tijela. Po ocjeni Vijeća iskaz oštećenog je potvrđen i drugim svjedočenjima, a isti po mišljenju Vijeća ničim nije doveden u sumnju. Svi svjedoci su saglasno ustvrdili da je Rezaliju Lizde najviše maltretirao vodnik Boris Bošnjak, kojeg su smatrali glavnim među stražarima, a što je dodatno potvrđeno i iskazom svjedoka Radovana Škrbića, koji je opisao da je Boris Bošnjak bio u činu vodnika, te da je bio glavni za obezbjeđenje logora.

478. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da je oštećeni jasno identifikovao optuženog Borisa Bošnjaka, te je izjavio da je optuženi: „*imao uniformu, da je bio mlad, lijep, negdje njegove visine, dosta mlađi od njega, vitak, visok, te da ga je prepoznao na slici, iako jedva, jer je puno vremena prošlo.*“ Da se optuženi zove Boris Bošnjak, oštećeni Lizde je saznao „*od drugih zatvorenika koji su bili tu*“. Da je upravo Boris Bošnjak taj koji je tukao Rezaliju Lizde potvrdili su i svjedoci Mirsad Kljako, Alija Šator, Ahmet Kelecija, Mirsad Bajgorić, Bajro Miljanović i dr. Vijeće se iz naprijed analiziranih dokaza van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak osoba koja je tokom mjeseca jula 1992. godine, deset dana zaredom – svaki dan zlostavljala oštećenog Lizdu na način da ga je pred izlaznim vratima u prostoriji gumenom palicom, rukama i nogama udarao po glavi i tijelu najmanje po deset puta, te da mu je jedne prilike kundakom pištolja slomio kost u predjelu lijeve slijepoočnice. Naime, činjenica da svjedok u vrijeme kada ga izvodi optuženi istog ne poznaje lično, ne znači da je kod ovog svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja mu je prouzrokovala zabranjenu posljedicu. Na osnovu kazivanja ovog svjedoka, kao i na osnovu činjenice da se radnja optuženog Borisa Bošnjaka ponavljala svakodnevno u trajanju od deset dana, a da je u logoru bio zatočen više od tri mjeseca, Vijeće nesumnjivo zaključuje da to nisu bile i jedine prilike kada je svjedok viđao optuženog Bošnjaka i kada je mogao da poveže lik osobe sa imenom Boris Bošnjak, kako su mu drugi zatočenici koji su ga poznavali rekli da se zove. Pored toga, svjedok je naveo da je optuženi Boris Bošnjak u to vrijeme bio mršav, visok i vitak momak, dosta mlađi od njega, što je također tačno, obzirom da je optuženi u inkriminsano vrijeme imao 19 godina, a prema izjavama svih svjedoka bio je visok i vitak.
479. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, radnjama opisanim u ovoj tački, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin

protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

480. Konačno, Vijeće je i činjenično uredilo ovu tačku osuđujućeg dijela izreke presude, tako što je činjenični opis prilagodilo kazivanju oštećenog svjedoka. Prije svega, Vijeće je korigovalo vrijeme kada je Boris Bošnjak poduzimao radnje udaranja deset dana za redom na način da je umjesto „u drugoj polovici 07. mjeseca 1992. godine“ Vijeće navelo „tokom 07. mjeseca 1992. godine“, te je navod optužnice „svako jutro i svaku večer“ korigovalo na način da se sada navodi „svaki dan“, a kako je to u svom svjedočenju izjavio i svjedok Lizde. Dalje, u optužnici se navodi „i svaki put bi ga udario najmanje po 20 puta“ što je Vijeće korigovalo na način da je navelo „i svaki put bi ga udario najmanje 10 puta“ jer je svjedok Rezalija Lizde u svom iskazu naveo da ga je svaki put udarao najmanje deset puta.
481. Po ocjeni Vijeća navedene korekcije nisu na štetu optuženog, nego naprotiv, u značajnoj mjeri je ovim korekcijama smanjena kriminalna količina, jer je umjesto svako jutro i večer Vijeće navelo svaki dan, dakle jednom, ne dva puta dnevno kako se to u optužnici navodi, a smanjen je i broj udaraca tako da su načinjene korekcije povoljnije po samog optuženog. Kada je u pitanju korekcija koju je Vijeće načinilo po pitanju vremena izvršenja, ona također po ocjeni Vijeća nije na štetu optuženog, a kako je Vijeće ranije navelo, događaj se kreće u okvirima postavljenim u preambuli optužnice i niti jedna korekcija ne ide van tog postavljenog okvira. Vijeće je u konkretnom slučaju imalo u vidu da se svjedok Lizde nije izjasnio da se događaj desio u drugoj polovini 7. mjeseca, nego nešto poslije dolaska Gačana. Iz brojnih svjedočenja lica koja su dovedena iz Gacka,¹⁷¹ u velikoj grupi, Vijeću je poznato da su Gačani dovedeni krajem šestog, početkom sedmog mjeseca 1992. godine, što onda jasno ukazuje da je optuženi prema Rezaliji Lizde poduzimao protivpravne radnje deset dana zaredom tokom mjeseca jula 1992. godine.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 5. osuđujućeg dijela izreke presude

482. Tačkom 8. optužnice, optuženom Borisu Bošnjaku stavljeno je na teret da je: „U vremenskom intervalu od 04. juna do 18. avgusta 1992. godine, Boris Bošnjak svakodnevno ulazio u prostoriju u kojoj su boravili zatočeni civili, neselektivno ih udarao, pa je u navedenom periodu najmanje 15 puta palicom, stisnutim pesnicama i nogama na kojima su bile vojničke čizme udarao i zatočenog

¹⁷¹ Vidjeti iskaze svjedoka Avdije Bašića, Azima Bašića, Nuhana Šakovića, Refika Džubura, Rasima Talovića i dr.

civila, svjedoka pod pseudonimom „A1“, posljedicom čega je ovaj trpio veliku duševnu i fizičku bol“.

483. Na okolnost ovih inkriminacija na prijedlog Tužilaštva saslušan je oštećeni svjedok „A1“, kao i svjedoci: Idriz Merzić, Salko Stranjak, Ekrem Kuko, Mustafa Omanić, Ibro Trnovac, Ramiz Hajdarević i Rasim Jašarević.
484. Vijeće je na temelju saglasnih iskaza brojnih svjedoka, prije svega svjedoka „A1“ utvrdilo da je Boris Bošnjak u periodu od 04. juna pa do 18. avgusta 1992. godine ulazio u prostorije u kojima su se nalazili zatočnici, među kojima i svjedok „A1“.
485. Tako je svjedok „A1“, pred sudom opisao da je slobode lišen dana 02.06.1992. godine u svom stanu u Mostaru. Prvo je odveden u Sjeverni logor, gdje je proveo dva dana, odakle je prebačen za Bileću. Dakle, oštećeni „A1“ je u logor u Bileću došao 04. juna 1992. godine, a kako se to u ovoj tački optužnice i navodi, i boravio sve do velike razmjene, koja se prema ranijim utvrđenjima Vijeća dogodila dana 18.08.1992. godine (iako sam svjedok navodi da je to bilo 15.08.1992. godine).
486. Dalje je svjedok „A1“ potvrdio da je tučen svakodnevno, ako ne svaki onda svaki drugi dan, a tukli su ga stražari Bošnjak i Mavrak, koji se prema kazivanju oštećenog zvao Milan ili Milenko.
487. Kada je u pitanju identitet stražara koji udara svjedoka „A1“, Vijeće je svoj zaključak zasnovalo prije svega na iskazu svjedoka „A1“, ali i ostalih svjedoka koji su mogli vidjeti da upravo optuženi Boris Bošnjak udara oštećenog. Svjedok „A1“ je opisao Bošnjaka kao osobu mlađe životne dobi, visine 175-176 cm, srednje težine, svijetlije, rjeđe kose. Još navodi da je imao uniformu i bijeli opasač, te da su ga u logoru oslovljavali kao vodnik Bošnjak. Kao što je Vijeće već obrazložilo brojni su svjedoci potvrdili da je optuženi Boris Bošnjak imao čin vodnika,¹⁷² kao i brojni logoraši¹⁷³ koji su pred sudom izjavili da su ga upravo tako u logoru i oslovljavali.
488. Svjedok „A1“ je naveo da je promjenio više prostorija za vrijeme svog boravka, te da je u svakoj bio skoro svakodnevno maltretiran i on, ali i ostali zatvorenici sve do razmjene koja je bila kako navodi 15.08.1992.godine u Stocu. Svjedok je u svom iskazu opisao i kako je u logoru primjenjivana i električna palica, kako na njemu, tako i na drugim zatočenicima, te da je to upravo najviše radio vodnik Bošnjak.

¹⁷² Svjedok Radovan Škrbić.

¹⁷³ Rasim Talović, A1, Mirsad Kljako, Mušan Šarančić, Muhamed Taslidža, Nurko Marić, Darko Drmać (pred kojim se optuženi i predstavio kao vodnik Boris Bošnjak) i dr.

489. Navode svjedoka „A1“ potvrdio je i svjedok Idriz Merzić koji je naveo da su svjedoka sa pseudonimom „A1“ strašno tukli i maltretirali, optužujući ga da je imao radio stanicu. Svjedok navodi da su ga toliko tukli da je uopšte čudo da je ostao živ.
490. Svjedok Salko Stranjak također je potvrdio da od ranije poznaje „A1“, da mu poznaje i oca, da je u logoru u Bileći strašno tučen i maltretiran, a posebno dok su bili u streljani. Navodi da ga je Bošnjak tukao na mrtvo ime svaki dan, nekoliko dana palicom.
491. Slično o maltretiranju „A1“ svjedočio je i svjedok Ekrem Kuko, koji navodi da svjedok „A1“ uslijed premlaćivanja nije mogao ni u toalet da ide.
492. Svjedok Mustafa Omanić je izjavio da je osoba koja se predstavila kao Boris Bošnjak došla u prosotoriju u kojoj je boravio „A1“ i prozvao ga. Osoba pod pseudonimom „A1“ je izašla, a Boris ga je počeo tući navodeći da je to zbog radio stanice koju je imao i kojom je navodno „*Ustašama dojavljivao kretanje po Mostaru*“. Svjedok je dalje opisao da je Boris imao u ruci palicu, ali da oni nisu smjeli puno gledati kako ga tuče, zbog straha da bi i oni mogli biti prebijeni ako Boris primjeti da gledaju. Svjedok navodi da je to bilo svakodnevno, da bi trajalo po pola sata, te da se na kraju oštećeni „A1“ sav izobličio.
493. Također svjedok Ibro Trnovac svjedoči o svakodnevnom premlaćivanju svjedoka „A1“. On je pred sudom opisao kako je u prostoriju u kojoj je boravio, svjedok „A1“ donešen u deki jer nije mogao hodati, da je bio sav otečen, krvav, bez zuba i izobličen do neprepoznatljivosti. Svjedoci Ramiz Hajdarević i Rasim Jašarević također su potvrdili da su mogli vidjeti svakodnevno premlaćivanje „A1“.
494. Vijeće je slijedom saglasnih iskaza pomenutih svjedoka utvrdilo da je svjedok „A1“ više puta teško premlaćen od strane optuženog Borisa Bošnjaka. Iz iskaza samog svjedoka, a i drugih svjedoka nesumnjivo je da je oštećeni uslijed ovih radnji optuženog trpio jaku fizičku i psihičku bol. Svi saslušani svjedoci potvrdili su da je oštećeni premlaćivan do izobličenosti, da se u nekim momentima nije mogao ni kretati, nego da su ga nosili u deci. Njihovi iskazi su podudarni, a svjedoci u kazivanju doslijedni i konzistentni sa ranije datim izjavama. Svjedoci kojima Vijeće u cijelosti poklanja vjeru dali su sasvim logične odgovore kako tokom direktnog, tako i tokom unakrsnog ispitivanja odbrane. Ni kod jednog od pomenutih svjedoka Vijeće nije našlo razlog da lažno optužuju optuženog za nešto što nije učinio. Sa naročitom pažnjom je cijenjen kredibilitet i vjerodostojnost kazivanja samog svjedoka „A1“. Po ocjeni ovog vijeća, iskaz svjedoka je jasan, iskren i bez značajnijih odstupanja od ranijih izjava po pitanju odlučnih činjenica. Braniteljica optuženog je prezentovala svjedoku tokom unakrsnog ispitivanja dvije ranije izjave, date tokom israge, ali niti iz jedne

izjave nije utvrđena bilo kakva kontradiktornost u svjedočenju, koja bi dovela u sumnju tačnost kazivanja ovog svjedoka po pitanju odlučnih činjenica za ovu tačku optužnice. Cijeneći da je iskaz svjedoka oštećenog „A1“ vjerodostojan, te da je u pogledu onoga što mu se dešavalo potkrijepljen svjedočenjem drugih svjedoka, Vijeće je istom u cjelosti poklonilo vjeru, te utvrdilo van razumne sumnje da je optuženi Boris Bošnjak u vremenskom periodu od 04.06. do 18.08.1992. godine, više puta palicom i na druge načine udarao zatočenog svjedoka „A1“, posljedicom čega je oštećeni trpio veliku duševnu i fizičku bol, čime je postupajući sa direktnim umišljajem, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

495. U konačnici, Vijeće je i činjenično uredilo ovu tačku osuđujućeg dijela izreke presude, tako što je činjenični opis prilagodilo kazivanju oštećenog svjedoka. Imajući u vidu da svjedok nije potvrdio da ga je optuženi Boris Bošnjak svaki dan tukao, Vijeće je ovaj navod optužnice korigovalo na način da je navelo da je *„Boris Bošnjak ulazio u prostoriju u kojoj su boravili zatočeni civili, gdje je više puta palicom i na druge načine udarao i zatočenog civila – svjedoka pod pseudonimom „A1“.* Na taj način Vijeće je uskladilo činjenični opis sa izvedenim dokazima, pri tom na način koji je povoljniji po optuženog, jer je riječ o manjoj kriminalnoj količini u odnosu na onu koja mu se optužnicom stavljala na teret, a i dalje se kreće unutar istog inkriminisanog događaja.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 6. osuđujućeg dijela izreke presude

496. Tačkom 9. optužnice optuženi Boris Bošnjak i Miloš Mavrak optuženi su da su: *„Dana 16.06.1992. godine, kada je u grupi od oko 15 zatočenika u logor dovezen zatočeni civil Asim Lulić, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak sa još dvojicom N.N. vojnika su ih po izlasku iz kamiona uveli u jednu prostoriju u zgradi u kojoj su boravili zatočenici, te im naredili da dignu ruke visoko iznad glave i stanu licem okrenuti prema zidu, pa je Miloš Mavrak iz futrole izvadio pištolj i drškom istoga udarao zatočenike, pa je tako i Asima Lulića u dva navrata udario drškom pištolja u predio sa leđa, a Boris Bošnjak je iste udarao palicom po glavi i tijelu, te je više puta i zatočenika Asima Lulića palicom udario u predio vrata i leđa, posljedicom čega je ovaj trpio jake fizičke i duševne bolove“.*
497. Kao što je ranije već navedeno, Miloš Mavrak je u cjelosti oslobođen optužbe, te je izostavljen i iz činjeničnog opisa ove tačke, a što će biti detaljno elaborirano u dijelu presude koji se odnosi na optuženog Mavraka.
498. Pred sudskim vijećem na okolnost ove inkriminacije iskaz je dao oštećeni Asim Lulić, te svjedoci Robert Jurković i Darko Drmać.

499. Oštećeni Asim Lulić svjedočio je na glavnom pretresu i izjavio da je živio u Vranjevićima do 15.06.1992. godine, kada je došlo do napada srpske vojske. Neke mještane su ubili, a njega i još 15 momaka lišili slobode, povezali, odvezli u Nevesinje, a potom i u Bileću. Dakle, iz iskaza svjedoka oštećenog Asima Lulića nesporno proizilazi da je isti zajedno sa još 15 zatočenika dana 16.06.1992. godine doveden u logor u Bileću.
500. Svjedok Lulić je dalje u svom iskazu naveo da ih je odmah po dolasku u Bileću i po silasku sa kamiona, dočekaao Boris Bošnjak sa još tri NN vojnika (ovdje je Vijeće također izostavilo Miloša Mavraka iz činjeničnog opisa, i radnje koje se njemu stavljaju na teret pripisalo „*NN vojniku*“), da su ih uveli u jednu prostoriju u zgradi, postrojili ih uz jedan zid i naredili im da dignu ruke visoko iznad glave, licem okrenuti prema zidu. Svjedok navodi da su ih odmah počeli tući palicama i drškama pištolja. Prilikom udaranja pištoljem, dogodilo se da je pištolj opalio, te da je ranjen jedan od Jurkovića, ali svjedok nije bio siguran da li je Albert ili Robert. Nadalje, svjedok opisuje kako su ga udarali Mavrak i Bošnjak, kojeg opisuje kao plavog, u vojničkoj uniformi sa bijelim opasačem, da je imao čin vodnika, te da je bio mlađi od svjedoka. Svjedok je također opisao kako ga je Boris Bošnjak udario palicom u predio leđa.
501. Da se događaj desio na način kako ga je opisao svjedok Lulić, potvrdio je i saslušani svjedok Robert Jurković. On je također naveo da je odmah po dolasku u Bileću nastalo premlaćivanje, pendrecima, nogama i čime su stigli. Premlaćivanje je prema kazivanju svjedoka Jurkovića trajalo oko pola sata, a tom prilikom je ranjen i njegov brat Albert Jurković, kojeg su nakon toga iznijeli, a isti je posljedicom tog ranjavanja i dan danas u kolicima. U trenutku premlaćivanja, svjedok nije znao imena tih koji su premlaćivali, ali je kasnije od ostalih zatvorenika saznao da je to bio Boris Bošnjak.
502. Iskaz ova dva svjedoka, dodatno je potvrđen i svjedočenjem Darka Drmaća, koji je potvrdio da je, dok je čistio hodnik u trenutku kada je dovedena grupa zatvorenika, čuo pucanj, a kasnije i saznao da je ranjen Jurković. Istog su stavili na kolica i odvezli, a njemu i ostalim prisutnim je bilo zabranjeno da o tom ranjavanju išta govore.
503. Kada su u pitanju posljedice koje su kod svjedoka nastupile, Vijeće je utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak i drugi NN vojnici kod oštećenog prouzrokovali kako veliki strah, posebno zbog činjenice da su ga odmah po dolasku uveli u prostoriju zgrade u kojoj su premlaćeni, te da je tom prilikom pucanjem iz pištolja ranjen Albert Jurković, koji je posljedicom tog ranjavanja ostao nepokretan, tako i velike fizičke bolove koje je svjedok nesumnjivo trpio izložen premlaćivanju od strane više lica drškom pištolja i palicama, a u kojem premlaćivanju je učestvovao optuženi Boris Bošnjak.

504. Vijeće je pažljivo analiziralo da li je oštećeni mogao prepoznati optuženog Borisa Bošnjaka, kao osobu koja učestvuje u premlaćivanju njega i drugih tek dovedenih zatočenika, budući da ga nije poznao od ranije. Međutim, po ocjeni Vijeća to je na sasvim razuman i logičan način svjedok pojasnio u unakrsnom ispitivanju. Naime, upitan od strane odbrane Borisa Bošnjaka kako zna da ga te kritične prilike udara baš optuženi Boris Bošnjak, svjedok je pojasnio da je tada vidio lik, a nakon dan ili dva dana boravka u logoru, saznao je i da se zove Boris Bošnjak. Odbrana je prezentovala svjedoku i njegove ranije izjave, te istakla da svjedok u svojoj prvoj izjavi iz 1997. godine nije znao ime već samo prezime Bošnjak. Za Vijeće nije sporno, ukoliko se svjedok nije mogao sjetiti imena, budući da je prema svim raspoloživim dokazima u logoru u Bileći na obezbjeđenju radio samo jedan vojni policajac sa prezimenom Bošnjak, i to upravo optuženi Boris Bošnjak.
505. Vijeće je sasvim pouzdano zaključilo da je oštećeni pravilno prepoznao optuženog Bošnjaka kao osobu koja učestvuje u njegovom premlaćivanju i premlaćivanju drugih tek dovedenih zatočenika, te imajući u vidu da je boravio u logoru duži vremenski period, te da je više puta imao priliku viđati optuženog, koji je cijelo vrijeme boravka zatočenika radio kao stražar, a što ni sama odbrana nije sporila, nesumnjivo je mogao da poveže lik osobe sa imenom Boris Bošnjak, kako su mu drugi zatočenici koji su ga poznavali rekli da se zove.
506. Slijedom navedenog, Vijeće je na osnovu navedenih dokaza, van razumne sumnje, utvrdilo da je optuženi Boris Bošnjak postupajući kao saizvršilac sa direktnim umišljajem, zajedno sa još trojicom NN vojnika počinio krivično djelo nečovječnog postupanja nad oštećenim Asimom Lulićem, na način da je učestvovao u njegovom fizičkom premlaćivanju odmah po dolasku u logor dana 16.06.1992. godine, tako što su ih po izlasku iz kamiona uveli u prostoriju u zgradi, postrojili ih uz zid i naredili im da dignu ruke iznad glave, gdje je jedan NN vojnik drškom pištolja udario zatočenike, pa tako i Asima Lulića u dva navrata udario u leđa, a Boris Bošnjak oštećenog svjedoka udario palicom u predio leđa, uslijed kojih radnji optuženog je oštećeni neusumnjivo trpio jake fizičke i duševne bolove, zbog čega je i oglašen krivim.
507. Vijeće je i u ovom dijelu vršilo korekcije, odnosno preciziranje činjeničnog opisa i usklađivanje sa iskazom svjedoka, pa je osim izostavljanja imena Miloša Mavraka i navođenja umjesto toga „*NN vojnik*“, izmjenilo i navod „*iz futrole izvadio pištolj i drškom istog udario zatočenike*“, na način da je navelo „*gdje je NN vojnik drškom pištolja udario zatočenike*“, imajući u vidu da je na taj način činjenični opis preciziran i lišen suvišnih detalja koji ne čine bitne elemente djela, a koji nisu potvrđeni iskazom svjedoka.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 7. osuđujućeg dijela izreke presude

508. Tačkom 12. optužnice optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku na teret stavljeno je da su: *„Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Miško Škobić je ušao Miloš Mavrak i Škobića najmanje pet puta gumenom palicom udario u potiljak glave, a tačno neutvrđenog datuma početkom 07. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak je ušao u istu prostoriju, te počeo prozivati zatočeničke za razmjenu koji su po prozivanju trebali izaći iz prostorije na hodnik, pa kada je prozvaio Škobića pa kada je prema izlazu pošao Miško Škobić, ispred vrata ga je zaustavio Boris Bošnjak pitajući ga: „Gdje si ti krenuo, ti ne trebaš zarazmjenu“, te ga odmah potom nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario u predio struka iznad desnog bubrega, posljedicom čega je isti pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove.“*
509. Vijeće je za prvi dio ove inkriminacije oslobodilo optuženog Miloša Mavraka, pa je u skladu sa tim iz osuđujućeg dijela izreke presude izostavilo sljedeći dio: *„Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Miško Škobić je ušao Miloš Mavrak i Škobića najmanje pet puta gumenom palicom udario u potiljak glave“.*
510. U odnosu na inkriminaciju koja se na teret stavlja optuženom Borisu Bošnjaku, Vijeće je analiziralo iskaz oštećenog Miška Škobića.
511. Naime, svjedok Miško Škobić je na glavnom pretresu izjavio da je u Mostaru živio sve do 15.05.1992. godine, kada biva lišen slobode od strane srpskih rezervista i odveden u svlačionicu stadiona fudbalskog kluba u Vrapčićima, gdje ostaje 15 dana, nakog čega je prebačen u Bileću. Svjedok je u svom iskazu opisao uslove boravka u logoru i naveo da je u Bileći vidio fizička zlostavljanja mnogo ljudi među kojima su najviše tukli Milu Azinovića. Naveo je da je njega tukao stražar po imenu Miloš i jedne prilike Boris Bošnjak. Navodi da ga je Bošnjak udario kada je bila razmjena, početkom sedmog mjeseca. Svjedok opisuje da se kritične prilike u prostoriji u kojoj se nalazio sa ostalim zatočenicima pojavio Boris Bošnjak sa spiskom lica koja idu na razmjenu. Bošnjak je u jednom trenutku prozvaio „Škobić“, a svjedok je misleći da njega proziva i nadajući se da ide na razmjenu, prišao vratima kada ga je na izlazu zaustavio Boris Bošnjak, govoreći mu „Nisi ti“, te ga je odmah potom udario nogom u stomak. Svjedok je opisao da je udarac bio toliko snažan da se svjedoku „zanesvjestalo“. Tek kasnije je svjedok shvatio da je to bila razmjena za starija lica do 1942. godišta, a svjedok je bio 1943. godišta i nije potpadao pod dob koja ide na razmjenu. Svjedok je na upit predsjednice Vijeća pojasnio

da je njih bilo četvorica Škobića u logoru i da je zato došlo do zabune kada se svjedok ponadao da ide on, pa je krenuo prema optuženom Borisu Bošnjaku, koji ga je te prilike na vratima udario čizmom u stomak zbog čega je izgubio svijest.

512. Vijeće u iskazu svjedoka Miška Škobića nalazi potvrdu navoda iz tačke 12. optužnice u dijelu koji se odnosi na radnje optuženog Borisa Bošnjaka. Naime, iako nije provedeno više dokaza na okolnost ove radnje optuženog Borisa Bošnjaka, Vijeće nema niti jedan razlog da ne pokloni vjeru iskazu oštećenog. Kada se cijeni iskaz oštećenog Miška Škobića u cjelini, on je identičan svjedočenjima svih drugih logoraša, po pitanju činjenica vezanih za logor u Bileći. Međutim, iako niko od saslušanih svjedoka nije potvrdio da je vidio kako Boris Bošnjak udara oštećenog Škobića, određene činjenice koje je svjedok Miško Škobić iznio u svom svjedočenju imaju potvrdu u drugim svjedočenjima. Boravak oštećenog Miška Škobića u logoru u Bileći potvrdio je svjedok Ante Škobić, koji je nabrajajući ko je sve sa njim bio u logoru naveo da je u logoru u Bileći bio zatočen i Miško Škobić. Svjedoci Ante Škobić i Kemal Bijedić svjedočili su o razmjeni 04.07.1992. godine, što se poklapa sa kazivanjem svjedoka Miška Škobića o razmjeni sa početka sedmog mjeseca, kada se ponadao da njega optuženi proziva da krene i kada se desio inkriminirani događaj. Također, svjedok Kemal Bijedić je izjavio da je razmijenjen u prvoj grupi zbog svojih godina, a što također potvrđuje tačnost svjedočenja Miška Škobića, koji je izjavio da su puštali starije ljude, do 1942. godišta.
513. U pogledu posljedica, Vijeće nalazi da je svjedok Miško Škobić ponašanjem optuženog Borisa Bošnjaka, nesumnjivo trpio velike kako fizičke, tako i duševne bolove. Naime, svjedok je prilikom prozivanja za razmjenu, krenuo prema vratima nadajući se da će biti razmijenjen, a onda je na najgrublji način zaustavljen od strane Bošnjaka, koji ga je bez ikakvog razloga snažno udario nogom u predijelu stomaka, što je nesumnjivo kod ovog svjedoka izazvalo kako velike fizičke bolove koji su doveli, prema izjavi oštećenog, do gubitka svijesti, tako i nesumnjivo velike psihičke bolove i strah za vlastiti život.
514. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da je oštećeni jasno identifikovao optuženog Borisa Bošnjaka, te je izjavio da je optuženi: „*bio visok, mlađe životne dobi, plave kose srednje dužine*“. Na upit braniteljice optuženog Borisa Bošnjaka, svjedok je izjavio da nije od ranije poznao Borisa Bošnjaka, ali da ga je upoznao tu u logoru, te da su mu drugi logoraši govorili da je to Bošnjak, upravnik zatvora, a da su ga najviše poznavali logoraši koji su išli po hranu. Vijeće se na osnovu kazivanja oštećenog uvjerilo da je upravo optuženi Bošnjak ta osoba koja je kritične prilike udarila nogom oštećenog u predijelu stomaka. Naime, činjenica da je svjedok duže vrijeme proveo u logoru, te da je više puta viđao optuženog Bošnjaka, da su mu drugi zatočenici govorili da je to Boris Bošnjak, a posebno oni koji u išli po hranu i koji su imali više direktnog

kontakta sa istim, Vijeće nesumnjivo navodi na zaključak da je oštećeni pravilno kao počinioca inkriminisane radnje identifikovao Borisa Bošnjaka.

515. Imajući u vidu sve naprijed navedeno, Vijeće je analizirajući iskaz Miška Škobića kako pojedinačno, tako i u vezi sa iskazima drugih svjedoka, našlo da je iskaz svjedoka dat na iskren, precizan i jasan način, a kako isti ničim nije doveden u sumnju, Vijeće je iskaz oštećenog Miška Škobića ocijenilo vjerodostojnim i u cijelosti ga prihvatilo.
516. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, početkom sedmog mjeseca 1992. godine, prilikom prozivanja zatočenika za razmjenu, kada je prema izlazu krenuo Miško Škobić, istog zaustavio govoreći mu: „*Nisi ti*“, nakon čega ga je nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario u stomak, posljedicom čega je oštećeni pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove. Optuženi je svojim radnjama opisanim u tački 7. izreke presude ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, za koje ga je Vijeće oglasilo krivim.
517. Vijeće je u konačnici i činjenično uredilo ovu tačku osuđujućeg dijela izreke presude, tako što je činjenični opis prilagodilo kazivanju oštećenog svjedoka. Tako je, imajući u vidu izostavljanje oslobađajućeg dijela ove tačke, u osuđujućem dijelu umjesto „*ušao u istu prostoriju*“ navelo „*ušao u prostoriju u kojoj se sa ostalim zatočenicima nalazio zatočeni Miško Škobić*“, a koji navod je stajao na početku činjeničnog opisa, pa se u tom smislu ne radi ni o kakvom dodavanju novih činjenica, nego samo prepisivanju vremenskog okvira koji je sada naveden u oslobađajućem dijelu za Miloša Mavraka, a isti vremenski okvir se nalazi i u ovom osuđujućem dijelu izreke presude za optuženog Borisa Bošnjaka. Dalje je Vijeće umjesto „*zaustavio Boris Bošnjak pitajući ga: Gdje si ti krenuo, ti ne trebaš za razmjenu*“ navelo „*zaustavio Boris Bošnjak govoreći mu „Nisi ti” i umjesto „udario u predio struka iznad desnog bubrega*“, Vijeće je navelo „*udario u stomak*“. Na ovaj način Vijeće je uskladilo činjenični opis sa iskazom svjedoka, ne dirajući u objektivni i subjektivni identitet optužbe i presude, a pri tom načinjene korekcije ni na koji način ne dovode optuženog u nepovoljniji položaj. Riječ je intervenciji u dijelu koji se odnosi na ostale okolnosti djela, dakle ne na njegove bitne elemente, pri čemu se ni na koji način ne mijenja suština inkriminacije koja je postavljena u optužnici.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 8. osuđujućeg dijela izreke presude

518. Tačkom 13. optužnice, optuženom Borisu Bošnjaku stavljeno je na teret da je: „*Tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, Boris*

Bošnjak u trenutku kada je grupa zatočenika u kojoj je bio zatočeni civil Ante Škobić u koloni jedan iza drugoga išla prema prostoriji u kojoj su se trebali okupati, nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario Antu Škobića u predio ispod rebara sa lijeve bočne strane, posljedicom čega je ovaj od jakog bola koji je trpio pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove.“

519. Na okolnost ove inkriminacije, Vijeće je na prijedlog Tužilaštva saslušalo oštećenog Antu Škobića.
520. Svjedok Ante Škobić naveo je da je u Mostaru lišen slobode dana 18.05.1992. godine, te da je narednih 10-15 dana bio na stadionu fudbalskog kluba u Vrapčićima, odakle ga prebacuju za Bileću. Prebačen je vozilom pincgauerom sa još 40-ak ljudi. Svjedok je saglasno iskazima drugih svjedoka opisao teške i nehumane uslove koji su vladali u logoru u Bileći, manjak hrane i vode za piće, premlaćivanja ljudi, naročito prilikom odlaska u toalet, te druge stvari o kojima su se ostali svjedoci na identičan način izjašnjavali.
521. Na upit tužioca da li su se tokom boravka u logoru mogli kupati, svjedok Ante Škobić je naveo da je imao priliku okupati se i da je tada „*zaplatio od Borisa Bošnjaka*“. Upitan od strane člana sudskog vijeća da pojasni kako je to nastradao, navodi da kada su ga povelili na kupanje Boris Bošnjak ga je udario nogom, odnosno vojničkom čizmom u stomak, tačno ispod rebara sa lijeve strane. Nakon tog udarca pao je na pod, a ni sedam dana nakon toga nije mogao normalno da diše i kreće se, te navodi da mu je tanko crijevo bilo slijepljeno, zbog čega nije mogao da jede i mnogo je mršao. Dalje navodi da je prije četiri godine morao na operaciju tankog crijeva, vjerovatno posljedicom tog udarca koji je zadobio u logoru.
522. Osim svjedoka oštećenog Škobića, i svjedoci Esad Šarančić, svjedok „A1“, Idriz Merzić, Azim Bašić, Robert Jurković i Željko Knežević su govorili o kupanju u logoru. Potvrdili su da je kupanje bila rijetkost, u 15 – 20 dana, da je i prilikom odlaska na kupanje bilo maltretiranja, udaranja od strane stražara, te da su ih kupali ili vreloom¹⁷⁴ ili ledenom¹⁷⁵ vodom ili pak prskali šmrkom. Svjedok Dževad Čustović je tako opisao, kada su ih kupali šmrkom „*logoraši bi mahom padali, a neki bi se jedva održali na nogama.*“
523. Iskazom svjedoka oštećenog, po ocjeni Vijeća, u cjelosti su potvrđeni svi navodi optužbe. Istina, svjedok se nije precizno izjasnio kada se tačno dogodilo kupanje na kojem je zadobio udarac, ali kada se analizira njegov iskaz i iskaz drugih svjedoka koji su govorili da je kupanje bilo jednom u 15-20 dana, Vijeće zaključuje da se događaj koji je predmet ove optužbe dogodio u drugoj polovici

¹⁷⁴ Svjedok „A1“.

¹⁷⁵ Svjedoci Esad Šarančić, Idriz Merzić.

šestog mjeseca 1992. godine. Svjedok Ante Škobić je prema vlastitom kazivanju lišen slobode 18.05.1992. godine, a u Bileću je prebačen nakon 10-15 dana. Razmjenjen je 04.07.1992. godine, a imajući u vidu da su kupanja bila u 15-20 dana, Vijeće nedvojbeno zaključuje da se inkriminirani događaj i desio u drugoj polovici juna, kako optužba i tvrdi.

524. Dalje, Vijeće nema sumnju u istinitost kazivanja ovog svjedoka ni po pitanju ostalih činjenica. Po ocjeni Vijeća iskaz svjedoka je iskren, uvjerljiv i nije doveden u pitanje niti unakrsnim ispitivanjem, niti dokazima odbrane. Svjedok je o svim pitanjima vezanim za logor svjedočio saglasno drugim svjedocima.
525. Kada je u pitanju identitet stražara koji ga udara, svjedok je naveo da ga nije od ranije poznao, ali da ga je upoznao u logoru. Prema iskazu svjedoka, tog stražara su svi u logoru zvali „Bošnjak“, a on mu tada nije znao ime već samo prezime. Tek nakon izlaska iz logora i u toku ovog postupka svjedok saznaje da se stražar zove Boris. Kako iz provedenih dokaza, nije utvrđeno da se i jedan drugi stražar u logoru prezivao Bošnjak, za Vijeće se identifikacija optuženog od strane svjedoka ne dovodi u pitanje činjenicom da mu u to vrijeme nije znao ime. Pri tom, Vijeće napominje da je svjedok Ante Škobić u vrijeme inkriminiranog događaja već bio u zrelijoj životnoj dobi i sasvim je logično da nije zapamtio sve detalje i pojedinosti. Činjenica da se svjedok jasno sjeća događaja kada mu je nanesena fizička i psihička patnja, koja je ostavila posljedice i na njegovo kasnije zdravlje je za Vijeće sasvim logična i uvjerljiva.
526. U pogledu posljedica, Vijeće nalazi da je svjedok Ante Škobić ponašanjem optuženog Borisa Bošnjaka, nesumnjivo trpio velike kako fizičke, tako i duševne bolove. Naime, svjedok je prilikom odlaska na kupanje, bez ikakvog razloga, na najgrublji način udaren nogom na kojoj je bila vojnička čizma u predio ispod rebara sa lijeve strane, posljedicom kojeg udarca je sedam dana trpio fizičke bolove i nije mogao udahnuti, a što je sve nesumnjivo kod ovog svjedoka izazvalo kako velike fizičke tako i velike psihičke bolove i strah za vlastiti život.
527. Kod ovakvog stanja stvari, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, u drugoj polovici juna 1992. godine, prilikom odlaska zatvorenika na kupanje, nogom na kojoj je bila vojnička čizma udario Antu Škobića u predio ispod rebara sa lijeve bočne strane, od kojeg udarca je Ante Škobić pao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove. Optuženi je svojim radnjama opisanim u tački 8. izreke presude ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, za koje ga je Vijeće oglasilo krivim.

**Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 9.
osuđujućeg dijela izreke presude**

528. Optužnicom Tužilaštva, tačkom 14. optuženom Borisu Bošnjaku je stavljeno na teret da je: *„Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak u grupi sa još pet N.N. vojnika ušao u prostoriju u kojoj su se nalazili zatočenici, pa su iste svi zajedno neselektivno udarali palicama, stisnutim pesnicama i nogama po glavi i tijelu, a Boris Bošnjak je prišao i do Marinka Pažina i istoga je nogom u više navrata, a najmanje pet puta, udario u predio leđa i ramena, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod, te u navedenom vremenskom intervalu u više navrata, a ne manje od četiri puta, noseći u ruci električnu palicu prilazio zatočenom civilu Marinku Pažinu i stavljao mu palicu na predio desnog uha i puštao struju, posljedicom čega je isti padao na pod i trpio velike fizičke i duševne bolove.“*
529. Na okolnost ovih inkriminacija svoj iskaz pred sudskim vijećem dao je oštećeni Marinko Pažin. On je opisao da je slobode lišen dana 25.05.1992. godine u Rotimlju, gdje je živio prije izbijanja sukoba. Navodi da su ga slobode lišili sprski rezervisti i da je odveden u logor u Bileću. I svjedok Pažin je detaljno opisao teške i nehumane uslove koji su vladali u logoru, izjavio je da su logoraši premlaćivani skoro svakodnevno, da nije bilo dovoljno hrane i vode za piće, da su prostorije bile prenatrpane, lišene osnovnih higijenskih uslova za boravak ljudi. Svjedok je izjavio i da je u logor mogao ući ko je htio da tuče zatočenike, ali i da je mnogo zavisilo od toga koja je grupa stražara na smjeni.
530. Dalje je svjedočio o njegovom zlostavljanju i maltretiranju na razne načine, pri čemu navodi da je tučen palicama, nogama, šakama, elektrošokovima i da je sve zavisilo od stanja na ratištu.
531. Svjedok je opisao situacije u kojima su ulazili vojnici i tukli zatočenike nogama, palicama, šakama i elektrošokovima. Tako je i on tri – četiri puta bio udaran, kako opisuje *„čizmom ispod rebara“*, a da je po glavi *„radila palica“*. Na upit tužioca ko ga je udarao, svjedok odgovara *„najviše Bošnjak“*. Upitan od člana sudskog vijeća, šta je bilo sa Vama nakon tih udaraca nogom, svjedok je odgovorio da su bili toliko slabi i izmučeni, da je jedan udarac bio dovoljan da ih obori, te da je i on padao, više puta.
532. Nadalje, svjedok je opisao da je Bošnjak na njemu primjenjivao i električnu palicu, tako što bi naišao i dohvatio ga sa njom u blizini uha, gdje ona odmah djeluje na mozak i minut dva poslije toga je, kako kaže, bio bez svijesti. Prema iskazu svjedoka, to se ponovilo 3-4 puta.
533. Opisivao je situacije u kojima su tučeni svi, ne samo on, ali da nije smio puno gledati šta se sa drugima dešava, jer je morala biti sageta glava i ruke na

leđima. Navodi da je od strane Bošnjaka premlaćen više puta, da su mu drugi zatočenici rekli da je to Bošnjak, ali da u to vrijeme nije znao njegovo ime, nego je saznao tek po izlasku iz zatvora. Svjedok je također potvrdio da je on jedini koristio električnu palicu i da je za razliku od drugih koji su ulazili i tukli zatočenike, optuženi Bošnjak imao bijeli opasač.

534. Svjedok Pažin je opisao kako je posebne neprilike imao zbog lica po prezimenu Ahmetović, romske nacionalnosti, koji je također bio zatočenik u logoru. Prema navodima svjedoka Pažina, Ahmetović je slušao šta logoraši pričaju i to prenosio stražarima, koji bi ih poslije tukli. Dalje, navodi da je jednu večer ušao Ahmetović sa stražarom, prozvao svjedoka i rekao mu „*Hajde ti brko*“ i svjedok je morao poći. Izveli su ga u zasebnu prostoriju u kojoj se nalazila gola žena, a svjedoku su naredili da je mora silovati. Nakon što je to odbio, svjedok izjavljuje da ga je „*tukao ko je stigao*“ i da se jedva vratio u spavaonu.

535. Svjedok Marinko Pažin se u pogledu vremena izvršenja krivičnog djela nije mogao precizno izjasniti kada su se pojedinačne radnje njegovog maltretiranja dogodile. Kako sam kaže „*premlaćen je više puta od Bošnjaka, ne zna tačno kada je to bilo. Nije bilo odmah na početku, sve je zavisilo od stanja na ratištu i sve se odražavalo na njih. Bolje je stanje bilo dok je bila JNA. Kada su oni otišli, onda je tek bilo...*“ iz čega Vijeće nije moglo jasno zaključiti kada su maltretiranja počela i koliko su dugo trajala. Obzirom da je sam svjedok izjavio da su se radnje ponavljale više puta, kako udaranje, tako i korištenje električne palice, Vijeće je vremenski okvir ove radnje izvršenja izmijenilo na „*tokom zatočenja*“, obzirom da je svjedok bio zarobljen u dužem vremenskom periodu, od 25.05. do 18.08.1992. godine, a da cijeneći uslove boravka u logoru, svakodnevna psihička i fizička maltretiranja, te činjenicu da svjedoci nisu imali kod sebe sat i/ili kalendar, sasvim je razumljivo da neki svjedoci uopšte nisu bili u mogućnosti da preciziraju kojih datuma su se konkretne radnje maltretiranja njima desile. Vijeće smatra da na navedeni način nisu prekoračene granice optužnice, jer su načinjene korekcije unutar vremenskog okvira postavljenog u preambuli optužnice. Samim tim, Vijeće smatra da optuženi ovakvom korekcijom nije doveden u teži položaj, obzirom da mu je tokom cijelog postupka poznato da se tereti za inkriminisane radnje u logoru u Bileći u periodu od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, od čega se tokom cijelog postupka imao priliku braniti i u kom smislu je i iznosio svoju odbranu.

536. Kada su u pitanju posljedice koje su kod svjedoka nastupile, Vijeće je utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak i drugi NN vojnici kod oštećenog prouzrokovali veliki strah, posebno zbog činjenice da su ulazili u prostoriju u kojoj su se nalazili zatočenici, da su ih svi zajedno neselektivno udarali palicama, stisnutim pesnicama i nogama po glavi i tijelu, te da je Boris Bošnjak zatočenicima, a tako i Marinku Pažinu prislanjao električnu palicu od koje su, kako svjedok

opisuje, trpili elektrošokove i padali u nesvijest. Posljedicom opisanih radnji, svjedok Marinko Pažin je nesumnjivo trpio velike kako fizičke, tako i duševne bolove i veliki strah. Tužilaštvo je za Marinka Pažina uložilo i nalaz ljekara koji je uloženo kao dokaz T-2,¹⁷⁶ o čemu je svoj nalaz i mišljenje dao vještak sudske medicine dr Hamza Žujo.¹⁷⁷ U svom nalazu, vještak je naveo da je cijeneći medicinsku dokumentaciju koju je imao na raspolaganju, zaključio da je oštećeni Marinko Pažin zadobio povrede u vidu nagnječina u predijelu glave i tijela, za koje je izveo zaključak da predstavljaju lake tjelesne povrede. Kao podoban način za nastajanje navedenih povreda vještak je naveo da su iste nanesene djelovanjem tupine mehaničkog oruđa od strane povrijedioca. Vijeće je poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka, isti je prihvatilo kao relevantan, vjerodostojan i ničim doveden u sumnju, a isti je u cijelosti potvrđen iskazom oštećenog, koji je nesumnjivo opisivao udarce po glavi i tijelu. Svjedok je u svom iskazu dodatno potvrdio i da je u logoru u Bileći uslijed teških uslova, smršao 25 kilograma.

537. U vezi sa identitetom optuženog, Vijeće je cijeno iskaz svjedoka Pažina, koji je opisao Bošnjaka kao mladog, ne zna koliko je imao godina, ali kao lice koje je dobro baratalo nogama, visok oko 185, nije bio debeo, skladno građen. Također, svjedok je opisao i kako je Bošnjak nosio bijeli opasač i pripadao vojnoj policiji. Da se radi o Bošnjaku, svjedok je saznao od drugih zatočenika, a izjavio je kako je uglavnom on nosio električnu palicu i prislanjao je zatočenicima na predio iza uha, o čemu su svjedočili i drugi svjedoci.¹⁷⁸ Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi ta osoba koja je kritične prilike zlostavljala oštećenog. Naime, činjenica da svjedok u to vrijeme optuženog ne poznaje lično, ne znači da je kod ovog svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja mu je prouzrokovala zabranjenu posljedicu. Na osnovu kazivanja ovog svjedoka, Vijeće je izvelo zaključak da događaj u kojem su učestvovali optuženi i više NN vojnika kada su neselektivno udarali zatočnike, te kada je Bošnjak na svjedoka prislanjao u tri – četiri navrata električnu palicu, nisu jedini događaji kada je svjedok vidio optuženog Bošnjaka, obzirom da je naveo da ga je optuženi više puta udarao, pa je samim tim svjedok mogao da poveže lik osobe sa imenom Bošnjak, kako su mu drugi zatočenici koji su ga poznavali rekli da se zove.

538. Imajući u vidu sve naprijed navedeno, Vijeće je iskaz svjedoka Pažina ocijenilo kao jasan, uvjerljiv i vjerodostojan, a isti je cijeno kako pojedinačno, tako i u vezi sa drugim provedenim dokazima, u kojima je našlo potvrdu brojnih

¹⁷⁶ Nalaz ljekara dr Burza Bošnjak, specijaliste neuropsihijatra, broj 781/96 na ime Marinko Pažin, Vojni stacionar „Strelčevina“, Mostar (ovjerena fotokopija).

¹⁷⁷ T-87 – Nalaz i mišljenje stalni sudski vještak dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine od 30.09.2015. godine i naredba za vještačenje Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 07.09.2015. godine.

¹⁷⁸ Ivica Pažin, Suad Salčin, Salko Stranjak, Mušan Šarančić i dr.

činjenica o kojima je svjedočio i svjedok Marinko Pažin, a posebno onih koji se tiču uslova u logoru, obrasca ponašanja i postupanja stražara, te količini i načinima fizičkog i psihičkog zlostavljanja zatočenika. Vijeće smatra da iskaz svjedoka ničim nije doveden u sumnju, niti je našlo na strani oštećenog bilo koji razlog da lažno tereti ili optužuje optuženog Borisa Bošnjaka za nešto što nije učinio.

539. S tim u vezi, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, u grupi sa više vojnika ulazio u prostoriju u kojoj su se nalazili zatočenici, gdje su ih svi zajedno neselektivno udarali palicama, stisnutim pesnicama i nogama po glavi i tijelu, pri čemu je više puta Boris Bošnjak oštećenog Marinka Pažina nogom udario ispod rebara od čega je ovaj pao na pod, a zatim mu je i u tri – četiri navrata prislanjao električnu palicu na predio uha, puštao struju, posljedicom čega je oštećeni Marinko Pažin trpio velike fizičke i duševne bolove, čime je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, zbog čega ga je Vijeće i oglasilo krivim.
540. Slijedeći iskaz oštećenog Vijeće je i u odnosu na ovu tačku optužbe vršilo korekcije u činjeničnom opisu i uskladilo ga sa provedenim dokazima. Tako je Vijeće korigovalo vrijeme kada je optuženi Boris Bošnjak poduzimao radnje prema oštećenom Marinku Pažinu, pa je umjesto „*Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine,*“ Vijeće navelo „*Tačno neutvrđenog datuma tokom zatočenja*“ budući da svjedok nije u svom iskazu naveo u kojem periodu njegovog zatočenja su se događaji iz tačke 9. izreke presude dogodili. Vijeće je imalo u vidu i da iz iskaza proizilazi da su se događaji i ponovili 3-4 puta, pa je cijeneći uslove koji su vladali za Vijeće shvatljivo da se nije mogao precizno odrediti kada su se pojedini događaji dogodili. Vijeće cijeni da na navedeni način nisu prekoračene granice optužnice, jer su načinjene korekcije unutar vremenskog okvira postavljenih u preambuli optužnice, a što je Vijeće već naprijed elaboriralo.
541. Vijeće je također korigovalo i dio „*Boris Bošnjak u grupi sa još pet NN vojnika*“ na način da je navelo „*Boris Bošnjak u grupi sa više NN vojnika*“, a sve slijedeći iskaz svjedoka Marinka Pažina, koji u svom svjedočenju nigdje nije naveo da je optuženi ulazio u pratnji pet vojnika, nego da je ulazio Bošnjak, sa vojnicima. Vijeće je činjenični opis korigovalo i u dijelu „*a Boris Bošnjak je prišao i do Marinka Pažina i istoga je nogom u više navrata, a najmanje pet puta, udario u predio leđa i ramena, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod, te u navedenom vremenskom intervalu u više navrata, a ne manje od četiri puta, noseći u ruci električnu palicu prilazio zatočenom civilu Marinku Pažinu i stavljao mu palicu na predio desnog uha i puštao struju*“, na način da je navelo „*i istoga je nogom u više navrata udario ispod rebara, posljedicom kojih udaraca*

je ovaj pao na pod, te najmanje 3-4 puta, noseći u ruci električnu palicu prilazio zatočenom civilu Marinku Pažinu i stavljao mu palicu na predio uha i puštao struju“, na koji način je činjenični opis usklađen sa kazivanjem svjedoka Marinka Pažina, na način koji je povoljniji za optuženog, jer Vijeće načinjenim korekcijama nije povećavalo kriminalnu količinu aktivnosti optuženog, nego naprotiv, kriminalna količina je smanjena, obzirom da svjedok u svom iskazu nije precizirao da ga je Bošnjak nogom udario najmanje pet puta, nego je govorio o više navrata, niti je rekao da mu je električnu palicu prislanjao ne manje od četiri puta, nego je izjavio da je to bilo tri ili četiri puta. Također, Vijeće je slijedeći iskaz oštećenog preciziralo i dio tijela u koji je svjedok udaran nogom, jer je isti precizirao da je udarce zadobio u predio ispod rebara, što je svakako preciznije u odnosu na opis „u predio leđa“, a iz činjeničnog opisa je izostavljen dio udaraca u predio ramena, obzirom da to ne proizilazi iz iskaza svjedoka, čime je takođe kriminalna količina smanjena.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 10. osuđujućeg dijela izreke presude

542. Tačkom 15. optužnice, optuženi Boris Bošnjak optužen je da je: *„Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici 07. mjeseca 1992. godine, ušao u prostoriju gdje je sa ostalom grupom drugih zatočenika boravio zatočeni civil Ramiz Hajdarević, te prišao istome i gumenom palicom ga udario u predio nosa i slomio mu hrskavicu u nosu iz kojeg mu je potekla krv, te ga je potom izveo iz te prostorije na hodnik i tu ga u više navrata palicom udario po rukama koje je ovaj držao na licu nastojeći zaustaviti krvarenje iz nosa, te ga potom u više navrata palicom, stisnutom pesnicom i nogama na kojima su bile vojničke čizme udario po glavi i tijelu, posljedicom kojih udaraca je Ramiz Hajdarević pao na pod i trpio veliku duševnu i fizičku bol.“*
543. Na okolnost ove tačke saslušan je kao svjedok oštećeni Ramiz Hajdarević, te svjedoci Srećko Marjanović i Rasim Jašarević.
544. Oštećeni Ramiz Hajdarević je pred Sudom opisao kako je 10.06.1992. godine lišen slobode kod svoje kuće u Stocu, odakle je odveden u logor u Bileću. Svjedok je opisao dešavanja u logoru, fizička maltretiranja logoraša od strane stražara, a posebno je izdvojio maltretiranja Damjana Puljića i svjedoka „A1“, koji su prema njegovom svjedočenju najteže premlaćivani.
545. Opisao je i događaj, kada je polovinom sedmog mjeseca izveden u pratnji stražara vani da čisti park. Tom prilikom je sreo poznanika i tražio da mu kupi nešto, keks i cigarete, i dao mu novac. To je vidio Bošnjak i kada se vratio na ulaz učionice dobro ga je pretukao. Svjedok je opisao da ga je udarao pendrekom, palicom, da mu je tom prilikom pukla hrskavica u nosu, da je bilo

puno krvi i da je nije mogao zaustaviti. Nadalje je opisao da ga je udario u učionici, ispred i hodnikom do WC-a, udario ga je puno puta i sve to je trajalo oko 15 minuta. Nakon toga, Bošnjak ga je pustio da ode u WC, poslije čega ga više nije vidio.

546. Da je oštećeni premlaćen od strane Borisa Bošnjaka, potvrdili su i svjedoci Ramiz Jašarević i Srećko Marjanović. Svjedok Ramiz Jašarević je vidio kada je optuženi Boris Bošnjak prozvao Hajdarevića, koji se, kako navodi, tek vratio sa radova. Svjedok opisuje kako ga proziva Boris Bošnjak i čim se Hajdarević javio ovaj ga odmah počinje tući tu pred ostalim logorašima, palicom i izvodi ga van učionice. Kasnije kada ga je vidio, bio je vidno premlaćen sa modricama. Modrice na licu oštećenog Hajdarevića opisao je i svjedok Srećko Marjanović, koji je potvrdio da mu je Ramiz Hajdarević rekao da ga je tukao Boris Bošnjak.
547. Kada se navedeni iskazi cijene, kako pojedinačno, tako i u međusobnoj vezi, Vijeće nalazi da su isti saglasni po pitanju odlučnih činjenica, te da se međusobno potvrđuju. Iskaz oštećenog Ramiza Hajdarevića detaljno opisuje radnje koje poduzima optuženi Bošnjak kao i povrede koje su oštećenom nanesene, a isti je u cjelosti potvrđen iskazima svjedoka Jašarevića i Marjanovića, od kojih jedan vidi kada optuženi Bošnjak proziva i počinje da udara oštećenog, dok drugi vidi stanje oštećenog nakon povređivanja. Vijeće u cijelosti prihvata svjedočenja ovih svjedoka kao iskrena, vjerodostojna i tačna, a isti po ocjeni Vijeća ničim nisu dovedeni u sumnju.
548. Iz navedenih iskaza, Vijeće se van razumne sumje uvjerilo da se posljedice koje su nastupile kod oštećenog Hajdarevića ogledaju, kako u velikim duševnim bolovima i strahu koje je oštećeni trpio tokom zatočeništva i premlaćivanja, tako i u nesumnjivo velikim fizičkim bolovima koje je oštećeni pretrpio zbog snažnih udaraca palicom, od kojih mu je pukla i hrskavica u nosu, a posljedicom čega je svjedok jako krvario i nije mogao da zaustavi krv, te snažnih bolova koje je pretrpio od drugih udaraca palicom po glavi i tijelu.
549. Kada je u pitanju identitet stražara koji ga udara, svjedok je jasno opisao da je riječ o optuženom Borisu Bošnjaku, kojeg je opisao kao osobu mlađe životne dobi, imao je čin vodnika, bio je crn, visok i vitke tjelesne građe. Tužilac je kao dokaz T-78 uložio fotoalbum na kojem je na predloženih 6 fotografija svjedok Hajdarević prepoznao optuženog Borisa Bošnjaka. Odbrana optuženog Bošnjaka pokušala je u unakrsnom ispitivanju osporiti svjedoku da je u mogućnosti da prepozna optuženog, navodeći da ga je opisivao različito i to kao osobu crne kose, a ranije u iskazu kao osobu rijeđe plave kose. Međutim, po ocjeni Vijeća, svjedok je razjasnio na koji način je upamtio optuženog, kao mladog i visokog, a obzirom da je svjedok vršio radnju prepoznavanja, te da je njegov iskaz potvrđen i iskazima drugih svjedoka, Vijeće nesumnjivo zaključuje da je upravo Boris Bošnjak taj koji je oštećenog Ramiza Hajdarevića polovinom

sedmog mjeseca gumenom palicom udario u predio nosa, kojom prilikom mu je slomio hrskavicu u nosu iz kojeg je tekla krv, nakon čega ga je ispred prostorije, na hodniku više puta udario po glavi i tijelu, posljedicom čega je oštećeni Ramiz Hajdarević trpio veliku duševnu i fizičku bol, čime je postupajući sa direktnim umišljajem počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, za koje je i oglašen krivim.

550. Slijedeći iskaz oštećenog Hajdarevića, Vijeće je načinilo i korekcije u činjeničnom opisu na način da je vremenski okvir optuženja uskladilo sa kazivanjem svjedoka koji je izričito opisao da se događaj desio „*polovinom 7. mjeseca*“, a ne kako je to optužba tvrdila u „*prvoj polovini 7. mjeseca*“. Vijeće nalazi da načinjena korekcija nije na štetu optuženog, te da na navedeni način nisu prekoračene granice optužnice, jer su načinjene korekcije unutar vremenskog okvira postavljenog u preambuli optužnice, a kako je to već obrazloženo uz tačku 9. osuđujućeg dijela Presude. Nadalje, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo sljedeći dio: „*po rukama koje je ovaj držao na licu nastojeći zaustaviti krvarenje iz nosa*“ jer se svjedok u tom pravcu nije izjašnjavao, niti je naveo da je na opisani način udaran po rukama. Također, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo i dio „*te ga potom u više navrata palicom, stisnutom pesnicom i nogama na kojima su bile vojničke čizme*“, obzirom da je svjedok govorio samo o udarcima palicom – pendrekom, da je zadobio dosta udaraca i da je sve trajalo oko 15 minuta. Vijeće smatra da je načinjenim korekcijama znatno smanjena kriminalna količina u odnosu na onu opisanu u optužnici, te da navedenim korekcijama optuženi nije doveden u nepovoljniji položaj, a iste su načinjene u skladu sa iskazom oštećenog.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 11. osuđujućeg dijela izreke presude

551. Tačkom 16. optužnice, optuženom Borisu Bošnjaku stavljen je na teret da je: „*Tačno neutvrđenog datuma u 06. mjesecu 1992. godine, u više navrata, gotovo svakodnevno, ulazeći u prostoriju u kojoj je boravilo oko 80 zatočenika, gumenom palicom neselektivno udario zatočenike po glavi i tijelu, pa je tako u najmanje tri navrata zatočenog civila Ivicu Pažina jednom do dva puta udario gumenom palicom u predio glave, te mu u najmanje tri navrata električnu palicu stavljao na predio struka i puštao struju, posljedicom kojih njegovih radnji je isti trpio veliku duševnu i fizičku bol*“.

552. Na navedenu okolnost na glavnom pretresu saslušan je oštećeni Ivica Pažin.

553. Svjedok Ivica Pažin je u svom iskazu pred Sudom naveo da je dana 25.05.1992. godine lišen slobode u Stocu gdje je i živio, a potom prebačen u logor u Bileći sa još 17 lica među kojima je bio i Marinko Pažin, također svjedok

u ovom sudskom postupku, koji je potvrdio da je slobode lišen zajedno sa Ivicom Pažinom.

554. Oštećeni Ivica Pažin je detaljno opisao uslove u logoru na isti način kao i drugi svjedoci saslušani u ovom predmetu. Prvo je bio smješten u prostoriju koja se vremenom punila i ubrzo je u njoj bilo blizu 100 ljudi. Opisuje i fizička maltretiranja odmah po dolasku, a naročito opisuje prelaćivanja prilikom odlaska u toalet, zbog čega je i izbjegavao da ide, pa je nuždu vršio u kantu koja se nalazila u prostoriji. Navodi da su higijenski uslovi bili jako loši, te da se on za 86 dana boravka uspio samo dva puta okupati. Također, svjedok je potvrdio da nije bilo mogućnosti ljekarske zaštite. Od stražara, svjedok Ivica Pažin je identifikovao Bošnjaka, Miloša, Grubog, Đaju, Boru i Slobu, za neke od njih kaže da su bili fini (Slobo), da nikada nikom nisu nešto našao uradili, ali da je bilo i onih koji su tukli zatočenike i „*kada su oni na smjeni mogao je ući ko hoće i raditi zatočenicima što hoće*“. Među posebno surovim stražarima, koji su se izuzetno loše odnosili prema zatočenicima svjedok je izdvojio optuženog Borisa Bošnjaka. Navodi da je on ulazio sa električnom palicom, da je uključivao struju i to tako primjenjivao na zatočenicima. Tako je i njemu lično primjenjivao električnu palicu dva - tri puta, ne zna tačan broj, ali je siguran da se ponovilo više puta i da nije bilo samo jednom. Navodi da su ljudi kada ih dodirne tom palicom padali, ali da je on nekako uspijevaio da se održi na nogama. Osim tih elektrošokova koje je na njemu primjenjivao Boris Bošnjak, svjedok navodi da je još i fizički zlostavljan, da je više puta udaran pendrekom, i to najviše od Bošnjaka, dok ga je par puta udario i Miloš. Navodi da nisu smjeli gledati ko ih tuče, ali da su „*Đaja i Grubi isto bili u ekipi koja je rado udarala zatočene ljude*“. Svjedok Ivica Pažin je također pojasnio da nisu odmah znali imena stražara, ali da su kasnije saznali. Tako ni optuženom Borisu Bošnjaku nije odmah znao ime, ali je kasnije saznao.
555. Svjedok Ivica Pažin se u pogledu vremena izvršenja krivičnog djela nije mogao precizno izjasniti kada su se pojedinačne radnje njegovog maltretiranja dogodile. Kako sam kaže, nije to bilo odmah na početku, da ne zna tačno kada je jer nije imao sat, sve im je bilo oduzeto. Na insistiranje odbrane prvooptuženog, svjedok je rekao da se ne može sjetiti ni dana, ni mjeseca kada se to desilo. Obzirom na navedeno, Vijeće nije moglo jasno zaključiti kada su maltretiranja počela i koliko su dugo trajala. Obzirom da je sam svjedok izjavio da su se radnje ponavljale u dva tri navrata, te da nije sve bilo u jednom danu, Vijeće je vremenski okvir ove radnje izvršenja izmijenilo na „*tokom zatočenja*“, obzirom da je svjedok bio zarobljen u dužem vremenskom periodu, od 25.05. do 18.08.1992. godine, a da cijeneći uslove boravka u logoru, svakodnevna psihička i fizička maltretiranja, te činjenicu da svjedoci nisu imali kod sebe sat i/ili kalendar, sasvim je razumljivo da neki svjedoci uopšte nisu bili u mogućnosti da preciziraju kojih datuma su se konkretne radnje maltretiranja njima desile. Kako je to već ranije obrazloženo uz tačku 9. osuđujućeg dijela presude, Vijeće

smatra da na navedeni način nisu prekoračene granice optužnice, jer su načinjene korekcije unutar vremenskog okvira postavljenog u preambuli optužnice, a što je optuženom bilo poznato i za koji vremenski okvir je odbrana izvodila dokaze.

556. Kada je riječ o posljedicama, Vijeće je nesumnjivo zaključilo da je oštećeni Ivica Pažin trpio jake, kako fizičke tako i duševne bolove, te da je posljedicom radnji optuženog Borisa Bošnjaka koji je oštećenog udarao palicom i koji mu je prislanjao električnu palicu i puštao struju, trpio pored jakih fizičkih bolova i velike psihičke bolove i strah za vlasitit život. Kada je riječ o posljedicama inkriminiranih radnji, Tužilaštvo je uložilo i medicinsku dokumentaciju oštećenog svjedoka,¹⁷⁹ o čemu je svoj nalaz i mišljenja dao vještak sudske medicine dr Hamza Žujo.¹⁸⁰ U svom nalazu, vještak je naveo da je cijeneći medicinsku dokumentaciju koju je imao na raspolaganju, zaključio da je oštećeni Ivica Pažin zadobio povrede Vijeće je poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka, isti je prihvatilo kao relevantan, vjerodostojan i ničim doveden u sumnju, a isti je potvrđen iskazom oštećenog.
557. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da je oštećeni jasno identifikovao optuženog Borisa Bošnjaka, te je izjavio da je optuženi: „*bio kao upravnik – šef, da je ulazio u vojnoj opremi, imao je 22-23 godine, te da nije smio puno gledati*“. Na upit braniteljice optuženog Borisa Bošnjaka, svjedok je izjavio da tada nije znao ime „*Boris*“, da je to kasnije saznao, ali da je znao „*Bošnjak*“ jer su mu drugi logoraši rekli ko je. Ime Boris je saznao kasnije, ne zna tačno kada, ali zna da mu je neko od „*njegovih*“ rekao za ime Boris. Vijeće se na osnovu kazivanja oštećenog uvjerilo da je upravo optuženi Bošnjak ta osoba koja je palicom udarala oštećenog i koja mu je prislanjala električnu palicu i puštala struju. Naime, činjenica da je svjedok duže vrijeme proveo u logoru, te da je više puta viđao optuženog Bošnjaka, da su mu drugi zatočenici govorili da je to Bošnjak, Vijeće nesumnjivo navodi na zaključak da je oštećeni pravilno kao počinioca inkriminirane radnje identifikovao Borisa Bošnjaka.
558. Vijeće je iskaz svjedoka Ivica Pažina ocijenilo kao iskren, logičan, detaljan i vjerodostojan, zbog čega mu je u cijelosti poklonilo vjeru i na njemu zasnovalo osuđujuću presudu za tačku 11. izreke presude. Naime, iako je oštećeni Ivica Pažin jedini svjedočio na okolnost zlostavljanja od strane Borisa Bošnjaka, njegov iskaz u ostalom dijelu je u potpunosti saglasan sa iskazima drugih svjedoka. Naime, svjedok identično drugim svjedocima opisuje sve uslove i prilike koje su vladale u logoru, dok potvrdu navoda ovog svjedoka da je Boris Bošnjak koristio električnu palicu, Vijeće nalazi u iskazima brojnih drugih

¹⁷⁹ T-87 Nalaz i mišljenje dr. Nikica Šutalo od 19.08.1992. godine na ime Ivica Pažin.

¹⁸⁰ T-87 Nalaz i mišljenje stalni sudski vještak dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine od 30.09.2015. godine i naredba za vještačenje Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 07.09.2015. godine.

svjedoka, među kojima: Suada Salčina, Mušana Šarančića, Salke Stranjaka, Marinka Pažina i Edvarda Marića. Svi ovi svjedoci upotrebu električne palice vezuju za optuženog Borisa Bošnjaka.

559. Kada se svi navedeni iskazi cijene u međusobnoj vezi, Vijeće nema dileme da je svjedok Ivica Pažin u svom svjedočenju govorio istinu, iskaz svjedoka ničim nije doveden u sumnju, zbog čega je Vijeće na osnovu istog zaključilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, u više navrata ulazio u prostoriju gdje su bili zatočenici, u kojoj je gumenom palicom udarao oštećenog Ivicu Pažina, te kojem je u dva – tri navrata električnu palicu stavljao na tijelo i puštao struju, a poljedicom kojih radnji je oštećeni trpio veliku duševnu i fizičku bol, na koji način je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.
560. Konačno, Vijeće je i činjenično uredilo ovu tačku osuđujućeg dijela izreke presude, tako što je činjenični opis prilagodilo kazivanju oštećenog svjedoka. Tako je Vijeće u dijelu koje se odnosi na vrijeme izvršenja djela načinilo korekcije (kao i za tačku 9. izreke presude) pa je umjesto: „*Tačno neutvrđenog datuma u 06. mjesecu 1992. godine*“, Vijeće navelo „*Tačno neutvrđenog datuma tokom zatočenja*“, a kako je to već obrazloženo u paragrafu 555.
561. Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo i dio „*gotovo svakodnevno*“, jer to svjedok nije potvrdio. Također, Vijeće je izostavilo iz opisa dio koji se odnosi na *neselektivno* udaranje drugih zatočenika, budući da osuđujući dio presude sadrži brojne radnje optuženog Bošnjaka, a kako se u ovoj tački optužnice ne navodi koje zatočenike je neselektivno udarao, Vijeće je taj navod izostavilo, da ne bi dvostruko cijeno radnje optuženog, jer postoji mogućnost da su neki od tada udaranih zatočenika predmet posebnih tačaka optužnice. Iz činjeničnog opisa su izostavljeni i sljedeći dijelovi: „*pa je tako u najmanje tri navrata*“ i „*jednom do dva puta udario gumenom palicom u predio glave*“ jer o tome se svjedok uopšte nije izjašnjavao. Nadalje, dio činjeničnog opisa koji se odnosi na električnu palicu „*u najmanje tri navrata*“, Vijeće je, slijedeći iskaz oštećenog, preciziralo na način „*u dva do tri navrata*“, te dio „*u predjelu struka*“ Vijeće je zamijenilo sa „*u predjelu tijela*“ jer svjedok nije precizirao dijo tijela na koji je Bošnjak prislanjao električnu palicu.
562. Po ocjeni Vijeća navedene korekcije nisu na štetu optuženog, nego naprotiv, u značajnoj mjeri je ovim korekcijama smanjena kriminalna količina i iste su povoljnije po samog optuženog. Kada je u pitanju korekcija koju je Vijeće načinilo po pitanju vremena izvršenja, ona također po ocjeni Vijeća nije na štetu optuženog, a kako je Vijeće ranije navelo, događaj se kreće u okvirima postavljenim u preambuli optužnice i niti jedna korekcija ne ide van tog postavljenog okvira.

**Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 12.
osuđujućeg dijela izreke presude**

563. Tačkom 17. optužnice, optuženim Borisu Bošnjaku, Milošu Mavraku i Iliji Đajiću na teret je stavljeno da su: „*Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i još 3 N.N. vojnika najmanje 15 dana u kontinuitetu a računajući od dana 29.05.1992. godine svakodnevno jednom do tri puta dnevno dolazili do prostorije u kojoj je sa više ostalih zatočenih civila boravio Željko Knežević te istoga stisnutim pesnicama, nogama, palicom udarali po glavi i tijelu a kada bi ovaj od posljedica udaranja pao na pod nastavili bi ga udarati nogama po glavi i tijelu dok je ležao na podu, te tačno neutvrđenih datuma u prvoj polovici 06. mjeseca 1992. godine, Boris Bošnjak i Miloš Mavrak u dva navrata su dolazili u prostriju u kojoj je sa drugim zatočenicima boravio zatočeni civil Željko Knežević, te istoga izvodili ispred zgrade, gdje su mu naređivali da sa travnjaka kupi opuške cigareta, za koje vrijeme su ga nogama na kojima su bile vojničke čizme konstatno udarali u predjelu glave i tijela, te mu je oba puta Boris Bošnjak naređivao da stane leđima uz zid zgrade, pa bi isti pozvao više vojnika koje bi postrojio u vrstu ispred istoga, licem okrenuti prema njemu, pa bi isti navedene vojnike oslovljavao nazivom „streljački vod“, te bi potom stao pored istih i naređivao: „Otkoči pušku, nišani“, poslije čega bi vojnici puške podizali u visinu ramena nišaneći u Kneževića, i na taj način kod istoga stvarao uvjerenje da će biti streljan, da bi poslije izvjesnog vremena Boris Bošnjak naredio: „Puške k nozi“, a potom rekao vojnicima da idu, posljedicom kojih radnji je ovaj trpio jaku duševnu patnju i fizičku bol“.*
564. Pred sudskim vijećem iskaz je dao oštećeni Željko Knežević, a o dešavanjima vezanim za oštećenog Kneževića iskaz i svoja saznanja su iznijeli i svjedoci Dragan Karlović i Miro Pavlović.
565. Vijeće je na temelju iskaza prije svega oštećenog, a i posrednih svjedoka, za ovu tačku optužnice utvrdilo odogovornost optuženog Borisa Bošnjaka, dok je u odnosu na optužene Miloša Mavraka i Iliju Đajića donijelo oslobađajuću presudu. U ovom dijelu obrazloženja Vijeće će dati razloge za osuđujuću presudu u odnosu na optuženog Borisa Bošnjaka, dok će svoja utvrđenja vezano za optužene Iliju Đajića i Miloša Mavraka dati u obrazloženju oslobađajućeg dijela presude.
566. Svjedok Željko Knežević je na glavnom pretresu izjavio da je do izbijanja sukoba živio u Hodovu, općina Stolac. Navodi da je u petom mjesecu 1992. godine lišen slobode i odveden u Bileću u cisterni, te da su ga odmah po izlasku iz cisterne počeli udarati. Bio je, kako navodi, koridor stražara na obje strane, opremljeni pendrecima i svi ga udaraju. Potom ga vode u prostoriju u

prizemlju zgrade, čuo je da je to prijeratna škola rezervnih oficira. Navodi da mu je prvih 15-20 dana bilo naročito teško, skoro svaki dan isti ili sličan. Odmah po dolasku tokom dana je dobio *degenek*, kako svjedok navodi, dva ili tri puta. Uvečer je dobio konzervu ribe da jede, ali je naišao stražar i nogom to udario i prosuo, pa nije ni to mogao pojesti. Svjedok je pred sudskim vijećem opisao svoja kako navodi „*razapinjanja i pegljanja*“ prvih 15-20 dana. Navodi da su ga tukli i prijepodne i popodne, da je dobio batina kao svi ostali zajedno. Na upit tužioca ko ga je tukao, naveo je imena stražara Boris Bošnjak, za kojeg navodi da je bio upravnik ostalim stražarima, Miloš, Đajić, Soldo i Obren. Udarali su ga čime su stizali, a trajalo bi dok se oni ne umore ili dok im ne dosadi. Opisao je da su ga vodili na sprat na ispitivanje, gdje su ga „*razapinjali kao Isusa*“. Opisuje kako je Bošnjak glumio sportistu, pa se zakači rukama za vrata, a njega udara nogama u rebra, na koji način mu je polomio pet rebara.

567. Svjedok je potom opisao kako je pored teškog fizičkog zlostavljanja, preživio od strane optuženog Borisa Bošnjaka i psihičku torturu kada ga je izvodio na strijeljanje. Navodi da ga je Bošnjak prozvao da ide na strijeljanje, pa su ga on i njegovi stražari izveli pred zgradu. Svjedok je stao uz zid, a naspram njega je bilo poredano 20-25 vojnika sa spremnim puškama, Bošnjak im je naredio da se pripreme, zatim nišane i pale. Svjedok je mislio da će ga upucati, ali nisu, nego su ga vratili unutra, a usput su ga cijelo vrijeme tukli. Svjedok je naglasio da se događaj kada je vođen na strijeljanje desio samo jednom, i to kada je vođen vani da kupi pikavce (opuške), da ga je tada Bošnjak prozvao i odveo do tog zida. Dalje navodi da je na zapisniku iz istrage greškom navedeno da je vođen tri puta, nego je vođen jednom, ali u pratnji Bošnjaka i još dva lica, pa pretpostavlja da je to stvorilo zabunu u zapisniku.
568. Da je oštećeni Željko Knežević višestruko maltretiran potvrdili su i svjedoci Dragan Karlović i Miro Pavlović, koji su izdvojili svjedoka Kneževića kao lice koje je jedno od najviše tučenih u logoru u Bileći. Tako je svjedok Dragan Karlović naveo Srećka Marjanovića i Željka Kneževića kao logoraše koji su najviše fizički maltretirani i udarani od strane stražara. Slično je svjedočio i Miro Pavlović koji je naveo da poznaje oštećenog Željka Kneževića od prije rata, da je bio u sobi pored njegove i da je čuo njegove jauke kada ga tuku, a da ga je poslije viđao isprebijanog i krvavog. Naveo je da su Kneževića tukli iz dana u dan, Boris, Đaja, Miloš, Grubačić, i da je bio malo koji dan da ga nisu tukli.
569. Vijeće je cijeno iskaz svjedoka oštećenog, kako pojedinačno, tako i u vezi sa iskazima svjedoka Karlovića i Pavlovića, i ocijenilo da su isti dati na iskren i jasan način, da je oštećeni na vjerodostojan način detaljno opisao patnje koje je prošao, a njegov iskaz je uvjerljiv i iz istog se vidi težina fizičkog i psihičkog maltretiranja koje je prošao. Navedeno naročito oslikava rečenica svjedoka „*Tukli su i prije i poslijepodne, ja nisam imao mnogo slobodnog vremena*“. Prilikom ocjene iskaza, Vijeće je također imalo u vidu i da odbrana Borisa

Bošnjaka niti jedan navod svjedoka po pitanju odlučnih činjenica nije dovela u sumnju, zbog čega je Vijeće iskaze svjedoka Kneževića, Karlovića i Pavlovića u relevantnim dijelovima prihvatilo i ocijenilo vjerodostojnim.

570. Iz navedenih iskaza, Vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da se posljedice koje su nastupile kod oštećenog Kneževića ogledaju, prije svega u velikim fizičkim bolovima koje je oštećeni pretrpio prilikom teškog fizičkog premlaćivanja koje je trajalo najmanje 15 dana u kontinuitetu, kada je na različite načine udaran po glavi i tijelu, a posljedicom kojih udaraca mu je Boris Bošnjak nogama polomio rebra. Da je oštećeni Knežević pretrpio i velike duševne patnje i bol nesporno proizilazi iz činjenice da je oštećeni 15 dana u kontinuitetu bez ikakvog razloga premlaćivan od strane više lica, a posebno prilikom izvođenja pred streljački vod, gdje je optuženi svojim postupcima stvarao uvjerenje kod oštećenog da će biti strijeljan, izazivajući tako osjećaj straha i jake psihičke boli i patnje.
571. Kada je u pitanju identitet počinioca ovog krivičnog djela, svjedok je jasno opisao da je riječ o optuženom Bošnjaku, jer je čuo kako se oni međusobno oslovljavaju. Kako svjedok izjavljuje, tamo nije znao kako mu je ime, nego samo prezime, a da je za ime saznao nakon razmjene. Tužilac je kao dokaz T-42 uložio Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografija, na kojem je oštećeni Knežević prepoznavao optuženog Borisa Bošnjaka, kojeg je opisao kao upravnika stražarima i lice koje ga tuče i izvodi na strijeljanje. Iz iskaza svjedoka oštećenog, zatim dokaza T-42 te iskaza svjedoka Mire Pavlovića, koji je potvrdio da je oštećenog između ostalog tukao i „Boris“, kao i svjedoka Dragana Karlovića, Vijeće nesumnjivo zaključuje da je upravo Boris Bošnjak taj koji je oštećenog Željka Kneževića zajedno sa drugim vojnicima najmanje 15 dana u kontinuitetu na razne načine udarao, između ostalog i nogama u predjelu rebra, a zatim ga je izveo ispred zgrade da kupi opuške cigareta, gdje je također udaran, a zatim stavljen pred streljački vod kada je stvarano uvjerenje da će biti strijeljan, posljedicom kojih radnji je trpio jake duševne patnje i fizički bol, čime je postupajući kao saizvršilac sa direktnim umišljajem ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, za koje je i oglašen krivim.
572. Vijeće je i ovoj tački izreke presude načinilo određene korekcije činjeničnih navoda na način da je isti uskladilo sa kazivanjem svjedoka, izostavilo optužene koji su oslobođeni po ovoj tački optužbe, te navode koji nisu dokazani. Tako je Vijeće umjesto „Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i još 3 N.N. vojnika“ navelo „Boris Bošnjak zajedno sa više NN vojnika“, te je i u drugom dijelu inkriminacije izostavilo ime optuženog Miloša Mavraka, koji je u cijelosti oslobođen i umjesto toga navelo NN lice. Vijeće je izostavilo i navod „jednom do tri puta dnevno“, te je umjesto navoda „te istoga stisnutim pesnicama, nogama,

palicom udarali po glavi i tijelu a kada bi ovaj od posljedica udaranja pao na pod nastavili bi ga udarati nogama po glavi i tijelu dok je ležao na podu“, Vijeće je slijedeći iskaz oštećenog navelo „te istoga na razne načine udarali po glavi i tijelu“, jer svjedok o opisanim događajima nije svjedočio na takav način. Načinjene korekcije prema mišljenju Vijeća ne idu na štetu optuženog, nego naprotiv, usmjerene su samo na usklađivanje sa izvedenim dokazima i to na način povoljniji po optuženog.

573. Vijeće je slijedeći iskaz oštećenog korigovalo činjenični opis i u dijelu koji se odnosi na broj izvođenja pred tzv. *streljački vod*, na način da je iz činjeničnog opisa izostavilo navode o više izvođenja, budući da je sam svjedok bio izričit da je samo jedne prilike vođen od strane Borisa Bošnjaka da kupi pikavce po krugu, kada mu je on naredio da dođe do zida ispred kojeg se nalazio streljački vod. Vijeće je i iz ovog dijela činjeničnog opisa izostavilo Miloša Mavraka. Također, Vijeće je izmijenilo i dio činjeničnog opisa „za koje vrijeme su ga nogama na kojima su bile vojničke čizme konstantno udarali u predijelu glave i tijela“, na način „za koje vrijeme su ga udarali“, obzirom da je svjedok u svom iskazu izjavio da su ga tu udarali a onda odveli na strijeljanje, a nije se detaljno izjašnjavao o načinu udaranja i dijelovima tijela u koje je udaran. Po ocjeni Vijeća navedene korekcije nisu na štetu optuženog, nego naprotiv, u značajnoj mjeri je ovim korekcijama smanjena kriminalna količina koja se optužnicom stavljala na teret optuženom Bošnjaku.

Zaključak o krivici optuženog Miodraga Grubačića za tačku 13. osuđujućeg dijela izreke presude

574. Tačkom 20. optužnice, Miloš Mavrak i Miodrag Grubačić optuženi su da su: „*Tačno neutvrđenog datuma krajem 06. mjeseca 1992. godine, Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić sa još jednim N.N. pripadnikom vojske ušli u prostoriju u kojoj su sa ostalim zatočenicima boravili i zatočeni civili Alija Šator, Ramiz Zaklan i Ibro Sablijić, te su istima rekli da im priđu, što su oni i učinili i stali kraj jedne školske table koja je visila na zidu, te su Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i ovaj N.N. vojnik stisnutim pesnicama, gumenim palicama i nogama na kojima su bile vojničke čizme svi zajedno po glavi i tijelu počeli udarati Ibru Sablijića i udarali su ga sve dok od posljedica udaraca ovaj nije pao na pod, zatim su na isti način počeli udarati Ramiza Zaklana, kojeg su takođe udarali dok nije pao na pod, a potom su na isti način počeli udarati Aliju Šatora sve dok i on nije pao na pod, da bi ga potom Miloš Mavrak uzeo za kosu na potiljku glave i vukući je prema gore istoga natjerao da se podigne, a potom držeći ga za kosu njegovom glavom, i to licem i čelom u više navrata udario u školsku tablu, posljedicom kojih udaraca je Šator izgubio svijest, posljedicom kojih radnji su Alija Šator, Ramiz Zaklan i Ibro Sablijić trpili jaku duševnu patnju i fizičku bol“.*

575. Vijeće je za ovu inkriminaciju oslobodilo optuženog Miloša Mavraka, slijedom čega je njegovo ime izostavljeno iz činjeničnog opisa izreke presude, te umjesto njegovog imena je navedeno „*N.N. vojnik*“. Detaljno obrazloženje u vezi sa inkriminacijama u odnosu na optuženog Miloša Mavraka se nalazi u oslobađajućem dijelu presude.
576. Na okolnosti opisane u tački 20. optužnice na prijedlog Tužilaštva svjedočili su oštećeni Alija Šator i Ibro Sablijić, dok je oštećeni Ramiz Zaklan u međuvremenu preminuo.
577. Dajući iskaz na glavnom pretresu svjedok Ibro Sablijić je izjavio da je do izbijanja ratnih sukoba živio u selu Lokve, općina Čapljina, i to do 13.05.1992. godine, kada su ih komšije pozvale da se dogovore da ne pucaju jedni na druge. Pregovori nisu uspjeli, a njega su sa još dvojicom komšija, Ramizom Zaklan i Alijom Šator, lišili slobode i odveli u logor u Bileću. Svjedok je opisao gdje ih smještaju, uslove boravka te pojavljivanje stražara koji ih tuku. Sjeća se jedne prilike kada su u prostoriju ušli stražari Miloš i Grubi, a Grubi je rekao „*Da dođu tri ptice iz Lokava kod školske table*“, nakon čega su došli on, Alija Šator i Ramiz Zaklan. Tukli su ih sve trojicu čim su stigli, po svim dijelovima tijela, uslijed čega, kako svjedok navodi, Ramiz nije mogao na nogama da se vrati do svog mjesta, a svjedok Ibro Sablijić je nekako uspio, dok je Alija mogao na nogama. Svjedok Sablijić je opisao stražare, te naveo da je za Miloša saznao kako se zove od Mile Azinovića, koji je bio iz Mostara i rekao im da je i Miloš iz Mostara, dok je za Grubog čuo da ga tako zovu svi u logoru.
578. Svjedok Alija Šator je saglasno iskazu svjedoka Sablijića, opisao njihovo lišenje slobode i odvođenje u logor u Bileću. Na sličan način opisuje samo izvođenje pred tablu, te navodi da su ih Miloš, Grubi i Džajić počeli udarati i to najprije Ramiza, pa kada je on pao, udaraju Ibru koji je pao među druge logoraše, a potom su sva trojica počela udarati i njega sve dok nije pao, kada ga je jedan od njih uzeo za kosu i njegovom glavom udarao po tabli, sve dok nije pukla. Svjedok opisuje da se taj događaj desio krajem šestog ili početkom sedmog mjeseca. Iskaz svjedoka Šatora se u bitnim dijelovima poklapa sa iskazom svjedoka Ibre Sablijića, a isti je potvrdio da je to njihovo udaranje moglo gledati 20-ak ljudi prisutnih u učionici.
579. Iskazi svjedoka oštećenih Alije Šatora i Ibre Sablijića dodatno su potvrđeni i izjavama drugih očevidaca događaja, i to: Kemala Bijedića, Ahmeta Kelecije, Mirsada Bajgorića i Emira Kljake.
580. Tako je svjedok Kemal Bijedić u svom iskazu detaljno opisao ovaj događaj i u cijelosti potvrdio navode iz optužnice, opisujući da su počinioci ovoga djela upravo optuženi Mavrak i Grubačić, te navodeći da je mislio da Ibro Sablijić neće preživjeti koliko je bio teško premlaćen. Svjedok Ahmet Kelecija poznao

je dobro Ramiza Zaklana i Ibru Sablića, te je pred sudom izjavio da ih je u logoru viđao modre od batina. Činjenicu premlaćivanja kod školske table Alije Šatora i još jednog lica, potvrdio je i svjedok Mirsad Bajgorić. Dok je svjedok Emir Kljako opisao kako su svakodnevno batine dobijali Alija Šator, Resko Lizde i, kako je naveo, treći im kolega, a da je jedne prilike vidio kako su Aliju uzimali za kosu i udarali njegovom glavom od školsku tablu. Iako su neki od svjedoka u vezi sa inkriminsanim događajem identifikovali i Borisa Bošnjaka, Vijeće se nije bavilo identitetom počinioca koji za ovo djelo nije poimenično optužen, nego je tretiran kao NN izvršilac kako je i navedeno u optužnici.

581. Kada se analiziraju iskazi oštećenih, te cijene kako samostalno tako i u međusobnoj vezi i u vezi sa ostalim dokazima izvedenim na ove okolnosti, Vijeće je utvrdilo da je optuženi Miodrag Grubačić, zv. Grubi poduzimao radnje fizičkog udaranja zatočenih civila Ramiza Zaklana, Alije Šatora i Ibre Sablića. Iskazi ovih svjedoka su u odlučujućoj mjeri podudarni, svaki svjedok je iz svoje perspektive opisao događaj koji se dogodio krajem šestog mjeseca 1992. godine ili približno tog datuma, kada su izvedeni pred tablu koja se nalazila na zidu učionice u kojoj su boravili. Svjedoci su saglasni da ih tada udara stražar po nadimku Grubi, kojeg svjedok Sablić na predloženoj fotodokumentaciji identifikuje kao optuženog Miodraga Grubačića. Tačno je da svjedoci kao drugo lice navode Miloša, ali Vijeće je zbog sumnje da je riječ o zamjeni identiteta optuženog Miloša Mavraka oslobodilo optužnice. Međutim, po ocjeni Vijeća to ne umanjuje pouzdanost i vjerodostojnost njihovog svjedočenja. Naime, ni jedan od oštećenih nije lično poznavao optuženog Miloša Mavraka, da bi Vijeće posumnjalo da oni svojim iskazima optužuju svjesno nekoga za nešto što nije učinio. Oni su prenijeli svoja saznanja, da se stražar koji ih sa Grubim zajedno kritičnog događaja udara pred tablom zove Miloš, ali ta saznanja su dobili od drugih zatočenika. Zbog navedenog, a imajući u vidu razloge zbog kojih je Vijeće oslobodilo Mavraka optužbe, Vijeće je poklonilo vjeru svjedocima, čiji su iskazi potvrđeni u bitnim dijelovima i drugim svjedočenjima. Po ocjeni Vijeća, sitne razlike u izjavama posljedica su različite percepcije samog događaja iz ugla svakog od njih, ali za Vijeće je odlučno da u iskazima prije svega oštećenih, nema niti jedna kontradiktornost po pitanju odlučnih činjenica.

582. Kada su u pitanju posljedice koje su kod oštećenih nastupile, Vijeće je utvrdilo da su nakon izvođenja oštećenih pred tablu, optuženi Miodrag Grubačić i drugi N.N. vojnici kod oštećenih prouzrokovali veliki strah, posebno zbog činjenice da su pred tablu prozvani da izađu kao „*ptice iz Lokava*“, nakon čega su sva trojica brutalno pretučena dok od udaraca nisu pali na pod, nakon čega je jedan od vojnika uzeo za kosu Aliju Šatora i njegovom glavom udarao od školsku tablu sve dok nije pukla, posljedicom čega su sva trojica trpili velike i fizičke i duševne bolove. Kada je riječ o posljedicama inkriminiranih radnji, Tužilaštvo je

uložilo i medicinsku dokumentaciju oštećenog Ibre Sabljića,¹⁸¹ o čemu je svoj nalaz i mišljenja dao vještak sudske medicine dr Hamza Žujo. U svom nalazu, vještak je zaključio da je cijeneći medicinsku dokumentaciju koju je imao na raspolaganju mogao utvrditi povrede u vidu ... Vještak je dao mišljenje da kao podoban način nastanka povreda je zamahnuta, stisnuta pesnica od strane povrijedioca. Vijeće je poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka, isti je prihvatio kao relevantan, vjerodostojan i ničim doveden u sumnju, a isti je potvrđen iskazom oštećenog, te kazivanjima svjedoka o stanju u kojem se Ibro Sabljić nalazio, opisujući da je bio modar.

583. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da su oštećeni kao počinioca ovog djela identifikovali optuženog Grubačića, pa je tako svjedok Sabljić za optuženog Grubačića izjavio da je bio: „*dobro krupan, oko 100 kg, imao oko 40 godina i bio niži*“, dok je svjedok Alija Šator izjavio da su imena stražara znali čitavo vrijeme, da su tu proveli 90 -100 dana, a da su se stražari između sebe tako oslovljavali, te da su ih i ostali zatvorenici tako oslovljavali. Svjedoci oštećeni su Grubačića identifikovali kao „Grubi“, ime mu nisu znali, ali da se radi upravo o optuženom Grubačiću Vijeće je zaključilo, ne samo na osnovu iskaza oštećenih, nego i na osnovu identifikacije od strane svjedoka Kemala Bijedića, koji je bio očevidac ovog događaja, i koji je jasno identificirao optuženog Grubačića kao jednog od učesnika u ovom inkriminisanom događaju. Da se radi o ispravnoj identifikaciji optuženog Grubačića, dodatno je potvrđeno i Zapisnikom o prepoznavanju optuženog Grubačića – T-59, gdje je svjedok Ibro Sabljić na predloženoj fotodokumentaciji prepoznao stražara Miodraga Grubačića kao „*Grubog*“. Na osnovu naprijed navedenih dokaza, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi ta osoba koja je kritične prilike zlostavljala oštećene. Naime, činjenica da svjedoci u to vrijeme optuženog ne poznaju lično, ne znači da je kod ovih svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja im je prouzrokovala zabranjenu posljedicu. Na osnovu kazivanja svjedoka, Vijeće je izvelo zaključak da inkriminisani događaj nije jedini događaj kada su svjedoci vidjeli optuženog Grubačića, obzirom da su u svom iskazu naveli i druge događaje u kojima je učestvovao „*Grubi*“, pa je sasvim logično da su mogli povezati lik osobe sa imenom „*Grubi*“, a kako su čuli da stražari međusobno oslovljavaju optuženog, te kako su drugi zatočenici rekli da se zove.

584. Analizom iskaza navedenih svjedoka na okolnosti inkriminisanog događaja opisanog u tački 13. osuđujućeg dijela izreke ove presude, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Miodrag Grubačić, zajedno sa drugim NN vojnicima, imao aktivno učešće u teškom fizičkom premlaćivanju i nečovječnom postupanju prema oštećenim civilima Ibrim Sabljiću, Ramizu

¹⁸¹ T-87 Nalaz i mišljenje stalni sudski vještak dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine od 30.09.2015. godine i naredba za vještačenje Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 07.09.2015. godine, te medicinska dokumentacija oštećenog Ibre Sabljića od 21.08.1992. godine.

Zaklanu i Aliji Šatoru, na način da je pozvao „*ptice iz Lokava*“ da dođu pred tablu, gdje su ih zajedno na razne načine udarali, sve dok oštećeni od posljedica tih udaraca nisu pali na pod, nakon čega je jedan od vojnika uzeo za kosu Aliju Šatora i njegovom glavom udario u školsku tablu, posljedicom kojih radnji su oštećeni trpili jaku duševnu patnju i fizičku bol, na koji način je optuženi Miodrag Grubačić postupajući kao saizvršilac sa direktnim umišljajem, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, za koje je i oglasen krivim.

585. Vijeće je nakon svestrane analize provedenih dokaza načinilo određene korekcije činjeničnog opisa koje se prije svega odnose na preciznije određivanje okolnosti pod kojima se događaj desio. Naime, kada je u pitanju vrijeme izvršenja djela, Vijeće je intervenisalo na način da je na vremensku odrednicu „*Tačno neutvrđenog datuma krajem 06. mjeseca 1992. godine*“ dodalo „*ili približno tog datuma*“, jer tako proizilazi iz iskaza saslušanih oštećenih, a i svjedoka Kemala Bijedića koji je izjavio da je to bilo noć pred prvu razmjenu koja je bila 04.07.1992. godine.
586. Dalje, Vijeće je umjesto imena optuženog Miloša Mavraka navelo N.N. vojnik, a kako je to već navedeno i ranije objašnjeno. Iako je oštećeni Alija Šator kao trećeg vojnika identifikovao Đajića, Vijeće naglašava da Ilija Đajić za ovu radnju uopšte nije bio optužen, zbog čega se i treće lice identifikuje kao N.N. vojnik (kako je i stajalo u optužnici). Vijeće je također izostavilo suvišne detalje iz opisa, doprinoseći na taj način preciznijem i sa dokazima usklađenom opisu djela. Pa je tako činjenični opis „*te su Miloš Mavrak, Miodrag Grubačić i ovaj N.N. vojnik stisnutim pesnicama, gumenim palicama i nogama na kojima su bile vojničke čizme svi zajedno po glavi i tijelu počeli udarati Ibru Sablića i udarali su ga sve dok od posljedica udaraca ovaj nije pao na pod, zatim su na isti način počeli udarati Ramiza Zaklan, kojeg su takođe udarali dok nije pao na pod, a potom su na isti način počeli udarati Aliju Šator sve dok i on nije pao na pod, da bi ga potom Miloš Mavrak uzeo za kosu na potiljku glave i vukući je prema gore istoga natjerao da se podigne, a potom držeći ga za kosu njegovom glavom, i to licem i čelom u više navrata udario u školsku tablu, posljedicom kojih udaraca je Šator izgubio svijest*“, izmijenilo ispuštajući nedokazane navode i nepotrebna ponavljanja, te je navelo „*te su Miodrag Grubačić i N.N. vojnici na razne načine udarali Ibru Sablića, Ramiza Zaklana i Aliju Šatora, sve dok od posljedica udaraca nisu pali na pod, da bi potom jedan od njih uzeo za kosu Aliju Šatora i držeći ga za kosu njegovom glavom udario u školsku tablu*“. Vijeće se pri tome rukovalo činjenicom da svjedoci nisu detaljno iznosili način na koji su udarani, niti sredstvo kojim su udarani, niti su naveli da je tom prilikom Alija Šator gubio svijest, nego naprotiv navodili su da je bio snažan i izdržljiv, jer je u to vrijeme bio mlađa osoba. Vijeće je uređujući činjenični opis vodilo računa da se i dalje radi o istom djelu, odnosno istom događaju sa svim bitnim obilježjima koji

predstavljaju obilježje jednog krivičnog djela, čime je objektivni identitet između optužnice i presude očuvan.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 14. osuđujućeg dijela izreke presude

587. Tačkom 21. optužnice, optuženi Boris Bošnjak i Miloš Mavrak optuženi su da su „*Tačno neutvrđenog datuma u vremenskom intervalu od početka 06. mjeseca do kraja 07. mjeseca 1992. godine, Miloš Mavrak najmanje 10 dana ulazio u prostoriju u kojoj je među približno 100 zatočenika, boravio i zatočeni civil Andrija Pavlović, pa istoga svaki put jednom ili više puta stisnutim pesnicama i nogama udario u predio glave, a u istom vremenskom intervalu Boris Bošnjak je jednom ušao u navedenu prostoriju i Andriju Pavlovića stisnutim pesnicama udario najmanje 10 puta u predio glave, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod trpeći veliku fizičku i duševnu bol*“.
588. Vijeće je imajući u vidu oslobađajuću presudu u odnosu na Miloša Mavraka, iz činjeničnog opisa izostavilo dio inkriminacije koji se odnosi na opis radnji optuženog Mavraka, a iz razloga detaljno obrazloženih u oslobađajućem dijelu presude.
589. U vezi sa preostalim dijelom inkriminacije, Vijeće je saslušalo svjedoka oštećenog Andriju Pavlovića, koji je pred sudom izjavio da je početkom '92. godine živio u Rotimlji, opština Stolac, te da je lišen slobode 24.05.1992. godine, a već sljedećeg jutra prebačen u logor u Bileću. Svjedok navodi da prvih dana nije bilo premlaćivanja, ali da su ih stražari prepadali „*da će vidjeti svoga Boga kada ode JNA*“. Na upit tužioca da li je njega lično neko udarao, svjedok je izjavio da su stražari smišljali načine kako mučiti ljude. Tako je batinjanje bilo svakodnevno, posebno kada se vrate sa ratišta. Opisao je događaj kada su im jedne prilike stražari naredili da legnu na stomak, stave ruke na leđa, kako svjedok opisuje bili su „*sabijeni ko srdele, jedan drugom među nogama*“ i tako dva dana uzastopno po cijeli dan. Ljudi su se od napora „*počeli gubiti, padati u nesvijest, u komu*“, kako svjedok navodi „*jednostavno se nije moglo izdržati*“. Tako je i njemu jednom bilo loše zbog čega je ustao. Kada je to primjetio Bošnjak, ušao je unutra i oko 10-ak puta ga „*iz pojasa, desnom rukom*“ udarao u desnu jagodicu lica, sve dok na kraju svjedok nije pao. Svjedok je opisao da mu je sve bilo modro. Nadalje je opisao i situaciju u kojoj su ih stražari natjerali da zatvore prozore i da stave deke na prozore, kako ni zrak ne bi mogao ući u prostoriju. Pritom je svjedok opisao da su bile nesnosne vrućine, i da su on i Greljo napravili kao neke krivine na tim dekama, da se ne vidi iz vana ali da makar malo zraka uđe. Međutim to su primijetili stražari, ušao je Bošnjak i pitao ko je to uradio, kako se niko nije javio, on je redom počeo tući. U prostoriji su imali jednog momka koji „*cinkari*“, i on je rekao da je Greljo to

uradio, nakon čega je Grelju dobro izmlatio, a zatim je Bošnjak pitao „*ko je drugu krivinu napravio*“, svjedok Andrija Pavlović se javio da je on, pa ga je Bošnjak tada samo jednom udario pendrekom po ustima.

590. Kada je riječ o vremenu izvršenja ovog krivičnog djela, Vijeće je nesporno na osnovu iskaza oštećenog utvrdilo da je isti lišen slobode 24.05.1992. godine, a da je sutradan prebačen za Bileću. Vremenski okvir optužnice je postavljen „*od početka 6. mjeseca do kraja sedmog mjeseca 1992. godine*“, koje Vijeće i nalazi ispravnim, obzirom da se svjedok izričito izjasnio da prvih dana nije bilo premlaćivanja, iz čega Vijeće zaključuje da se inkriminirani događaj i desio u vremenskom okviru postavljenom u optužnici.
591. Svjedok Pavlović je u svom iskazu potvrdio i brojna druga premlaćivanja kojim je svjedočio.
592. Da je zajedno sa njima u logoru u Bileći bio i oštećeni Andrija Pavlović potvrdili su svjedoci Ahmet Kelecija i Miro Pavlović koji je zajedno sa njim lišen slobode, dok je svjedok Miško Škobić potvrdio da su Andriju Pavlovića u logoru premlaćivali.
593. Kada su u pitanju posljedice koje su kod svjedoka nastupile, Vijeće je utvrdilo da je svjedok Andrija Pavlović nesumnjivo trpio velike, kako fizičke, tako i psihičke bolove. Svjedok je u svom iskazu detaljno opisao udarce stisnutom pesnicom u glavu, i to u predijelu desne jagodice, gdje je od bola koji je doživio pao na pod i bio sav modar, a da je ponašanjem Borisa Bošnjaka koji im je naređivao da sate provode u neudobnom položaju sa glavom dole, a rukama na leđima od kojeg položaja im je dolazilo slabo, svjedok nesumnjivo pored velikog fizičkog bola trpio i veliki strah i psihičku bol. O povredama kod oštećenog Andrije Pavlovića izjašnjavao se i vještak Hamza Žujo. Međutim, imajući u vidu da je vještak govorio o povredama i mehanizmima povređivanja koji nisu predmet ove optužnice (ustrijelna povreda glave i nagnječenje tijela i grudnog koša) Vijeće se nije detaljnije upuštalo u ocjenu ovog nalaza u odnosu na oštećenog Andriju Pavlovića.
594. Da je upravo Boris Bošnjak stražar koji poduzima protivpravne radnje proizilazi iz opisa koji svjedok daje za optuženog. Svjedok opisuje optuženog na način da je bio „*smeđ, imao je kosu, više na plavo kosa išla, oko 190 cm, bio je dobro građen čovjek fizički, mogao bi ga po hodu prepoznati. Kada bi ulazio u prostoriju, poznavali bi ga po hodu.*“ Naglašava da je u logoru saznao imena stražara, a da mu je Dane Puljić rekao da je negdje viđao Bošnjaka, misli da mu je rođak studirao u Mostaru. Kada je u pitanju identifikacija optuženih, Vijeće je prihvatilo da su oštećeni, odnosno logoraši boravkom duži period (uglavnom oko tri mjeseca) mogli upoznati identitet stražara. Kada se to dovede u vezu sa činjenicom da je za sve, osim za Miloša Mavraka, utvrđeno da su bili van

razumne sumnje pripadnici VII Bataljona vojne policije, koja je vršila obezbjeđenje kasarne, kako vanjsko tako i unutrašnje, a optuženi konkretno vršili obezbjeđenje sabirnog centra ili zatočeničkog logora, nema sumnje da su svjedoci mogli na ispravan način u tolikom vremenskom periodu prepoznati ko je prema njima poduzimao protivpravne radnje.

595. Vijeće je iskaz svjedoka Andrije Pavlovića ocijenilo kao iskren, logičan, detaljan i vjerodostojan, zbog čega mu je u cjelosti poklonilo vjeru i na njemu zasnovalo osuđujuću presudu za tačku 14. izreke presude. Naime, iako je oštećeni Andrija Pavlović jedini svjedočio na okolnost zlostavljanja od strane Borisa Bošnjaka, njegov iskaz u ostalom dijelu je u potpunosti saglasan sa iskazima drugih svjedoka. Naime, svjedok identično drugim svjedocima opisuje sve uslove i prilike koje su vladale u logoru, dok potvrdu navoda ovog svjedoka da su stražari tjerali zatvorenike da u neudobnom položaju na stomaku sa rukama na leđima provode dane, te da je Boris Bošnjak udario one koji bi se pridigli nalazi u iskazima drugih svjedoka, među kojima i Ekrema Kuke.
596. Kada se svi navedeni iskazi cijene u međusobnoj vezi, Vijeće nema dileme da je svjedok Andrija Pavlović u svom svjedočenju govorio istinu, iskaz svjedoka ničim nije doveden u sumnju, zbog čega mu je Vijeće u cjelosti poklonilo vjeru i na osnovu istog zaključilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, Andriju Pavlovića stisnutim pesnicama najmanje deset puta udario u predio glave, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod trpeći veliku fizičku i duševnu bol, čime je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 15. osuđujućeg dijela izreke presude

597. Tačkom 25. optužnice, optuženom Borisu Bošnjaku na teret je stavljeno da je: *“Tačno neutvrđenog datuma u prvoj polovici mjeseca avgusta 1992. godine, a pošto je od strane stražara u logoru doveden u prostoriju u kojoj su bili novinari, zatočeni civil, svjedok pod pseudonimom „A4“, poslije davanja intervjua o uslovima boravka u logoru, po izlasku iz te prostorije na hodniku bio izudaran od strane najmanje četiri N.N. vojnika, od strane kojih je potom ubačen u jednu prostoriju u prizemlju zgrade u kojoj su boravili zatočeniци, da bi nedugo potom u istu ušao Boris Bošnjak, te ga najmanje tri puta stisnutom pesnicama udario u predio glave, a potom nogama na kojima je bila vojnička čizma u predio desne sljepoočnice, posljedicom kojih udaraca je ovaj pao na pod, te ga potom a tačno neutvrđenih datuma od navedenog događaja do 18. avgusta 1992. godine, najmanje u 6 navrata, a kada bi se ovaj sa drugim zatočenicima vraćao iz WC-a, zaustavljao pred vratima sobe u kojoj je boravio i*

svaki put u više navrata stisnutim pesnicama udarao u predio glave, posljedicom čega je ovaj trpio veliku duševnu i fizičku bol“.

598. Na okolnosti ove inkriminacije, na glavnom pretresu saslušan je svjedok oštećeni „A4“, te svjedoci Avdija Bašić, Azem Bašić i Nuhan Šaković.
599. Na glavnom pretresu je svjedok „A4“ izjavio da je prije rata živio u Gacku, da je radio u Termoelektrani Gacko, sve dok Bošnjake i Hrvate nisu počeli hapsiti, dodavši da su ih hapsili Srbi. U junu 1992. godine je lišen slobode i odveden najprije u hotel u Gacku, gdje je bio nekih 10 dana, odakle su ih prebacili u Bileću. Naglašava da su u Bileću prebačeni isključivo muškarci, o svojoj porodici u tom trenutku nije znao ništa, ali je za vrijeme boravka u logoru preko Crvenog krsta saznao da su žene i djeca prebačeni za Makedoniju. Svjedok je u svom iskazu opisao sami dolazak u Bileću, kada su počeli izlaziti iz kamiona dočekao ih je špalir, tu su ih odmah udarali drvenim palicama i čime su stigli, te kako svjedok kaže „*niko nije mogao proći kroz špalir da ga ne udare*“, pa je tako i on zadobio udarce. Nakon špalira su ubačeni u podrumsku prostoriju, gdje je sve bilo u zemlji i samo mali prozor iznad.
600. Svjedok je uslove boravka koji su vladali u zatočeničkom logoru u Bileći opisao saglasno drugim svjedocima, čije je Vijeće iskaze ranije interpretiralo.
601. U vezi samog inkriminisanog događaja, svjedok „A4“ je izjavio da je Borisa Bošnjaka „*dobro znao jer mu je polomio rebra*“. Opisujući sami događaj, svjedok je opisao da ga je desetak dana prije razmjene (koja se dogodila 18.08.1992. godine) Bošnjak odveo na sprat, tu su u prostoriji bili prisutni novinari sa kamerama, i to razni novinari iz Srbije, Crne Gore, sa Pala. Pitali su ga kako su tu došli, a kada je svjedok počeo da priča kako su ih presreli, opljačkali i odveli u logor, rekli su „*vodite ga odavde*“, jer im se nije svidjelo to što je rekao. Nadalje, svjedok „A4“ opisuje da nije stigao ni do vrata kada su Bošnjak i još dvojica počeli da ga udaraju. Bošnjak ga je tada odveo u drugu prostoriju gdje su bili stariji ljudi, a kada su ušli unutra udario ga je nogom u glavu, od kojeg udarca je pao, a onda ga je više puta udario u predjelu grudnog koša. Poslije pola sata, sat se vratio sa još dvojicom, izveli su ga u hodnik i počeli da ga udaraju nekim drškama, kao nasadi od sjekire. Udarali su ga dok nije pao dole, a dok je ležao udarali su ga čizmama ponovo u predio grudnog koša. Kad je legao, stavio mu je vojničku čizmu na glavu, a od udaraca glava mu je „*skakala od kamenu podlogu*“. Kako svjedok opisuje, to je trajalo dugo, a za to vrijeme je više puta gubio svijest, a čuo je da jedan od njih govori „*ubismo čovjeka, dobro je više*“. Nakon toga su ga uzeli i ubacili u prostoriju gdje su vrata sa metalnom rešetkom, a poslije je shvatio da je to podrum gdje je prvi put doveden. Nakon opisanog događaja svjedok izjavljuje da kad bi išao u toalet i kada bi se vraćao, Bošnjak bi ga ostavljao zadnjeg, da bi mu zadao još koji udarac, i navodi: „*Namještao se da udarac isproba na meni*“. Opisuje da ga je

udarao šakom i nogom u glavu, a to se ponavljalo sve do razmjene i to najmanje 5-6 puta.

602. Iskaz svjedoka je po ocjeni Vijeća jasan, detaljan i iskren, a u odlučnoj mjeri potvrđen je i svjedočenjima Azema Bašića, Adema Bašića i Nuhana Šakovića, koji su potvrdili da im je poznato da je svjedok „A4“ nakon izvođenja da da izjavu novinarima teško premlaćen, navodno, jer se stražarima nije svidjelo šta je rekao novinarima o uslovima boravka u logoru. Tako svjedok Avdija Bašić navodi da je kao ljekar pokušao ukazati pomoć svjedoku „A4“ i Mili Azinoviću koji su bili zatvoreni u istoj prostoriji kao i on, a nakon što su premlaćeni, ali da nije imao čime. Sjeća se da su bili modri, krvavi i da se „A4“ žalio na rebra.
603. Svjedok Azem Bašić također navodi da su tukli svjedoka „A4“, da je odveden na sprat u Bileći, da se zadržao par sati, te da je vraćen sav izudaran.
604. I svjedok Nuhan Šaković se sjeća kada su svjedoka „A4“ pozvali da da izjavu za neku televiziju, kada je on navodno rekao da je smršao 20 kg, zbog čega su ga odozgo „s noge na nogu tukli“, te da je sutradan došao Boris Bošnjak pitavši gdje je onaj što je smršao 20 kg i tu ga je udario. Navodi da je Bošnjak u to vrijeme bio mlad, markantan, govorili su da ima crni pojas, ali sada ga ne bio mogao prepoznati.
605. Kada su u pitanju posljedice koje su kod oštećenog nastupile, Vijeće je utvrdilo da je izvođenje oštećenog „A4“ pred novinare, a potom i njegovo brutalno premlaćivanje od strane optuženog Borisa Bošnjaka i drugih lica, samo zato jer se stražarima nije svidjelo šta je rekao novinarima, kod oštećenog nesumnjivo izazivalo veliku duševnu bol i strah za vlastiti život, posebno zbog činjenice da se to premlaćivanje od strane Borisa Bošnjaka ponavljalo u najmanje 5-6 navrata. Pored velikog straha i duševnih bolova zbog takvog ponašanja optuženog Bošnjaka, oštećeni „A4“ je trpio i strašne fizičke bolove, jer ga je Boris Bošnjak u više navrata udarao stisnutim pesnicama i nogama u glavu i u predio grudnog koša, od čega je zadobio i prelom 7 rebara, i to 3 sa jedne i 4 rebra sa druge strane, a koje povrede su mu, kako svjedok tvrdi konstatovane u bolnici u Šibeniku. Da je oštećeni „A4“ imao povrede rebara, pred sudom je potvrdio i svjedok Avdija Bašić koji se kao ljekar nalazio zatočen u istoj prostoriji kao i svjedok.
606. Kada se navedeni iskazi cijene kako pojedinačno, tako i u međusobnoj vezi, Vijeće nalazi da su po pitanju odlučnih činjenica iskazi podudarni, da iskazi svjedoka Avdije Bašića, Azema Bašića i Nuhana Šakovića u cijelosti potvrđuju iskaz oštećenog svjedoka „A4“, zbog čega ih je sud ocijenio tačnim i vjerodostojnim i istima u cijelosti poklonio vjeru.

607. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da je oštećeni jasno identifikovao optuženog Borisa Bošnjaka, te je izjavio da je optuženi: „*imao uniformu, da je bio mlađi momak, 20 i koju godinu, plav, duže kose.*“ Da se optuženi zove Boris Bošnjak, oštećeni „A4“ je saznao od drugih stražara koji su bili tu, a izjavio je i kako je čuo da je Bošnjak došao iz Vogošće i da je trenirao karate. Da je upravo Boris Bošnjak taj koji je tukao svjedoka „A4“ potvrdio je i svjedok Nuhan Šaković, koji je očevidac jednog takvog udaranja od strane Bošnjaka. Naime, činjenica da svjedok u vrijeme kada ga udara optuženi istog ne poznaje lično, ne znači da je kod ovog svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja mu je prouzrokovala zabranjenu posljedicu. Na osnovu kazivanja ovog svjedoka, kao i na osnovu činjenice da se radnja optuženog Borisa Bošnjaka ponavljala više puta, a da je u logoru bio zatočen više od dva mjeseca, Vijeće nesumnjivo zaključuje da to nisu bile i jedine prilike kada je svjedok viđao optuženog Bošnjaka i kada je mogao da poveže lik osobe sa imenom Boris Bošnjak, kako su mu drugi rekli da se zove.
608. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, u prvoj polovici mjeseca augusta 1992. godine, nakon davanja izjave novinarima, svjedoka „A4“ više puta udario u predio glave, a potom i nogom sa vojničkom čizmom, posljedicom kojih udaraca je oštećeni pao na pod, te ga u narednom periodu prije razmjene najmanje u 5-6 navrata kada bi se oštećeni vraćao iz toaleta stisnutim pesnicama udario u predio glave, posljedicom kojih radnji je oštećeni „A4“ trpio veliku fizičku i duševnu bol, kojim radnjama je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, za koje je i oglašen krivim.
609. Vijeće je na temelju provedenih dokaza, prije svega iskaza oštećenog uskladilo činjenični opis ove tačke optužnice, na način da je isti uskladilo sa provedenim dokazima, bez diranja u objektivni i subjektivni identitet optužbe i presude. Naime, Vijeće je korekcije načinilo sa ciljem da se činjenični opis učini jasnijim i preciznijim, kako bi što više odgovarao utvrđenom činjeničnom stanju, a koje korekcije nisu izmijenile suštinu činjeničnog opisa događaja, odnosno one dijelove optužnice koji se tiču bitnih elemenata djela, niti su iste optuženog dovele u nepovoljniji položaj.
610. Vijeće je tako umjesto navoda „*po izlasku iz te prostorije na hodniku bio izudaran od strane najmanje četiri N.N. vojnika*“, navelo: „*po izlasku iz te prostorije na hodniku bio izudaran od strane najmanje tri N.N. vojnika*“, jer je svjedok sam opisao da ga je odmah počeo udarati Bošnjak i još dva lica, što je ukupno tri a ne četiri lica. Iako je svjedok i tom prilikom izjavio da ga je udario Bošnjak, obzirom da se u optužnici navodi da se radi o NN licima, Vijeće ovu inkriminaciju nije moglo razmatrati u odnosu na optuženog Borisa Bošnjaka, jer on za nju nije ni optužen. Nadalje, Vijeće je umjesto navoda „*da bi nedugo*

potom u istu ušao Boris Bošnjak, te ga najmanje tri puta stisnutim pesnicama udario u predio glave, a potom nogama na kojima je bila vojnička čizma u predio desne sljepočnice“, ovaj dio preciziralo na način: „te ga više puta udario u predio glave, a potom nogom na kojoj je bila vojnička čizma u predio glave“, jer svjedok nije spominjao udarce stisnutim pesnicama, nego samo udarce u predjelu glave i rebara, a zatim i udarce nogom - vojničkom čizmom u predjelu glave od čega mu je glava odskakivala od poda. Vijeće je i navod „najmanje u 6 navrata“ izmijenilo na način da se sada navodi „najmanje u 5 – 6 navrata“, jer to proizilazi iz iskaza svjedoka.

Zaključak o krivici optuženog Ilije Đajića za tačku 16. osuđujućeg dijela izreke presude

611. Tačkom 29. Optužnice, optuženim Milošu Mavraku i Iliji Đajiću stavljeno je na teret da su: *„Tačno neutvrđenih datuma, u drugoj polovici mjeseca maja 1992. godine, u više navrata, a najmanje 10 puta Miloš Mavrak, Ilija Đajić, zajedno sa neutvrđenim brojem N.N. vojnika, ulazili u prostoriju koja se nalazila u podrumu i u kojoj je sa više lica bio zatočen civil Ahmet Kelecija, pa su Mavrak, Džajić i drugi N.N. vojnici stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama neselektivno udarali zatočene civile a među njima i Ahmeta Keleciju, te tačno neutvrđenog datuma sredinom mjeseca avgusta Mavrak je ušao u WC u kojem se nalazio Kelecija pa ga je tu najmanje 10 puta gumenom palicom udario po leđima posljedicom čega je Ahmet Kelecija trpio jake fizičke i duševne bolove“.*
612. Na okolnost inkriminacija iz tačke 29. optužnice, svjedočio je oštećeni Ahmet Kelecija. Svjedok je izjavio da je početkom 1992. godine živio u Opličiću, opština Čapljina, da tada počinju pripreme za rat, uznemirenost, odvajanje sva tri naroda na različite strane, te da u trećem i četvrtom mjesecu 1992. godine dolazi vojska. Opisuje da je kod njega u kući bila jedinica JNA – iz Niša, sa haubicama koje su bile na njivi, a da se on krio od vojske u komšiluku skoro dva mjeseca. Tvrdi da nije imao oružje niti uniformu. Uhapsila ga je vojna policija kod komšije Kemala Bijelića, tu je ubačen u auto i odveden u Domanoviće, gdje je pretučen od strane vojne policije, nakon čega je ubačen u auto i odvezen u kasarnu Moše Pijade u Bileći. Prvo je doveden u podrumsku prostoriju, gdje ostaje oko 20-ak dana. Opisao je teške uslove boravka i prenatrpane prostorije. Fizičko maltretiranje je bilo non stop, otvore vrata, uđu, ko god novi dođe, ulazi grupa i udara. Ulazili su, nasumice udarali na koga nalete, udarali su šakama, nogama, pendrekom, sa čim stignu. Rečeno im je da su to Grubišić, Miloš Mavrak, Bošnjak, Samardžić. Izjavio je kako je znao čovjeka koji je udarao ljude i predstavljao se kao da je bio u Legiji stranaca, i kako svjedok navodi, kad on uđe, neko je bio gotov. Svjedok Kelecija je nadalje izjavio kako je i on bio maltretiran, opisao je udaranje, šamaranje, kako prilikom odlaska u toalet, kako

kaže: „*samo nalete kraj njih i zviznu bilo čim, formira se red i udare bilo čim*“. Malo kada se prođe do WC-a da neko ne bude udaren.

613. Kao osobe koje njega najviše udaraju, svjedok je naveo Đajića, zvanog Đaja i Miloša Mavraka. Svjedok je tokom unakrsnog ispitivanja odbrane pojasnio da ga je Đajić više puta tukao, prvo kada je tek došao, a onda je opisao situaciju kada je doveo izvjesnu Bošković iz Čapljine i pitao ko je iz Čapljine, svjedok je tada nesvjesno ustao, ona je obišla krug okolo i rekla „*nije*“, i tada ga je Đajić udario dva tri puta. Opisao je kako ga je Đajić dosta puta udarao, i to ne samo on, već i ostali, ali da nije brojao, jer oni samo naiđu kraj njih i udaraju. Na poseban upit da li je prilikom prvog udaranja u podrumu Đajić bio sam, svjedok je odgovorio u grupi dva ili više vojnika, te da ga je tom prilikom udarao dok je bio u položaju sa rukama na leđima i glavom savijenom prema podu.
614. Vijeće je prihvatilo iskaz svjedoka Ahmeta Kelecije kao vjerodostojan, te na njemu zasnovalo osuđujuću presudu u odnosu na optuženog Iliju Đajića. Naime, istina da je o udaranju oštećenog Kelecije od strane optuženog Đajića jedini svjedok sam oštećeni, ali po ocjeni Vijeća to ne umanjuje značaj njegovog svjedočenja. Naime, svjedok je detaljno opisao kako ga je udarao stražar Đajić, kojeg su zvali Đaja, dajući opis tog stražara koji u potpunosti odgovara optuženom. Svjedok ga je opisao kao dosta visoku osobu, mršavu, crnu, mlađe životne dobi. Da se optuženi zove Đajić, „Đaja“, oštećeni je saznao „*od drugih zatvorenika koji su bili tu*“. Vijeće se iz naprijed analiziranih dokaza van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Ilija Đajić osoba koja je zlostavljala oštećenog Keleciju na način da ga je zajedno sa drugim NN vojnicima stisnutim pesnicama i nogama udarala. Naime, činjenica da svjedok u vrijeme kada ga optuženi udara istog ne poznaje lično, ne znači da je kod ovog svjedoka došlo do zabune kada je u pitanju osoba koja mu je prouzrokovala zabranjenu posljedicu. Na osnovu kazivanja ovog svjedoka, Đajić je istoga tukao više puta, a imajući u vidu da je u logoru bio zatočen više od dva mjeseca, Vijeće nesumnjivo zaključuje da to nisu bile i jedine prilike kada je svjedok viđao optuženog Đajića i kada je mogao da poveže lik osobe sa prezimenom Đajić, odnosno nadimkom „*Đaja*“, kako su mu drugi zatočenici rekli da se zove. Za Vijeće je sasvim logično i što svjedok nije mogao u sudnici da prepozna optuženog, imajući u vidu koliko je godina prošlo od kada se događaj desio, te da nemaju svi svjedoci istu mogućnost pamćenja i percepcije. Za Vijeće je dostatno što se svjedok sjetio kako je optuženi izgledao u inkriminsano vrijeme i u tom smislu dao opis koji odgovara načinu kako Đajića opisuju i ostali saslušani svjedoci. Tokom postupka je nedvosmisleno utvrđeno da je optuženi Ilija Đajić bio stražar u logoru u Bileći (što su potvrdili i svjedoci odbrane), što kada se cijeni u vezi sa iskazom oštećenog je potvrda njegovog svjedočenja i same identifikacije.

615. Da je oštećeni Kelecija boravio u logoru u inkriminisano vrijeme potvrdili su i svjedoci Dane Puljić, Mustafa Omanić i Alija Šator, dok je svjedok Andrija Pavlović potvrdio da je i Ahmet Kelecija fizički maltretiran.
616. Kada su u pitanju posljedice koje su kod svjedoka nastupile, Vijeće je utvrdilo da su optuženi Ilija Đajić i drugi NN vojnici kod oštećenog prouzrokovali kako veliki strah i duševne bolove, tako i nesumnjivo velike fizičke bolove, posebno zbog činjenice da su ih premlaćivali stisnutim pesnicama i nogama, te da su prema iskazu svjedoka tučeni svaki put kada bi išli u toalet.
617. Nakon što je analiziralo detaljno iskaz oštećenog, kako pojedinačno tako i u vezi sa ostalim provedenim dokazima i iskazima svjedoka vezanim za opće stanje u samom logoru, uslove boravka, načine maltretiranja logoraša i slično, Vijeće nalazi da je iskaz svjedoka Kelecije u relevantnim dijelovima potvrđen iskazima drugih svjedoka, da je isti dat na jasan i uvjerljiv način, da iskaz ničim nije doveden u sumnju, zbog čega je Vijeće isti prihvatilo i na osnovu istog utvrdilo odgovornost optuženog Ilije Đajića za inkriminaciju iz tačke 29. optužnice. U odnosu na optuženog Miloša Mavraka, Vijeće je donijelo oslobađajuću presudu, o čemu će, kao i za ostale tačke, detaljno obrazloženje dati u oslobađajućem dijelu presude, a ovdje Vijeće samo napominje da su iz tih razloga ime optuženog Mavraka i njegove radnje opisane u tački 29. optužnice izostavljene iz činjeničnog opisa ove tačke.
618. Slijedom navedenog, Vijeće je na osnovu navedenih dokaza, van razumne sumnje, utvrdilo da je optuženi Ilija Đajić postupajući kao saizvršilac sa direktnim umišljajem, zajedno sa još neutvrđenim brojem NN vojnika počinio krivično djelo nečovječnog postupanja nad oštećenim Ahmetom Kelecijom, na način da je učestvovao u njegovom fizičkom premlaćivanju u podrumskoj prostoriji, gdje su ga udarali stisnutim pesnicama i nogama, posljedicom čega je oštećeni trpio jake fizičke i duševne bolove, kojim radnjama je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, za koje ga je Vijeće oglasilo krivim.
619. Vijeće je načinilo i određene korekcije činjeničnog opisa iz optužnice, pa je u pogledu vremena inkriminacije na navod „u drugoj polovici maja“ dodalo „ili približno tog datuma“ budući da to proizilazi iz iskaza oštećenog, koji nije precizirao vrijeme izvršenja djela, ali je jasno naveo da se radi o premlaćivanju u podrumskim prostorijama u kojima se zadržao nekih dvadesetak dana po dolasku u logor. Kada je u pitanju korekcija koju je Vijeće načinilo po pitanju vremena izvršenja, ona po ocjeni Vijeća nije na štetu optuženog, a kako je Vijeće ranije navelo (uz obrazloženje tačke 9. osuđujućeg dijela Presude), događaj se kreće u okvirima postavljenim u preambuli optužnice i niti jedna korekcija ne ide van tog postavljenog okvira.

620. Pored toga Vijeće je korigovalo navod „pa su Mavrak, Džajić i drugi N.N. vojnici stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama neselektivno udarali zatočene civile a među njima i Ahmeta Keleciju“ na način da se sada u tom dijelu opisa navodi: „pa su ga stisnutim pesnicama i nogama udarali“, na koji način je činjenični opis prilagođen rezultatima dokaznog postupka, a iz opisa izostavljene radnje oslobođenog Mavraka, kao i radnje Ilije Đajića prema drugim zatvorenicima čija imena nisu navedena u Optužnici. Navedenim intervencijama se po ocjeni Vijeća ne mijenja suština inkriminisanog događaja, niti su načinjene korekcije na štetu optuženog Đajića, nego naprotiv, navedenim korekcijama je bitno smanjena kriminalna količina, bez diranja u objektivni i subjektivni identitet optužbe i presude.

Zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića za tačku 17. osuđujućeg dijela izreke presude

621. Tačkom 30. optužnice, optuženim Borisu Bošnjaku, Milošu Mavraku i Iliji Đajiću stavljeno je na teret da su: „Dana 14.06.1992. godine a pošto su civili Islam Džiho i Semir Salčin bili lišeni slobode i zajedno sa 6 do 10 drugih civila, teretnim vozilom dovezeni u zatočenički logor u bivšoj kasarni „Moša Pijade“ u Bileći, prilikom silaska sa kamiona Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i još 3 do 5 N.N. vojnika iste stisnutim pesnicama, gumenim palicama i nogama udarali po glavi i tijelu, što je trajalo više od sat vremena i usljed čega su Džiho i Salčin zadobili tjelesne povrede po cijelom tijelu i trpili snažne bolove, te prvih približno 30 dana, u više navrata gotovo svakodnevno ulazili u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima bio smješten Islam Džiho i istoga stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama udarali po glavi i tijelu, te ga zajedno sa Semirom Salčinom i drugim zatočenicima svakodnevno prilikom odlaska u WC gumenim palicama, stisnutim pesnicama i nogama udarali po glavi i tijelu, a tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici jula 1992. godine Islama Džiho odveli u jednu prostoriju gdje se nalazila njemu nepoznata žena te mu naređivali da ima seksualni odnos sa istom, a pošto je isti to odbio istoga su stisnutim pesnicama i nogama izudarali po glavi i tijelu, te je tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula Boris Bošnjak prišao Semiru Salčinu koji je obavljao malu nuždu u WC-u i prislonio mu električnu palicu na predio vrata i pustio struju usljed čega je Salčin pao na pod, posljedicom kojih radnji su Islam Džiho i Semir Salčin trpili jake fizičke i duševne bolove.“

622. U odnosu na tačku 30. optužnice svjedočili su oštećeni Islam Džiho i Semir Salčin, te svjedoci Asim Lulić, Senad Salčin i Suad Salčin. Nakon analize i ocjene njihovih iskaza Vijeće je donijelo osuđujuću presudu u odnosu na optužene Borisa Bošnjaka i Iliju Đajića, dok je u odnosu na optuženog Miloša

Mavraka donijelo oslobađajuću presudu, a iz razloga koji su detaljno elaborirani u oslobađajućem dijelu presude.

623. Svjedok Islam Džiho je u svom iskazu pred sudom izjavio da je početkom 1992. godine živio u Dračevicima, općina Mostar, te da nije bio vojnik, nego civil. Lišen je slobode od strane srpskih snaga JNA 13.06.1992. godine, prvo je odveden u Nevesinje, a sutradan za Bileću. U Bileću je njih 10-12 prebačeno kamionom, a kada su ih „*istovarili*“ sa kamiona, kako svjedok opisuje, pred ulaznim vratima je bilo mnogo Srba u uniformama, neki i u civilu, gdje ih je većina odmah počela udarati palicama. Od tih ljudi nikoga nije znao, ali je kasnije čuo od zatvorenika imena stražara koje je te prilike vidio da tuku, te navodi da je saznao za Mavraka, Bošnjaka, Đaju i Grubog. Dalje je svjedok posvjedočio kako su nakon prolaska kroz špalir vojnika gdje su udarani, ubačeni u logor, najprije u samicu, koju opisuje kao malu sobicu u koju su ga doveli prolazeći kako navodi kroz neki hodnik. Misli da su svi bili ubačeni u tu prostoriju. Tu je bio ne zna tačno koliko, oko dvije sedmice ili 20 dana. Bio je maltretiran i fizički i psihički, a opisuje da su tukli sve njih koji su bili u prostoriji, dodajući da tada nije znao ko ih udara, ali da je kasnije saznao imena. Svjedok dodatno naglašava da su i neki u civilu dolazili da ih tuku. Dok su bili u samici, svjedok izjavljuje da nisu non stop tučeni, nego dva - tri puta. Nadalje, svjedok Džiho izjavljuje da ne zna imena svih stražara koji su ih tukli, ali da je tokom boravka saznao imena koja je već pomenuo. Nakon boravka u *samici*, svjedok opisuje kako su prebačeni na sprat, gdje su ga ponovo tukli Bošnjak, Mavrak, Đaja i Grubi. Kako svjedok izjavljuje „*udarao ga je ko je stigao*“. U Bileći je bio oko 70 dana, a prema kazivanju svjedoka „*udaran je iz dana u dan*“. Posljednja prostorija u kojoj je svjedok boravio je bila u podrumu, a prema izjavi svjedoka prostorija je bila ogromna, pa su ih tu manje tukli. Svjedok je opisao i događaj kada su ga stražari tjerali da seksualno opšti sa ženom koja je također bila zatočenica u logoru, ali se na glavnom pretresu nije mogao sjetiti ko ga je od stražara te prilike vodio, a također je izjavio da su ga tom prilikom, nakon što je odbio da ima seksualne odnose, stražari više psovali i vrijeđali nego tukli.

624. Iskaz svjedoka Islama Džihe je u svim bitnim dijelovima potvrđen iskazom svjedoka Semira Salčina, koji je na glavnom pretresu na identičan način opisao vrijeme hapšenja, 13.06.1992. godine, te činjenicu da su prvo odvedeni u pravcu Nevesinja u prostorije kino sale, gdje su prenoćili da bi ih sutradan prebacili u Bileću. Svjedok Semir Salčin je potvrdio da su prilikom dolaska u Bileću prošli kroz špalir, opisujući „*doček ne dao Bog nikom, vojska srpska poredana sa obje strane, tukli su nas nogama, rukama, palicama, šta god je ko imao u rukama*“. Sišli su niz stepenice i ulazilo se lijevo kroz vrata, prošli su kroz salu gdje je bilo mnogo ljudi, a zatim su njih deset uveli u malu prostoriju koja je bila sva u zemlji. Kako svjedok opisuje, kada se zatvore vrata bio je mrkli mrak, bez ikakve svjetlosti. Prostorija je bila prenatrpana, a tu su ulazili Mavrak, zamjenik upravnika zatvora Bošnjak, Grubi i Čizma. Kada uđe neko od njih,

svjedok izjavljuje da su morali stajati uspravno, a ko je bio bliže vratima „*najgore bi prolazio*“. Svjedok je opisao da su ga udarali svim i svačim, šta su imali u rukama, da ne zna koliko puta se to desilo, ali dodaje „*više puta dnevno*“. Patnje koje je prošao dodatno opisuje rečenica „*udarac na udarac kada dobijete, to je bolno*“. Prema iskazu svjedoka, po nalazima je imao 8 slomljenih rebara, a da mu je posebno teško padalo uspravno stajanje, pa su ga braća morala podizati sa strana. Navodi da je maltretiranje bilo svaki dan, dok ih iz te prostorije nije spasio stražar Boro, koji je poznao njegovog brata. Boro ih je uveo u veliku salu, rekao im da se razdvoje i izmiješaju sa ostalima. Kada opisuje stanje u toj velikoj sali, svjedok izjavljuje da su tamo zatekli „*smrad, jadne, napaćene ljude, oko 150-200 ljudi, nagurani kao srdele, te da se samo na bok moglo leći*“. Odatle su ih vodili u WC, a prilikom odlaska usput bi ih udarao ko stigne i čim stigne, a kako svjedok opisuje „*vojnici su bili poredani u špalir, nekog stigne noga, nekog kundak, palica*“. Pojam vojnici, svjedok je pojasnio kao ona lica koja su bili na smjeni u logoru u Bileći. Iz te velike sale, svjedok Semir Salčin opisuje da su prebačeni na sprat, u dio zgrade gdje su išli u WC. Bio je smješten u prvoj prostoriji, iz koje se moglo ući u drugu prostoriju. Kako izjavljuje, tu je bilo malo lakše nego u podrumu. Prema iskazu svjedoka Semira Salčina, redovno fizičko maltretiranje je nastavljeno i toj prostoriji. Tako je svjedok pred Vijećem opisao zlostavljanje svog brata Suada, Rezalije Lizde, Enesa Kebe i Islama Džihe. U Bileći u logoru ostaje do 18.08.1992. godine kad je bila razmjena u Stocu.

625. Da su oštećeni Islam Džiho i Semir Salčin, na način i u vrijeme kako je opisano u optužnici lišeni slobode, u kamionu dovezeni u Bileću, nakon čega su u formiranom špaliru tučeni, osim samih oštećenih potvrdili su i svjedoci Senad Salčin, Asim Lulić i Suad Salčin. Tako je svjedok Senad Salčin saglasno iskazu oštećenog Semira izjavio da su slobode lišeni 13.06.1992. godine, te sutradan 14.06.1992. godine prebačeni u Bileću, a da su odmah po dolasku svi tučeni. Slično je izjavio i svjedok Suad Salčin, te je u svom iskazu potvrdio i da su odmah po dolasku prošli špalir vojnika koji tuku, kako njega tako i njegovu braću, dakle i oštećenog Semira Salčina.
626. U prvom dijelu inkriminacije, Vijeće nalazi da su iskazi saslušanih svjedoka podudarni, da su dati na jasan i iskren način, te da se iz istih na pouzdan način može utvrditi da se inkriminirani događaj desio upravo onako kako se to tvrdi u optužnici, odnosno izreci presude. Svi svjedoci su saglasno potvrdili da su u Bileću dovedeni 14.06.1992. godine, te da su prilikom iskakanja iz kamiona prošli kroz tzv. špalir koji su formirali srpski vojnici, koji su ih na razne načine udarali. Svjedok Islam Džiho je opisao udarce palicama, dok je svjedok Semir Salčin svjedočio o udaranju „*nogama, rukama, palicama, šta god je ko imao u rukama*“. Da su u špaliru na dolasku tučeni nogama, šakama i pendrekom potvrdio je i svjedok Suad Salčin. Kada je u pitanju identitet lica koja ih tuku tom prilikom, svjedok Islam Džiho je jasno izjavio da u tom trenutku nije znao ta lica,

ali da je kasnije čuo od zatvorenika imena stražara koje je te prilike vidio da tuku, te navodi da je saznao za Mavraka, Bošnjaka, Đaju i Grubog. Svjedok Semir Salčin se nije tokom ispitivanja osvrtao na identitet stražara koji su tukli te prilike u špaliru, ali je kao lica koja su ga tukla tokom boravka u logoru naveo lica Mavrak, zamjenik upravnika zatvora Bošnjak, Grubi i Čizma. O premlaćivanju odmah po dolasku u logor, svjedočio je i Senad Salčin, koji je izjavio da su ih po dolasku odmah tukli Mavrak, Đaja i još dvojica.

627. Drugi dio inkriminacije iz ove tačke optužnice odnosi se na premlaćivanje u više navrata tokom boravka u prostorijama u kojima je sa ostalim zatočenicima boravio Islam Džiho, gdje su ga udarali na različite načine po glavi i tijelu, posljedicom čega je trpio fizičke i duševne bolove.
628. Kao što je već navedeno svjedok Islam Džiho je u svom iskazu opisao da su u prostoriju u koju su ga smjestili ulazili vojnici koje je pomenuo, među kojima optuženi Bošnjak, Đajić, Grubi i Mavrak. Svjedok je naveo da su tučeni svakodnevno, da su ulazili i u civilu i tukli, a da su od stražara tukli ovi koje je pobrojao. Naveo je da je najviše batina dobio prvih 20-ak dana dok je bio u podrumu. Da su u toj prostoriji zatvorenike tukla lica Bošnjak, Đajić, Grubi i Mavrak potvrdio je i svjedok Suad Salčin, dok je Senad Salčin identifikovao Mavraka, Đaju i još dvojicu.
629. Vijeće je na osnovu navedenih iskaza kojim u cjelosti poklanja vjeru donijelo osuđujuću presudu u odnosu na optužene Borisa Bošnjaka i Iliju Đajića. Da je jedne prilike Islam Džiho pretučen od strane optuženog Bošnjaka proizilazi i iz iskaza svjedoka Semira Salčina, koji je opisao kako je svojim očima gledao kako je Bošnjak pretukao Džihu palicom, a kako navodi „*bila je igranka, palicom, nogama, rukama, uplavio ga je. To je trajalo toliko da mu je promijenio lični opis*“.
630. Kada je u pitanju identitet počinitelaca, Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da su u inkriminiranim radnjama učestvovali Boris Bošnjak i Ilija Đajić zajedno sa više NN vojnika. Da se radi o optuženom Bošnjaku, Vijeće je zaključilo iz saglasnih iskaza svih svjedoka, koji su opisali Bošnjaka na način kako su ga opisivala i ostala zatočena lica, kao nekog za koga su mislili da je upravnik zatvora,¹⁸² ko je bio u uniformi i navodno bio glavni,¹⁸³ plav, dobro mlad, 20-21 godinu, sportista, srednje građe, nosio kratku kosu i uniformu,¹⁸⁴ a kako svjedok Semir Salčin dodatno opisuje „*on je bio glavni tu i redar, degenek i sila i sve*“. Da je u inkriminiranim radnjama učestvovao i Ilija Đajić, Vijeće zaključuje također iz saglasnih iskaza svjedoka, koji su opisivali stražara „Đaju“, kao mršavog i

¹⁸² Islam Džiho.

¹⁸³ Suad Salčin.

¹⁸⁴ Semir Salčin.

visokog,¹⁸⁵ oko 190 cm, mlad oko 20 i koju godinu, smeđa kosa, nešto je trenirao.¹⁸⁶ Svi svjedoci su nadalje saglasno izjavili da su od drugih zatočenika saznali da se stražari zovu Bošnjak i Đaja. Svjedok Semir Salčin je opisao da su u Bileći imali toliko vremena da saznaju imena, te da je za Bošnjaka čuo od osobe koja ga je ranije poznavala, a koju identifikuje kao Kresu, kojem je Bošnjak pustio oca iz logora. Svjedok Suad Salčin je izjavio kako su mu drugi logoraši rekli da im se Bošnjak sam predstavio i da su tako saznali njegov identitet, a za Đaju je takođe čuo da ga tako zovu, i to je čuo od lica iz trpezarije koji su mu rekli da se oni međusobno tako oslovljavaju. Takođe je identifikovao i lica od kojih je to čuo, Darko Drmać i dvojica braće Opančar. Na osnovu navedenih iskaza, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da su optuženi Bošnjak i Đajić osobe koje su učestvovala u inkriminiranim radnjama. Naime, činjenica da svjedoci optužene nisu poznavali lično, ne znači da je kod ovih svjedoka došlo do zabune kada su u pitanju osobe koje su prouzrokovale zabranjenu posljedicu. Na osnovu kazivanja ovih svjedoka, Vijeće je izvelo zaključak da opisani događaji zasigurno nisu i jedini događaji kada su svjedoci imali priliku vidjeti optužene Bošnjaka i Đajića i njihove likove povezati sa imenima za koja su od drugih zatočenika čuli da se tako zovu. Pored toga, svjedok Semir Salčin je po ovom pitanju dao vrlo uvjerljivo objašnjenje, pojašnjavajući da u tom trenutku nije znao stražare koji ga udaraju, što je i logično, jer je to njihov prvi susret, ali je logično i svjedokovo objašnjenje da je neke od njih te prilike zapamtio likom i naknadno boravkom u logoru saznao njihova imena. Svjedoci su pored toga i detaljno opisali optužene, gdje je Vijeće utvrdilo da opisi optuženog Bošnjaka i Đajića odgovaraju opisima koje su brojni svjedoci iznosili o njihovom izgledu u to vrijeme, a što potvrđuju i ratne fotografije optuženih uložene kao dokaz.¹⁸⁷ Svjedoci su kao počiniocima inkriminiranih radnji navodili i Mavraka i Grubog. Vijeće se na ovom mjestu neće baviti obrazlaganjem po pitanju Mavraka, jer je isto detaljno navedeno u oslobađajućem dijelu presude, a u odnosu na lice koje svjedoci identifikuju kao „Grubi“, Vijeće naglašava da su za ovo djelo optuženi samo Bošnjak i Đajić, zbog čega Vijeće sve ostale navedene stražare identificira kao *N.N. lica* koja su kao takva navedena u optužnici.

631. Kada je riječ o posljedicama koje su kod oštećenih nastupile, Vijeće je utvrdilo da su odmah po dolasku isti premlaćeni od strane optuženih Bošnjaka, Đajića i više nepoznatih vojnika, i to u špaliru u kojem su ih tukli nogama, rukama i palicama, a kojim ponašanjem su optuženi Bošnjak i Đajić kod oštećenih nesumnjivo prouzrokovali kako veliki strah, tako nesumnjivo i velike psihičke i fizičke bolove koje su pretrpjeli posljedicom velikog broja zadobijenih udaraca, a što je oštećeni Islam Džiho i nastavio trpiti tokom vremena zatočenja bivajući više puta premlaćen na različite načine po glavi i tijelu. Tako je svjedok Džiho

¹⁸⁵ Islam Džiho.

¹⁸⁶ Senad Salčin.

¹⁸⁷ T-10, T-34, T-35, T-36 i T-156.

opisujući stanje u kojem se nalazio izjavio „*da ga je udarao ko je stigao, te da je udaran iz dana u dan,*“ dok je svjedok Semir Salčin detaljnije opisao i posljedice tog udaranja, kazavši kako „*udarac na udarac kada dobijete, to je bolno*“, te da je po nalazima imao 8 slomljenih rebara.

632. Na temelju saglasnih iskaza svjedoka, Vijeće je utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak i Ilija Đajić, svjesno i sa direktnim umišljajem kao saizvršioци poduzimali radnje fizičkog premlaćivanja oštećenih civila Islama Džihe i Semira Salčina, na način kako je to opisano tačkom 17. osuđujućeg dijela izreke presude, čime su ostvarili sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, zbog čega su i oglašeni krivim.
633. Vijeće je u ovom dijelu načinilo i korekcije činjeničnog opisa u izreci presude u odnosu na optužnicu. Prije svega, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo ime oslobođenog Miloša Mavraka, a iz razloga koji su ranije elaborirani i koji su detaljno obrazloženi u oslobađajućem dijelu presude. Nadalje, Vijeće je navod „*3 do 5 N.N. vojnika*“ zamijenilo sa „*više N.N. vojnika*“ jer Vijeće nalazi da je isti jasniji, a ne mijenja suštinu optuženja. Također, Vijeće je izostavilo navod o trajanju premlaćivanja nakon dovođenja „*što je trajalo više od sat vremena*“, jer to ne proizilazi iz iskaza oštećenih, koji se na glavnom pretresu nisu izjašnjavali o dužini trajanja tog premlaćivanja. Vijeće je također izostavilo iz dijela opisa radnji poduzetih prema oštećenom Islamu Džihi navod „*te prvih približno 30 dana*“ i navod „*gotovo svakodnevno*“ i zamijenilo ih sa „*te su u više navrata ulazili*“, na koji način je činjenični opis prilagođen kazivanju oštećenog. Vijeće je izmijenilo i navod koji se odnosi na načine premlaćivanja, tako što je „*stisnutim pesnicama, nogama i palicama*“ zamijenilo sa navodom „*na različite načine*“, obzirom da se svjedok oštećeni Džiho nije detaljno izjašnjavao o načinima udaranja, nego je samo svjedočio da je udaran iz dana u dan, bez opisivanja načina udaranja. Vijeće je iz činjeničnog opisa također izostavilo navod „*te ga zajedno sa Semirom Salčinom i drugim zatočenicima svakodnevno prilikom odlaska u WC gumenim palicama, stisnutim pesnicama i nogama udarali po glavi i tijelu*“, obzirom da svjedok Islam Džiho nije spominjao da je udaran prilikom odlaska u WC, dok je svjedok Salčin opisivao kako su se dešavala udaranja, ali nije precizirao niti jedno udaranje koje se desilo njemu lično ili oštećenom Džihi, nego je o događajima govorio uopšteno, ne precizirajući ni lica koja su udarala ni načine udaranja. Vijeće nalazi da je načinjenim korekcijama činjenični opis preciziran, usklađen sa izvedenim dokazima, a načinjenim izmjenama se ne utiče na identitet optužbe i presude, niti su korekcije načinjene na štetu optuženih. Vijeće u ovom dijelu neće obrazlagati preostali dio činjeničnih navoda u odnosu na koji je donijelo oslobađajuću presudu, jer će razloge za to dati u dijelu obrazloženja oslobađajućeg dijela presude.

Zaključak o krivici Borisa Bošnjaka za tačku 18. osuđujućeg dijela izreke presude

634. Tačkom 31. optužnice optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku na teret je stavljeno da su: „Dana 17.06.1992 godine Boris Bošnjak i Miloš Mavrak u hodniku zatočeničkog logora u bivšoj kasarni „Moša Pijade“ u Bileći postrojili Mirsada Bajgorića i još najmanje 8 zatočenih civila na način da su im naredili da se licem okrenu prema zidu i da ruke podignu više sebe te Mirsada Bajgorića i druge zatočene civile gumenim palicama u više navrata udarali u predio glave i leđa, te tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine kada je po naredbi sobnog starješine čistio pod u prostoriji zvana „dežurana“ i kada je bio saget prema podu do njega prišao Boris Bošnjak i petom noge na kojoj je bila vojnička čizma udario Mirsada Bajgorića u predio potiljka glave posljedicom čega je Mirsad Bajgorić trpio jake fizičke i duševne bolove“.
635. Na okolnost ovih inkriminacija iskaz je dao oštećeni Mirsad Bajgorić, te svjedoci Salko Trnovac i „A3“.
636. U svom iskazu, oštećeni svjedok Mirsad Bajgorić je izjavio da je početkom 1992. godine živio i radio u Nevesinju i to do 15.06.1992. godine kada su ga uniformisana lica lišila slobode. Prebačen je u policijsku stanicu Nevesinje gdje je prenoćio, a sutradan je sa više lica *natovaren na kamion i prebačen za Bileću*. U Bileći ih je dočekalo više vojnika u različitim uniformama, a kada je kamion stigao popeli su se na kamion i počeli zatočenike bacati kao vreće, jer su bili vezani i nisu mogli sami da siđu sa kamiona. Nakon toga su ih povelili u kasarnu, kroz već pripremljeni špalir, gdje su ih dok su prolazili udarali pendrecima, palicama, nogama, čime je ko raspolagao u tom trenutku. Kad su ušli u kasarnu, postrojili su ih lijevo uz zid, tu ih ispitivali i tražili ako je neko imao šta da preda. Za vrijeme dok su bili prislonjeni uz zid, ruke podignute, a noge raširene, lice prema zidu, udarani su svačim, a svjedok navodi da je lično preživio 50-ak udaraca palicom po glavi. Opisuje da je bio fizički jak pa je sve izdržao, a da su ljudi padali i da su im bile rasječene glave. Osjećao je da mu je glava „*pukla*“, tekla mu je krv, ali nije smio da pomakne ruke, jer ukoliko bi se neko pomjerio stražari bi ga tuki još više. Na upit tužioca ko od stražara tuče, svjedok je izjavio da ga je tukao Miloš, Grubi, Bošnjak, te da je bilo tu 5-6 ljudi. Navodi da je kasnije došao do saznanja kako se oni zovu, a da tada nije znao. Prema kazivanju svjedoka, ta tuča je sigurno trajala pola sata do sat vremena, nakon čega su ih *ubacili* u sobu broj 3. Kao posljedice ovog premlaćivanja navodi da je imao dva napukla rebra. Svjedok Bajgorić je također opisivao odlaske u toalet na način kako su o tome svjedočili i drugi svjedoci, da su išli jednom dnevno, te da je čitava soba imala pet minuta da sto ljudi ode u WC i da se vrati, opisao je kako je sve bilo u trku, a da su batine i maltretiranja bila i pri odlasku i pri povratku iz WC-a. Pored toga u prostoriji su imali i konzerve u koje

se vršila nužda te da bi to neko iznosio. Opisujući dalje stanje u logoru, svjedok navodi da je jedne prilike došao sobni starješina Safet Halilović i prozvao svjedoka rekavši da ga zove Bošnjak. Odveo ga je kod Bošnjaka koji je čitao neku knjigu ili šta već, i koji mu je rekao da počisti pod. Kada se ovaj sagneo da počisti, Bošnjak ga je udario lijevom nogom, na kojoj je bila vojna čizma, i to petom između plećaka. Poslije prvog udarca, kako svjedok navodi „*sraunio ga je sa podom*“, a potom mu je naredio da se diže „*jer nije na odmoru*“. Kada je oštećeni ustao, opet ga je udario petom u predijelu plećke, nakon čega je pozvao tog Safeta da ga vodi u sobu. Svjedok opisuje da i dan danas ima posljedice od tog udarca.

637. Iskaz svjedoka oštećenog je dat na jasan i uvjerljiv način, svjedok je detaljno opisao kroz šta je sve prošao u logoru u Bileći, a iskaz svjedoka je potvrđen i svjedočenjem drugih svjedoka, prije svega svjedoka „A3“ i Salke Trnovca. Tako je svjedok „A3“ potvrdio da je zajedno sa Mirsadom Bajgorićem prebačen u Bileću, na identičan način je opisao kako su ih odmah po dolasku stražari tukli, i to tako što su ih postrojili uz zid i udarali palicama, rukama i nogama, a svjedok „A3“ potvrđuje da je u toj grupi zatočenika koji su tom prilikom udarani bio i oštećeni Mirsad Bajgorić. Da su zajedno dovedeni u Bileću 17.06.1992. godine, potvrdio je i svjedok Salko Trnovac, koji je na sličan način opisao doček u Bileći te premlaćivanje i pretres odmah po dolasku u logor.

638. Ocjenom iskaza pomenutih svjedoka, Vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da je optuženi Boris Bošnjak učestvovao u premlaćivanju tek dovedenih zatočenika iz Nevesinja u logor u Bileću dana 17.06.1992. godine, kako to optužba i tvrdi. Vijeće je cijeneći iskaze prije svega oštećenog i dovodeći ga u vezu sa ostalim provedenim dokazima utvrdilo da je optuženi Boris Bošnjak sa drugim NN vojnikom postrojio oštećenog Mirsada Bajgorića i još najmanje osam zatočenih uz zid, naredili im da se licem okrenu prema zidu i da ruke podignu iznad sebe, nakon čega su ih udarali palicama po glavi i tijelu. Svjedok Bajgorić je objasnio kako su užasne bolove trpjeli uslijed tih udaranja, da mu se krv slijevala niz njega, ali da nije smio pomjeriti ruke, jer kada bi vidjeli da se neko pomjera, tukli bi još više.

639. Iz iskaza oštećenog Vijeće je utvrdilo i da je optuženi Bošnjak prema njemu poduzeo i drugu inkriminisanu radnju iz ove tačke optuženja, odnosno da ga je neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine prozvao putem sobnog starješine da čisti pod i dok je bio saget i čistio, udario ga nogom na kojoj je bila vojnička čizma, i to petom u predio plećke. Svjedok Bajgorić je opisao fizičku bol koju je te prilike trpio, opisavši „*da ga je sraunio sa podom*“.

640. Iz navedenih dokaza, Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da je posljedicom radnji optuženog Borisa Bošnjaka i drugog N.N. vojnika, oštećeni Mirsad Bajgorić nesumnjivo trpio kako velike fizičke bolove izazvane udarcima palicom po glavi,

od kojih je osjećao da mu je pukla glava, te udarcem nogom u predijelu plečke kada ga je optuženi Bošnjak „*sraonio sa podom*“, tako i velike duševne bolove, koji se ogledaju prije svega u strahu koji je oštećeni pretrpio bivajući brutalno pretučen odmah po dolasku u logor, i to od strane više lica, na način da je 50-ak puta bio udaren palicom u glavu, da je osjećao, kako opisuje, da mu je pukla glava ali da od straha nije smio pomjeriti ruke, jer bi bio još više tučen. Kao posljedice boravka u logoru, svjedok dodatno opisuje da danas ima glavobolje, pritisak i masnoće, a da je imao i dva napukla rebra.

641. Kada je riječ o identitetu počinitelja, svjedok je za prvi dio inkriminacije odmah po dolasku u logor, kao počinioca djela identifikovao Borisa Bošnjaka, Miloša i Grubog. Vijeće se u ovom dijelu obrazloženja neće baviti licem „*Miloš*“, nego će nalaze vezano za njega detaljno iznijeti u oslobađajućem dijelu presude, dok u odnosu na lice „*Grubi*“, Vijeće naglašava da su za ovu tačku optuženi samo Boris Bošnjak i Miloš Mavrak, zbog čega se obrazlaganjem u odnosu na ovo lice neće ni baviti. Kada je riječ o Borisu Bošnjaku, svjedok oštećeni Bajgorić je izjavio da tada nije znao identitet stražara koji ih udaraju, ali je kasnije imao priliku upoznati ih i kroz razgovor sa logorašima saznati da je riječ o Borisu Bošnjaku. Bošnjaka opisuje kao plavog, brzog, pokretnog, sportski građenog, visokog oko 180 cm, starosti oko 30-ak godina, a što izuzev starosti Bošnjaka u inkriminisano vrijeme u cijelosti odgovara opisu koji su davali i drugi svjedoci. Također, navodi da je Bošnjak bio zamjenik upravnika, da su ga tako zvali, ali da ne zna ko je bio upravnik. Da se radi o Borisu Bošnjaku, svjedok je opisao da je saznao od drugih lica koja su boravila u logoru, a Vijeće potvrđuje navoda da je u inkriminiranim radnjama učestvovao Boris Bošnjak nalazi i u iskazu svjedoka A3 koji je potvrdio da je prilikom dolaska u logor u premlaćivanju učestvovao Boris Bošnjak. Na osnovu navedenih dokaza, Vijeće je izvelo zaključak da je oštećeni tokom svog boravka nesumnjivo viđao optuženog Bošnjaka više puta, na osnovu čega je istog mogao bolje zapamtiti i povezati lik sa imenom koje je čuo od drugih logoraša. Kada se to dovede u vezu sa činjenicom da je za Borisa Bošnjaka nesporno utvrđeno da je bio pripadnik VII Bataljona vojne policije, koja je vršila obezbjeđenje kasarne, kako vanjsko tako i unutrašnje, a optuženi konkretno vršio i obezbjeđenje sabirnog centra ili zatočeničkog logora, nema sumnje da je svjedok Bajgorić na ispravan način identifikovao počinioca koji je prema njemu poduzimao protivpravne radnje.

642. Vijeće je iskaz svjedoka Mirsada Bajgorića ocijenilo kao iskren, logičan, detaljan i vjerodostojan, zbog čega mu je u cijelosti poklonilo vjeru i na njemu zasnovalo osuđujuću presudu za tačku 18. izreke presude. Iskaz je dodatno potvrđen u bitnim dijelovima i iskazima drugih svjedoka, i to svjedoka „*A3*“ i Salke Trnovca čija svjedočenja je Vijeće prihvatilo kao potkrijepljujuće dokaze. Kada se navedeni iskazi cijene u međusobnoj vezi, Vijeće zaključuje da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem kao saizvršilac, radnjama opisanim u ovoj tački, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin

protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

643. Vijeće je i u ovoj tački optužnice načinilo korekciju na način da je umjesto navoda o učešću Miloša Mavraka stavilo „*Boris Bošnjak sa drugim NN vojnikom*“, te je iz inkriminacije izostavilo dio da je udario „*i druge zatočene civile*“, budući da imena nisu precizno navedena, pa kako Vijeće ne bi izreklo osudu više puta za iste radnje, Vijeće je ovaj navod izostavilo. Vijeće je u konačnici preciziralo i navod u koji dio tijela optuženi Boris Bošnjak udara nogom na kojoj je vojnička čizma oštećenog Bajgorića, pa je tako umjesto u predio „*potiljka glave*“ navelo u predio „*plećke*“ jer je na taj način izričito svjedočio sam oštećeni Bajgorić. Po ocjeni Vijeća navedene korekcije nisu na štetu optuženog, nego naprotiv, u značajnoj mjeri je ovim korekcijama smanjena kriminalna količina, jer su izostavljene protivpravne radnje prema drugim zatočenicima, a preciziran je dio tijela u koji je oštećeni zadobio udarac, a kako to proizilazi iz iskaza samog oštećenog.

Zaključak o krivici Borisa Bošnjaka za tačku 19. osuđujućeg dijela izreke presude

644. Tačkom 34. optužnice optuženom Borisu Bošnjaku na teret je stavljeno da je: „*Tačno neutvrđenog datuma, krajem mjeseca jula 1992. godine, u sobu u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Mirsad Kljako je ušao Boris Bošnjak i pošto je vidio da je deka sa prozora ispod kojega se nalazio Mirsad, bila pomjerena prišao Mirsadu i istoga u više navrata gumenom palicom udario po glavi i tijelu kada je Mirsadorov brat Šaćir Kljako rekao da je on pomjerio deku, Bošnjak i njega u više navrata gumenom palicom udario u predio glave i tijela, posljedicom čega su Šaćir i Mirsad Kljako trpili jake fizičke i duševne bolove*“.
645. Na okolnost ove inkriminacije na glavnom pretresu svjedočili su oštećeni Mirsad Kljako, te svjedoci Ahmet Kelecija i Emir Kljako, a uvedeni su i određeni materijalni dokazi.
646. U svom iskazu pred sudom, svjedok Mirsad Kljako je izjavio da je u svojoj kući u Nevesinju živio do 19.06.1992. godine kada je uhapšen od strane srpske policije. Kako izjavljuje, prije hapšenja nije bio vojno angažovan, niti je imao vojnu uniformu i naoružanje. Uhapšen je u mahali, on, njegov brat Šaćir Kljako, rođak Ibrahim Kljako, kao i Halil i Kemo Mutilović. Sprovedeni su u Nevesinje u zatvor, gdje je zatekao i najstarijeg brata Emira Kljaku. Tu su proveli tri dana i noći, a 22.06. poslijepodne ih odvođe u Bileću. Prilikom dolaska ih je u Bileći dočekao špalir, u kojem su ih udarali šakama, nogama, i stalno govorili da ih treba ubiti, sve redom su tukli. Nikoga nije prepoznao. Ušli su u zgradu, u

prostoriju na spratu, okrenuli su ih licem prema zidu i rekli *ruke prema zidu*, a vodnik Boris Bošnjak, mlad, 20-ak godina je stalno govorio „*vojvodo daj nož da koljemo Balije*“. I poslije se on stalno pojavljivao i po glasu su zaključili da je to Bošnjak. Nadalje opisuje kako je u logoru proveo 58 dana, sve do 18.08.1992. godine kada je bila razmjena u Stocu. Identično drugim svjedocima opisuje stanje u logoru, uslove boravka, nedostatak hrane, vode i svježeg zraka, prenatrpanost prostorija, fizička maltretiranja, te dodaje činjenicu da je u logoru smršao 27 kg. Kao dokaz svjedokovog boravka u logoru, u spis su uloženi i materijalni dokazi Karton Crvenog krsta¹⁸⁸ i Potvrda ICRC¹⁸⁹ iz kojih je vidljivo da je oštećeni registrovan od strane Međunarodnog komiteta Crvenog krsta 09.07.1992. godine kao zatvorenik logora Bileća, te Potvrda HVO općinski stožer Mostar¹⁹⁰ i Uvjerenje saveza logoraša¹⁹¹ iz kojih je vidljivo da je u logoru Bileća svjedok Mirsad Kljako proveo od 22.06. do 18.08.1992. godine, kada je razmijenjen.

647. Svjedok je opisao i događaj za koji kaže da se desio u julu mjesecu, bilo je jako toplo a na prozore stavljena SMB ćebad, bilo je neizdržljivo vruće pa je svjedok ćebe pomjerio da bi ušlo zraka, a kada su to primjetili stražari, uletila su njih trojica, vodnik i dva stražara, i počeo ga je vodnik udarati pendrekom, dosta puta zbog čega i sada ima probleme sa okretanjem glave, čak i kad je penzionisan to je konstatovano. Više od 5 puta ga je udario. On je mahinalno tada rekao „*nisam ja*“, na šta je njegov brat Šaćir rekao da je on to uradio, nakon čega je vodnik počeo udarati njegovog brata Šaćira, te naglašava da ga je te prilike samo vodnik udarao. To je bilo strašno gledati, udarao ga je isključivo pendrekom po vratu i stalno je govorio „*da je balija dlakav po leđima*“. Udarao ga je puno, misli oko 12 – 13 puta. Brat mu je umro 2013. godine, a nekih 5 - 6 dana nakon razmjene su „*ganjali papire*“, i kako svjedok navodi „*bila su mu polomljena rebra*“.

648. Na upit tužioca da opiše lice koje naziva vodnik – Boris Bošnjak, svjedok kaže radilo se o mlađem čovjeku, mršav, bio je obrijan, tad je imao 20 i koju godinu, 22-23, visok oko 180 cm, kosa smeđa, kapu je nosio, vitak, imao je nešto sportsko u sebi. Bio je vodnik, tako su ga oslovljavali. Prepoznao ga je i na

¹⁸⁸ T-4a Lična (osobna) karta, izdata od strane Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, broj: 01/054, na ime Mirsad Kljako (ovjereni fotokopija).

¹⁸⁹ T-4b Potvrda, broj: BAZ-014050-01, izdata u Zagrebu, dana 27.10.2006. godine, od strane Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (ICRC), na ime Mirsad Kljako (ovjereni fotokopija).

¹⁹⁰ T-4c Potvrda, dj. broj: U-0206/92, od 25.08.1992. godine, izdata od strane Hrvatskog vijeća obrane, Općinski stožer Mostar, na ime Mirsad Kljako (ovjereni fotokopija).

¹⁹¹ T-4d Uvjerenje, broj : 5216/2006 od 18.10.2006. godine, na ime Mirsad Kljako, izdato od strane Saveza logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo (ovjereni fotokopija)..

fotodokumentaciji tokom istrage i na glavnom pretresu kada su mu prezentovane nepotpisane fotografije.¹⁹²

649. Po ocjeni Vijeća svjedočenjem Mirsada Kljake u cijelosti su potvrđeni činjenični navodi ove tačke optužnice, gdje je Vijeće jedino izvršilo korekciju u pogledu vremena kada se događaj desio, na način da je umjesto „*krajem jula*“, Vijeće navelo „*tokom jula*“ kako je to svjedočio oštećeni Mirsad Kljako.
650. Svjedok Mirsad Kljako je po ocjeni Vijeća dao vrlo detaljan, uvjerljiv iskaz i po pitanju odlučnih činjenica potvrđen i svjedočenjem Emira Kljake (starijeg brata), koji je naveo da je vidio kako vodnik Bošnjak udara Šaćira Kljaku palicom po rebrima, te Mirsada Kljaku po glavi.
651. Svjedok Mirsad Kljako i po ostalim pitanjima svjedočio je saglasno drugim svjedocima, opisujući na identičan način uslove u logoru, kao i druge radnje fizičkog zlostavljanja koje je vidio. Po ocjeni Vijeća iskaz svjedoka Kljake je vjerodostojan, pouzdan i tačan, zbog čega ga nalazi dostatnim da se na temelju njega, cijenjenog u vezi sa drugim dokazima, donese osuđujuća presuda. Opisao je jasno i vrlo uvjerljivo postupanje optuženog prema njemu, na osnovu čega je Vijeće utvrdilo da je Boris Bošnjak iskazao izrazitu upornost u nanošenju kako fizičkih tako i psihičkih povreda i bola oštećenim civilima, na način da ih je brutalnim udaranjem kaznio samo iz razloga što su pomjerali deku sa prozora kako bi došli do zraka u strašno zagušljivoj prosotriji. Oštećeni je nedvosmisleno opisao optuženog, dajući opis koji odgovara načinu kako ga opisuju i drugi svjedoci. Oštećeni nije imao niti jedan razlog ili motiv da optuženog lažno tereti za nešto što nije učinio, a činjenicu da ga je fizički zlostavljao potvrdio je i svjedok Emir Kljako.
652. U pogledu posljedica, Vijeće nalazi da su Mirsad i Šaćir Kljako ponašanjem optuženog Borisa Bošnjaka, nesumnjivo trpili velike kako fizičke, tako i duševne bolove. Samo zato što je pokušao doći do zraka u prenatrpanoj, vreloj i zagušljivoj prostoriji, svjedok Mirsad Kljako, a kasnije i njegov brat Šaćir Kljako su na najgrublji način premlaćeni palicom, posljedicom kojih udaraca svjedok Mirsad Kljako i dan danas ima probleme ..., ..., dok je Šaćir Kljako uslijed pretrpljenih 12-13 udaraca palicom imao polomljena rebra. U vezi sa pretrpljenim povredama oštećenog Mirsada Kljake, Tužilaštvo je uložilo i medicinsku dokumentaciju za oštećenog, sačinjenu u RO Regionalni medicinski centar "Dr. Safet Mujić" Mostar, a koja je uložena u sudski spis kao dokazi T-

¹⁹² T-3 Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografija, broj I-16-15/3-04-2-165-07-13/15 od 22.05.2015. godine, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar, u prilogu dva albuma sa slikama sa po šest fotografija, jedan sačinjen dana 22.05.2016. godine, svjedok Mirsad Kljako, drugi album predočen tokom saslušanja svjedoka na ročištu.

4e¹⁹³ i T-4f,¹⁹⁴ o čemu je svoj nalaz i mišljenja dao vještak sudske medicine dr Hamza Žujo.¹⁹⁵ U svom nalazu, vještak je zaključio da je cijeneći medicinsku dokumentaciju Regionalnog medicinskog centra Safet Mujić Mostar, oštećeni Mirsad Kljako zadobio povrede u vidu Vještak je dao mišljenje da je podoban način za nanošenje navedene povrede zamahnuta stisnuta pesnica od strane povrijedioca. Vijeće je poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka, isti je prihvatilo kao relevantan, vjerodostojan i ničim doveden u sumnju, a isti je potvrđen iskazom oštećenog, koji i sada ima probleme sa okretanjem glave, a to je konstatovano čak i kad je penzionisan.

653. Dakle, Vijeće je ocjenom provedenih dokaza kojima je poklonilo vjeru, van razumne sumnje utvrdilo da je optuženi Boris Bošnjak svjesno i sa direktnim umišljajem poduzeo radnje nečovječnog postupanja prema civilima Mirsadu i Šaćiru Kljaki na način opisan u tački 20. osuđujućeg dijela presude, čime je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, za koje je i oglašen krivim.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačka 20. osuđujućeg dijela izreke presude

654. Tačkom 35. optužnice, optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku na teret je stavljeno: *„Tačno neutvrđenih datuma u mjesecu junu 1992. godine Miloš Mavrak je svakodnevno dolazio u prostoriju u kojoj je sa ostalim zatočenicima boravio zatočeni civil Dragan Karlović, te njega i druge zatočenike neselektivno udarao po glavi i tijelu gumenom palicom, a što je svakodnevno radio i prilikom odlaska zatočenika u WC, te Boris Bošnjak je tačno neutvrđenog datuma u navedenom periodu Dragana Karlovića, nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predio oka, posljedicom kojih radnji Miloša Mavraka i Borisa Bošnjaka je Dragan Karlović trpio jake fizičke i duševne bolove“.*

655. Vijeće je u odnosu na optuženog Miloša Mavraka donijelo oslobađajuću presudu, te je u tom dijelu iz činjeničnog opisa presude izostavljeno ime i radnje oslobođenog Mavraka.

¹⁹³ T-4e Nalaz i mišljenje specijaliste, na ime Mirsad Kljako, RO Regionalni medicinski centar "Dr. Safet Mujić" Mostar, broj: 60/92 od 18.08.1992. godine, potpisan od strane dr medicine Mero Meškić.

¹⁹⁴ T-4f Nalaz i mišljenje specijaliste, na ime Mirsad Kljako, RO Regionalni medicinski centar "Dr. Safet Mujić" Mostar, Odjeljenje nervno, broj: 2851 od 09.12.1992. godine.

¹⁹⁵ T-88 Nalaz i mišljenje, od 22.10.2015. godine, stalni sudski vještak dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine; Naredba za vještačenje, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, broj: T20 0 KTRZ 0000044 09 od 20.10.2015. godine.

656. Na okolnosti inkriminacije koja se stavlja na teret optuženom Borisu Bošnjaku, pred sudskim vijećem je izveden dokaz saslušanjem svjedoka oštećenog Dragana Karlovića.
657. Svjedok Dragan Karlović izjavio je da je početkom '92. god živio na Stjepan Krstu, to je sada općina Berkovići, a prije rata je pripadalo općini Stolac. Tamo je boravio do zarobljavanja 08.06.1992. godine. Kada je zarobljen bio je u kući sa roditeljima i braćom, a uhapsila ga je vojska JNA. Nije imao oružje, ni uniformu, a uhapšen je sa ocem. Odatle je njih desetak komšija odvedeno u selo Dabrice, potom u Nevesinje, a onda u Bileću. Dolaskom u kasarnu, prošli su kroz špalir, gdje su svi udarani, a zatim je opisao stanje u logoru, fizička i psihička maltretiranja zatvorenika, udaranja i špalire prilikom odlaska u WC, izvođenja navodno na strijeljanje kao posebna vid psihičkog zlostavljanja, užasne higijenske uslove u logoru i sl.
658. Naveo je da je vidio brojna premlaćivanja logoraša od strane stražara, pa tako opisuje i kako je njega Boris Bošnjak udario gumenom palicom, te kako kao posljedica tih udaraca ima ožiljak na nosu i frakturu lobanje. Opisao je dodatno kako je Bošnjak „*udarao školski*“ te da je zato više volio da ga drugi udaraju. Opisao je i situaciju kada ga je Boris Bošnjak udario desnom nogom u lijevo oko, te da i dan danas osjeća posljedice tog udarca i ne vidi dobro na to oko. Imajući u vidu opisano, Vijeće nesumnjivo zaključuje da je svjedok Karlović pretprio kako velike fizičke, tako neusumnjivo i velike psihičke bolove prouzrokovane ovim udarcem i posljedice kojeg osjeća i dan danas.
659. Kada je u pitanju identitet Bošnjaka, koji ga je kritične prilike udario u oko, svjedok je pojasnio da su tokom boravka vremenom saznali imena stražara, što od njih samih dok su međusobno razgovarali, što od drugih zatočenika. Kako navodi „*i ptice na grani su znale ko su*“. Naveo je da je jednom prilikom odlaska u toalet pročitao imena stražara koji su na smjeni, da su bila 3-4 imena, pa je i tako znao. Opisuje da su stražari bili u uniformama, a da je Bošnjak bio vodnik jer je imao činove vodnika na uniformi.
660. Vijeće cijeni da je iskazom oštećenog u cijelosti potvrđen navod ove tačke optužnice, a u pogledu radnji za koje se optužuje Boris Bošnjak. Po ocjeni Vijeća iskaz oštećenog nije doveden u sumnju ni unakrsnim ispitivanjem odbrane niti dokazima odbrane. Svjedok je na sva unakrsna pitanja dao jasne argumente i objašnjenja, tako da Vijeće njegov iskaz u cijelosti prihvata i cijeni ga kao vjerodostojan. Iako je oštećeni jedini svjedok koji je svjedočio na ovu tačku optužnice, Vijeće nalazi da je njegov iskaz u svim drugim dijelovima potvrđen iskazima drugih svjedoka, koji na identičan način opisuju uslove u logoru, te razna fizička i psihička maltretiranja zatočenika, a Vijeće nalazi i to da oštećeni nema niti jedan razlog da optuženog tereti za radnje koje nije počinio.

661. Kada se sve navedeno cijeni u međusobnoj vezi, Vijeće nema dileme da je svjedok Dragan Karlović u svom svjedočenju govorio istinu, iskaz svjedoka ničim nije doveden u sumnju, zbog čega mu je Vijeće u cijelosti poklonilo vjeru i na osnovu istog zaključilo da je optuženi Boris Bošnjak, Dragana Karlovića udario nogom na kojoj je bila vojnička čizma u predio oka, a posljedicom kojih radnji je oštećeni trpio veliku duševnu i fizičku bol, na koji način je postupajući sa direktnim umišljajem ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačka 21. osuđujućeg dijela izreke presude

662. Tačkom 36. optužnice, na teret optuženim Borisu Bošnjaku i Milošu Mavraku se stavlja: „*Tačno neutvrđenih datuma u drugoj polovici mjeseca juna 1992. godine Boris Bošnjak i Miloš Mavrak su u više navrata a najmanje po 3 puta ulazili u prostoriju u kojoj je sa oko 100 drugih zatočenika boravio i zatočeni civil Suad Salčin pa su zatočene civile neselektivno udarali a Suada Salčina je Bošnjak gumenom palicom u više navrata udario po glavi i tijelu te mu električnu palicu stavljao na predio vrata i puštao struju, a Miloš Mavrak je nogama na kojima su bile vojničke čizme u više navrata udario Suada Salčina u predio glave i tijela posljedicom kojih radnji Miloša Mavraka i Borisa Bošnjaka je Suad Salčin trpio jake fizičke i duševne bolove*“.

663. Na okolnosti inkriminacija iz ove tačke optužnice, pred sudom su iskaz dali svjedok oštećeni Suad Salčin, te svjedoci Semir Salčin i Senad Salčin.

664. U svom iskazu, svjedok Suad Salčin je izjavio da je do 11.06.1992. godine živio u Mostaru. Uhapšen je zajedno sa braćom Senadom i Semirom Salčinom, Čazimom Lulićem i Dervom Džihom od strane JNA rezervista, odvedeni su prvo u Nevesinje, a zatim je 14.06.1992. godine njih desetak odvedeno u Bileću. U Bileću su ih prvo smjestili u neku malu prostoriju u podrumu, koja je bila premala i morali su čučnuti jedan pored drugoga, a opisuje da su u toj prostoriji bili tri dana. Opisao je svakodnevna maltretiranja od strane stražara, a identifikovao je Mavraka, Bošnjaka, Đaju i Grubog. Poslije tri dana su prebačeni u veću prostoriju pored samice, gdje je bilo stotinjak ljudi. Prema iskazu svjedoka, i u toj prostoriji su maltretiranja nastavljena, i to na svjedoku lično, a opisuje da je maltretiran barem jednom svaki dan. Naveo je kako su ga maltretirala sva četvorica identifikovanih stražara, i to Mavrak, Bošnjak, Đaja i Grubi, da su ga udarali pendrekom, šakama i nogama, opisuje i neku drvenu palicu, a prema kazivanju svjedoka udarce je dobivao po cijelom tijelu, a najviše po nogama i predijelu od pojasa naviše. Opisuje da je nogama i šakama udaran i prilikom odlaska do WC-a. Također opisuje da je Bošnjak koristio električnu

palicu, da je i njemu jednom tu električnu palicu stavio na vrat, kojom prilikom je osjetio udar struje i drhtaj tijela.

665. U logoru u Bileći sa svjedokom Suadom Salčinom bila su i njegova braća Semir Salčin i Senad Salčin, koji su kao svjedoci saslušani u ovom predmetu. Njihovi iskazi u cjelosti potvrđuju iskaz oštećenog, te su po pitanju odlučnih činjenica svjedočili saglasno drugim saslušanim svjedocima u ovom predmetu, zbog čega je Vijeće njihove iskaze ocijenilo pouzdanim. Svjedok Senad Salčin potvrdio je da je vidio fizičko premlaćivanje brata Suada, a isto je potvrdio i svjedok Semir Salčin, koji je opisao kako je „*brat Suad doživio takav degenek od Mavraka, Bošnjaka i Grubog da je doživio kliničku smrt*“. Sva tri saslušana svjedoka naveli su da im je boravak u logoru olakšao stražar Boro, koji je bio dobar čovjek i omogućio im da promjene prostoriju, gdje su kasnije manje tučeni, te da je Boro spasio život oštećenog nakon premlaćivanja, tako što je doveo doktoricu i natjerao je da mu pruži pomoć.
666. Na okolnosti maltretiranja električnom palicom oštećenog Suada Salčina iskaz je dao samo oštećeni, međutim, Vijeće je tokom postupka moglo čuti brojna svjedočenja da su stražari koristili električnu palicu na zatočenicima, među kojima su svjedoci izdvojili da se posebno isticao upravo optuženi Boris Bošnjak.¹⁹⁶
667. Kada je riječ o posljedicama, Vijeće je nesumnjivo zaključilo da je oštećeni Suad Salčin trpio jake, kako fizičke tako i duševne bolove, te da je posljedicom radnji optuženog Borisa Bošnjaka koji je oštećenog udarao palicom i koji mu je prislanio električnu palicu i pustio struju, trpio pored jakih fizičkih bolova i velike psihičke bolove i strah za vlastit život.
668. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće je utvrdilo da je oštećeni jasno identifikovao optuženog Borisa Bošnjaka, te je izjavio da je optuženi Bošnjak „*navodno bio glavni*“. Potvrdio je i da je Bošnjak bio u uniformi. Na upit braniteljice optuženog Borisa Bošnjaka, svjedok je izjavio da se Bošnjak jednoj grupi logoraša i predstavio, te da su tako znali njegov identitet. Za identitet stražara je saznao i od osoba koje su radile u trpezariji, jer su se stražari međusobno oslovljavali na takav način. Vijeće se na osnovu kazivanja oštećenog uvjerilo da je upravo optuženi Bošnjak ta osoba koja je palicom udarala oštećenog i koja mu je prislanjala električnu palicu i puštala struju. Naime, činjenica da je svjedok duže vrijeme proveo u logoru, te da je više puta viđao optuženog Bošnjaka, da su mu drugi zatočnici govorili da je to Bošnjak, Vijeće nesumnjivo navodi na zaključak da je oštećeni pravilno kao počinioca inkriminisane radnje identifikovao Borisa Bošnjaka.

¹⁹⁶ Marinko Pažin, Ivica Pažin, Salko Stranjak, Mušan Šarančić, Edvard Marić, Alija Šator i dr.

669. Vijeće je iskaz svjedoka Suada Salčina ocijenilo kao iskren, logičan, detaljan i vjerodostojan, zbog čega mu je u cijelosti poklonilo vjeru i na njemu zasnovalo osuđujuću presudu za tačku 21. izreke presude. Iskaz oštećenog je dodatno potvrđen i iskazima svjedoka Senada i Semira Salčina, koji se u bitnim dijelovima poklapaju sa iskazom Suada Salčina, a koje je Vijeće takođe prihvatilo i ocijenilo vjerodostojnim. Nadalje, Vijeće na strani svjedoka Suada Salčina nije našlo razlog niti motiv da lažno optužuje Bošnjaka za nešto što nije učinio, niti je objektivnost njegovog iskaza dovedena u pitanje dokazima odbrane. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedok je bio doslijedan u kazivanju, te dao logična objašnjenja, zbog čega Vijeće njegov iskaz nalazi uvjerljivim.
670. Kada se svi navedeni iskazi cijene u međusobnoj vezi, Vijeće nema dileme da je svjedok Suad Salčin u svom svjedočenju govorio istinu, iskaz svjedoka ničim nije doveden u sumnju, zbog čega mu je Vijeće u cijelosti poklonilo vjeru i na osnovu istog zaključilo da je optuženi Boris Bošnjak, postupajući sa direktnim umišljajem, u drugoj polovici mjeseca juna ili približno tog datuma, u više navrata ulazio u prostoriju gdje su bili zatočnici, u kojoj je gumenom palicom u više navrata udarao oštećenog po tijelu, te kojem je jedne prilike električnu palicu stavio na predio vrata i puštao struju, a posljedicom kojih radnji je oštećeni trpio veliku duševnu i fizičku bol, na koji način je postupajući sa direktnim umišljajem ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, zbog čega ga je i oglasilo krivim.
671. Vijeće je i u ovoj tački načinilo određene korekcije činjeničnog opisa, prije svega kako bi uskladilo činjenični opis sa provedenim dokazima, te da bi isti u što većoj mjeri odgovarao utvrđenom činjeničnom stanju. Tako je Vijeće prije svega izostavilo iz opisa ove tačke radnje i ime optuženog Mavraka, a što je detaljno obrazloženo u oslobađajućem dijelu presude, na koji način je kompletan predmet optužbe iz ove tačke riješen. Dalje, Vijeće je, kada je u pitanju vrijeme izvršenje djela na navod da se događaj desio „*Tačno neutvrđenih datuma u drugoj polovici mjeseca juna 1992. godine*“ dodalo „*ili približno tog datuma*“, na koji način je činjenični opis prilagođen iskazu svjedoka. Dalje, Vijeće je u činjeničnom opisu navod „*u više navrata a namjanje tri puta ulazio*“, zamijenilo sa navodom „*više puta ulazio*“ jer je svjedok u svom iskazu govorio o više navrata bez preciziranja broja tri. Vijeće je također iz činjeničnog opisa izostavilo navod „*sa oko 100 drugih zatočenika*“ jer isto svjedok nije precizirao navodeći tačne brojeve zatočenika po prostorijama, a ovakav navod predstavlja i nepotrebno opterećivanje činjeničnog opisa. Izostavljen je i navod o neselektivnom udaranju zatočenika među kojima i oštećenog, na način da je ostavilo samo opis radnji prema oštećenom Suadu Salčinu, a kako bi se izbjegla višestruka osuda optuženog za iste radnje. Na kraju, Vijeće je izostavilo i navod da je Boris Bošnjak udarao palicom oštećenog u više navrata po „*glavi i tijelu*“, na način da je ostavilo samo navod da ga je udarao po tijelu, jer tako

proizilazi iz iskaza oštećenog, koji nije spominjao udarce u glavu. U odnosu na dio inkriminacije vezan za električnu palicu, vijeće je dodalo navod „jedne prilike“ i radnje prislanjanja prebacilo u jedninu, jer je svjedok jasno opisao samo jednu priliku kada mu je optuženi Bošnjak prislonio električnu palicu na predio vrata, čime je činjenični opis usklađen sa provedenim dokazima.

672. Po ocjeni Vijeća navedene korekcije nisu na štetu optuženog, nego naprotiv, u značajnoj mjeri je ovim korekcijama smanjena kriminalna količina, izostavljeno je neselektivno udaranje ostalih zatočenika, izostavljeni su udarci u predijelu glave, a smanjen je i broj prislanjanja električne palice. Kada je u pitanju korekcija koju je Vijeće načinilo po pitanju vremena izvršenja, ona također po ocjeni Vijeća nije na štetu optuženog, a kako je Vijeće ranije navelo, događaj se kreće u okvirima postavljenim u preambuli optužnice i niti jedna korekcija ne ide van tog postavljenog okvira.

Zaključak o krivici optuženog Borisa Bošnjaka za tačku 22. osuđujućeg dijela izreke presude

673. Tačkom 37. optužnice, optuženi su Boris Bošnjak i Miloš Mavrak da su: „*Tačno neutvrđenih datuma u mjesecu junu i prvoj polovini mjeseca jula 1992. godine u podrumsku prostoriju u kojoj je sa većim, tačno neutvrđenim brojem drugih zatočenika boravio zatočeni civil Ivica Puljić, u više navrata, a najmanje 10 puta, su ulazili Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i Miodrag Grubačić gdje su neselektivno stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i tijelu zatočenike a među njima i Ivicu Puljić a svakodnevno prilikom kolektivnog odlaska u WC zatočenih lica iste su u odlasku i povratku neselektivno udarali na isti način te tačno neutvrđenog datuma u drugoj polovici mjeseca jula 1992. godine, u prostoriju u prizemlju iste zgrade su došli Boris Bošnjak, Miloš Mavrak i još 3 N.N. vojnika, te je Bošnjak prozvao Ivicu Puljića i još 4 zatočenika i rekao im da iziđu jer idu na strijeljanje, pa pošto su isti izvedeni ispred te prostorije Bošnjak, Mavrak i 3 N.N. vojnika su Ivicu Puljića i ostale izvedene zatočenike stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama izudarali po glavi i tijelu posljedicom kojih radnji je Ivica Puljić trpio jake fizičke i duševne bolove*“.
674. Na okolnosti inkriminacija iz ove tačke optužnice iskaz je dao svjedok oštećeni Ivica Puljić, te svjedoci Idriz Merzić i Dane Puljić, a svoja saznanja o boravku oštećenog Ivica Puljića u logoru iznijeli su i svjedoci Dane Puljić, Željko Moro, Dano Perutina i Dragan Karlović.
675. Svjedok Ivica Puljić je pred sudom izjavio da je do 08.06.1992. godine živio u Bršteniku opština Stolac, kada ga je srpska vojska zarobila zajedno sa još trojicom (Zdravko Puljić, Dane i Anto Puljić), odvedeni su prvo u Nevesinje, pa

dalje u Bileću. Kad su došli u Bileću svjedok je opisao špalir koji su morali proći i gdje su bili udarani, a zatim zatvoreni u podrum u kojem su bili oko 25 dana. Svjedok je opisao maltretiranja u podrumu, navodeći „*bilo je maltretiranja, uđu, istuku, odu, najviše Miloš, Đaja, Bošnjak, Grubi [...] udarali su svaki ili svaki drugi dan.*“ Svjedok u svom iskazu nije precizirao koga su identificirana lica na opisani način maltretirala, niti je precizirao da se ovo odnosilo na njega, zbog čega Vijeće iz ovog dijela iskaza nije moglo zaključiti da su se radnje opisane u prvoj inkriminaciji desile na opisani način. Nadalje, svjedok je izjavio da je njega lično fizički maltretirao Bošnjak, da je čitao ko će ići na strijeljanje, pročitao je njih pet imena i prezimena i rekao da ih vodi na strijeljanje. Zatim ih je odveo u hodnik, morali su držati glavu dole, ruke na leđa, i tu je nastupilo udaranje koje je trajalo jedno 30-45 minuta, udarali su ih palicama, nogama, a Lončaru su izbili zub, a kako svjedok izjavljuje urezalo mu se kako je zub skakutao po pločicama. Od onih koji su udarali navodi Bošnjaka, Grubog i Đaju, a za Samardžića kaže da je bio tu, ali nije udarao. U Bileći je bio do 18.08.1992. godine kada su razmjenjeni.

676. Da je oštećeni Ivica Puljić bio zatočenik logora u Bileći, potvrdili su svjedoci Dane Puljić, Marinko Pažin, Andrija Pavlović, Željko Moro, Dane Perutina i Dragan Karlović, a njegovo premlaćivanje tokom boravka u Bileći potvrdili su svjedoci Dane Puljić i Idriz Merzić.
677. Iz navedenih iskaza, Vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da se posljedice koje su nastupile kod oštećenog Ivica Puljića ogledaju, prije svega u velikim fizičkim bolovima koje je oštećeni pretrpio prilikom teškog fizičkog premlaćivanja koje je trajalo 30-45 minuta, kada je pesnicama, nogama i palicama udaran po glavi i tijelu. Da je oštećeni Puljić pretrpio i velike duševne patnje i bol nesporno proizilazi iz činjenice da je oštećeni prozvan da ide na strijeljanje, kojom prilikom je optuženi svojim postupcima stvarao uvjerenje kod oštećenog da će biti strijeljan, izazivajući tako osjećaj straha i jake psihičke boli i patnje, nakon čega je bez ikakvog razloga premlaćen od strane više lica.
678. Vijeće je slijedom iskaza oštećenog, kojeg je Vijeće ocijenilo jasnim, uvjerljivim, objektivnim i vjerodostojnim, utvrdilo odgovornost optuženog Borisa Bošnjaka za dio inkriminacije koji se odnosi na izvođenje oštećenog Ivica Puljića, sa još četiri zatočenika sa obrazloženjem da ih vodi na strijeljanje, nakon čega su ih Boris Bošnjak i više NN vojnika teško fizički zlostavljali. Vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da je optuženi kao saizvršilac postupao sa direktnim umišljajem i namjerom da kod oštećenog prouzrokuje kako fizičku, tako i duševnu bol i patnju, što je zasigurno poduzimajući radnje koje su opisane u izreci presude i postigao, čime je počinio krivično djelo Ratni Zločin protiv civilnog stanovništva iz tačke 142. stav 1. KZ SRFJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, za koje ga je Vijeće i oglasilo krivim.

679. Vijeće je cijeneći iskaz oštećenog u tom dijelu donijelo osuđujuću presudu, dok je za radnje optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Miloša Mavraka opisanih na početku tačke 37. optužnice donijelo oslobađajuću presudu, budući da sam oštećeni u svom iskazu ne potvrđuje da su se ti događaji desili na način kako to optužba navodi, o čemu će više riječi biti u oslobađajućem dijelu presude.
680. U preostalom dijelu činjeničnog opisa, Vijeće je načinilo neznatne korekcije na način da je iz činjeničnog opisa izostavilo suvišne navode, koji ne utiču na bitna obilježja djela, te je izmijenilo navod vezan za prostoriju u kojoj se događaj za koje je Vijeće oglasilo Borisa Bošnjaka krivim i desio, pa je tako navod „u prizemlju iste zgrade“, zamijenjen sa navodom „gdje su boravili zatočnici“. Iz opisa ovog dijela inkriminacije, također je izostavljeno ime Miloša Mavraka, te su dva navoda vezana za *Miloša Mavraka i još 3 N.N. vojnika*, zamijenjena sa više *N.N. vojnika*, odnosno sa *N.N. vojnici*. Načinjene korekcije prema mišljenju Vijeća ne idu na štetu optuženog, nego naprotiv, usmjerene su samo na usklađivanje sa izvedenim dokazima i to na način povoljniji po optuženog.

Zaključak o krivici optuženog optuženog Ilije Đajića za tačku 23. osuđujućeg dijela izreke presude

681. Tačkom 38. optužnice, Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i Miodrag Grubačić terete se da su: „*Tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu 1992. godine, u trenutku kada je Edvard Marić, kao zatočenik bio raspoređen da dijeli hranu ostalim zatočenicima, istome prišao Ilija Đajić te mu prislonio cijev od pištolja na glavu prijeteci da će ga ubiti, te u prostoriju u kojoj je boravio sa više ostalih zatočenika u više navrata a najmanje 5 puta ulazili Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Džajić i Miodrag Grubačić te neselektivno stisnutim pesnicama, nogama i gumenim palicama po glavi i tijelu udarali zatočnike među kojima i Edvarda Marića, a Boris Bošnjak je zatočenicima prislanjao i električnu palicu na tijelo i puštao struju što je jednom učinio i Edvardu Mariću posljedicom kojih radnji je Edvard Marić trpio jake fizičke i duševne bolove*“.
682. Na okolnosti inkriminacije iz ove tačke Vijeće je saslušalo oštećenog Edvarda Marića.
683. Oštećeni Marić je na glavnom pretresu opisao da je do hapšenja 01.06.1992. godine živio u Gnojnicama, u Mostaru. Uhapšen je sa ocem Nurkom Marićem, zatim Ramićem i Kresom (imena ne zna) od strane vojske JNA i paravojnih formacija, a tvrdi da tom prilikom nisu imali oružje, ni uniformu, niti su pripadali vojsci. Svjedok izjavljuje da je u vrijeme hapšenja bio maloljetan i imao 17 godina. Prebačeni su prvo u Sjeverni Logor radi ispitivanja, a nakon toga u Bileću, isti dan. Svjedok na identičan način drugim svjedocima opisuje stanje u

logoru, higijenske uslove, uši, nedostatak hrane, električnu palicu, udaranja prilikom odlaska u WC i sl. Izjavljuje da je on lično nakon 20-ak dana obavljanja sitnih poslova u logoru postao trpezarac, te da je raspoređivao hranu za zatvorenike i prao suđe, zbog čega je bio oslobođen drugih radova vani. Za vrijeme rada u trpezariji navodi da je bilo neugodnosti, kada je bilo sve manje i manje hrane teže se raspoređivalo, a čim je zafalilo hrane dešavalo se da stražari maltretiraju trpezarce. Od stražara zna Bošnjaka, Miloša, Grubog, Đaju, a bilo ih je još, ne sjeća se imena.

684. Svjedok je opisao maltretiranje od strane stražara po imenu Đaja, koji mu je jedne prilike stavio pištolj na glavu, opisujući kako je to bilo samo u momentu, ali da ga je bilo normalno strah.
685. Kada je u pitanju identifikacija optuženog Đajića, svjedok je istog jasno identifikovao i opisao kao lice koje je visoko 185 do 190 cm, mršav, te da je imao mladeže. Svjedok je pored optuženog Đajića, jasno identifikovao i ostale optužene u ovom predmetu, a imajući u vidu da su neki svjedoci izjavili da su identitet stražara saznali od lica koja su radila u trpezariji jer su oni imali najviše kontakta sa stražarima, Vijeće smatra da je identifikacija optuženih od strane ovog svjedoka tačna, upravo iz razloga što su trpezarci na dnevnoj bazi imali kontakt sa stražarima, koji su se međusobno oslovljavali i tako su bez sumnje mogli jasno prepoznati koje je radnje koji od stražara poduzeo. Dodatno, Tužilaštvo je uložio kao dokaze¹⁹⁷ i zapisnike o prepoznavanju uz fotoalbume na kojima je oštećeni Edvard Marić prepoznao optužene, a između ostalih i optuženog Đajića, koji je prema njemu preduzeo opisanu radnju prislanjanja pištolja na glavu.
686. Nadalje, svjedok je opisao da je kao trpezarac imao priliku da vidi dešavanja u logoru, pa tako navodi da je vidio kako imenovani stražari tuku Gačane koji su dovedeni u podrum, njih oko 150, zatim kako je Bošnjak imao električnu palicu i upotrebljavao je na zatočenicima, pri čemu je izjavio „*Mene lično nije dirao, ali na ostalim jeste*“. Izjavio je da je vidio i mrtva lica kod vrata u podrumu, te da ne zna njihov identitet, niti zna šta im se desilo. U Bileći je bio do 18.08.1992. godine kada je razmijenjen.
687. Pred sudom je saslušan i svjedok Nurko Marić, otac oštećenog Edvarda, čiji iskaz se u velikom dijelu poklapa sa iskazom oštećenog Edvarda Marića. Međutim, kako su svjedoci u logoru vrijeme provodili neovisno jedan do drugog, otac oštećenog nije bio u prilici vidjeti način na koji je optuženi Ilija Đajić postupao prema njegovom sinu, oštećenom Edvardu Mariću. Vijeće je iskaz svjedoka oštećenog Edvarda Marića ocijenilo kao jasan, iskren i logičan. Vijeće ga je našlo uvjerljivim, i cijeni da bez obzira što je jedini proveden na ovu

¹⁹⁷ T-77.

okolnost, iskaz je takve kvalitete da se na njemu može zasnovati osuđujuća presuda. Iskaz svjedoka je u drugim dijelovima svjedočenja potvrđen iskazima drugih svjedoka, koji su na identičan način govorili o uslovima u logoru, a o tome kako su prošli trpezarci, Vijeće potvrdu iskaza Edvarda Marića nalazi i u iskazu drugog trpezarca Darka Drmaća. Vijeće je imajući u vidu naprijed navedeno, ocijenilo da svjedok Edvard Marić nema razloga niti motiva da optuženog Iliju Đajića optužuje za nešto što nije učinio, a da je svjedok o činjenicama govorio objektivno dodatno je potvrđeno činjenicom da je svjedok kada je opisivao električnu palicu i njenu upotrebu od strane Bošnjaka izjavio da njega nije dirao ne želeći teretiti nekoga za radnje koje nije počinio.

688. Cijeneći da iskaz optuženog, kao odlučujući dokaz za ovu tačku optuženja, nije doveden u pitanje dokazima odbrane, te da je Vijeće isti našlo vjerodostojnim i istom poklonilo vjeru, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je optuženi Ilija Đajić tokom mjeseca jula 1992. godine, u trpezariji prišao oštećenom Edvardu Mariću i istom prislonio cijev od pištolja na glavu, kao prijetnju da će ga ubiti, na koji način je postupajući svjesno i sa direktnim umišljajem nanio jake duševne bolove oštećenom, posebno jer je riječ o maloljetnom licu, koje je u vrijeme zatočenja imalo 17 godina, i koje je bilo u posebno osjetljivoj životnoj dobi kada ovako ozbiljne prijetnje po život mogu ostaviti trajne posljedice po psihičko zdravlje i stabilnost osobe, čime je ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, za koje je i oglašen krivim.
689. Vijeće je iz činjeničnog opisa navedenog u optužbi izdvojilo radnje koje se odnose na zajedničko postupanje optuženih Bošnjaka, Mavraka, Đajića i Grubačića, te radnje vezane za električnu palicu za koje je optužen Boris Bošnjak, obzirom da svjedok Edvard Marić o istima nije na taj način svjedočio, zbog čega su optuženi za te radnje i oslobođeni, a što je detaljno obraloženo u oslobađajućem dijelu presude.
690. U odnosu na preostali dio činjeničnog opisa, Vijeće je načinilo samo jednu korekciju istog, na način da je navod „jake fizičke“ bolove izostavilo, jer je svjedok govorio samo o strahu koji je tom prilikom trpio, te da nije bilo fizičkih povreda, zbog čega je Vijeće u tom smislu činjenični opis i korigovalo.

Zaključak o krivici optuženih Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića za tačku 24. osuđujućeg dijela izreke presude

691. Tačkom 39. optužnice, optuženim Borisu Bošnjaku, Milošu Mavraku i Iliji Đajiću na teret je stavljeno da su: „*Tačno neutvrđenog datuma, početkom juna 1992. godine, nakon što je Darko Drmać prethodni dan lišen slobode u Mostaru i doveden u kasarnu u Bileći te sa više zatočenika odveden u jednu prostoriju na*

spratu zgrade u kojoj su boravili zatočnici, i tu im je od strane njima nepoznatog vojnika naređeno da se okrenu licem prema zidu gdje su ih Boris Bošnjak, Miloš Mavrak, Ilija Đajić i više drugih nepoznatih vojnika oko jedan sat stisnutim pesnicama, nogama i palicama udarali po glavi i tijelu, poslije čega ih je Boris Bošnjak pojedinačno odvodio u jednu zasebnu prostoriju u istoj zgradi gdje su bili ispitivani i u više navrata zlostavljani na način da im je električna palica prislanjana na dijelove tijela i puštana struja, te su navedena trojica u mjesecu junu i julu iste godine u najmanje deset navrata ulazili u prostoriju gdje je boravio Darko sa više ostalih zatočenih lica i iste neselektivno nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu, te su takođe u više navrata u navedenu prostoriju dovodili više civilnih lica koji su zatočnike rukama i nogama udarali po glavi i tijelu, posljedicom kojih radnji je Darko Drmać trpio jake fizičke i duševne bolove“.

692. Nakon svestrane analize provedenih dokaza na okolnost ove tačke, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo odgovornost optuženih Borisa Bošnjaka i Ilije Đajića za radnje kako je navedeno u činjeničnom opisu tačke 24. osuđujućeg dijela izreke presude, dok je Miloš Mavrak u cijelosti oslobođen, uključujući i za ovu tačku optužnice, a što je obrazloženo u oslobađajućem dijelu presude.

693. Na okolnost ove inkriminacije iskaz je dao oštećeni Darko Drmać.

694. Oštećeni Drmać je pred Sudom opisao da je živio u Mostaru do kraja petog mjeseca 1992. godine, kada je zarobljen. Odveden je najprije u Sjeverni logor u Mostaru, te nakon dan i po prebačen za Bileću. Navodi da je po dolasku odveden u neku prostoriju, gdje ih okreću prema zidu, stavljaju im ruke uz zid. Tada je Bošnjak počeo čitati optužnicu u kojoj je pisalo da su *navodili granate na srpske položaje*. Nakon toga svjedok izjavljuje da je nastala „makljaža“, da su ih tukli čim stignu, stražari koji su bili na smjeni, među kojima svjedok navodi Bošnjak, Đaja i Miloš. Navodi da je stražara bilo 5-7, a da se jedino Bošnjak predstavio, rekao da je vodnik, a bio je najmlađi od svih. Tuča je trajala nekih 45 minuta do sat vremena. Svjedok nije detaljno opisao načine udaranja niti dijelove tijela u koje je udaran, osim što je izjavio da je nastala „makljaža, te da su ih tukli čim stignu“. Od detalja je naveo samo da je od „Bošnjaka dobio batine prvi dan“, te da ga je „Đajić prvi dan udario nogom par puta u slabine, gdje stigne“. Tokom unakrsnog ispitivanja odbrane četvrtooptuženog, svjedok je potvrdio da je, iako je bio naslonjen na zid, „vidio ko mu prilazi sa pendrekom, vidi nogu, sjenku, da su samo ti ljudi bili u prostoriji“, a potvrdio je da iako su tučeni pendrecima, nogama i šakama, niko od njih nije pao na pod. Dalje su ih, kako svjedok izjavljuje, „vodali na ispitivanje kod nekog lika“, a misli da ih je Bošnjak odveo do njega. Uvodili su jednog po jednog u prostoriju za stražare na ispitivanje. Tu su ga pitali ko je, šta je, bilo je kako svjedok opisuje „koja ćuška, otvorenim dlanom te mlatne, a bilo je i peckanja po leđima“, kako kaže induktorskim pendrekom, osjetio je peckanje po leđima, što je izazivalo

neugodan osjećaj. Opisao je kako je sjedio za stolom, preko puta je bio neki bezbjednjak, lampa mu je bila okrenuta u lice, pa ga nije dobro vidio. Stražari su mu bili iza leđa i peckali u vrat. Nadalje, svjedok je opisao uslove boravka u logoru na način kako su to opisivali i drugi svjedoci. Naveo je da nisu smjeli izaći iz te prostorije, da je bilo fizičkog maltretiranja, te da su svi stražari ulazili i tukli ih. Opisao je i batine koje je dobio od Bošnjaka, Đajića, Miloša i Debelog, a svjedok je također opisao da je radio kao trpezarac, te da je njih 8 najmlađih dijelilo hranu i pralo suđe. U logoru je ostao do 18.08.1992. godine kada je bila razmjena.

695. Kada je u pitanju identitet počinitelja protivpravni radnji, svjedok Drmać je jasno identifikovao stražare, i to Borisa Bošnjaka kao vodnika, koji im se kako svjedok objašnjava lično predstavio, a tokom unakrsnog ispitivanja odbrane potvrdio je da je jedini on rekao svoje puno ime i prezime. Da se radi o Borisu Bošnjaku potvrđuje i činjenica da je svjedok istoga opisao kao najmlađeg od stražara, te kao lice koje je na njima primjenjivalo električnu palicu, a činjenica da je istu koristio Bošnjak potvrdili su brojni svjedoci.¹⁹⁸ Kao lica koja su ga tukla u prostoriji odmah po dolasku, svjedok je naveo i stražara Đaju, odnosno optuženog Iliju Đajića, te lice Miloš. Stražara Đaju, svjedok je opisao kao „*visok, vitak i karatista*“, a tokom unakrsnog ispitivanja odbrane svjedok je pojasnio da je gledao krajičkom oka ko ga tuče kada je pretučen prilikom dolaska, te da je mogao sa strane jasno vidjeti o kome se radi, a da je za identitet Đajića saznao nakon par dana. Nije se mogao sjetiti tačno kada, niti od koga je tačno saznao, ali za Vijeće je razumljivo da se tih detalja svjedok nije morao sjećati nakon toliko godina od događaja. Kada je u pitanju lice koje svjedok identifikuje kao „Miloš“, Vijeće naglašava da se ovdje neće baviti obrazlaganjem u odnosu na optuženog Mavraka, obzirom da su nalazi Vijeća detaljno elaborirani u oslobađajućem dijelu presude. Da se radi o ispravnoj identifikaciji počinitelja od strane svjedoka Drmaća, koju Vijeće prihvata, dodatno je potvrđeno i činjenicom da je svjedok oštećeni ispravno prepoznao optužene Bošnjaka i Đajića i prilikom radnje prepoznavanja,¹⁹⁹ a Vijeće je zapisnike o prepoznavanju prihvatilo kao dokaz i istima poklonilo vjeru.

¹⁹⁸ Marinko Pažin, Ivica Pažin, Salko Stranjak, Mušan Šarančić, Edvard Marić, Alija Šator i dr.

¹⁹⁹ T-13-3 Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografije, svjedok Darko Drmać, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar, broj I-16-15/3-04-2-165-07-4/15 od 22.05.2015. godine, sa prilogom Fotodokumentacija uz zapisnik o prepoznavanju osoba na osnovu fotografije, broj I-16-15/3-04-2-165-07-4/15 od 22.05.2015. godine, sačinjen po naredbi Tužiteljstva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 000004409 od 28.04.2015. godine, za osobu „Džaja“. T-13-4 Zapisnik o prepoznavanju osoba putem fotografije, svjedok Darko Drmać, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar, broj I-16-15/3-04-2-165-07-3/15 od 22.05.2015. godine, sa prilogom Fotodokumentacija uz zapisnik o prepoznavanju osoba na osnovu fotografije, broj I-16-15/3-04-2-165-07-3/15 od 22.05.2015. godine, sačinjen po naredbi Tužiteljstva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 000004409 od 28.04.2015. godine, za osobu „Bošnjak“.

696. Kada je riječ o posljedicama inkriminiranih radnji, Vijeće nalazi da je oštećeni Darko Drmać radnjama preduzetim od strane optuženih i drugih NN vojnika nesumnjivo trpio kako jake fizičke bolove, tako zasigurno i jake duševne bolove i strah za vlastiti život, izazvane premlaćivanjem pesnicama, nogama i palicama po glavi i tijelu od strane više lica odmah po dolasku u logor, a koje premlaćivanje je trajalo oko sat vremena, nakon čega je maltretiranje svjedoka nastavljeno njegovim ispitivanjem u drugoj prostoriji u kojoj je nastavljeno i zlostavljanje korištenjem električne palice i puštanjem struje iz iste.
697. Iskaz svjedoka je po mišljenju Vijeća dat na jasan i iskren način, svjedok je detaljno opisao događaje koji su se njemu urezali u sjećanje, a Vijeće njegovo kazivanje nalazi uvjerljivim i vjerodostojnim. Iako je na ovu okolnost proveden samo dokaz saslušanjem oštećenog, Vijeće nema razloga da ne pokloni vjeru njegovom iskazu, jer nalazi da je događaj opisan u skladu sa najboljim sjećanjem, a imajući u vidu koliko vremena je prošlo od kada se događaj desio. Vijeće je potvrdu iskaza ovog svjedoka našlo u brojnim drugim iskazima svjedoka koji su na identičan način opisivali špalir koji su prošli pri dolasku u logor, zatim higijenske i druge uslove u logoru, razna fizička i psihička maltretiranja zatočenika, korištenje električne palice nad zatočenicima od strane Bošnjaka, kao i mnoge druge okolnosti o kojima su na identičan način svjedočili brojni svjedoci. Imajući u vidu navedeno, Vijeće zaključuje da je iskaz svjedoka takve kvalitete da se na njemu može zasnovati osuđujuća presuda, a posebno zbog činjenice da je svjedok tokom unakrsnog ispitivanja ostao doslijedan u svom kazivanju, te da je upravo tokom unakrsnog ispitivanja iznio brojne podatke koje je sud i cijenio prilikom donošenja osuđujuće presude.
698. Cijeneći da iskaz optuženog, kao odlučujući dokaz za ovu tačku optuženja, nije doveden u pitanje dokazima odbrane, te da ga je Vijeće u cijelosti prihvatilo, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak i Ilija Đajić tačno neutvrđenog datuma, početkom mjeseca juna 1992. godine, nakon dolaska oštećenog u logor u Bileću, te nakon što je smješten u prostoriju sa drugim zatočenicima, gdje im je naređeno da se okrenu licem prema zidu, zajedno sa drugim NN vojnicima učestvovali u premlaćivanju oštećenog na način da su ga udarali stisnutim pesnicama, nogama i palicama po glavi i tijelu, što je sve trajalo oko sat vremena, nakon čega ga je Boris Bošnjak odveo u drugu prostoriju gdje je bio ispitivan i u više navrata zlostavljan na način da mu je električna palica prislanjana na dijelove tijela i puštana struja, posljedicom kojih radnji je oštećeni trpio jake fizičke i duševne bolove. Preduzimajući naveden radnje, Vijeće nalazi da su optuženi Boris Bošnjak i Ilija Đajić postupajući sa direktnim umišljajem, kao saizvršioци, ostvarili sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ u vezi sa članom 22. istog Zakona, za koje ih je Vijeće i oglasilo krivim.

699. Vijeće je i u ovoj tački optužnice načinilo izvjesne korekcije činjeničnog opisa, prije svega izostavljajući ime optuženog Miloša Mavraka, za kojeg je donijelo oslobađajuću presudu. Pored toga, Vijeće je zauzelo stav da se kroz pojedinačne tačke osuđujućeg dijela izreke presude ne mogu optuženi oglasiti krivim za neselektivna udaranja neimenovanih zatočenih lica, a kako ne bi Vijeće došlo u situaciju da dvostruko izrekne osudu za iste radnje, jer se i u preambuli, a i u više pojedinačnih tačaka na ovaj način opisuju radnje pojedinih optuženih. Slijedom ovog stava, Vijeće je i u ovoj tački načinilo korekcije na način da je navelo i razmatralo samo radnje optuženih prema oštećenom Darku Drmaću, izostavljajući ostale zatočenike iz opisa, te navodeći radnje prema oštećenom u jednini. Slijedom navedenog, Vijeće je iz činjeničnog opisa izostavilo i dio „*te su navedena trojica u mjesecu junu i julu iste godine u najmanje deset navrata ulazili u prostoriju gdje je boravio Darko sa više ostalih zatočenih lica i iste neselektivno nogama, stisnutim pesnicama i palicama udarali po glavi i tijelu, te su takođe u više navrata u navedenu prostoriju dovodili više civilnih lica koji su zatočenike rukama i nogama udarali po glavi i tijelu*“ jer se u ovom dijelu ne precizira niti jedna konkretna radnja optuženih prema oštećenom Darku Drmaću, nego se radnje navode uopšteno za zatočena lica u prostoriji. Pored navedenog, Vijeće nalazi da sam oštećeni jeste u svom iskazu opisao neka fizička maltretiranja, s tim da se nije izjašnjavao o broju istih, ali je u odnosu na Bošnjaka jasno naveo da ga je tukao prvi dan, možda još jednom (bez navođenja bilo kakvih detalja), te da je još nekoliko „šokera“ dobio. Za Đaju je izričito naveo da ga je udarao prvi dan, dok je detaljnije opisivao izživljavanja od strane Miloša i Debelog. U odnosu na Miloša, Vijeće je već iznijelo svoje zaključke, te se sada neće u tom pravcu ponavljati. A kada je riječ o „Debelom“, kojeg je na glavnom pretresu oštećeni Drmać identifikovao kao optuženog Grubačića, Vijeće napominje da optuženi Miodrag Grubačić za ovu tačku nije niti optužen, pa se Vijeće u detaljnije obrazlaganje njegove uloge u tim događajima i ne može upuštati.

9. ZAKLJUČAK

700. Na temelju svih provedenih dokaza, Vijeće se nesumnjivo uvjerilo da je da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, radnjama detaljno opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude, ostvarili sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ na način da su za vrijeme rata i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između JNA, a kasnije VSR BiH, te VRS sa jedne strane i HVO i TO BiH, a kasnije ARBiH sa druge strane, koji je trajao od početka mjeseca maja do kraja mjeseca avgusta 1992. godine, postupajući suprotno pravilima međunarodnog prava, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačke a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine, kao pripadnici VSR

BiH, a kasnije VRS, i to Boris Bošnjak kao pripadnik 7. bataljona vojne policije, obavljajući dužnosti de facto komandira straže, a Miodrag Grubačić i Ilija Đajić kao pripadnici navedene vojske, obavljajući dužnosti stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moša Pijade“ u Bileći, vršili fizičko i psihičko zlostavljanje i druga nečovječna djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljnih fizičkih i psihičkih povreda zatočenim civilima.

701. Izmijenjenom optužnicom, odnosno drugom preciziranom optužnicom optuženim Borisu Bošnjaku, Milošu Mavraku, Miodragu Grubačiću i Iliji Đajiću stavljalo se na teret počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa istim članom stav 1. tačke f), g) i k), u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. KZ BiH, međutim iz razloga koji su prethodno detaljno navedeni, Vijeće predmetnu kvalifikaciju nije prihvatilo, nalazeći da nisu ispunjeni opšti elementi krivičnog djela zločini protiv čovječnosti, u odnosu na širinu i/ili sistematičnost napada na području opština Mostar, Nevesinje, Bileća i Stolac, te u odnosu na potrebnu *mens rea* optuženih za napad u općini Gacko (za koju je Vijeće utvrdilo da je postojao širok i sistematičan napad), te da njihova djela čine dio tog napada, niti da su bili svjesni rizika da bi njihove radnje mogle biti dio tog napada.
702. Obzirom na pravnu kvalifikaciju krivičnog djela koju je Vijeće utvrdilo da su optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić svojim radnjama učinili i za koje su u konačnici oglasili krivim, Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, Vijeće je tokom postupka ispitivalo postojanje opštih elemenata navedenog djela, te je našlo da je dokazano van svake razumne sumnje da su optuženi svojim radnjama, pojedinačno ili u svojstvu saizvršilaca, ostvarili bitna obilježja predmetnog krivičnog djela. Također, Vijeće je prije upuštanja u analizu navedenih elemenata ovog djela razmotrilo primjenu materijalnog prava, obzirom da se optuženim stavljalo na teret počinjenje inkriminiranih radnji u periodu od početka mjeseca maja pa do kraja avgusta 1992. godine, dakle u periodu u kojem je bio na snazi KZ SFRJ, slijedom čega je Vijeće, a na osnovu člana 4. KZ BiH, predmetno krivično djelo kvalifikovalo u skladu sa KZ SFRJ, kao zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela i kao zakon koji je, imajući u vidu konkretne okolnosti slučaja, blaži prema optuženim.
703. Vijeće je nakon provedenih dokaza nesporno utvrdilo da su optuženi Boris Bošnjak, radnjama opisanim u tačkama 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22. i 24. osuđujućeg dijela izreke presude, optuženi Miodrag Grubačić radnjama opisanim pod tačkom 13. osuđujućeg dijela izreke presude, te optuženi Ilija Đajić radnjama opisanim pod tačkama 16, 17, 23. i 24. osuđujućeg dijela izreke presude, počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ.

704. Optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić su svojim radnjama nečovječnog postupanja i nanošenja velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja počinili ratni zločin protiv civila zatočenih u logoru u Bileći. Takvim postupcima optuženi ne samo da su zatočenim civilima nanosili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede, već su i doprinosili održavanju takvih uslova zatočenja u logoru u Bileći koji bi se u najmanju ruku mogli okarakterisati kao nehumani, surovi i ponižavajući.
705. Vijeće je na osnovu provedenih dokaza utvrdilo da su optuženi u vrijeme i na način pobliže opisan u osuđujućem dijelu presude, inkriminisane radnje preduzimali i to optuženi Bošnjak i Đajić samostalno, te kao saizvršiocu zajedno sa drugim licima u tačkama 1, 2, 6, 9, 12, 17, 18, 22. i 24. osuđujućeg dijela izreke presude (Boris Bošnjak), 16, 17. i 24. osuđujućeg dijela izreke presude (Ilija Đajić), dok je optuženi Grubačić predmetno krivično djelo ostvario kao saizvršilac.
706. U konkretnom slučaju, optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić, bilo da su zabranjene radnje poduzimali sami ili zajedno sa drugim pripadnicima VRS, kako je to opisano u činjeničnom sadržaju osuđujućeg dijela izreke presude, prilikom preduzimanja tih radnji postupali su sa direktnim umišljajem, odnosno bili su svjesni da će svojim postupcima oštećenima, odnosno zatočenim civilima u logoru u Bileći nanijeti velike tjelesne i duševne patnje, strah za sopstveni život, ali su navedene radnje optuženi htjeli i iste izvršili. Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da su u okolnostima ratnih događanja i uslova koji su vladali u logoru u Bileći optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić prema oštećenim zatočenicima imali dominirajući položaj i moć, kao i da su optuženi u povlaštenom statusu spram potčinjenih žrtava koje su bile u stanju beznađa i stalnom strahu za vlastiti život, mogli preduzeti i preduzeli zabranjene radnje koje su imale za posljedicu povrede fizičkog i psihičkog digniteta oštećenih, ali izazvali i tjelesne povrede.
707. Krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ za koje su optuženi oglašeni krivim podrazumijeva kršenje pravila međunarodnog prava, a u konkretnom slučaju Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12.08.1949. godine, te ne pravi posebnu razliku u pogledu postojanja predmetnog krivičnog djela bilo da se radi o mučenju ili nečovječnom postupanju. Naime, KZ SFRJ ne sadrži definiciju niti pobliže određenje bilo kojeg od ovih pojmova, ali je kroz sudsku praksu do sada ustanovljen niz kriterija i uslova, koji moraju biti zadovoljeni da bi se radilo o radnjama mučenja ili nečovječnog postupanja. Ovo je bitno napomenuti obzirom da je Tužilaštvo teretilo optužene za krivično djelo progon u osnovi zločina protiv čovječnosti i to u vezi sa pojedinačnim inkriminacijama mučenja, teškog seksualnog nasilja i druga nečovječna djela, ali bez naznake i distinkcije za koje tačno radnje optužene tereti u pojedinim tačkama, već je za iste dalo samo jednu generalnu kvalifikaciju da se radi o krivičnom djelu iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama f), g) i k) KZ BiH.

708. Član 3. EKLJP utvrđuje da „Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“. U predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* da bi zlostavljanje potpadalo pod ovaj član „ono mora dosegnuti minimalan nivo težine. Ocjena ovog minimuma je po prirodi stvari relativna i zavisi od svih okolnosti predmeta, kao što su trajanje takvog postupanja, njegove fizičke i duševne posljedice i, u nekim slučajevima, pol, godine starosti i zdravstveno stanje žrtve“.²⁰⁰ Evropski sud i Evropska komisija za ljudska prava razvili su opsežnu sudsku praksu koja se tiče raznih oblika zlostavljanja, kao što su mučenje, nečovječno i ponižavajuće postupanje, zabranjenih članom 3. EKLJP.²⁰¹ Na primjer, u predmetu *Tomasi protiv Francuske*, Evropski sud je utvrdio da se radi o očigledno nečovječnom postupanju kojim se krši član 3. u slučaju kada je podnositelj žalbe bio podvrgnut šamaranju, udaran nogama i rukama, udaran po podlaktici, prisiljavan da stoji duži vremenski period bez potpore, sa rukama vezanim liscama na leđima, kada su pljuvali na njega i prisiljavali ga da gol stoji ispred otvorenog prozora, kada je lišen hrane i kada mu je prijećeno vatrenim oružjem. Evropski sud je smatrao da veliki broj udaraca koje je zadobio g. Tomasi i njihov intenzitet predstavljaju dva elementa koja su dovoljno ozbiljna da se takvo postupanje smatra nečovječnim i ponižavajućim.²⁰² Sud je također smatrao da je postupanje „nečovječno“ ako je unaprijed planirano, ako se primjenjuje satima bez prekida i ako prouzrokuje stvarne tjelesne povrede ili intenzivnu fizičku i duševnu patnju.²⁰³ Pored toga, Komisija za ljudska prava (Komisija) je utvrdila da prisiljavanje da stoji zavezanih očiju i vezan 35 sati dok je slušao jauke drugih pritvorenika koji su mučeni, prijetnje da će biti kažnjen, i prisiljavanje da sjedi zavezanih očiju i nepokretan na madracu tokom više dana predstavljaju nečovječno postupanje.²⁰⁴ Takođe, kada je osoba tokom zatočenja podvrgnuta zlostavljanju kao što su udarci pendrekom u koljena, prijetnje noževima, udaranje nogama dok leži na zemlji, uzastopno udaranje palicama, željeznim cijevima i pendrecima, a zatim ostavljena bez ikakve ljekarske pomoći bez obzira na povrede glave i tijela, to predstavlja okrutno i nečovječno postupanje.²⁰⁵

709. Jasno je da su razna međunarodna sudska tijela koja su razmatrala primjenu krivičnog djela nečovječnog postupanja isto definisala na relativan način uzimajući u obzir sve činjenične okolnosti, uključujući prirodu radnje ili propust, kontekst u kojem je djelo počinjeno, njegovo trajanje odnosno ponavljanje,

²⁰⁰ *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Presuda, Žalba br. 5310/71, 18.01.1978. godine, par. 162.

²⁰¹ *A protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Presuda 23.09.1998. godine, ESLJP, par. 20 (citira se *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Presuda od 25.03.1993. godine, 247-C ESLJP (Ser. A) 1993).

²⁰² *Tomasi protiv Francuske*, 13 EHRR 1, 1993, par. 115.

²⁰³ *Lorse i drugi protiv Holandije*, Presuda, Žalba br. 52750/99, 04.05.2003. godine, par. 60.

²⁰⁴ *Soriano de Bouton protiv Urugvaja*, br. 37/1978.

²⁰⁵ *Leslie protiv Jamajke*, br. 564/1993, par. 9.2.; *Bailey protiv Jamajke*, br. 759/1997, par. 9.3.

fizičke, duševne i moralne posljedice djela na žrtvu i lične okolnosti žrtve, uključujući godine, pol i zdravlje.

710. Dakle, sa aspekta postojanja krivičnog djela, kako je opisano u optužnici, nije od značaja da li su radnje optuženih predstavljale mučenje ili nečovječno postupanje. Ni u samoj optužnici nije napravljena distinkcija između pojedinih tačaka i radnji izvršenja, odnosno nije precizirano u kojim su tačno inkriminiranim radnjama ostvarena obilježja mučenja, a kojim nečovječnog postupanja. Također, potrebno je napomenuti da opis pojedinih inkriminiranih radnji sadrži i navode koji upućuju na radnje seksualnog nasilja. Obzirom da je Tužilaštvo optužene teretilo i po osnovu tačke g) stav 1. člana 172. KZ BiH, a to je prisiljavanje drugog lica, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja, na način da su zarobljeni civili u logoru tjerani na seksualni odnos, da bi nakon odbijanja istog bivali premlaćivani, Vijeće je analiziralo i takve navode u kontekstu provedenih dokaza i obilježja krivičnog djela za koje su optuženi u konačnici oglašeni krivim. Sudska praksa MKSJ potvrđuje da po međunarodnom krivičnom pravu nije kažnjivo samo silovanje, nego i drugo seksualno zlostavljanje u kojem ne dolazi do stvarne penetracije. To krivično djelo obuhvata sva teška zlostavljanja seksualne prirode koja se nanose ličnom integritetu korištenjem prinude, prijetnje silom ili zastrašivanja na način koji vrijeđa i ponižava dostojanstvo žrtve.²⁰⁶ U konkretnom slučaju prisiljavanje zatočenika muškog spola na seksualni odnos sa osobom ženskog spola i to sve od strane stražara, odnosno optuženih, imajući u vidu praksu međunarudnih sudova, a naročito kvalifikaciju ratnog zločina protiv civilnog stanovništva u skladu sa članom 142. stav 1. KZ SFRJ (koja podrazumijeva radnje silovanja i prisiljavanja na prostituciju, ali ne i radnje drugih oblika teškog seksualnog nasilja, kako to propisuje član 172. stav 1. tačka g) KZ BiH), Vijeće je navedene radnje podvelo pod pojam nečovječnog postupanja. Dodatno, ovakav zaključak Vijeća potvrđuju i okolnosti konkretnog slučaja, gdje su zatočenici bivali premlaćivani nakon što su odbili da postupe po naredbi pojedinog stražara, odnosno optuženog da imaju seksualni odnos sa nepoznatom osobom ženskog spola.

711. Slijedom navedenog, Tužilaštvo je prepustilo sudu da sam ispituje i utvrđuje da li se radi o zadovoljenju standarda za mučenje ili pak za nečovječno postupanje u odnosu na svaku pojedinu tačku optuženja. Da li će se raditi o mučenju ili nečovječnom postupanju jeste faktičko pitanje, koje ovisi od svih okolnosti konkretnog slučaja i Vijeće je analizom i ocjenom svih relevantnih okolnosti,

²⁰⁶ Tužilaštvo protiv Ante Furundžije, *Presuda pretresnog vijeća* od 10. XII 1998. god., MKSJ, IT-95-17/1-T, par. 186; Tužilaštvo protiv Milomira Stakića, *Presuda pretresnog vijeća* od 31. VII 2003. god., MKSJ, IT-97-24-T, par. 757;

našlo da se radnje optuženih za koje su oglašeni krivim podvode pod standard nečovječnog postupanja.

712. Kada je riječ o pojedinačnim inkriminacijama za koje su optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić oglašeni krivim, Vijeće je detaljno analiziralo iskaze svjedoka, i to u većini slučajeva svjedoka oštećenih prema kojima su direktno preduzimate ove radnje. U određenim slučajevima, iz objektivnih okolnosti Vijeće je bilo lišeno takvih svjedočenja, ali je nakon pažljive i detaljne analize iskaza drugih svjedoka o određenim događajima nesumnjivo utvrdilo da su optuženi krivi i za te radnje. Dakle, imajući u vidu sve provedene dokaze, Vijeće je nesporno utvrdilo, da su optuženi koristeći svoj položaj u logoru u Bileći i uslove straha i terora koji su tu vladale, dodatno svojim postupcima doprinosili održavanju i jačanju istih, samostalno ili zajedno sa drugim pripadnicima VRS, nečovječno postupali prema zatočenim civilima, i to optuženi Bošnjak prema oštećenim Miletu Azinoviću, Mušanu Šarančiću, Kemalu Šarančiću i Esadu Šarančiću, Ekremu Kuko, Rezaliji Lizde, svjedoku „A1“, Asimu Luliću, Mišku Škobiću, Anti Škobiću, Marinku Pažinu, Ramizu Hajdareviću, Ivici Pažinu, Željku Kneževiću, Andriji Pavloviću, svjedoku „A4“, Islamu Džiho, Semiru Salčinu, Mirsadu Bajgoriću, Mirsadu Kljako, Šaćiru Klajko, Draganu Karloviću, Suadu Salčinu, Ivici Puljiću i Darku Drmaću (tačke 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22. i 24. izreke osuđujućeg dijela presude), optuženi Grubačić prema oštećenim Aliji Šatoru, Ramizu Zaklanu i Ibri Sabliću (tačka 13. izreke osuđujućeg dijela presude), te optuženi Đajić prema Ahmetu Keleciji, Islamu Džiho, Semiru Salčinu, Edvardu Mariću i Darku Drmaću (tačke 16, 17, 23. i 24. izreke osuđujućeg dijela presude). Takve inkriminisane radnje, preduzimate u namjeri nanošenja velike patnje kod civilnog stanovništva općina Mostar, Gacko, Nevesinje i Stolac, koji su određeni vremenski period bili zatvoreni u logoru u okviru kasarne „Moše Pijade“ u Bileći, dešavale su se u različitim vremenskim intervalima boravka zatočenika u logoru, kao i na različitim mjestima. Različiti oblici fizičkog i psihičkog zlostavljanja tih zatočenika dešavali su se odmah po dovoženju u logor, gdje ih je obično dočekivao „špalir“ vojnika, tokom boravka u prostorijama gdje su bili zatvoreni, u kojima su zatočenici i najčešće zlostavljani, ili izvođenjem u druge prostorije ili van logora, do odlaska ili povratka iz WC, te obavljanja im dodijeljenih poslova. Svaki od optuženih za koje je ovo vijeće van svake razumne sumnje utvrdilo krivicu jeste među zatočenim licima bio prepoznat i identificiran kao lice koje je preduzimalo inkriminisane radnje, optuženi Bošnjak se primjera radi izdvajao po upotrebi električne palice na različitim dijelovima tijela oštećenih, ali ni drugi optuženi, Grubačić i Đajić, nisu bili stražari koje su zatočenici pamtili po dobrom ponašanju i postupcima, već upravo suprotno. Upravo takvim radnjama optuženi su itekako doprinijeli, u najmanju ruku, održavanju uslova terora, straha i lišenih svakog oblika ljudskosti i humanosti u kojima su zatočenici boravili u logoru u Bileći i to uglavnom duži vremenski period (oko tri mjeseca). U pogledu posljedica koje su takva postupanja optuženih imala u odnosu na

fizički i/ili psihički integritet oštećenih, Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da dosežu potrebni standard nečovječnog postupanja.

713. Odbrane optuženih Đajića i Bošnjaka su izvodile i određene dokaze na okolnost alibija optuženih.
714. Tako je odbrana Đajića saslušanjem svjedoka nastojala dokazati da u određenom periodu značajnom za optužnicu optuženi Ilija Đajić nije mogao biti prisutan u logoru i učestvovati u nečovječnom postupanju prema oštećenim civilima. Međutim, nakon svestrane analize dokaza Vijeće je u svjedočenjima svjedoka odbrane Nenada Dželetovića, Save Vujovića, Božidara Lero, Slobodana Grujića i Mladena Milićevića zapravo našlo potvrdu tezi optužbe da je optuženi Ilija Đajić u kritično vrijeme pripadao Bataljonu vojne policije Hercegovačkog korpusa. Svjedok odbrane Ilije Đajića, Slobodan Grujić svjedočio je da je upoznao optuženog 08.05.1992. godine, što mu je ostalo u sjećanju jer ga vezuje za događaj ubistva braće Šekarić u Trebinju, nakon kojeg događaja njega raspoređuju u kasarnu u Bileću da čuva lica osumnjičena za to ubistvo. Svjedok navodi da je u smjenama sa optuženim radio na obezbjeđenju uhapšenih lica i da to traje sve do početka juna mjeseca 1992. godine, kada je vraćen u jedinicu. Potvrdu da je optuženi, kao vojni policajac boravio u kasarni u Bileći Vijeće nalazi i u svjedočenju Milana Đajića, koji je objašnjavajući svoj ratni put pred sudskim vijećem opisao da je zbog ranjavanja određeni period morao provesti u kasarni u Bileći, gdje ga je zbrinuo dr Brkljača. Navodi da je tu bio u periodu od 12.06.1992. godine do 17.06.1992. godine, kada je prebačen u Crnu Goru na dalje liječenje. Svjedok Đajić tvrdi da je optuženi Ilija tokom svjedokovog boravka u Bileći provodio oko 90% vremena sa njim. Svjedok odbrane Ljubo Kurdulija, koji je bio pri Bilećkoj brigadi komandir jednog odjeljenja, posvjedočio je da se optuženi Ilija Đajić priključio njegovoj jedinici, prema njegovom sjećanju oko 20.07.1992. godine. Slično je svjedočio i svjedok Predrag Radović, navodeći da se on negdje sredinom sedmog mjeseca priključio jedinici na ratištu, što je učinio i optuženi Ilija Đajić. Kada se navedeni iskazi dovedu u međusobnu vezu po ocjeni Vijeća govore upravo u prilog odluci Vijeća kojom je utvrđeno njegovo prisustvo u logoru u periodu maja, juna i jula mjeseca 1992. godine (za koji period je optuženi oglašen krivim tačkama 16, 17, 23 i 24. izreke presude). Iskaze svjedoka Milana Đajića i Slobodana Grujića, koji tvrde da je u određenom dijelu za presudu relevantnog perioda, optuženi vrijeme provodio sa njima Vijeće ne nalazi potpuno logičnim i objektivnim, naprotiv cijeni da su određenim preuveličavanjem činjenica usmjereni na stranu optuženog, kako bi izdejstvovao što povoljniji ishod ovog sudskog postupka. Naime, po ocjeni Vijeća nelogična je tvrdnja svjedoka Milana Đajića da je optuženi 90% vremena koje je svjedok proveo u kasarni u Bileći provodio sa njim, pomažući mu tada kao ranjeniku. Vijeće nalazi kao nesporno da je optuženi pomogao svjedoku, ali to ga nije spriječilo da u logoru, u okviru iste kasarne, poduzima radnje za koje ga je Vijeće oglasilo krivim. Također, po

ocjeni Vijeća ni tvrdnja svjedoka Grujića da su zajedno čuvali uhapšena lica, ne dovodi u pitanje prisustvo optuženog u logoru, posebno ako se ima u vidu, a što je Vijeće već obrazložilo da je u okviru logora bilo zatvorenih i lica pripadnika VRS koji su se ogriješili o zakone ili kršili vojnu disciplinu. Dakle, sve se dešava u okviru iste kasarne, na koji način odbrana nije dokazala da je optuženi boravio na sasvim drugoj lokaciji u odnosu na mjesto počinjenja krivičnog djela, a u vrijeme maj, juni i juli 1992. godine. Svjedoci Ljubo Kurdulija i Predrag Radović svjedoče o priključivanju optuženog jedinici na ratištu, navodeći da je to bilo negdje oko 20.07.1992. godine, što Vijeće ne nalazi dostatnim da dovede u pitanje ranija utvrđenja Vijeća. Naime, svjedoci su pokušavajući da se sjetе navodili okvirno period, ali niti jedan od njih dvojice nisu iznijeli sasvim pouzdane tvrdnje da optuženi tokom jula mjeseca nije mogao biti u kasarni u Bileći i počiniti radnje iz tačke 23. osuđujućeg dijela izreke presude.

715. Kada je riječ o optuženom Bošnjaku, braniteljica optuženog je u svojoj završnoj riječi istakla da je odbrana tokom postupka iznijela dokaze na okolnost djelimičnog alibija i to svjedočenjem svjedoka odbrane Anite Tabaković, a što je kako navodi potvrđeno iskazima svjedoka Ramiza Hajdarevića i Darka Drmaća. Također navodi da je u daljem dokazivanju alibija odbrana spriječena nepreciznom optužnicom po pitanju vremena izvršenja krivičnog djela. Vijeće će se najprije osvrnuti na iskaz svjedoka odbrane Anite Tabaković, inače rođene sestre optuženog Bošnjaka, koja u svom svjedočenju nije niti u jednom momentu navela vrijeme kada optuženi Boris Bošnjak nije boravio u kasarni u Bileći, nego na nekoj drugoj lokaciji. Naime, svjedokinja je izjavila da je tokom rata zbog vojnog angažmana oca i brata često ostajala sama kod kuće, kao djevojčica od 11 godina, da je otac znao provesti i po 20 dana na ratištu, a onda sedam dana kući, dok bi brat dolazio kad god bi mogao napustiti kasarnu u Bileći, kako bi je obišao i prenoćio sa njom. Istina da su i svjedoci Ramiz Hajdarević i Darko Drmać naveli da je optuženi Bošnjak bio odsutan nekih 15 dana iz logora, odnosno da ga nisu viđali u logoru, ali bez preciznog navođenja vremena kada je to bilo, da bi Vijeće moglo ispitati da li utiče na činjenična utvrđenja po pitanju vremena izvršenja inkriminacija iz pojedinih tačaka optužnice. Nadalje, Vijeće je cijnilo i da to što oštećeni nisu vidjeli Borisa Bošnjaka određeni period u samom logoru, ne dokazuje samo po sebi da on zaista i nije bio tu. Naime, iz svih svjedočenja zatočenih lica proizilazi da se nisu mogli kretati, da su po cijele dane (osim izuzetno) bili u prostoriji zatvoreni, te da su morali gledati u pod, te da često nisu mogli vidjeti ni ko od stražara ulazi u prostoriju i primjera radi udara ili maltretira zatočenike. Dakle, ocjenom dokaza na koje se odbrana Borisa Bošnjaka poziva u svojoj završnoj riječi, a koji su kako navodi provedeni na okolnost dokazivanja alibija optuženom, Vijeće ne nalazi da se dovode u pitanje zaključci Vijeća o prisustvu optuženog u vrijeme i na mjestu opisanom u pojedinačnim inkriminacijama.

716. Dakle, imajući u vidu sve provedene dokaze, Vijeće je nesporno utvrdilo, da su optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić, u inkriminisanom periodu, samostalno ili zajedno sa drugim saizvršiocima, kao pripadnici VII Bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa VRS, obavljajući dužnost stražara u logoru u okviru kasarne „Moše Pijade“ u Bileći preduzimali radnje nečovječnog postupanja prema zatočenim civilima. Optuženi su koristeći vrijeme rata i oružanog sukoba u BiH, kao pripadnici jedne od zaraćenih strana u tom sukobu, VRS-a, obnašajući dužnost stražara u logoru u Bileći, nečovječno postupali prema zatočenicima, koje radnje su bile karakteristične po svojoj učestalosti, brojnosti i dužini trajanja (u većini slučajeva to je bilo oko 3 (tri) mjeseca), stoga je Vijeće van svake razumne sumnje utvrdilo da su optuženi postupali sa direktnim umišljajem, da su znali da na taj način kod oštećenih prouzrokuju teške fizičke i/ili psihičke posljedice, čije nastupanje su i htjeli, te ih je Vijeće oglasilo krivim da su radnjama opisanim u činjeničnom opisu počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, i to kao izvršiocu optuženi Bošnjak pod tačkama 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 19, 20. i 21. izreke osuđujućeg dijela presude, te optuženi Đajić pod tačkom 23. izreke osuđujućeg dijela presude, a kao saizvršiocu istog krivičnog djela, u vezi sa članom 22. KZ SFRJ, optuženi Bošnjak pod tačkama 1, 2, 6, 9, 12, 17, 18, 22. i 24. izreke osuđujućeg dijela presude, optuženi Grubačić pod tačkom 13. izreke osuđujućeg dijela presude, te optuženi Đajić pod tačkama 16, 17. i 24. izreke osuđujućeg dijela presude.

IV OSLOBAĐAJUĆI DIO PRESUDE

717. Vijeće će u ovom dijelu presude prvo iznijeti zaključke u odnosu na optuženog Miloša Mavraka, sublimirajući iste u kontekstu svih pojedinačnih inkriminacija koje su se njemu stavljale na teret izmijenjenom optužnicom, zatim zaključke u odnosu na optužene Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Iliju Đajića za pojedinačne inkriminacije za koje su ovi optuženi oslobođeni od optužbe, te konačno obrazložiti razloge u odnosu na inkriminacije za koje su optuženi Bošnjak, Mavrak i Đajić oslobođeni od optužbe na osnovu odredbe člana 284. tačka a) ZKP BiH.

718. U odnosu na optuženog Miloša Mavraka, Vijeće nije našlo dokazanim van razumne sumnje, a koji je ekskluzivni standard da bi se određeno lice moglo osuditi za radnje koje mu se optužnicom stavljaju na teret, da je optuženi svojim ponašanjem ostvario bitna obilježja inkriminacija opisanih u izreci oslobađajućeg dijela presude, u vrijeme, na mjestu i na način, kako se to navodi u izmijenjenoj optužnici. Primjenom navedenog standarda za pojedine inkriminacije nečovječnog postupanja prema zarobljenim civilima u zatočeničkom logoru u kasarni Moše Pijade u Bileći optuženi Bošnjak, Grubačić

i Đajić su oslobođeni od optužbe obzirom da iskazi svjedoka oštećenih prema kojima su preduzimate krivičnopravne radnje od strane pojedinih optuženih ne potvrđuju ili ne pružaju dovoljnu osnovu za zaključak da su optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić preduzeli inkriminacije u vrijeme, na mjestu i na način kako im se to optužnicom stavljalo na teret. Konačno, propust Tužilaštva da u odnosu na pojedine inkriminacije jasno i nedvosmisleno opiše posljedice koje su nastupile kao posljedice radnji optuženih prema zarobljenim civilima, rezultirale su neophodnošću donošenja oslobađajuće presude u odnosu na optužene za inkriminacije koje imaju takav propust, a koji se ne može konvalidirati.

10. OPTUŽENI MILOŠ MAVRAK

719. Vijeće se tokom predmetnog postupka nije moglo van svake razumne sumnje uvjeriti da je optuženi Miloš Mavrak počinio inkriminacije za koje se teretio optužnicom, zbog čega je Vijeće primjenom principa *in dubio pro reo* optuženog Miloša Mavraka oslobodilo svih optužbi, opisanih u izreci oslobađajućeg dijela presude na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH (tačke 1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 17, 19, 20, 21, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38. i 39. optužnice), iz razloga koje će detaljno iznijeti u daljem dijelu presude.
720. Prije svega, Vijeće naglašava da je tokom ovog postupka nesporno utvrđeno da su u periodu koji obuhvata optužnica u zatočeničkom logoru u okviru kasarne Moše Pijade u Bileći, prema zarobljenim civilima nesrpske nacionalnosti sa područja opština Mostar, Nevesinje, Gacko i Stolac, preduzimate radnje psihičkog i fizičkog zlostavljanja, nečovječnog postupanja, od strane pripadnika VSR BiH, kasnije VRS, i to pripadnika vojne policije koji su obavljali dužnost stražara u zatočeničkom logoru. Međutim, Vijeće ne nalazi dokazanim da je optuženi Miloš Mavrak u inkriminisanom periodu, osim što je pripadao VSR BiH, kasnije VRS, imao bilo kakvu ulogu, odnosno uopšte bio prisutan u zatočeničkom logoru u Bileći u kojem su se desile predmetne inkriminacije.
721. Teza optužbe je bila da je optuženi Miloš Mavrak obavljao dužnost stražara u zatočeničkom logoru koji se nalazio u kasarni bivše JNA „Moše Pijade“ u Bileći, te u okviru koje dužnosti je vršio progon civila nesrpske nacionalnosti sa područja opština Gacko, Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, fizičkim i psihičkim zlostavljanjem, mučenjem i drugim nečovječnim postupanjem prema zatočenim civilima iz navedenih opština.
722. Tokom glavnog pretresa izveden je veliki broj dokaza, kako subjektivnih, tako i objektivnih, u odnosu na optuženog Miloša Mavraka, njegovu ulogu i ponašanje u inkriminisanom periodu i na inkriminisanom mjestu. Radi lakšeg praćenja i razumijevanja zaključaka Vijeća u pogledu optuženog Miloša Mavraka, razlozi

zbog kojih je isti oslobođen svih optužbi, na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH, bit će strukturani i izloženi na sljedeći način: 1. opis fizičkog izgleda i starosna dob stražara u logoru kojeg svjedoci identificiraju kao Miloša i/ili Mavraka; 2. druge specifičnosti vezane za stražara u logoru kojeg svjedoci identificiraju kao Miloša i/ili Mavraka; 3. obavljanje dužnosti stražara u logoru od strane pripadnika vojne policije; 4. prepoznavanje optuženog Mavraka u istrazi i 5. iskazi svjedoka i materijalni dokazi u pogledu optuženog Mavraka u inkriminisano vrijeme.

10.1. Opis fizičkog izgleda i starosna dob

723. Veliki broj svjedoka, koji su na glavnom pretresu ispitani po prijedlogu Tužilaštva, i to svjedoci koji su u inkriminisano vrijeme bili zarobljeni civili u zatočeničkom logoru u Bileći, govorilo je o raznim i mnogobrojnim, gotovo svakodnevnim, oblicima fizičkog i psihičkog zlostavljanja od strane lica koja su bili čuvari, odnosno stražari u logoru. U cilju izbjegavanja ponavljanja i opterećivanja obrazloženja ove presude, Vijeće će se u nastavku baviti samo dijelovima iskaza svjedoka oštećenih koji se odnose na optuženog Mavraka.
724. Svjedok Marinko Pažin, koji je u Bileću odveden 25.05.1992. godine, a razmijenjen oko tri mjeseca poslije, dana 18.08.1992. godine, navodi da se od stražara u logoru, između ostalih, sjeća i Miloša, Miloša Mavraka, kojeg pokazuje u sudnici, te navodi da u istrazi nije govorio o imenima stražara, jer se tada nije mogao sjetiti, dok se u međuvremenu nisu vratila sjećanja. Također, na pitanje člana pretresnog vijeća svjedok Pažin odgovara da je Miloša viđao za vrijeme svog zarobljenništva u Bileći, u prostorijama gdje su bili zarobljeni. Svjedok Ante Škobić ističe da je poznao stražara Miloša, čije prezime ne zna, te da njegova saznanja o Milošu potiču od njegovog prijatelja Topića koji je radio na istom mjestu kao i Miloš. O stražaru imena Miloš svjedočio je i svjedok Mirsad Kljako, izjavljujući da je od stražara bio Miloš Skočajić, što je radio na zlatu u Razvitku, bio je Mavrak, je li Miloš ili ne, svjedok ne zna. Činjenica koja proizilazi iz iskaza svjedoka Kljake jeste da je bio stražar imena Miloš, ali da mu tada nije znao prezime, da li je Skočajić ili Mavrak, iako naknadno svjedok navodi da se pričalo da je Miloš Mavrak jedan od stražara, kojeg svjedok nije prepoznavao niti prepoznao, ali mu vizuelno zna facu koje se prilikom svjedočenja na glavnom pretresu sjetio. Svjedok „A1“ navodi da se od imena stražara, između ostalih, sjeća Mavraka Milenko ili Milan, koji je bio visok oko 190-195 cm, krupne glave, dobro razvijen, tamne kose, kojeg je imao priliku da vidi dva ili tri puta. O imenima stražara govorio je i svjedok Esad Šarančić koji navodi imena trojice stražara, od kojih je jedan bio i Miloš Mavrak, dodajući da on te stražare nije poznavao, već da je čuo od drugih da se tako zovu, pa tako je prvo čuo ime Miloš, pa tek poslije, za vrijeme boravka u logoru, neko je rekao da se Miloš preziva Mavrak. Miloš Mavrak, kako opisuje svjedok Šarančić, bio

je niži, kratko ošišan, malo brčića, debeo, bucmast, vrijedan, tamnije puti, te ne viši od njega (svjedok Šarančić je prema vlastitoj izjavi visok 177 cm). Svjedok Ekrem Kuko, između ostalog, navodi da je Mavrak ispočetka, u šestom mjesecu, nosio brkove, a kasnije u sedmom i osmom mjesecu ih nije imao. Svjedok Idriz Merzić, slično kao i drugi svjedoci, opisuje stražara Miloša, ističući da su kasnije saznali da se zove Mavrak, da je bio vrijedan, snažan, čičkave kose, viši od srednjeg rasta. Također, svjedok Merzić navodi da njegova saznanja u pogledu Mavraka potiču od braće Drmać, prvenstveno starijeg Franje, te da ista potiču iz vremena njegovog boravka u logoru, obzirom da je sa braćom Drmać zajedno tu bio do zadnjeg dana. U iskazu koji je pročitao u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH, svjedok Franjo Drmać spominje Mavraka, ali ne i kako ga zna. Svjedok Mušan Šarančić navodi da je u logoru od stražara najviše maltretirao neki Miloš, za kojeg kasnije saznaje da je Mavrak, po izlasku iz logora, kad je došao u Mostar i krenuo tragati za svojima. U izjavi iz decembra 1996. godine svjedok Šarančić je lice imena Miloš opisao kao izrazito krupnog, visokog oko 2 metra, teškog 100 kg i starosti oko 30 godina. Vrlo sličan opis stražara Miloša Mavraka daje i svjedok Andrija Pavlović, dodajući da su mu oči bile posebne i da bi ga po istima poznao, te da se u logoru općenito moralo gledati pred sebe, tako da je on stražare krajičkom oka gledao. Kao stražara koji ih je premlaćivao svjedok Robert Jurković, između ostalih, opisuje lice kojeg su zvali Mavrak kao krupnog lika, visok, deblji, crveniji u licu, koji je tada imao 40 i koju godinu. Sličan opis daje i svjedok Refik Džubur za Miloša kojeg su zvali Crnogorac, napominjući da je među stražarima bio još jedan Miloš, a da je u sudnici, kao optuženi, taj gori Miloš. Stražara kojeg su nastojali da izbjegnu, obzirom da je on najviše udarao, svjedok Muhamed Taslidža opisuje kao lika koji je bio mali i debeljuškast, 30-ak i nešto godina, kosa raščupana malo duža i malo proćelav, a kojeg pamti kao Miloša. Pored jače konstrukcije i visine oko 180-190 cm, svjedok Nurko Marić navodi da je stražar Miloš bio i prosijed. Mada Miloša Mavraka, kao ni druge stražare, svjedok Alija Šator nije poznavao, navodi da su mu imena poznata jer su se stražari međusobno oslovljavali, a iste su i drugi zatvorenici oslovljavali imenima. Svjedok Šator Mavraka opisuje kao punijeg čovjeka, koji nije nešto visok, do dva metra, težine oko 120 kg. Uprkos insistiranju i ponavljanju svjedoka Ahmeta Kelecije da zatvorenici u logoru nisu uopšte smjeli gledati ljude koji su ih zlostavljali, dodaje da je prilikom svjedočenja na glavnom pretresu Bošnjaka prepoznao po očima najviše, a Mavraka po faci, te da su im ljudi koji su bili unutra rekli da je to Miloš Mavrak, ljudi sa tih rejona. Svjedok Emir Kljako stražara Miloša opisuje kao krupnog čovjeka, dobro crn, kosa frčkava, crna, dobro gusta, visine oko 180 cm, a u kojem opisu iznesenom na glavnom pretresu postoje određene razlike u odnosu na opis dat prilikom vršenja prepoznavanja, gdje je rekao da je Miloš '92 godine imao 35 godina, visok oko 190 cm i težine preko 100 kg. Svjedok Miško Škobić navodi da je zatvorenike u logoru, između ostalih, maltretirao i jedan kojeg su zvali Miloš, da bi kasnije, poslije rata, saznao da nije Miloš nego Mavrak, a da li je Mavraku

uopšte ime Miloš to mu nije poznato. Da je Mavrak koji je maltretirao zatvorenike u logoru bio krupnije tjelesne građe, kovrdžave kose potvrđuju i svjedoci Kemal Bijedić, Mirsad Bajgorić, „A3“, Mile Azinović, Kemo Bulić, Kemal Rahimić, Dane Puljić, Ivica Puljić, Ekrem Kuko, Mustafa Omanić, „A5“ i Željko Moro. Svjedok Bajro Miljanović navodi da je Miloš Mavrak, a čije ime i prezime je saznao od Bore stražara i drugih stražara, obzirom da zatvorenici nisu ni smjeli gledati stražare, bio njegovo godište, '64, a što je saznao upravo iz razgovora sa samim Milošem, dodajući i da je Miloš bio visok oko 195 cm, jednako kao i on sam. Za stražara Mavraka svjedok Suad Salčin navodi da je čuo od zarobljenika nadimke i imena, a da ga je kasnije prepoznao po kosi, koja je bila prirodno kovrdžava. Da zarobljeni civili u logoru u Bileći nisu od ranije poznavali osobe koji su bili stražari u logoru i zlostavljali ih na razne načine, potvrđuje i svjedok Srećko Marjanović koji ističe da imena stražara saznaje u logoru, slušajući ih kako se oslovljavaju. Dakle, zarobljeni civili u Bileći, a koji će kasnije svjedočiti u ovom predmetu, na razne načine su utvrđivali identitete stražara u logoru, naročito onih koji su ih zlostavljali, pa tako svjedoci Muhamed Taslidža i Miralem Trebović ističu da su se predstavljali, i to da se Miloš Mavrak predstavio, kako to svjedok Trebović navodi, odmah tu prvu večer po njegovom dolasku u Bileću. Svjedok Salko Trnovac ističe da je Mavrak iz Bileće imao oko 120 kg, malo brade i crna kosa. Ovakvu težinu i visinu od skoro dva metra spominje i svjedok Ibro Sablić. Da je stražar Miloš i/ili Mavrak u inkriminisano vrijeme, '92 godine, imao preko 30 godina, oko 35- 40 godina, govorili su i svjedoci „A3“, Kemo Bulić, Mustafa Omanić, „A5“ i Dano Perutina, koji ističe i da je Mavrak bio visok, oko 190 cm, a koju visinu navodi i svjedok Željko Moro, napominjući da je Mavrak tada djelovao mlad, možda 25 godina. Svjedok Ibro Trnovac navodi da je Mavrak zvan „Čizma“ bio crn, krupan i visok momak, a kako ga je i svjedok Asim Lulić zapamtio sa čičkavom kosom i godina otprilike kao i on (svjedok Lulić je '63 godište). Za stražara Miloša kojeg opisuje slično kao i prethodni svjedoci (krupan, crn, kovrdžava kosa, visok, oko 30-40 godina starosti) svjedok Edvard Marić navodi da je činjenicu da se preziva Mavrak saznao od nekog taksiste Ramića, i to deset godina nakon izlaska iz logora, a koji taksista je isto bio u logoru. Svjedok Ramiz Hajdarović, pored već ranije spomenutih karakteristika o jačoj tjelesnoj građi, navodi da je Miloš Mavrak bio stariji od njega (a svjedok je '65 godište), te da je za prezime Mavrak saznao tek kad je izašao, dok za vrijeme boravka u Bileći isto nije znao, i da nije siguran ko je zapravo Miloš Mavrak. Svjedok Mirsad Bajgorić je detaljno objasnio da je stražaru Mavraku pravo ime Miloš kojeg su zvali Vojo, obzirom da su postojala dva Miloša Mavraka, tako da je to trebalo razlučiti, ali da je siguran da je Miloš koji se nalazi na optuženičkoj klupi upravo Miloš iz logora. Vezano za Voju Mavraka, svjedok Rasim Jašarević objašnjava da to nije Miloš Mavrak, obzirom da Voju Mavraka svjedok zna, zajedno su radili, te da isti puno liči na Miloša Mavraka, tako da ljudi dođu u zabunu, pa kažu da je Vojo umjesto Miloš. Također, svjedok Jašarević ističe da zna da se stražar koji je bio dosta krupan, tamne puti, kovrdžave kose i koji je, pored Bošnjaka, bio najviše

izražen što se tiče galame i tuče, zove Miloš Mavrak, obzirom da je jedne prilike kad je svjedok izveden da istovara neke kutije pokazivao propusnicu gdje je pisalo vojna policija, Miloš Mavrak, '66 godište, sa njegovom slikom. Da zapravo zarobljeni civili u logoru u Bileći nisu znali stražare tačno po imenima i prezimenima, već uglavnom po imenima ili nadimcima, potvrđuju i svjedoci Miro Pavlović, Ivica Pažin i Dragan Karlović.

725. Iskazi svjedoka „A2“, Fadila Trebovića, Muje Lizde i Kemala Šarančića, koji su pročitani na glavnom pretresu, u skladu sa odredbom člana 273. stav 2. ZKP BiH, također sadrže slične navode u pogledu fizičkih karaktersitika stražara Miloša Mavraka, da je bio krupan, crn, visine oko 190 cm, oko 35-50 godina, te slične navode o načinu na koji su zarobljeni civili saznavali imena stražara koji su ih čuvali, pa tako svjedok Mujo Lizde navodi da je iz priča drugih zatočenika saznao njihova imena.
726. Dakle, iz iskaza svjedoka i to svjedoka oštećenih koji su određeni vremenski period kao civili bili zatvoreni u logoru u Bileći, te izloženi gotovo svakodnevnim, u raznim oblicima, zlostavljanjima od strane osoba koje su obavljale dužnost stražara u logoru, proizilazi da stražar kojeg svjedoci identificiraju kao Miloša i/ili Mavraka jeste osoba koja je krupnije tjelesne građi, tamnije puti, kovrdžave kose.
727. Kada je riječ o ovim karakteristikama, u nastavku, kada se izlože i dovedu u vezu svi iskazi svjedoka koji se tiču drugih specifičnosti stražara Miloša Mavraka i radnji prepoznavanja od strane svjedoka, moći će se jasno utvrditi da su ovakve karakteristike odlikovale i druge osobe koji su bili stražari u tom logoru ili koji su se zvali Miloš ili prezivali Mavrak, a koje su čak i sličile samom optuženom Mavraku, što potvrđuje i svjedok Rasim Jašarević.
728. Osim toga, nije suviše spomenuti da pojedini svjedoci kao što su svjedoci Robert Jurković i Kemal Rahimić navode da je i stražar Đaja (optuženi Ilija Đajić koji je '71 godište) imao kovrdžavu kosu, što kad se dovede u vezu sa iskazom svjedoka Željka Moro da je Mavrak djelovao mlad, oko 25 godina, opravdano ostavlja prostora za nedoumice koga tačno pojedini svjedoci percipiraju i opisuju skoro 25 godina poslije kao Miloša Mavraka, stražara u logoru u Bileći koji se isticao po fizičkom i psihičkom zlostavljanju zarobljenih civila.
729. U pogledu visine tog stražara svjedoci su se različito izjašnjavali, pojedini su ga opisivali kao visokog muškarca (visina 195- 200 cm), dok ima i onih koji su navodili da se radi o visini od 180-185 cm, što je sasvim očekivana posljedica percepcije samog pojedinca u momentu kada oni gledaju tu osobu, naročito kada se ima u vidu i položaj u kojem su se svjedoci u kritičnim trenucima nalazili. Također, pojedini svjedoci su akcentirali okolnost da oni zapravo i nisu smjeli puno gledati u pravcu stražara, odnosno lica koja su ih maltretirala.

730. Nadalje, starosna dob stražara kojeg svjedoci identificiraju kao Miloša Mavraka također je različita, pojedini ga opisuju kao osobu koja ima 35-40 godina, pojedini kao osobu koja je mlađa, između 25 i 30 godina, dok ima i onih koji tvrde da sigurno znaju koje je godište Miloš Mavrak, pa tako svjedok Rasim Jašarević tvrdi da mu je upravo Miloš Mavrak pokazao legitimaciju vojne policije na kojoj je, između ostalog, bilo navedeno '66 godište. S tim u vezi, Vijeće naglašava da je optuženi Mavrak '64 godište, što znači da je u inkriminirano vrijeme imao 28 godina.
731. Način na koji svjedoci identificiraju stražara Miloša ili Mavraka također je raznovrstan, od toga da su čuli stražare kako se međusobno oslovljavaju, preko toga da im se taj stražar čak lično predstavio do toga da su od drugih zarobljenika čuli da se ta osoba zove Miloš Mavrak. Pored toga, iz iskaza svjedoka oštećenih Vijeće nije moglo na jasan i nedvosmislen način zaključiti u kojem trenutku su oni doista spoznali identitet, odnosno da se radi o stražaru imena i prezimena Miloš Mavrak, obzirom da je većina oštećenih u vrijeme inkriminiranih događaja raspolagala imenom Miloš, a da tek kasnije, da li već za vrijeme boravka u logoru u Bileći ili češće godinama poslije rata, posebno kada su krenule potrage, ispitivanja i podnošenje tužbi, za ime Miloš vezuju prezime Mavrak.
732. Iz naprijed navedenog jasno proizilazi, a što su pojedini svjedoci izričito i potvrdili prilikom svjedočenja, da zarobljeni civili u logoru u Bileći, a koji će kasnije iznijeti svoja svjedočanstva u ovom predmetu, nisu poznavali stražara imena i prezimena Miloš Mavrak, od ranije, prije zarobljavanja i dovođenja u logor, već da njihova identifikacija tog stražara počinje tek u periodu boravka u logoru i uglavnom se nastavlja i okončava godinama poslije toga. Još veću konfuziju u pogledu identiteta tog stražara svjedoci oštećeni unose u pogledu imena Miloš ili Mavrak, a što kad se poveže sa drugim specifičnostima po kojima oni pamte stražara Miloša koji ih je maltretirao, koje će u nastavku biti detaljno izložene, te posebno radnjama prepoznavanja od strane oštećenih, u cjelokupni kontekst dešavanja u logoru u Bileći stavlja još najmanje tri osobe istog imena ili prezimena kao optuženi, i to Miloš Skočajić, Miloš Miličević i Vojo Mavrak.
733. Tako svjedok Mirsad Kljako navodi da je u razgovoru sa drugim zatvorenicima saznao da se stražar Miloš preziva Skočajić. Za osobu imena Vojo Mavrak, kojeg prvi put spominje svjedok Mirsad Bajgorić u smislu da su Miloša Mavraka zvali Vojo, svjedok Rasim Jašarević je razjasnio prvobitnu dilemu na način da se njegov nekadašnji radni kolega zvao Vojo Mavrak, te da iz razloga što isti puno liči na Miloša Mavraka ljudi su često dolazili u zabunu i govorili da je Vojo umjesto Miloš. Također, svjedok Jašarević objašnjava da su upravo braća Drmać najviše potencirali da je to Vojo Mavrak, a braća Drmać jesu upravo ona

lica od kojih je svjedok Esad Šarančić saznao da se stražar Miloš zove Miloš Mavrak.

734. O osobi imena i prezimena Miloš Miličević bit će detaljnije u nastavku, ali samo ilustracije radi, svjedok odbrane optuženog Grubačića, Željko Bojović, imenovanu osobu opisuje kao visokog, oko 188 cm (te visine je i svjedok), krupnog, kako ističe *“baš momčina što bi rekli, ko se ne sjeća”*. Na istovjetan način, dodajući da je Miloš Miličević bio crn, prosijed, kratke, prave kose, opisuje ga i svjedok odbrane optuženog Grubačića, Vanja Grahovac. Kao čovjeka krupne građe, punijeg i prosijedog, Miloša Miličevića pamti i svjedok Dušan Koprivica. Kada je u pitanju starosna dob Miloša Miličevića, radi se o istoj starosnoj dobi kao i optuženog Miloša Mavraka, '64 godište, što proizilazi iz dokaza odbrane optuženog Mavraka OII-6. Također, svjedok Dane Puljić navodi da je prvo čuo da se Miloš preziva Mavrak, da bi kasnije čuo da nije Mavrak, već Miličević. Kada se sve navedene okolnosti dovedu u vezu sa činjenicom da je Miloš Miličević bio pripadnik vojne policije i da je bio jedan od stražara u logoru u Bileći, a što nesumnjivo potvrđuju iskazi svjedoka odbrane optuženog Grubačića, Željka Bojovića i Vanje Grahovca, koji su također bili pripadnici vojne policije i u inkriminisano vrijeme bili u kasarni u Bileći, Vijeće nalazi da se ne može van svake razumne sumnje zaključiti da je lice imena Miloš, krupan, crn, visok, kovrdžave kose, starosne dobi oko 30-40 godina, a koji je bio stražar u logoru kao pripadnik vojne policije, kojeg su zatvorenici zapamtili po izrazitom maltretiranju i zlostavljanju, mogao biti isključivo i nesumnjivo optuženi Miloš Mavrak.

10.2. Druge specifičnosti

735. Prednji zaključak potvrđuju i izjave svjedoka oštećenih u pogledu drugih specifičnosti na osnovu kojih oni tokom zatočeništva u kasarni „Moše Pijade“ u Bileći identificiraju stražara koji ih je zlostavljao, između ostalih, kao Miloša Mavraka. Te druge specifičnosti ogledaju se u sljedećem: mjesto porijekla ili boravišta tog stražara, mjesto rada prije rata i/ili poslove koje je obavljao, naglasak, boja glasa, izražena sklonost ka određenim stvarima i tome slično.
736. Pa tako, svjedok Marinko Pažin navodi da je Miloš Mavrak radio u Razvitku, velikoj robnoj kući, u Maršala Tita, gdje je radio i kolega koji je sa svjedokom Pažinom bio u zatvoru i koji mu je potvrdio da je to Miloš. U istrazi 2010. godine svjedok Pažin je bio još precizniji navodeći da ga je tukao Miloš koji je radio na zlatu u robnoj kući. Svjedok Ante Škobić navodi da, iako ga sada ne može poznati, da je Miloša kao stražara ipak poznao u Bileći i da je taj Miloš radio u Razvitku, kao i njegov prijatelj Topić od kojeg je svjedok Škobić i saznao da je riječ o Milošu. Za Miloša Mavraka, kojeg je ranije identificirao da se preziva Skočajić, svjedok Mirsad Kljako također navodi da je taj stražar radio u robnoj

kući Razvitak u Mostaru. Da je stražar Miloš, bio Mavrak iz Mostara, koji je radio u Razvitku na zlatu, govorio je i svjedok Emir Kljako.

737. Svjedok „A“ navodi da je stražar Mavrak, a što je saznao od drugih koji su ga znali, radio u fabrici Soko kao stražar na kapiji. Da su bile razne priče o mjestu rada stražara Miloša, potvrđuje i svjedok Mušan Šarančić, izjavljujući da se pričalo „*da je radio u Mostaru u nekakvom tržnom, neko da je u Sokolu, neko ovdje ondje*“, kao i svjedok Miško Škobić navodeći da se prvo pričalo da je Miloš taj koji je radio u robnoj kući, a da bi se tek naknadno iza rata ustanovilo da to nije taj Mavrak, već Miloš Mavrak sa Zijemalja.
738. I svjedok „A3“ izjavljuje da su bile priče, nakon rata, da taj Miloš što ih je tukao jeste Miloš Mavrak koji je radio u Sokolu, a koje mjesto rada navodi i svjedok Mirsad Bajgorić, navodeći da je prvobitno postojala zamjena Miloša Mavraka zv. Vojo sa Milošem iz Razvitka. Svjedok Andrija Pavlović navodi da je za Miloša Mavraka neko govorio da je radio u policiji i da je sa Zijemalja, a koju okolnost su spominjali i svjedoci Miško Škobić, Mirsad Bajgorić i Mustafa Omanić. Na pitanje kako identificira Miloša Mavraka, svjedok Ibro Sablijić odgovara da mu je Mile Azinović rekao da je to on, Miloš Mavrak, iz Mostara, a koje navode ne potvrđuje svjedok Mile Azinović koji ističe da su Mavraka njegove komšije poznavale i da je izbjegao sa Zijemalja. Svjedok Ekrem Kuko na okolnost da je Miloš Mavrak iz Zijemalja se izjašnjava u unakrsnom ispitivanju odbrane optuženog Mavraka, mada se ove činjenice nije mogao sjetiti u direktnom ispitivanju, a istu je spominjao prilikom davanja iskaza u istrazi.
739. Stražara Mavraka koji je udarao svjedok Asim Lulić identificira kao Mavraka koji je radio u Sokolu kao stražar i bio iz Zijemalja. Svjedok Dragan Karlović opisuje kako mu je nuđeno da ide da vidi Miloša Mavraka na Zijemlje, Nevesinje, '99 godine. Svjedok Semir Salčin navodi da je Mavrak, „*seljačka kabadahija*“, volio gusle, četničke pjesme, tjerajući zarobljene civile da iste pjevaju.
740. Mileta Azinovića je, prema navodima svjedoka Refika Džubura, tukao Miloš Crnogorac, kojeg su tako zvali zbog naglasaka, napominjući da je bio još jedan Miloš, te da je ovaj u sudnici taj gori Miloš. O činjenici da je Miloš Mavrak koji ih je tukao imao crnogorski naglasak, po čemu ga je prepoznao i prilikom svjedočenja na glavnom pretresu, govorio je i svjedok Salko Stranjak. Svjedok Muhamed Taslidža navodi da su za Mavraka govorili da će biti dobar, jer je Mostarac, te da ga on, između ostalog, pamti po dubokom glasu, po kojem je bio prepoznatljiv. Da Miloša Mavraka prepoznaje, između ostalog, i po tanjem piskavom glasu naveo je svjedok Asim Lulić, prilikom davanja izjave u istrazi 2014. godine. Miloša koji ga je maltretirao u logoru, svjedok Darko Drmać pamti kao osobu koja je voljela da popije, čovjeka alkoholičara.

741. Slijedom navedenog, Vijeće zaključuje da većina svjedoka oštećenih Miloša Mavraka identifikira kao lice koje je radilo u Sokolu i koje je iz Zijemalja. Navode svjedoka da je Miloš Mavrak koji je bio u logoru u Bileći lice koje je prije rata radilo u Razvitku razjasnio je svjedok Mirsad Bajgorić ističući da su postojala dva Miloša Mavraka, od kojih je jedan bio šef Razvitka i kojeg su prvobitno pomiješali sa Milošem Mavrakom koji se danas nalazi na optuženičkoj klupi. Međutim, konfuzija u identifikaciji Miloša Mavraka postoji i u pogledu toga da je to lice koje je radilo u Sokolu, obzirom da je svjedok Rasim Jašarević vrlo jasno objasnio da su zarobljeni civili stražara Miloša, kojeg naknadno identificiraju kao Miloša Mavraka, miješali sa licem Vojom Mavrakom, a koji je zajedno sa svjedokom radio u Sokolu, kao stražar na kapiji i koji puno liči na Miloša Mavraka. Kad se ova dva iskaza svjedoka Bajgorić i Jašarević dovedu u vezu, naročito imajući u vidu da je svjedok Bajgorić izričit u tvrdnji da su Miloša Mavraka zvali Vojo, opravdano se postavlja pitanje i ostaje značajan stepen sumnje kojeg su tačno Miloša ili Mavraka svjedoci oštećeni identificirali kao Miloša Mavraka, stražara koji se isticao u njihovom zlostavljanju.
742. Optuženi Mavrak svjedočeći u svoju korist objasnio je svoja mjesta življenja i rada, u smislu da '75 godine dolazi u Mostar, kod strica, iz Zijemalja gdje je rođen, nakon toga živi na Humilišanima gdje je napravio kuću, a '83 počinje raditi u Aluminijskom kombinatu, sve do 18.04.1992. godine. Dakle, nesporno je da je optuženi Mavrak rođen i određeni dio života proveo u Zijemljima, međutim potrebno je imati u vidu da je općenito porodica Mavrak porijeklom iz Zijemalja, obzirom na spominjanog Voju Mavraka, kojeg su zatvorenici zabunom identificirali kao Miloša Mavraka. Identifikacija svjedoka oštećenih Miloša Mavraka po drugim specifičnostima dodatno postaje posebno problematična kad se ima u vidu da optuženi nikad nije radio ni u Razvitku, ni u Sokolu, već u Aluminiju u Mostaru, što nesporno potvrđuje uloženi materijalni dokaz OII-10, a ta činjenica nije spomenuta niti od jednog svjedoka optužbe.

10.3. Prepoznavanje optuženog Mavraka u istrazi

743. Radnja prepoznavanja, u skladu sa članom 85. ZKP BiH, od strane svjedoka oštećenih, odnosno lica koja su bila zarobljena u logoru u Bileći, vršena je u dva navrata, prilikom saslušanja svjedoka 2014. godine ili 2015. godine prvi put, te 2016. godine drugi put, a nakon potvrđivanja optužnice i početka glavnog pretresa u ovom predmetu. Kako je to u procesnim odlukama već obrazloženo, Vijeće je u ovom slučaju odstupilo od redoslijeda izvođenja dokaza i dozvolilo Tužilaštvu da koristi kao dokaze tokom saslušanja svjedoka i Zapisnike o prepoznavanju optuženog Miloša Mavraka sačinjene nakon potvrđivanja optužnice 2016. godine, a u skladu sa načelima ekonomičnosti i efikasnosti, te da bi se izbjeglo dodatno izlaganje svjedoka stresu ponovnog pojavljivanja pred sudom. Naime, u toku postupka odbrana optuženog Miloša Mavraka iznijela je

argumente i tvrdnju da je došlo do zamjene identiteta optuženog Miloša Mavraka sa drugim licem, koje je zaista bilo stražar u Bileći, a koje se zove Miloš Miličević. Imajući to u vidu, Tužilaštvo je, kako je samo navelo „u *interesu pravde*“, ponovno zatražilo od određenog broja svjedoka da izvrši prepoznavanje lica koje iz perioda zatočeništva identifikuju kao Miloš, te sada u fotoalbume dodalo i fotografiju Miloša Miličevića, za kojeg je odbrana tvrdila da je riječ o licu koje svjedoci miješaju sa optuženim.

744. Prilikom vršenja prvog prepoznavanja (2014. ili 2015. godine) foto album koji je pokazivan svjedocima sadržavao je fotografiju optuženog Mavraka iz 2004. ili 2005. godine, a to je fotografija koja je iz CIPS-ove baze podataka,²⁰⁷ dok je kod drugog prepoznavanja iz 2016. godine (pored slike Miloša Miličevića), bila inkorporirana slika optuženog Mavraka koja potiče iz 1985. godine. Dakle, prilikom vršenja druge radnje prepoznavanja optuženog Mavraka od strane svjedoka oštećenih bila je prezentirana fotografija optuženog za koju je pretpostaviti da bliže odgovara izgledu optuženog Mavraka u inkriminisanom periodu, maj-august 1992. godine, nego fotografija iz CIPS-a koja je vremenski više udaljena od tog perioda.
745. Mada određeni broj svjedoka nije uopšte vršio radnju prepoznavanja, daleko je veći broj svjedoka koji je radio prepoznavanje optuženog Mavraka, i to uglavnom dva puta, kako je to prethodno opisano. U tom smislu, Vijeće će iznijeti kraći pregled vršenja radnji prepoznavanja optuženog Mavraka od strane svjedoka, a koji su zapisnici uloženi u sudski spis kao materijalni dokazi Tužilaštva ili odbrane optuženog Mavraka.
746. Pa tako svjedok Mušan Šarančić, koji je optuženog Mavraka svojevremeno opisao kao osobu koja je izrazito krupna, visoka oko 2 metra, težine oko 100 kg i starosti oko 30 godina, te za koju se pričalo da radi u Mostaru u tržnom centru ili Sokolu, u Zapisniku iz 2014. godine prepoznaje optuženog Mavraka. Svjedok Andrija Pavlović, koji na sličan način kao i svjedok Šarančić opisuje Mavraka, dodajući da se pričalo da radi u policiji i da je sa Zijemalja, te da bi ga poznao po očima koje su mu bile posebne, iako ističe da je stražare samo krajičkom oka mogao gledati, također 2014. godine prepoznaje optuženog Mavraka. Iz svjedočenja svjedoka Roberta Jurkovića proizilazi da je i on, kao i prethodni svjedoci, vršio radnju prepoznavanja 2015. godine (među tim fotografijama nije fotografija optuženog Mavraka iz 2004. ili 2005. godine) i tada je prepoznao optuženog Mavraka, dok nakon prezentacije foto albuma sa 6 (šest) fotografija prilikom svjedočenja na glavnom pretresu, svjedok Jurković nije bio u mogućnosti da prepozna optuženog Mavraka, uz napomenu da više uopšte nije

²⁰⁷ Kod radnji prepoznavanja koje datiraju iz 2015. godine svjedocima je pokazivana slika optuženog Mavraka sa kartona stare osobne iskaznice iz vremenskog razdoblja približnog počinjenju krivičnog djela. Istovjetna fotografija je u foto albumu koji su prezentirani određenom broju svjedoka 2016. godine.

siguran da je lice koje je svojevremeno prepoznao kao Miloša Mavraka (fotografija pod rednim brojem 2. iz foto albuma²⁰⁸) doista Miloš Mavrak, kojeg opisuje kao osobu koja je 1992. godine imao oko 40 godina, krupan, visok oko 190 cm, crne valovite kose i crven u licu od alkohola. Svjedok Muhamed Taslidža koji je prepoznavanje vršio 2016. godine ističe da je siguran da se stražar Miloš Mavrak koji je, kako ističe, provodio torturu na njemu i drugim zatvorenicima, nalazi na fotografiji pod rednim brojem 4,²⁰⁹ koja identifikacija je bila pogrešna, jer se lik optuženog Mavraka nalazi na fotografiji broj 1.

747. Jedan od svjedoka oštećenih koji je u dva navrata vršio prepoznavanje optuženog Mavraka jeste svjedok Ahmet Kelecija, koji je 2014. godine prepoznao optuženog, dok 2016. godine ističe da je siguran da je optuženi Mavrak na fotografiji pod rednim brojem 6. (na toj fotografiji je lice Miloš Miličević, koji je bio jedan od stražara u kasarni u logoru u Bileći), da bi prilikom ispitivanja na glavnom pretresu istakao da više nije tako siguran i da je tada pogriješio, te da se Miloš Mavrak zapravo nalazi na fotografiji pod rednim brojem 5. (na toj fotografiji doista i jeste lik optuženog Mavraka). Iz unakrsnog ispitivanja odbrane optuženog Mavraka i pitanja članova pretresnog vijeća proizilazi da svjedok Kelecija nije bio u mogućnosti da sa sigurnošću prepozna Mavraka. Slično se dešava i sa svjedokom Emirom Kljakom koji 2014. godine prepoznaje optuženog Mavraka, a 2016. godine Miloša Mavraka označava na fotografiji pod rednim brojem 4. (na kojoj je lik Miloša Miličevića), uz objašnjenje prilikom ispitivanja na glavnom pretresu da mu nije jasno kako je zaokružio osobu pod rednim brojem 4. i da misli da je Miloš Mavrak na fotografiji pod rednim brojem 1. (na kojoj doista i jeste lik optuženog Mavraka). U pogledu opisanih „pogreški“ prilikom prepoznavanja potrebno je napomenuti da je radnju prepoznavanja 2016. godine, a što jasno proizilazi iz zapisnika o prepoznavanju,²¹⁰ svjedok Ahmet Kelecija vršio 20 (dvadeset) minuta, a svjedok Emir Kljako 30 (trideset) minuta, iz čega se može izvesti zaključak da je svjedocima bilo mnogo teže identifikovati počinioca kada je ubačena i slika Miloša Miličevića, lica koje je nedvojbeno bilo stražar u logoru u Bileći.

748. Jednako, kao i svjedoci Kelecija i Kljako, tako i svjedoci Kemal Bijedić, „A3“, Kemo Bulić, Dane Puljić, Ramiz Hajdarović, Rasim Jašarević i Srećko Marijanović, prepoznaju 2014. godine optuženog Mavraka, dok 2016. godine osobu Miloš identificiraju u liku Miloša Miličevića koji jeste bio stražar u logoru.

749. Nasuprot tome, svjedok Mile Azinović, u oba navrata, i 2014. godine i 2016. godine, i na fotografiji iz CIPS-a i na fotografiji iz stare lične karte, prepoznaje optuženog Mavraka, jednako kao i svjedoci Ekrem Kuko, Miro Pavlović i Asim

²⁰⁸ Materijalni dokaz T-9.

²⁰⁹ Materijalni dokaz OII-5.

²¹⁰ T-11 i T-12.

Lulić, a koji prilikom svjedočenja ističe da je jedini razlog što je prepoznao Mavraka - frčkava kosa.

750. Svjedok Salko Trnovac na foto albumu iz 2016. godine, a to je onaj album u kojem se nalazi fotografija Mavraka iz perioda približno inkriminisanom vremenu, ne prepoznaje osobu Mavrak, dok je 2014. godine naveo da sa „stopostotnom sigurnošću“ prepoznaje Mavraka koji ga je maltretirao u logoru u Bileći (a to je foto album za koji je već prethodno napomenuto da sadrži sliku Mavraka iz CIPS-ove baze podataka iz 2004. ili 2005. godine), dodajući prilikom ispitivanja na glavnom pretresu da je to lik Mavraka kakvog pamti iz Bileće. Istovjetna situacija što se tiče rezultata prepoznavanja je i kod svjedoka Ibri Sablića i Mile Rajića. Svjedok Miralem Trebović je samo 2014. godine vršio prepoznavanje Miloša Mavraka, prepoznajući tada optuženog Mavraka, međutim sam tužilac je prilikom svjedočenja ovog svjedoka izjavio da omaškom svjedok Trebović nije pozvan i drugi put da vrši prepoznavanje, 2016. godine, kada je u fotoalbum dodana i fotografija Miloša Miličevića koji je bio stražar u logoru Bileća, obzirom da su tada zbog moguće greške u identitetu svi svjedoci ponovo pozivani da pokušaju prepoznati lice koje oni identiciraju kao stražara Miloša i/ili Mavraka koji ih je u logoru zlostavljao.
751. Svjedok Darko Drmać, kojem je u oba navrata kada je vršio prepoznavanje, 2015. i 2016. godine, pokazivan foto album koji sadrži fotografiju optuženog Mavraka sa kartona stare lične karte iz vremena približnog vremenu krivičnog djela koje mu se stavlja na teret, prepoznao je stražara Miloša, kojeg pamti kao čovjeka alkoholičara, u liku optuženog Miloša Mavraka. Ista je situacija bila i sa svjedocima Mustafom Omanićem i Mirsadom Bajgorićem, uz napomenu da svjedok Bajgorić 2016. godine fotografiju na kojoj se nalazi lik optuženog Mavraka označava kao Voju Mavraka, što je povezano sa njegovim navodom da su Miloša Mavraka zvali Vojo Mavrak. Ovakav navod nije moguće prihvatiti, obzirom da je svjedok Rasim Jašarević detaljno objasnio da je postojao čovjek po imenu Vojo Mavrak, koji je sa njim radio u Sokolu, a što ističe i svjedok Bajgorić, kao stražar na kapiji i koji sa logorom u Bileći nema nikakve veze.
752. Svjedok Željko Knežević, kojem je, kao i svjedocima Drmać i Bajgorić, prezentirana u oba navrata „stara“ fotografija Miloša Mavraka, 2015. godine doista prepoznaje optuženog Mavraka, dok 2016. godine stražara Miloša prepoznaje u liku Miloša Miličevića. Svjedok Knežević prilikom svjedočenja ističe da je to njemu ista osoba. Jednako čine i svjedoci Bajro Miljanović, Senad Salčin i Ibro Trnovac, kao i svjedok Ivica Puljić i to 2015. godine, dok 2016. godine ne prepoznaje Mavraka, iako se i tada u albumu nalazila ona ista fotografija koju je samo godinu dana prije toga označio kao Mavrak.

753. Također, svjedok Trnovac navodi da su Mavraka zvali „Čizma“, a što je suprotno navodima svjedoka Ibri Merzića prilikom vršenja prepoznavanja²¹¹ da su zatvorenici u logoru Grubačića zv. Grubi zvali „Čizma“ pošto je imao veliki broj vojničke čizme. Istovjetan rezultat prepoznavanja kao kod svjedoka Ivica Puljića desio se i sa svjedocima Dano Perutina i Željko Moro, gdje je svjedok Moro na pitanje člana sudećeg vijeća, odgovorio da i kada je prvi put vršio prepoznavanje i zaokružio fotografiju da nije bio siguran, već da mu ta osoba najviše liči na Mavraka kojeg on pamti iz logora u Bileći. Svjedok Edvard Marić, koji je samo jednom vršio prepoznavanje, i to 2015. godine (foto album koji sadrži „staru“ sliku optuženog Mavraka) je prepoznao optuženog Mavraka.
754. Fotografija iz ratnog perioda,²¹² na kojoj su stražari i druga lica koja su obavljala dužnosti u kasarni u Bileći, prezentirana je svjedoku Mušanu Šarančiću, koji navodi da je lik u sredini taj Miloš koji je visok oko 2 metra i težak oko 100 kg, dok svjedok Robert Jurković ne prepoznaje nikog. Vijeće primjećuje da se na opisanoj fotografiji, između ostalih, nalaze optuženi Bošnjak, Grubačić, lice Miloš Miličević, ali ne i optuženi Miloš Mavrak.
755. Posmatrano isključivo kao dio svjedočkog iskaza, svjedok Marinko Pažin, koji tek na upit branioca optuženog Grubačića spominje stražara Miloša Mavraka, zatim svjedoci Andrija Pavlović, Ahmet Kelecija i Kemal Bijedić, prilikom ispitivanja na glavnom pretresu pokazuju optuženog Mavraka, kao lice koje identificiraju kao stražara Miloša Mavraka koji je zlostavljao zatvorenike u logoru. Svjedoci Esad Šarančić, Muhamed Taslidža, Nurko Marić (koji inače drugooptuženog pokazuje kao lice zvano Grubi, a trećeoptuženog kao Miloša Mavraka) nisu pokazali drugooptuženog kao lice koje identificiraju kao Miloš Mavrak. Svjedok Dane Puljić je naveo da je za Miloša prvo čuo da je Mavrak, a kasnije da nije Mavrak, već Miličević, što je zapravo i saglasno njegovom prepoznavanju 2014. i 2016. godine, međutim dodaje da po očima i bradi misli da je 90% čovjek koji ovdje sjedi (mислеći na sudnicu) Miloš, stražar koji je njega i druge udarao u logoru.
756. Dakle, svjedoci oštećeni, civili koji su bili zarobljeni u logoru u kasarni „Moše Pijade“ u Bileći u periodu od maja do augusta 1992. godine i koji su pretrpjeli razne oblike zlostavljanja, i fizičkog i psihičkog, vršili su prepoznavanje stražara koji su prema njima preduzimali inkriminisane radnje. Svjedoci su, između

²¹¹ T-6.

²¹² Materijalni dokaz T-10. Vezano za ovu fotografiju, Tužilaštvo je na ročištu za nastavak glavnog pretresa dana 17.01.2017. godine, a kako im je traženo od vijeća na prethodnom ročištu, dostavilo i uložilo u spis originalnu fotografiju, koju je u više navrata koristila odbrana optuženog Miloša Mavraka. Fotografija se nalazila u prijedlogu dokaza optužnice pod rednim brojem 19. Uložena je u spis kao dokaz T-10, a odbrane nisu imale primjedbe. Branilac optuženog Bošnjaka, advokat Nina Kisić, je postavila pitanje od kada je fotografija, međutim postupajući tužilac je naveo da Tužilaštvo ne raspolaže tom informacijom, a da je fotografija oduzeta prilikom pretresa stana optuženog Borisa Bošnjaka (T-21 i T-22).

ostalnih, vršili prepoznavanje stražara kojeg oni identificiraju kao Miloša i/ili Mavraka. Pa tako, a nakon detaljnog prikaza rezultata prepoznavanja, koji su uglavnom bili i jedno od značajnijih pitanja prilikom unakrsnog ispitivanja odbrane optuženog Mavraka, može se zaključiti da su svjedoci oštećeni uglavnom optuženog Mavraka prepoznavali dva puta. Prvi put se to radilo 2014. godine, i tada je u foto albumu bila sadržana slika „starijeg“ optuženog Mavraka, slika koja datira iz 2004. ili 2005. godine, a pojedini svjedoci su to činili i 2015. godine, kada se među fotografijama nalazila fotografija optuženog Mavraka koja datira iz njegove stare lične karte, tj. iz 1985. godine. Nakon provedenih rezultata drugog i ponovnog prepoznavanja, preduzetog 2016. godine (a nakon potvrđivanja optužnice i ukazivanja odbrane da se radi o zamjeni identiteta), Vijeće nalazi da su ti, ali i sveukupni rezultati prepoznavanja dodatno učvrstili tezu odbrane optuženog Mavraka, ali i prvobitnu bojazan Tužilaštva, da se u slučaju optuženog Mavraka radi o zamjeni identiteta. Naime, iz razloga spomenute bojazni, ali i prigovora odbrane optuženog Mavraka, Tužilaštvo je 2016. godine sa većinom svjedoka, posebno onih koji su prvi put prepoznali optuženog Mavraka, bilo 2014. godine ili 2015. godine, ponovo, po drugi put, uradilo prepoznavanje optuženog Mavraka dodajući u fotoalbum i sliku Miloša Miličevića. Rezultati tog prepoznavanja su bili od toga da svjedoci uglavnom više nisu bili u mogućnosti da prepoznaju optuženog Mavraka i to na osnovu fotografije koja je približna vremenu inkriminiranih događaja, a prethodno su bez problema istog prepoznavali na osnovu fotografije nastale čak 12 (dvanaest) ili 13 (trinaest) godina od inkriminiranih događaja, ili da bude još konfuznije, kada im je po drugi put prezentirana fotografija, istovjetna onoj koju su 2015. godine označili kao Miloša i/ili Mavraka, svjedoci tada više nisu prepoznavali optuženog. Ono što zapravo potvrđuje zaključak Vijeća o nemogućnosti svjedoka da sa sigurnošću identificiraju stražara koji ih je zlostavljao u logoru u Bileći, jeste činjenica da 2016. godine većina svjedoka, i to onih koji su prepoznavanje radili prvi put i na osnovu fotografije iz 2004. ili 2005. godine i na osnovu fotografije iz 1985. godine, kao tog stražara identificiraju Miloša Miličevića koji i jeste bio stražar u logoru Bileća. U ovom smislu posebno su indikativni navodi svjedoka koji su kao jednu od specifičnih karakteristika stražara Miloša i/ili Mavraka navodili kovrdžavu kosu, da bi potom kod drugog prepoznavanja tog stražara identificirali u liku Miloša Miličevića, koji nema takvu kosu, već upravo suprotno, ravnu kosu, a što je slučaj sa svjedocima Emir Kljako, Kemal Bijedić, Senad Salčin i Rasim Jašarević. Pored toga, svjedoci Robert Jurković i Željko Moro koji također ističu kovrdžavu kosu tog stražara kao specifičnu karakteristiku i koji 2015. godine prepoznaju optuženog Mavraka, dakle kada je bila „stara“ fotografija optuženog iz 1985. godine, kod ponovnog prepoznavanja 2016. godine više nisu u mogućnosti da tog stražara identificiraju, a slika optuženog Mavraka je tada ista kao i prve prilike kada su vršili prepoznavanje. Dodatno, svjedoci Jurković i Moro su napomenuli da i prvi put kad su vršili to prepoznavanje nisu bili sigurni. Navode svjedoka Ahmeta Kelecije i Emira Kljake o tome kako su greškom, iz

nepoznatih razloga, 2016. godine kao stražara Miloša i/ili Mavraka koji ih je zlostavljao identificirali Miloša Miličevića, Vijeće ne može prihvatiti da se uistinu radi o pogrešci, posebno kada se ima u vidu vrijeme koje im je bilo potrebno da izvrše samu radnju prepoznavanja 2016. godine (20, odnosno 30 minuta), koje je i više nego dovoljno da spriječi bilo kakve pogreške prilikom prepoznavanja i identifikacije. Slično je i sa navodima svjedoka Salke Trnovca vezano za rezultate prepoznavanja, što Vijeće ne može prihvatiti, obzirom da nije logično da tvrdi da je lik Mavraka sa fotografije iz 2004. ili 2005. godine onaj lik koji on pamti iz Bileće, a pri tome nije u mogućnosti da istog lika prepozna na fotografijama koje su bliže vremenu inkriminiranih događaja.

757. Također, Vijeće primjećuje da postoji određeni, i to manji broj svjedoka koji su u oba navrata prepoznali optuženog Mavraka kao stražara Miloša i/ili Mavraka iz logora u Bileći, a to su svjedoci Darko Drmać, Mile Azinović, Ekrem Kuko, Mustafa Omanić, Asim Lulić, Miro Pavlović, te svjedok Edvard Marić koji je prepoznavanje vršio samo jednom, 2015. godine, znači na osnovu fotografije koja datira iz vremena približno vremenu inkriminiranih događaja. Svjedok Mirsad Bajgorić je također u oba navrata prepoznao optuženog Mavraka, međutim ta identifikacija postaje vrlo sporna, kao i identifikacija od strane prethodno imenovanih svjedoka, kada se uzmu u obzir navodi svjedoka Rasima Jašarevića o licu Vojo Mavrak koji je radio kao stražar u Sokolu i koji je fizički dosta sličan tom stražaru koji je identificiran kao Miloš Mavrak. Dodatno, konfuzija se samo produbljuje obzirom na činjenicu da upravo svjedok Jašarević u konačnici tog stražara identificira u liku Miloša Miličevića.
758. Ove sve činjenice je potrebno sagledati u svjetlu najznačajnije činjenice, a to je da stražara Miloša i/ili Mavraka niko od svjedoka koji su prošli logor i mnogobrojna zlostavljanja prije dolaska u Bileću nisu poznavali, već su njegov identitet utvrđivali tokom samog boravka, saznajući tada samo ime ili prezime (Miloš ili Mavrak), te onda naknadno, najčešće po izlasku iz logora to ime ili prezime upotpunjavali, tako da se jasno nameće jedini mogući i pravilni zaključak da se sa sigurnošću, na osnovu iskaza svjedoka i radnji prepoznavanja, nikako ne može van svake razumne sumnje utvrditi da je optuženi Mavrak bio stražar koji je u Bileći zlostavljao zarobljene civile.

10.4. Dužnost stražara u logoru

759. Vijeće će u ovom dijelu presude analizirati još jednu bitnu okolnost u kontekstu identifikacije optuženog Mavraka kao lica za kojeg svjedoci navode da je to upravo onaj Miloš Mavrak, koji je kao stražar u zatočeničkom logoru u kasarni „Moše Pijade“ u Bileći preduzimao inkriminirane radnje zlostavljanja i nečovječnog postupanja prema zarobljenim civilima u logoru. O samom zatočeničkom logoru u Bileći već je bilo riječi u prethodnom dijelu presude

(vidjeti paragrafe od 300 do 336), tako da će Vijeće u ovom dijelu analizirati obavljanje dužnosti stražara u logoru, preciznije vojnu formaciju čiji su pripadnici u inkrimisano vrijeme u tom svojstvu bili prisutni u kasarni u Bileći.

760. O navedenoj okolnosti izjašnjavali su se kako svjedoci ispitani po prijedlogu Tužilaštva, tako i svjedoci odbrana optuženih. Pa tako, svjedok odbrane optuženog Mavraka, Slobodan Andrić ističe da je od početka do završetka rata bio u vojnoj policiji u Bileći, raspoređen u aprilu, maju '92 godine da čuva zatvorenike u kasarni, kao policajac stražar. Svjedok Andrić objašnjava da na početku rata odlazi u Nevesinje gdje se priključuje MUP-u, koji se pretvara u neku vojnu policiju i da je u zatvoru u Bileći zatvorenike Muslimane i Hrvate on čuvao kao vojni policajac. Da je svjedok Andrić bio jedan od stražara u kasarni u Bileći i to jedan od onih koji je ostao zapamćen po korektnom odnosu prema zatvorenim civilima, proizilazi iz iskaza svjedoka Keme Bulića, Srećka Marjanovića, Semira Salčina, Kemala Rahimića i Mustafe Omanića, pa tako svjedok Salčin navodi da „*Sloba Andrić može reći sve ko je bio stražar tu, nije dugo mogao na tom mjestu ostati jer je bio dobar čovjek, što ovim nije odgovaralo*“.
761. Svjedok odbrane optuženog Grubačića, Željko Bojović navodi da je u aprilu 1992. godine stupio u rezervni sastav vojne policije, Nevesinjske brigade, čije je sjedište bilo u kasarni u Bileći. Pripadnost vojnoj policiji mu je evidentirana u vojnoj knjižici, jednako kao i svjedoku Dušanu Koprivici koji je '92 godine bio u sastavu vojne policije kao vozač. Jednako kao i svjedoci Andrić i Bojović, i svjedok odbrane optuženog Grubačića, Vanja Grahovac opisuje kako je u mjesecu junu '92 raspoređen u sabirni centar u Bileći, nekoliko puta, na obezbjeđenju objekta i vani i unutra. Svjedok Grahovac je u to vrijeme, kao i cijeli rat, bio u vojnoj policiji, te navodi da je, dok je bio na obezbjeđenju objekta u Bileći, viđao svoje kolege, stražare, vojne policajce. Svjedok Dane Puljić spominje da se od stražara u Bileći sjeća, između ostalog, i nekog Bojovića. Da su pripadnici bataljona vojne policije i to konkretno 7. bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa bili stražari u logoru, a kojem bataljonu su nesumnjivo pripadali i optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić, potvrđuje i svjedok odbrane optuženog Grubačića, Gojislav Savović koji navodi da je kao operativac radio u kasarni u Bileći, te da su poslove stražara obavljali Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić zv. Mićo i Ilija Đajić, a kojih osoba se sjeća i svjedok Dušan Koprivica, koji ističe da je stražare dobro poznao. Također, svjedok odbrane optuženog Đajića, Predrag Radović, koji je '92 godine bio pripadnik VII bataljona vojne policije, interventni vod, navodi da su stražari u sabirnom centru bivše kasarne u Bileći bili pripadnici bataljona vojne policije.
762. Na ovu okolnost detaljno se i izjašnjavao svjedok Radovan Škrbić, koji je krajem maja '92 imenovan za komandanta VII bataljona vojne policije, navodeći da je u sastavu bataljona vojne policije bila komanda, dvije policijske čete,

saobraćajna četa i odjeljenja. O organizaciji imenovanog bataljona vojne policije govorio je i svjedok Branko Čovilo, koji je u maju '92 bio komandir III (saobraćajne) čete VII bataljona vojne policije, navodeći da se sastojao od 3 čete, prva pješadija, druga interventna i treća saobraćajna. Vojna policija je, kako to objašnjavanju svjedoci Škrbić i Čovilo, vršila obezbjeđenje objekata i ljudi, praćenje kolona, a njeno sjedište je bilo u kasarni u Bileći, Moša Pijade. Svjedok Škrbić ističe da je sabirni centar u Bileći obezbjeđivao vod iz bataljona vojne policije, u smislu da su stražarili da neko ne uđe, niti izađe iz sabirnog centra, a što je rađeno od strane vojne policije i prije dolaska svjedoka za komandanta.

763. Iz iskaza svjedoka i odbrana optuženih i Tužilaštva, a koji su bili pripadnici vojne policije u Bileći, nesumnjivo proizilazi da su zatočenički logor u kasarni "Moše Pijade" u Bileći obezbjeđivali, odnosno da su dužnost stražara u tom logoru u inkriminisanom periodu obavljali pripadnici bataljona vojne policije, konkretno VII bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa, a koja činjenica je tim licima, kako se to i zahtijeva propisima koji se tiču odbrane i oružanih snaga, uredno evidentirana u vojnu knjižicu. Drugim riječima, svi provedeni dokazi na ovu okolnost ne ostavljaju nikakvu mogućnost da su stažari u logoru u Bileći mogli biti pripadnici određene druge formacije Hercegovačkog korpusa ili Nevesinjske brigade, već isključivo pripadnici 7. bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa.
764. O identitetu pojedinih pripadnika vojne policije koji su bili stražari u logoru u Bileći već je prethodno bilo govora, kako od strane svjedoka oštećenih koji su bili zatvoreni i maltretirani u tom logoru, tako i od strane svjedoka koji su u inkriminisanom vrijeme bili pripadnici imenovanog bataljona vojne policije i od kojih su većina obavljali dužnost stražara u kasarni "Moše Pijade" u Bileći. Pa tako, pored optuženih Bošnjaka, Grubačića i Đajića, spominje se i Boro Mićunović, Obrad Milošević, Miloš Miličević, o kojim stražarima je detaljno govorio svjedok Dušan Koprivica koji ih je dobro poznao, i to od ranije. Svjedok Slobodan Andrić koji je oko tri mjeseca od mjeseca aprila-maja '92 proveo kao stražar u Bileći, a kojeg zarobljeni civili pamte kao korektnog i dobrog stražara, navodi da je, pored njega, bilo još 8-9 ljudi, koje on nikad nije prije vidio, sjeća se da su bili Miličević neki Miloš, neki Rogan, uglavnom su bili iz Bileće. Potrebno je spomenuti da je svjedok Andrić prije rata bio u policiji, za bezbjednost saobraćaja u Mostaru, tako da je za pretpostaviti da bi ljude koji su bili sa tog područja, Mostar i njegova okolica, poznao od ranije ili da su isti bili stražari u Bileći zapamtio prije negoli ljude koji dolaze s njemu nepoznatog područja, odnosno iz Bileće.
765. U nastavku će se razmotriti pitanje identifikacije optuženog Miloša Mavraka od strane svjedoka koji su bili pripadnici vojne formacije koja je obezbjeđivala kasarnu u Bileći, u sklopu koje se nalazio zatočenički logor u kojem su

zlostavljani civili nesrpske nacionalnosti sa područja opština Mostar, Nevesinje, Gacko i Stolac.

10.4.1. Iskazi svjedoka i materijalni dokazi u pogledu optuženog Mavraka u inkriminisano vrijeme

766. Kada su u pitanju svjedoci koji su bili pripadnici vojne policije koja je obezbjeđivala kasarnu u Bileći i koji su obavljali dužnost stražara u logoru u Bileći, jednako kao i optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić, ili su imali neku drugu funkciju u logoru, Vijeće nalazi da ti svjedoci uopšte ne identifikuju optuženog Mavraka kao lice koje je bilo pripadnik VII bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa ili koje je obavljalo dužnost stražara u logoru. U tom smislu, svjedok odbrane optuženog Mavraka, Slobodan Andrić navodi da Miloš Mavrak nije bio stražar, niti da je dolazio u Bileću, već da ga zna iz viđenja, iz kafane, obzirom da je svjedok radio u MUP-u u Mostaru, a u kojem gradu je optuženi još od '83 godine prisutan, obzirom da tad počinje da radi u Aluminiju. Dakle, svjedok Andrić koji je proveo tri mjeseca, i to mjesece koji se gotovo podudaraju sa inkriminisanim periodom, na dužnosti stražara u logoru u Bileći, za kojeg svjedok oštećeni Semir Salčin ističe da je upravo on osoba koja može reći ko je sve bio stražar u logoru, u potpunosti negira da je optuženi Mavrak bio u Bileći, a kamoli da je bio stražar u logoru, ilustrujući to najbolje sljedećim riječima: „*Kad su mi rekli da se on sudi, ja sam se zaprepastio*“. Obzirom na činjenicu dužnosti koje je svjedok Andrić obavljao u inkriminisanom periodu, dodatno akcentiranu da se radi o čovjeku koji je do rata bio policajac u Mostaru, u tom istom gradu u kojem se optuženi duži vremenski period prije '92 godine kretao i radio, a kako ga zapravo i poznaje svjedok Andrić, iz kafane, iz viđenja, te činjenicu da svjedok Andrić navodi da su stražari u Bileći uglavnom bili ljudi iz Bileće, njemu od ranije u potpunosti nepoznati, jasno je da Vijeće nema nikakvog razloga da ne povjeruje iskazu svjedoka Andrića u pogledu optuženog Mavraka i kasarne u Bileći, već upravo suprotno, što potvrđuju i drugi svjedoci kako odbrana optuženih, tako i Tužilaštva, koji su svjedočili o ovim okolnostima.
767. Pa tako, svjedoci odbrane optuženog Grubačića, Željko Bojović i Vanja Grahovac, također pripadnici vojne policije koji su vršili obezbjeđenje kasarne u Bileći, negiraju da je tu bio bilo kakav Miloš Mavrak, znaju jedino za prisustvo Miloša Miličevića, njihovog kolege iz vojne policije, a kojeg lica se sjeća i svjedok Andrić.
768. Svjedok Dušan Koprivica, vozač u sastavu vojne policije u inkriminisano vrijeme, koji je među prvima ispitan na glavnom pretresu i koji se vrlo dobro sjeća stražara, pripadnika vojne policije, iz Bileće, ističe da za Miloša Mavraka nikada nije čuo, ali da mu jeste poznat stražar Miloš Miličević.

769. Dakle, pripadnici formacije koja je vršila obezbjeđenje kasarne u Bileći, a koji su svjedočili u ovom predmetu, bilo po prijedlogu odbrana optuženih ili po prijedlogu Tužilaštva, saglasno identificiraju lica koja su bila njihove kolege u inkriminisano vrijeme u Bileći, uključujući i optužene Bošnjaka, Grubačića i Đajića, ali bez optuženog Miloša Mavraka, za kojeg većina tih svjedoka nije ni čula, a kamoli istog vidjela u logoru u Bileći. Jedini lik koji ima isto ime kao i optuženi Mavrak, a kojeg ovi svjedoci nesumnjivo idenitificiraju kao stražara u Bileći jeste Miloš Miličević, osoba čiji opis fizičkih karakteristika odgovara opisu datom od velikog broja svjedoka (krupnije tjelesne građe, visine oko 190 cm, crn, prosijed), a koji je u inkriminisano vrijeme imao 28 godina, obzirom da je '64 godište, te je iz Bileće, odakle su stražari, kako to objašnjava svjedok Andrić, uglavnom i dolazili.
770. Da se u konkretnom slučaju radi zapravo o zamjeni identiteta potvrđuje i činjenica da su pojedini svjedoci navodili da je Miloš Mavrak radio u Razvitku, na zlatu, a u pitanju je sasvim drugo lice imena i prezimena Miloš Skočajić koji je svojevremeno radio u Razvitku. Također, neki svjedoci su navodili da su Mavraka umjesto Miloš zvali Vojo, a i tu se radi o potpuno drugom licu - Voji Mavraku, koji je prema iskazima drugih svjedoka radio u Sokolu kao stražar.
771. Ono što naročito akcentira prednji zaključak Vijeća jesu radnje prepoznavanja optuženog Mavraka od strane svjedoka oštećenih izvršene prvi put 2014. ili 2015. godine, te drugi put 2016. godine. Vrlo je indikativno da većina svjedoka 2014. ili 2015. godine bez ikakvih problema identifikuje optuženog Mavraka kao stražara Miloša i/ili Mavraka koji ih je zlostavljao, i to na osnovu slike iz CIPS-ove baze podataka iz 2004. ili 2005. godine (što je 12-13 godina od inkriminisanih događaja), ili su čak, da stvar bude još komplikovanija i konfuznija, pojedini svjedoci već prilikom vršenja prvog prepoznavanja u foto albumu imali fotografiju Mavraka koja datira iz perioda bližeg vremenu inkriminisanih događaja, da bi potom uglavnom ti isti svjedoci 2016. godine umjesto optuženog Mavraka, a tada je bila njegova fotografija iz 1985. godine (što je 7 godina prije inkriminisanih događaja) identifikovali Miloša Miličevića kao stražara koji ih je zlostavljao ili više uopšte nisu bili u mogućnosti da identifikuju to lice.
772. Okolnost koja je nesumnjivo i definitivno potvrdila iskaze svjedoka koji su u inkriminisano vrijeme obavljali određene funkcije u kasarni u Bileći u pogledu činjenica da su stražari u Bileći bili isključivo pripadnici VII bataljona vojne policije Hercegovačkog korpusa, te identitet tih stražara, utvrđena je na osnovu uloženi materijalnih dokaza koji se tiču učešća optuženog Mavraka u oružanim snagama Republike Srpske,²¹³ u vezi sa materijalnim dokazima koji se odnose

²¹³ T-90 Pismeno broj: 16-03/3.2-1-835-1177/14 od 21.10.2014. godine, Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite u Vladi Republike Srpske, Resor boračko-invalidske zaštite i zaštite CŽR, Odjeljenje

na pripadništvo vojnim formacijama za optužene Bošnjaka,²¹⁴ Grubačića²¹⁵ i Đajića.²¹⁶

773. Prije osvrta na navedene materijalne dokaze u pogledu optuženog Mavraka, Vijeće će se osvrnuti na uloženi materijalni dokaz, i to Naredba str. pov. br. 30/18-17, Komandanta GŠ Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine od 16.06.1992. godine (T-113). Naime, iz ovog materijalnog dokaza čija je suština naređenje o formiranju i ustrojstvu Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, proizilazi da su sve vojne formacije taksativno navedene u ovom dokumentu, uključujući i Hercegovački korpus, imale tačno određeni broj vojne pošte. Ovo pitanje, broja vojne pošte, problematizirano je prilikom saslušanja optuženog Mavraka u svojstvu svjedoka, koji je izjavio da se jedinica kojoj je on pripadao tokom inkriminisanog perioda '92 godine zvala 8. motorizovana brigada, 5. bataljon, 1. četa, čije je sjedište brigade bilo u Nevesinju. Iz uložnog T-113 jasno proizilazi da je broj vojne pošte brigade u Nevesinju bio 7035. Taj broj se nalazi i u svim evidencijama koje se tiču učešća optuženog Mavraka u oružanim snagama Republike Srpske.²¹⁷ Također, 7. bataljon vojne policije, čiji su pripadnici isključivo obavljali dužnost stražara u kasarni u Bileći, imao je svoj broj vojne pošte, i to 7012. Ovaj broj je jasno naznačen u svim vojnim evidencijama koje se tiču optuženih Bošnjaka, Grubačića i Đajića, za koje je nesporno utvrđeno da su bili pripadnici 7. bataljona vojne policije i kao takvi obavljali u inkriminisanom periodu dužnost stražara u kasarni u Bileći.
774. Dakle, ukoliko je optuženi Mavrak doista imao bilo kakve veze sa kasarnom u Bileći, broj vojne pošte 7012 kao takav bi se nalazio i u vojnim evidencijama koji se tiču njega. Međutim, u konkretnom slučaju to nije tako. U njegovim vojnim evidencijama se nalazi broj vojne pošte koji odgovara formaciji i mjestu za koje tvrdi da je bio u inkriminisanom periodu, a to je 7035, broj vojne pošte brigade u Nevesinju. Prilikom svjedočenja u svoju korist, optuženi Mavrak je detaljno pojasnio svoj ratni angažman tokom inkriminisanog perioda. Pa tako, optuženi Mavrak navodi da je do 19.06.1992. godine bio u Bijelom Polju, Mostar, a poslije 19.06. Zijemlje, prvo lokacija Rujište, pa Plužna njiva na Prenju. Ovakvo kretanje optuženog potvrđuje i svjedok odbrane optuženog Mavraka, svjedok Vojo Pejak, koji je tada optuženom bio direktno nadređeni. Naime, svjedok

za vojne evidencije učesnika Odbrambeno-otadžbinskog rata, sa prilogom 3 (tri ovjerene fotokopije izvoda iz Vob-8).

T-91 Dopis, broj: 03-56-02/14 od 26.09.2014. godine, Odjeljenje za opštu upravu, Opštinska uprava, Opština Istočni Mostar, sa prilogom Uvjerenje, broj: 18-05-4-01-835-1-2-914/06 od 05.10.2006. godine, izdato od strane Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, Prijašnje ministarstvo odbrane Republike Srpske, Odjeljenje Bileća.

OII-9 Vojna knjižica, broj Mo-1447, na ime Miloš Mavrak, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (fotokopija)

²¹⁴ T-32, T-33, T-90, OI-49.

²¹⁵ T-93.

²¹⁶ T-36, T-37, T-92.

²¹⁷ T-90, 7-91 i OII-9.

Pejak navodi da je bio komandir čete Lišani, koja je lokacijski bila u Lišani, Potoci, Bijelo Polje, do 19.06.1992. godine kada odlaze na Zijemlje-Rujište, sjeverno u odnosu na Lišane. Optuženi Mavrak je bio u njegovoj četi, kako to svjedok Pejak objašnjava, do 19.06.1992. godine, kada dolazi do reorganizacije i napuštanja Bijelog Polja, a tada se optuženi Mavrak raspoređuje na Veliko Rujište, brdo između Potoka-Bijelog Polja-Zijemalja, gdje ostaje do 20. i nekog augusta 1992. godine. Nadalje, svjedok Pejak navodi da negdje od 22.08.1992. godine dolazi do preformiranja četa, te optuženi Mavrak odlazi na položaj Plužna njiva na Prenju, gdje ostaje do kraja rata.

775. Pored ovakvih navoda odbrane optuženog Mavraka koji predstavljaju odbranu alibijem, prisustvo i djelovanje u svojstvu stražara u zatočeničkom logoru koji je postojao u okviru kasarne „Moše Pijade“ u Bileći optuženog Mavraka u potpunosti negiraju i iskazi svjedoka koji su u inkriminisanom periodu kao pripadnici vojne policije obavljali određene funkcije u kasarni u Bileći, uglavnom stražari, kao i materijalni dokazi koji se tiču vojnog angažmana optuženog Mavraka tokom rata. Drugim riječima, neovisno o validnosti alibija optuženog, Tužilaštvo je moralo van razumne sumnje da dokaže da je optuženi kriv kako se to navodi u optužnici, a što u konkretnom slučaju nije učinilo.

10.4.2. Iskazi svjedoka replike

776. Prije sumiranja i iznošenja konačnih zaključaka vezanih za optuženog Mavraka, Vijeće će se osvrnuti na iskaze svjedoka replike, svjedoka „F“, a naročito svjedoka Šemse Bulić, u pogledu optuženog Mavraka i njegovog prisustva i djelovanja u zatočeničkom logoru u kasarni „Moše Pijade“ u Bileći u periodu maj-august 1992. godine.

777. U tom smislu, svjedok „F“ koji je do svog lišavanja slobode, dana 24.06.1992. godine, živio u selu Zijemlje, gdje je, između ostalih, živjela i porodica Mavrak, svjedoči da je poznao jednog stražara, ali ne lično, za kojeg su mu drugi u logoru u Bileći rekli da je sa Zijemalja i da se radi o Milošu Mavraku, i to oni koji su poznavali i njega i njegovog oca Lazu, kojeg su zvali Đolo, iz Padežina. Pored toga, svjedok „F“ navodi da je Mavrak živio u Bijelom Polju, a roditelji na Zijemlju. Vezano za opis fizičkog izgleda tog stražara, svjedok „F“ navodi da je nosio uniformu, bio crn, nabijen, imao frčkavu crnu kosu, starosti možda 30-40 godina. Također, svjedok ističe da ga je nekad 80-ih godina, prije dolaska u Bileću, možda čak i vidio nekoliko puta u autobusu kad bi išli na Zijemlje, mada ga on tad nije poznao, ali ga je facom mogao prepoznati.

778. Prvenstveno, prilikom cijenjenja iskaza svjedoka „F“ Vijeće je imalo u vidu da se radi o svjedoku koji je prije svog svjedočenja prisustvovao i pratio prethodna ročišta za glavni pretres, obzirom da je na Sud dovezio druge svjedoke koji su

ispitani u ovom predmetu. Nadalje, potrebno je napomenuti da je svjedok „F“ u inkriminisano vrijeme, kao i u vrijeme kada je, prema vlastitim riječima, u autobusu za Zijemlje nekoliko puta vidio optuženog Mavraka, kako je sam nekoliko puta to istakao prilikom svog svjedočenja, bio dijete koje lično nije ni moglo poznavati optuženog Mavraka. Svjedok „F“ je inače rođen 1974. godine. Osim toga, najveću konfuziju i nejasnoću stvara sam svjedok prilikom odgovaranja na pitanja člana pretresnog vijeća, u smislu da je autobusom putovao sedmično jednom ili dva puta, zatim da tek u zatvoru saznaje čiji je sin Mavrak i da Mavraka u autobusu nije poznao kao sina Laze, zvanog Đolo, te da je otprilike znao gdje mu je selo i da tek poslije rata, kad je bio povratak, saznaje koja je njegova kuća.

779. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi da iskaz svjedoka „F“ nije mogao biti koristan i poslužiti u razjašnjavanju i otklanjanju velikog broja nejasnoća i dilema koje su proizašle iz svjedočenja svjedoka oštećenih, zarobljenih civila u logoru, u pogledu stražara kojeg identificiraju kao Miloša Mavraka. Naime, Vijeću ostaje nejasno kako svjedok „F“, koji tvrdi da je optuženog Mavraka poznavao iz viđenja, nije bio u mogućnosti tog istog čovjeka prepoznati u logoru u Bileći kao nekog koga on poznaje, već njegova saznanja u pogledu te osobe potiču od drugih osoba koje nisu u mogućnosti potvrditi ili negirati ovakve navode svjedoka „F“, obzirom da više nisu među živim. Također, indikativno je da saznanja u pogledu imena oca Mavraka i mjesta njegovog življenja svjedok također dobiva od drugih lica, u logoru ili čak poslije rata, iako bi prema navodima svjedoka „F“ o njegovom mjestu življenja i putovanjima autobusom bilo sasvim logično i očekivano da ima neposredna saznanja, odnosno da bude izvor tih informacija, a ne samo puki prenosilac istih. Dodatno, svjedok „F“ je istakao da Miloša Mavraka poslije logora u Bileći više nije vidio, iako tvrdi da ga je „nekih osamdesetih“ godina nekoliko puta vidio u autobusu, tako da bi bilo za pretpostaviti da će ga na istom mjestu i poslije rata u određenom trenutku sresti, obzirom da optuženi Mavrak tek 2006. godine definitivno seli i odlazi u Bačku Topolu, Republika Srbija. Osim toga, kada se sve navedeno stavi u kontekst jako bitne činjenice, da je svjedok „F“ bio dijete, kako u vrijeme boravka u logoru ('92 tek napunio 18 godina), tako i u vrijeme '80 godina kada je putovao autobusom (u tom periodu svjedok je imao od 6 do 16 godina), Vijeće nalazi da sposobnosti njegove percepcije i pamćenja, naročito kada se dovedu u vezu sa njegovim svjedočkim iskazom, ne omogućavaju da se na takvom iskazu može ozbiljnije razmotriti pitanje identifikacije optuženog Miloša Mavraka i njegove krivične odgovornosti.
780. Međutim, iskaz svjedokinje replike, Šemse Bulić, predstavlja iskaz koji je Vijeće detaljno i sa naročitom pažnjom analiziralo, kako pojedinačno, tako i u vezi sa drugim izvedenim dokazima. Svjedokinja Bulić je u svom svjedočenju izjavila da je rođena u Zijemljima, selo Šarica, obzirom da Zijemlje ima više sela (Padežine, Jankovina i dr.), gdje je u Zijemljima i završila 4 razreda osnovne

škole, koja joj je loše išla, tako da je svaki razred pohađala po dva puta. Tu živi do 22.08.1982. godine kada se udaje u selo Luke, udaljeno oko 70 km od Šarica, a krajem mjeseca juna '92. godine sa djecom je dovedena u kasarnu u Bileći. Upravo tu će svjedokinja, po dolasku u logor, vidjeti Miloša Mavraka iz Zijemalja kako prilazi kamionu, a koji je bio u vojnoj policiji, i koji joj govori da im neće niko ništa. Također, za vrijeme svog boravka u logoru, oko 17 dana, vidjela je Miloša koji je njenom djetetu, koje je plakalo, donosio šljive i mlijeko. Svjedokinja ističe da Miloš, a kojeg poznaje od ranije obzirom da su skupa išli u školu, kako je ona propadala, a Mavrak je bio '63 ili '64 godište, te kojeg je vidjela u Zijemljima oko prodavnice i zajedno s njim možda išla na pošumljavanje preko Šipada i Šumarstva, ništa ružno nije uradio ni njoj ni djeci. Također, u kontekstu identifikacije optuženog Mavraka, svjedokinja Bulić navodi da od porodice Mavrak zna da su oca zvali Đoletom, ali mu ne zna ime. Dakle, iz iskaza svjedokinje Bulić proizilazi da ista identificira optuženog Miloša Mavraka u logoru u Bileći i to u svojstvu vojnog policajca, obzirom da je jasno da je svjedokinja Bulić jedina od svih ispitanih svjedoka, a koji su bili zarobljeni u logoru, zapravo lično poznavala optuženog Mavraka, i to dosta godina prije inkriminisanog događaja. S tim u vezi, svjedokinja Bulić je istakla da joj je poznato da je optuženi Mavrak živio u Padežinama, nakon čega odlazi u Mostar, da je u Humilišanima napravio kuću, te je istog znala i vidjeti u Zijemljima kada bi došla roditeljima u posjetu.

781. U tom smislu, postavlja se relevantno pitanje da li bi na osnovu ovakvog iskaza svjedoka svaki razumni prosuditelj činjenica mogao donijeti zaključak o krivici, i to kada se ovakav dokaz dovede u vezu sa drugim dokazima izvedenim na glavnom pretresu. Vijeće je prilikom ocjene iskaza svjedokinje Bulić imalo u vidu i praksu međunarodnih krivičnih sudova prema kojoj se osuđujuća presuda može zasnivati na iskazu samo jednog svjedoka, o čemu Vijeće ima diskreciono pravo da odluči.²¹⁸ Isto tako, Vijeće je imalo u vidu i praksu apelacionog vijeća Suda BiH, odnosno stav zauzet u predmetu Radomir Vuković i drugi, prema kome se ne bi moglo smatrati da je nepravilno ukoliko bi se odluka o krivici optuženog zasnovala na iskazu samo jednog svjedoka, međutim, iskaz tog svjedoka mora biti uvjerljiv i logičan, saglasan svim ostalim dokazima, da bi odluka vijeća koja se na njemu zasniva, bila jedini moguć razuman zaključak u predmetu. Takav iskaz generalno govoreći mora biti takvog kvaliteta da vijeću ne ostavlja mjesta za bilo kakvu sumnju.²¹⁹

²¹⁸ Presuda Žalbenog vijeća Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR) u predmetu *Kajelijeli*, par. 170. u kojoj se citira presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Niyitegeka*, par. 92 („Žalbeno vijeće dosljedno stoji na stanovništu da je pretresno vijeće u najboljoj poziciji da ocijeni dokaznu vrijednost dokaznih materijala te se može, zavisno od svje ocjene, osloniti na iskaz samo jednog svjedoka da bi se dokazala određena materijalna činjenica“); Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Gacumbitsi*, par. 72. u kojoj se citira presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Semanza*, par. 153.

²¹⁹ Presuda vijeća Apelacionog odjeljenja Suda BiH u predmetu *Radomir Vuković i drugi*, broj S1 1 K 006124 11 Kžk (veza X-KR-06/180-2), od 25.01.2012. godine, par. 373.

782. Kada je u pitanju optuženi Mavrak, ono što je Vijeće opredijelilo na odluku da ne prihvati svjedočenje svjedokinje Šemse Bulić, kao dovoljan dokaz za osuđujuću presudu jeste činjenica da jednostavno ovakav iskaz, u odnosu na učešće optuženog Mavraka, nije dovoljno čvrst i potpun. Ovo posebno kada se ima u vidu da svjedokinja optuženog Mavraka u kontekstu logora smješta i pamti po događajima koji su, da ih tako nazovemo, pozitivni, kada je smiruje i pomaže njezinom uplakanom djetetu. Drugim riječima, svjedokinja Bulić, koja relativno kratko ostaje u logoru, nije svjedočila nikakvim inkriminacijama koje se optuženom Mavraku stavljaju na teret, niti je istog često viđala tokom boravka u logoru.
783. Dodatno, moglo bi se problematizirati i pitanje mogućnosti identifikacije optuženog Mavraka od strane svjedokinje Bulić, obzirom na vremenske intervale njenog završetka osnovne škole ('73), udaje i selidbe u drugo mjestu udaljeno od Zijemalja ('82 godine), u poređenju sa vremenskim intervalima kretanja optuženog Mavraka, njegove selidbe u Mostar ('75), pa Humilišane, gdje je napravio kuću, te početak rada u Aluminijskom kombinatu ('83), a sa kojim protekom vremena se mijenja fizički i osoba, posebno kada se radi o osobi koju neko ne viđa često. Kada se navedeno sagleda u kontekstu navoda svjedoka Rasima Jašarevića, da je Vojo Mavrak bio dosta sličan liku kojeg su zarobljenici naknadno identificirali kao Miloša Mavraka, te činjenice da je među stražarima, od pripadnika vojne policije, bio samo jedan Miloš, i to Miloš Miličević, što bi značilo da zapravo postoje sličnosti u fizičkom izgledu Miloša Miličevića i optuženog Mavraka, mogućnost identifikacije optuženog od strane svjedokinje Bulić, i to u trenucima koji su za nju sigurno bili traumatični i izrazito stresni, može biti dovedena u pitanje.
784. Dakle, čak i da Vijeće prihvati da je svjedokinja Bulić mogla nesumnjivo identificirati optuženog Mavraka u logoru, opet ostaje činjenica da ona nije svjedočila učešću optuženog Mavraka u mnogobrojnim inkriminiranim radnjama koje mu se optužnicom stavljaju na teret. S druge strane, svjedoci oštećeni koji su svjedočili o tim radnjama su vrlo različito, konfuzno i kontradiktorno govorili o karakteristikama na osnovu kojih su identificirali stražara koji ih je zlostavljao kao Miloša Mavraka, naročito kada se ima u vidu da niko od tih svjedoka samog optuženog Mavraka ili to lice kojeg oni identificiraju da je optuženi Mavrak ne poznaje od ranije, prije dolaska u logor. Čak svjedoci oštećeni dosta saznanja u pogledu tog stražara koji ih je zlostavljao pribavljaju poslije rata, u periodu kada su se intenzivirali određeni postupci povodom naknade štete i tome slično. Mada se određene činjenice u pogledu mjesta porijekla, življenja, imena oca i starosne dobi tog stražara u inkriminisano vrijeme podudaraju sa iskazom svjedokinje Bulić (optuženi Mavrak iz Zijemalja, živio na Humilišanima gdje ima kuću, otac Lazar zv. Đole, '64 godište), Vijeće ne može zanemariti da se manje-više sve te činjenice vezuju ili mogu vezati i za lica koja su svjedoci identificirali kao optuženog

Miloša i/ili Mavraka, a radi se ipak o licima Miloš Skočajić, Miloš Miličević ili Vojo Mavrak.

785. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi da se učešće optuženog Mavraka u inkriminiranim radnjama koje mu se optužnicom stavljaju na teret, a što bi eventualno dovelo do osuđujuće presude, ne može bazirati i utvrditi isključivo na svjedočenju svjedokinje Šemse Bulić. U tom smislu, iskaz svjedokinje Bulić je nedovoljan. Mada sam po sebi iskaz svjedokinje Bulić Vijeće prihvata kao istinit i vjerodostajan, takav dokaz po svojoj dokaznoj snazi u pogledu optuženog Mavraka ne doseže takav kvalitet dokaza da bi osuđujuća presuda bila jedini mogući razuman zaključak do kojeg Vijeće na osnovu provedenih dokaza može da dođe.

10.5. Zaključak

786. Dakle, u prethodnom dijelu presude Vijeće je detaljno i svestrano analiziralo pitanje pogrešne identifikacije, odnosno zamjene identiteta optuženog Miloša Mavraka. Rijetko se u predmetima ratnih zločina procesuiranih pred Sudom ovo pitanje ovako ozbiljno postavilo i problematiziralo tokom čitavog postupka, pa čak je i Tužilaštvo u određenom trenutku, preduzimajući radnju ponovnog prepoznavanja lica koje su svjedoci oštećeni, zarobljeni civili u logoru u Bileći, identificirali kao stražara Miloša i/ili Mavraka koji ih je zlostavljao, nastojalo da otkloni sumnju u pravilnu identifikaciju tog stražara u liku optuženog Miloša Mavraka. Međutim, suprotno drugačijem mišljenju Tužilaštva iznesenom u završnim riječima, Vijeće smatra da je upravo ponovna radnja prepoznavanja doprinijela većoj konfuziji i produbljivanju sumnje da se u konkretnom slučaju radi o zamjeni identiteta. Ta sumnja je već ranije postojala, počev od prvih svjedoka koji su, po prijedlogu Tužilaštva, ispitani na glavnom pretresu, a koji su obavljali dužnost stražara ili drugu funkciju u kasarni u Bileći u okviru koje je formiran logor za civile nesrpske nacionalnosti sa područja opština Mostar, Nevesinje, Gacko i Stolac. Pa tako svjedok Dušan Koprivica bez ikakvih problema identificira stražare koje je dobro poznavao, uključujući i optužene Bošnjaka, Grubačića i Đajića, ali na pitanje za Miloša Mavraka, kojem su prethodno i prezentirali sliku optuženog Mavraka, odgovara da nikad nije čuo za njega. Navedeno će kasnije samo biti dodatno akcentirano po ispitivanju svjedoka odbrane optuženih.
787. Također, u cjelokupna dešavanja u logoru u Bileći i identitet stražara koji su eventualno bili u mogućnosti da zlostavljaju zatvorenike u periodu maj-august 1992. godine uvodi se lik po imenu i prezimenu Miloš Miličević, stražar u navedenom periodu u Bileći. Nadalje, svjedoci oštećeni u svojim svjedočenjima daju različite opise fizičkog izgleda tog stražara, specifičnosti po kojima ga pamte, kao što su mjesto porijekla, življenja, mjesto rada, boja glasa, sklonost

ka alkoholu, uvodeći tako u priču još nekoliko osoba koje su imale istovjetno ime ili istovjetno prezime kao optuženi, a to su Miloš Skočajić, Miloš Miličević i Vojo Mavrak. Svi ti navodi svjedoka oštećenih, a koji su cijenjeni u cilju pravilne identifikacije stražara koji je fizički i psihički zlostavljao u logoru u Bileći, doveli su do toga da Vijeće nikako van svake razumne sumnje nije moglo zaključiti da je to lice upravo optuženi Mavrak. Izneseni fizički opis odgovarao je i licima po imenu Miloš Miličević i Vojo Mavrak, a mjesto porijekla, življenja i rada koje su svjedoci opisivali ostavljalo je mogućnost da su u pitanju lica Miloš Skočajić i Vojo Mavrak.

788. Specifičnost u fizičkom izgledu kao što je kovrdžava kosa je u velikoj mjeri relativizirana činjenicom rezultata drugog prepoznavanja od strane svjedoka oštećenih, od kojih je većina prepoznala stražara Miloša i/ili Mavraka u liku Miloša Miličevića kojeg karakteriše ravna kosa. Dodatno, specifičnost kovrdžave kose se vezuje i za optuženog Đajića, koji je bio jedan od stražara u Bileći.
789. Osim toga, naročito značajno je bilo, a što je zahtijevalo pažljivije razmatranje navoda svjedoka o identifikaciji optuženog Mavraka, da niko od svjedoka, za čije se zlostavljanje optuženi terete, nije poznavao optuženog Mavraka, odnosno stražara koji se identificira kao Miloš i/ili Mavrak. Svjedoci su taj identitet utvrđivali tokom boravka u logoru, nakon izlaska iz istog, u periodu podnošenja tužbi za torture kojima su bili izloženi u Bileći, na različite načine, a što je sveukupno rezultiralo udaljavanjem od identifikacije tog stražara u liku i djelu optuženog Mavraka, te uvele u čitavu priču nekoliko osoba koje imaju istovjetno ime ili prezime kao optuženi. Vijeće ne tvrdi da su svjedoci-oštećeni u svojim izjavama lažno svjedočili, međutim njihovi navodi, cijenjeni pojedinačno i u ukupnosti su takvog kvaliteta da se na osnovu istih ne može sa potrebnom sigurnošću utvrditi identitet lica koje je zatočenike u logoru zlostavljalo. Jedini svjedok koji je kraći vremenski period proveo u logoru u Bileći, a da je od ranije poznavao optuženog Mavraka, jeste svjedokinja Šemsa Bulić koja navodi da optuženog vidi u logoru u Bileći, pamteći ga u pozitivnom kontekstu. Ona nije svjedočila preduzimanju bilo kakvih inkriminiranih radnji koje se optuženom stavljaju na teret, niti je njen iskaz pomogao razjašnjenju okolnosti da li je optuženi Mavrak, obavljao dužnost stražara u logoru u Bileći, te da li je upravo on osoba koja je preduzela sve radnje koje mu Tužilaštvo optužnicom stavlja na teret. Naime, u pogledu ove okolnosti izvedeni dokazi, kako svjedoci i Tužilaštva i odbrana optuženih, tako i materijalni dokazi, govore upravo suprotno.
790. Drugim riječima, ti dokazi u potpunosti isključuju mogućnost da je optuženi bio pripadnik vojne policije i da je kao takav obavljao dužnost stražara u Bileći. Zapravo, kada se materijalni dokazi o vojnom angažmanu optuženog Mavraka dovedu u vezu iznesenim navodima tokom svjedočenja optuženog u svoju

korist i svjedoka odbrane optuženog Mavraka, Voje Pejaka, inače njegovog nadređenog u inkriminisanom periodu, proizilazi da je optuženi Mavrak tada bio na području koje je poprilično udaljeno od Bileće. U tom smislu, ilustrativan je navod svjedoka „A1“, jednog od mnogobrojnih civila zarobljenih i zlostavljenih u logoru u Bileći, koji na pitanje branioca optuženog Mavraka da li možda griješi da je to taj čovjek, odgovara iskreno da je možda on podmetnut pod tim imenom i prezimenom.

791. Imajući u vidu sve navedeno, posebno činjenicu da svjedokinja Šemsa Bulić nije svjedok inkriminacija koje se optuženom Mavraku stavljaju na teret, Vijeće nalazi da iskaz samo jedne osobe koja identificira i smješta optuženog u logor nije mogao otkloniti ogromnu količinu sumnji, dilema, nejasnoća i kontradiktoristi, proisteklih iz iskaza svjedoka i materijalnih dokaza, slijedom čega Vijeće nalazi da nije moguće na iskazu samo jednog svjedoka donijeti osuđujuću presudu za optuženog Mavraka i to za radnje koje mu se stavljaju na teret a koje svjedokinja Bulić nije niti vidjela, niti o njima svjedočila.
792. Nužna posljedica pretpostavke nevinosti i standarda dokazivanja van razumne sumnje je da se bilo koja dvosmislenost ili sumnja koja proizlazi iz dokaza izvedenih tokom suđenja u skladu sa principom *in dubio pro reo* riješi u korist optuženog.
793. U slučaju optuženog Mavraka, Vijeće na temelju izvedenih dokaza nije moglo da donese zaključak da je upravo optuženi Mavrak u inkriminisanom periodu u logoru u Bileći, kao pripadnik vojne policije ili vojske, bio stražar u logoru koji je fizički i psihički zlostavljao zarobljene civile, te da takav zaključak izvede kao jedini mogući razumni zaključak. Kao što je već prethodno navedeno, ti dokazi ne pružaju takvu osnovu, već naprotiv, omogućavaju i druge zaključke koje se tiču stražara Miloša koji je u logoru u Bileći zlostavljao zatvorenike. Sa ovakvim nalazima, Vijeće ni na koji način ne umanjuje patnje i torture koje su prošli zarobljeni civili u logoru u Bileći, uslove u kojima su tamo boravili i kakve dugotrajne posljedice je sve to skupa ostavilo na njihovo fizičko i mentalno zdravlje, samo zato što su pojedinci, koristeći vrijeme rata i oružanog sukoba, prema nedužnim civilima preduzimali takve radnje koje nijedan zdravorazumski čovjek u bilo kom vremenu ne bi radio.
794. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi, na osnovu principa *in dubio pro reo*, da nije dokazano da je optuženi Mavrak, bio stražar u logoru u Bileći koji je zlostavljao zarobljene civile u periodu maj-august 1992. godine, obzirom da su izvedeni dokazi bili opravdano otvoreni za alternativne zaključke u pogledu subjektivnog identiteta optužbe, zbog čega se optuženi Miloš Mavrak oslobađa od optužbe. Obzirom na ovakvo utvrđeno stanje stvari, kod kojeg nije moguće sa potrebnom sigurnošću koju zahtijeva standard "*van razumne sumnje*" utvrditi identitet optuženog Mavraka kao učesnika u inkriminisanim događajima, Vijeće

se nije bavilo analizom pojedinačnih inkriminacija koje su se optuženom Mavraku stavljale na teret. Nepostojanje prvog neophodnog uslova za dalje razmatranje krivične odgovornosti, a to je identičnost osobe protiv koje se postupak vodi, otklonila je potrebu za razmatranjem pojedinačnih inkriminacija opisanim u tačkama 1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 17, 19, 20, 21, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38. i 39. optužnice koje su se optuženom Mavraku stavljale na teret.

795. Stoga, polazeći od svega navedenog, i pravila *in dubio pro reo*, tj. da neku činjenicu sud može na temelju ocjene dokaza smatrati utvrđenom kada se na glavnom pretresu uvjerio u njeno postojanje i kad u tom pogledu nema više dvojbi, te da pri tome sve činjenice koje su na štetu optuženog moraju se sa sigurnošću utvrditi, tj. dokazati, a ako se to ne postigne uzima se kao da one i ne postoje, dok se sve činjenice koje su u korist optužene osobe, uzimaju kao da postoje i onda i kad su utvrđene sa vjerovatnošću (znači, ne sa sigurnošću), to samim tim Vijeće nije našlo dokazanim da je optuženi Miloš Mavrak, isključujući svaku razumnu sumnju, počinio krivičnopravne radnje opisane u tačkama 1-10, 12-15, 17, 18, 20-25, 27, 29. i 30. izreke oslobađajućeg dijela presude, iz kojeg razloga je valjalo istog na osnovu odredbe člana 284. tačka c) ZKP BiH, osloboditi od optužbi u odnosu na navedene činjenične događaje.

11. OPTUŽENI BORIS BOŠNJAK, MIODRAG GRUBAČIĆ I ILIJA ĐAJIĆ

796. Kako je to već opisano u dijelu presude koja se odnosi na opšte elemente krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, Vijeće nije našlo dokazanim da su pojedinačne krivičnopravne radnje za koje su optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić osuđeni u svojstvu izvršioca ili saizvršioca počinjene u sklopu progona protiv civilnog stanovništva nesrpske nacionalnosti sa područja opština Nevesinje, Stolac, Mostar i Bileća, preduzimanjem radnji mučenja, prisiljavanja na seksualni odnos i nečovječnog postupanja, odnosno da su u pogledu tih radnji optuženi imali potrebnu mens rea. Radnje za koje su se optuženi teretili prekvalifikovane su u radnje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Obzirom da Tužilaštvo nije pojedinačno kvalifikovalo inkriminacije koje su se optuženim stavljale na teret, već je iste sve skupa samo kvalifikovalo kao Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkama f), g) i k) KZ BiH, Vijeće će radnje za koje su optuženi oslobođeni kvalifikovati na način kako smatra pravilnim, i to uglavnom kao radnje nečovječnog postupanja prema pojedinim oštećenim.

797. Vijeće će u daljem izlaganju iznijeti razloge zbog kojih je donesena oslobađajuća presuda u odnosu na pojedine inkriminacije za koje su se optužnicom teretili optuženi Boris Bošnjak, Miodrag Grubačić i Ilija Đajić,

našavši da tokom postupka Tužilaštvo nije dokazalo da su iste počinili na način kako je to činjenično opisano optužnicom, bez da se upuštalo u analizu da li je tim opisanim radnjama od strane svjedoka oštećenih dosegnut potrebni standard težine kod nečovječnog postupanja ili mučenja.

11.1. Nečovječno postupanje prema Šaćiru Kljako

798. Vijeće je optuženog Borisa Bošnjaka oslobodilo od optužbe za radnje za koje se teretio tačkom 4. optužnice, odnosno da je nečovječno postupao prema zarobljenom, sada umrlom, Šaćiru Kljako, kojeg je u više navrata u prostoriji u kojoj je isti boravio udario palicom i nogama u predjelu rebara.
799. Na ove okolnosti izveden je samo jedan dokaz i to ispitivanjem svjedoka Emira Kljake, brata preminulog Šaćira Kljake, koji je zajedno sa njim bio zarobljen u logoru u Bileći. S tim u vezi, svjedok Emir Kljako navodi da su mu brata Šaćira tukli, misli da je to bio Bošnjak, kako je svjedok naveo udara redom, Šaćira udara palicom, te misli da ga je pendrekom u lijevu stranu u predjelu rebara udario, od čega su mu te prilike jedno do dva rebra napukla. Također, svjedok Kljako navodi da je bratu Šaćiru, po izlasku iz logora utvrđeno da ima prelom rebara.
800. Dakle, iz iskaza svjedoka Kljako jasno proizilazi da isti nije siguran da je kritične prilike njegovog preminulog brata, Šaćira Kljako, udario upravo Boris Bošnjak. Navod svjedoka da „*misli*“ da je to bio Bošnjak, bez potpune sigurnosti u pogledu činjenice koji od stražara kritične prilike udara njegovog brata Šaćira Kljaku, nije dovoljan da bi se samo na osnovu ovog iskaza, koji nije potkrijepljen drugim dokazima, utvrdila krivica optuženog Bošnjaka za nečovječno postupanje prema Šaćiru Kljako.
801. Imajući u vidu prethodno opisano svjedočenje brata preminulog Šaćira Kljako, svjedoka Emira Kljako, a u nedostatku drugih, konkretnih i pouzdanih, dokaza na ove okolnosti, Vijeće je primjenom principa *in dubio pro reo* oslobodilo optuženog Bošnjaka za ovu pojedinačnu inkriminaciju.

11.2. Mučenje i nečovječno postupanje prema Salki Trnovcu

802. U pogledu zarobljenog civila u logoru u Bileći, Salke Trnovca, optuženi Bošnjak se teretio da ga je tokom njegovog zarobljeništva mučio, na način da mu je dva dana uzastopno palicu za elektrošokove prislanjao na gola prsa i puštao struju, uslijed koje velike boli i ukočenosti tijela je oštećeni Trnovac pao na pod, te da ga je jedne prilike nogom, na kojoj su bile vojničke čizme, udario u predjelu rebara.

803. Neposredno oštećeni, svjedok Salko Trnovac, je svjedočio o zlostavljanjima koja su mu se desila tokom zarobljeničtva u Bileći. Konkretno, u pogledu radnji prema ovom oštećenom koje se stavljaju na teret optuženom Bošnjaku, svjedok Trnovac je izjavio da je Bošnjak ulazio u prostoriju sa zatočenicima i udarao ih, noseći sa sobom električnu palicu, koja je malo kraća od policijske palice, sa dva pipka, i kad se uključi, pritiskom na tijelo se izbace volti, ne zna koje jačine. Također, svjedok Trnovac ističe da je tu palicu na sebi osjetio samo jednom, da mu je palicu prislanjao Bošnjak, mada to ne može tvrditi sto posto, te da od toga nije pao. Štaviše, na upit o posljedicama prislanjanja električne palice, svjedok Trnovac odgovara da se nije ni onesvijestio, već da su mu trnci prošli kroz organizam. Dakle, optuženog Bošnjaka svjedok Trnovac spominje samo u kontekstu prislanjanja električne palice, a ne dvodnevnog mučenja elektrošokovima, kako je to navedeno u optužnici. Na ovu okolnost nije svjedočio ni jedan drugi svjedok.
804. U pogledu navoda optužbe da je optuženi Bošnjak jedne prilike nogom u predjelu rebra udario oštećenog Salku Trnovca, svjedok Trnovac se nije izjašnjavao, osim što je jednu situaciju u logoru opisao riječima „*sjećam sjećam, vrh čizme i u rebra*”, ali svjedok ovu situaciju vezuje za stražara kojeg identifikuje kao Miloš Mavrak, a ne za optuženog Bošnjaka.
805. Imajući u vidu navode svjedoka Trnovca o postupanju optuženog Bošnjaka prema njemu, na način da mu je samo jedne prilike prislonio električnu palicu na prsa, posljedice čega je oštećeni doživio u vidu prolaska trnaca kroz organizam, te da niti jedan drugi svjedok nije očevidac niti je potvrdio inkriminacije iz ove tačke, Vijeće nalazi da činjenični navodi iz optužnice koja je teretila optuženog Bošnjaka za mučenje i nečovječno postupanje prema oštećenom Salki Trnovcu, nisu dokazani, obzirom da je opisani događaj jedina neugodnost koju je oštećeni opisao da je doživio od optuženog. Kada je u pitanju dosezanje potrebnog standarda mučenja i/ili nečovječnog postupanja Vijeće će u slučaju oštećenog Trnovca napomenuti sljedeće. Za postojanje djela mučenja, moraju se zadovoljiti određeni elementi, i to: 1. nanošenje, djelom ili propustom, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje; 2. djelo ili propust moraju biti namjerni; 3. motiv djela ili propusta mora biti iznuđivanje informacija ili priznanja kažnjavanje, zastrašivanje ili vršenje pritiska na žrtvu ili treću osobu, ili diskriminacija, iz bilo kog razloga, žrtve ili treće osobe.²²⁰ U kontekstu međunarodne prakse, nečovječno postupanje predstavlja namjernu radnju ili propust, to jest, radnju koja je, objektivno sudeći, namjerna, a ne slučajna, te koja uzrokuje tešku duševnu ili fizičku patnju ili predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo ili povrede

²²⁰ Tužilaštvo protiv Kunarca i dr, *Presuda Žalbenog vjeća od 12. VI 2002. god.*, MKSJ, IT-96-23&IT-96-23/1-A, par. 142.

tjelesnog integriteta. Konkretno, definicija mučenja koje prouzrokuje “snažnu” bol ili patnju mora se uporediti sa lakšim krivičnim djelima nečovječno postupanje, okrutno postupanje i drugim nečovječnim djelima koja zahtjevaju “ozbiljnu” bol ili patnje. Drugim riječima, ovo su kriteriji koje je potrebno primjeniti prilikom ispitivanja da li određena postupanja prema oštećenom dosežu potrebne standarde mučenja ili nečovječnog postupanja (ne radi se o istovjetnim radnjama, već se iste razlikuju upravo u potrebnoj težini nastupjelih posljedica).

806. Postupanje optuženog Bošnjaka opisano od strane oštećenog Trnovca bitno se razlikuje od navoda optužbe koji mu se stavljaju na teret, a Vijeće cijeni da upravo neposredno oštećeni najbolje može opisati šta mu se sve desilo, na koji način i od koga. Imajući u vidu iskaz oštećenog, Vijeće nalazi da on uopšte nije siguran da je prislanjanje električne palice učinio optuženi Bošnjak, jer je izjavio da ne može sto posto tvrditi da je Bošnjak. Ovdje se postavlja i pitanje mogućnosti identifikacije optuženog Bošnjaka od strane svjedoka, jer je tokom istrage svjedok Trnovac vršio prepoznavanje, ali je tada kao Bošnjaka označio dvije osobe, prethodno opisujući da se radi o osobi koja ima crnu, rijetku i kratko ošišanu kosu.
807. Imajući u vidu iskazanu nesigurnost svjedoka oštećenog u identitet lica koje je kritične prilike prislonilo električnu palicu na njegova prsa, te činjenicu da je svjedok Trnovac udarac nogom u predjelu rebara vezao za lice Miloš Mavrak a ne za optuženog Bošnjaka kojem se ta inkriminacija stavlja na teret, pri tome ne zanemarujući kriterije koje je potrebno ispuniti da bi određeno postupanje doseglo standard mučenja ili nečovječnog postupanja, Vijeće nalazi da radnja optuženog Bošnjaka opisana od strane svjedoka oštećenog ovaj standard ne zadovoljava, te da u konkretnom slučaju nema mjesta ni eventualnoj izmjeni činjeničnih navoda optužnice, zbog čega je optuženog Bošnjaka oslobodilo od optužbe za radnje opisane u tački 5. optužnice, a koje se odnose na oštećenog Salku Trnovca.

11.3. Zlostavljanje Mire Pavlovića

808. Optuženi Bošnjak se radnjama opisanim u tački 10. optužnice teretio da je neutvrđenog datuma u prvoj polovini 7. mjeseca 1992. godine zatočenog civila Miru Pavlovića odveo u kancelariju, gdje se nalazilo više lica, uključujući i nepoznatu žensku osobu, te pokušao prisiliti oštećenog Pavlovića na seksualni odnos s tom ženom, a nakon što je oštećeni to odbio, optuženi ga je tjerao da pjeva nacionalističku pjesmu i udarao ga po glavi i tijelu, sve dok oštećeni nije izgubio svijest.

809. U vezi sa ovim događajem, svjedok Miro Pavlović je pred sudom opisao kako su jedno veče po njega došli Mavrak i Đaja, te da su ga oni tjeroali da siluje jednu ženu, Muslimanku iz Gacka, uz napomenu da u toj prostoriji, od stražara, osim njih dvojice (Mavraka i Đaje), više niko nije bio. Također, navodi kako ja sa njima dvojjicom pjevao pjesmu o Draži Mihajloviću, na što su ga oni tjeroali. Pored toga, jedan od njih dvojice ga je udario električnom palicom. Te prilike, a kako oštećeni ističe, udaran je samo tim električnim pendrekom i ničim više. Nakon što je Tužilac svjedoku prezentirao da je prilikom saslušanja u istrazi izjavio da ga je Bošnjak tjeroao da siluje tu ženu i pjeva pjesme, svjedok Pavlović objašnjava da je po njega došao Bošnjak i rekao mu da treba da očisti njegovu kancelariju, nakon čega se Bošnjak izgubio, a ostali su Đaja i Miloš koji su ga tjeroali da siluje tu ženu. Također dodaje, da kada to nije prihvatio pendrekom ga je udario Boris Bošnjak, a na isto pitanje upućeno od strane predsjednika sudskog vijeća, svjedok je odgovorio da ga je električnom palicom udario Đaja. Prilikom ispitivanja od strane člana pretresnog vijeća, svjedok Pavlović je opet odgovorio drugačije, i izjavio da mu je Đaja rekao da treba da siluje ženu, te da su sva trojica tražila da pjeva pjesme o generalu Draži. Na poseban upit, svjedok je izjavio i da nije siguran da se u toj prostoriji nalazio Miloš Mavrak. U pogledu posljedica, svjedok Pavlović je opisao da kao posljedice ovog premlaćivanja i tuče u logoru ima posljedice na lijevoj strani glave, leđa, na nogama, te da nije mogao hodati nakon 3 (tri) mjeseca u logoru.
810. Dakle, pažljivom analizom iskaza ovog svjedoka, Vijeće nalazi da je svjedok iznio najmanje tri verzije događaja. Prvu koju je ispričao tokom direktnog ispitivanja, kada je izjavio da su ga Mavrak i Đaja odveli da siluje ženu, da su ga tom prilikom tjeroali da pjeva pjesme o Draži Mihajloviću te da su ga tom prilikom i udarali električnim pendrekom. Druga verzija događaja proizilazi iz iskaza iz istrage, prema kojem svjedok sve navedene radnje pripisuje optuženom Borisu Bošnjaku. Suočen sa ovim razlikama, svjedok daje i treću verziju događaja, prema kojoj po svjedoka dolazi Bošnjak, te ga odvodi kako bi počistio kancelariju i koji se zatim prema iskazu svjedoka „izgubio“, a da ga na radnju silovanja žene tjeraju Miloš i Đaja. Iako je u trećoj verziji, svjedok izjavio da se Bošnjak „izgubio“, izjavljuje kako ga je, nakon što je odbio da siluje ženu, Bošnjak taj koji ga je udario električnim pendrekom, dok je na izričito pitanje predsjednika Vijeća ko ga je udario električnom palicom, svjedok ponovo promijenio iskaz i izjavio da ga je udario Đaja.
811. Imajući u vidu iskaz svjedoka, koji je o inkriminisanom događaju dao različite iskaze, te činjenice da oštećeni Pavlović konstantno identificira druga lica koja su učestovala u radnjama opisanim u tački 10. optužnice, Vijeće je, u nedostatku drugih dokaza na ove okolnosti iz kojih bi mogao na pouzdan način utvrditi ulogu optuženog Bošnjaka u inkriminisanim događajima, primjenom principa *in dubio pro reo* optuženog Bošnjaka oslobodilo i za ove pojedinačne inkriminacije.

11.4. Nečovječno postupanje prema Željku Kneževiću

812. U tački 17. optužnice opisano je nekoliko inkriminacija prema oštećenom Željku Kneževiću, za koje je optuženi Bošnjak oglašen krivim, a Vijeće će se u ovom dijelu baviti samo onim inkriminacijama zbog kojih je, u skladu sa principom *in dubio pro reo*, te u nedostatku drugih dokaza, optuženog Đajića oslobodilo od optužbe.
813. U pitanju su radnje koje su se stavljale na teret optuženim Bošnjaku, Mavraku i Đajiću, i to da su u vremenskom periodu od najmanje 15 dana u kontinuitetu, počevši od 29.05.1992. godine, svakodnevno dolazili u prostorije u kojima je boravio Željko Knežević, te ga na razne načine udarali po glavi i tijelu.
814. Vijeće napominje da se u analiziranju ovih navoda optužnice neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na prethodno iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta.
815. U svom iskazu pred sudom, neposredno oštećeni Željko Knežević je opisao da je prvih 20-ak dana „razapinjanje i peglanje“ trajalo svaki dan, te da su ga i Bošnjak i Miloš i Đajić i Obren i svi koji su tu bili udarali čime su stizali, sve dok se ne umore i dok im ne dosadi. Kako svjedok Knežević ističe tukli su ga po čitav dan, i prijepodne i popodne.
816. Dakle, iz iskaza svjedoka Kneževića proizilazi da on ne konkretizira radnje zlostavljanja koje su preduzete prema njemu od strane stražara, osim radnji koji se tiču optuženog Bošnjaka, za koje je isti i oglašen krivim. Kada je u pitanju optuženi Đajić oštećeni njega samo spominje prilikom nabrojanja lica koja su ga zlostavljala u logoru, ali bez konkretizacije ili opisa bilo koje radnje fizičkog zlostavljanja koju je preduzeo optuženi Đajić. Na te okolnosti svjedok nije ni pitan tokom svjedočenja na glavnom pretresu, a konkretne radnje koje je eventualno preduzeo optuženi Đajić prema Željku Kneževiću nisu spomenute ni od strane drugih svjedoka.
817. Imajući u vidu da iskazom svjedoka Kneževića nije konkretizirana niti jedna radnja optuženog Đajića prema oštećenom, te da u tom pravcu nisu izvođeni drugi dokazi, Vijeće je primjenom principa *in dubio pro reo* optuženog Đajića oslobodilo od optužbe za radnje opisane u tački 17. optužnice.

11.5. Nečovječno postupanje prema Muji Lizde

818. Takom 18. Optužnice, optuženi Miodrag Grubačić se teretio da je neutvrđenog dana u 6. mjesecu 1992. godine, u prostoriji u kojoj je bio zatočen civil Mujo Lizde, istog udarao na razne načine (stisnutim pesnicama, palicom, nogama na

kojoj su bile vojničke čizme) po glavi i tijelu, sve dok oštećeni Mujo Lizde nije pao na pod i izgubio svijest.

819. U pogledu ove inkriminacije, iskaz oštećenog Muje Lizde je pročitao, a u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH. Pa tako iz pročitano iskaza svjedoka Muje Lizde proizilazi da je njega lično istukao Đorđe Grubačić i to jedne prilike kad se išlo u WC, a oštećeni je vidio da stražari tuku zatvorenike i nije htio da ide u WC. Dakle, kao stražara koji je njega kritične prilike istukao oštećeni Mujo Lizde označava Đorđa Grubačića, zv. Grubi. Pa tako, svjedok Lizde opisuje da se, nakon što nije htio da ide u WC, jer je vidio da stražari tuku zatvorenike, vratio u prostoriju gdje je bio zatočen, a što je vjerovatno vidio Đorđe Grubačić, koji dolazi i pita oštećenog zašto ne ide u WC, na što je svjedok Lizde slegnuo ramenima, nakon čega taj stražar počinje da ga udara stisnutim pesnicama, palicom, nogama na kojima su bile vojničke čizme, dok nije pao na pod, gdje ga je nastavio udarati, tako da oštećeni u jednom trenutku gubi svijest. Također, svjedok Lizde stražara Đorđa Grubačića opisuje kao osobu koja je bila niža od stražara Miloša, ali isto krupne građe i kratko ošišane kose.
820. Na ove okolnosti, svjedočio je na glavnom pretresu i svjedok Ibro Sablijić, koji izjavljuje da su, između ostalih, Muju Lizde, bivšeg policajca, jedan dan u prostoriji premlatili Grubi i Miloš, istovremeno, udarajući ga svačim, i nogama i šakama. Dakle, svjedok Sablijić identifikuje dva stražara koja su kritične prilike pretukli oštećenog Muju Lizde.
821. Dakle, u konkretnoj situaciji kada oštećeni nije svjedočio na glavnom pretresu, navodi njegovog iskaza iz istrage cijene se pažljivo i potrebno je da isti budu potkrijepljeni drugim izvedenim dokazima. U ovom slučaju, prvenstveno je sporna identifikacija stražara koji je kritične prilike pretukao oštećenog Muju Lizde, a koji tog stražara imenuje kao Đorđe Grubačić, ponavljajući ime Đorđe u svom iskazu nekoliko puta. Čak i da Vijeće prihvati da se radi o grešci koja ne umanjuje vjerodostojnost iskaza svjedoka Muje Lizde, ovdje je vrlo značajan potkrijepljujući dokaz, i to svjedočenje Ibri Sablijića koji je o spornom događaju svjedočio različito, opisujući da su oštećenog pretukla dva stražara, i to istovremeno, navodeći da su to bili Grubi i Miloš, kojeg svjedok Mujo Lizde u svom iskazu uopšte ne pominje u vezi sa kritičnim događajem.
822. Imajući u vidu da oštećeni, čiji se iskaz nije mogao relevantno provjeriti na glavnom pretresu, identifikuje samo jednog stražara koji ga je kritične prilike pretukao, i to imenom u potpunosti različitom od imena optuženog Grubačića, a da svjedok Ibro Sablijić ističe da su oštećenog Lizde zajedno pretukla dva stražara a ne jedan kako navodi oštećeni, to se Vijeće na osnovu izvedenih dokaza na ove okolnosti nije moglo van svake razumne sumnje uvjeriti u krivicu optuženog Grubačića za radnje opisane u tački 18. optužnice, te ga je primjenom principa *in dubio pro reo* oslobodilo od optužbe.

11.6. Nečovječno postupanje prema Robertu Jurkoviću

823. Tačkom 19. Optužnice, optuženim Bošnjaku, Mavraku i Đajiću se stavljalno na teret da su u periodu od 20 (dvadeset) dana zaredom, počevši od dana 16.06.1992. godine kada je oštećeni Robert Jurković zatvoren u Bileći, a prilikom kolektivnog odlaska i povratka iz WC-a na razne načine oštećenog Jurkovića udarali po glavi i tijelu, te da je optuženi Đajić dana 25.06. udarao oštećenog Jurkovića rukama, nogama i palicom sve dok nije od posljedica premlaćivanja izgubio svijest.
824. Vijeće prije svega napominje da se u daljnjoj analizi izvedenih dokaza na opisane činjenične navode optužbe neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na prethodno iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta kao jednog od stražara u kasarni u Bileći.
825. Nadalje, Vijeće nalazi korisnim primjetiti da optužba u opisivanju ovih radnji (tačka 19. optužnice) navodi *“udarali Roberta i druge zatočenike po glavi i tijelu”*, dakle upotrebljava sintagmu koja je veoma neodređena. S tim u vezi, Vijeće napominje da se može baviti samo onim inkriminacijama za koje su navedeni konkretni oštećeni i izvedeni konkretni dokazi. Bez takvih dokaza, ovakve sintagme Vijeće isključivo shvata kao korištene formulacije u opisivanju određenih događaja.
826. U pogledu opisanih inkriminacija pred sudom je svjedočio oštećeni Robert Jurković, koji je opisao više različitih situacija u kojima je bio zlostavljan, a posebno događaj pri dolasku u Bileću i događaj vezan za stradanje njegovog brata. Međutim, u ovom dijelu Vijeće će se koncentrisati na navode svjedoka u pogledu događaja za koji su se optuženi teretili, i to udaranje prilikom odlaska i povratka iz WC-a u periodu od 20 dana, po zatvaranju u logoru, te premlaćivanje dana 25.06.1992. godine od strane optuženog Đajića. S tim u vezi, svjedok Jurković, prilikom direktnog ispitivanja, izjavljuje da je bilo fizičkog maltretiranja u prostoriji gdje su bili zatvoreni i kad bi išli do WC, da bi ih usput premlatili. Što se tiče konkretno njega i eventualnog udaranja od strane pojedinog stražara kad bi išao u WC, svjedok Jurković navodi da ga je jedne prilike neki Đajić udario šakom, nogom, nakon čega je svjedok pao, te poslije kad su ga uveli tamo, on se onesvijestio na stepenicama. Na izričit upit tužioca da li su ga udarali kada je išao u WC, svjedok je odgovorio da njega lično nisu više udarali već tada (što je već opisao). Međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja odbrane optuženog Đajića, svjedok navodi da nije siguran da ga je kritične prilike udaralo lice koje oslovljava Đajićem, niti može navesti tačno koja su ga lica u Bileći tukla. Također, svjedok Jurković, na pitanje člana pretresnog vijeća, odgovara da on, osim ove opisane situacije, prilikom odlaska u WC nije tučen, ali da drugi jesu.

827. Dakle, u pogledu inkriminacije koja se stavljala na teret optuženim Bošnjaku i Đajiću u vremenskom periodu od 20 (dvadeset) dana svakodnevno, počevši od dana 16.06.1992. godine, prilikom kolektivnog odlaska i povratka zatvorenika iz WC-a, oštećeni Jurković je bio izričit u tvrdnji da on nije udaran u tim prilikama, osim jedne prilike. Ta jedna prilika, prema navodima optužbe datirana na 25.06.1992. godine, predstavlja inkriminaciju koja se isključivo stavlja na teret optuženom Đajiću. Međutim, ni u pogledu tog događaja Vijeće nije moglo utvrditi da je optuženi Đajić preduzeo inkriminisanu radnju prema oštećenom Jurkoviću obzirom da oštećeni Jurković, iako prvobitno lice koje ga je maltretiralo naziva Đajićem, naknadno izjavljuje da on nije siguran da je lice koje ga je kritične prilike udaralo nogom i šakama doista lice koje oslovljava kao Đajić.
828. Imajući u vidu svjedočenje direktno oštećenog Roberta Jurkovića, koji negira preduzimanje inkriminacija na njegovu štetu od strane optuženih Bošnjaka i Đajića u periodu od 20 (dvadeset) dana svakodnevno, počevši od 16.06.1992. godine, te da se ne može sa sigurnošću odrediti da je lice Đajić bio taj koji je njega pretukao jedne prilike, a koja je u optužnici datirana na 25.06.1992. godine, a u nedostatku drugih dokaza na ove okolnosti, Vijeće je za ove navode iz optužnice optužene Bošnjaka i Đajića oslobodilo od optužbe.

11.7. Nečovječno postupanje prema Nurki Mariću

829. Za radnje opisane u tački 26. optužnice optuženi Bošnjak, Mavrak, Đajić i Grubačić su se teretili da su u periodu od 15.06.1992. godine do kraja jula te godine, najmanje 5 (pet) puta ulazili u prostoriju gdje je boravio zatočeni civil Nurko Marić, te istog udarali na razne načine po glavi i tijelu.
830. Jednako, kao i prethodno navedeno, Vijeće se neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na već iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta.
831. Također, Vijeće i kod opisa ove tačke optužnice, primjećuje korištenje formulacije gotovo istovjetne onoj u tački 19. optužnice, da su optuženi, pored imenovanog civila, udarali i neutvrđen broj drugih nepoznatih zatočenika. U tom smislu, Vijeće ponovo akcentira obaveznu optužbu da prilikom opisa događaja budu krajnje jasni i razumljivi, obzirom da se krivnja optuženih može samo razmatrati u odnosu na konkretne događaje i oštećene. Ovakve neodređene i nejasne formulacije direktno podrivaju jedno od najvažnijih prava optuženih u krivičnom postupku, a to je pravo na pravično suđenje, te su kao takve neprihvatljive i nepodobne za bilo kakvo razmatranje u kontekstu izvedenih dokaza i utvrđivanja krivnje optuženih.

832. Dakle, o inkriminiranim radnjama preduzetim prema zatočenom civilu Nurku Mariću svjedočio je sam oštećeni Nurko Marić koji je opisao različita zlostavljanja od strane različitih lica koja su se desila kako njemu tako i drugim zatvorenicima u Bileći. Konkretno, oštećeni Marić navodi dvije prilike u kojima ga je stražar kojeg on naziva Miloš udario, i to kad je Safet, lice romske nacionalnosti, stajao kod vrata i udario, a što mu je rekao Miloš, te kad je Miloš doveo jednu mladu ženu koja je u noćnim satima zatvorenike udarala pendrekom, pa je tada udarila i svjedoka Marića. U tim različitim situacijama zlostavljanja zatvorenika svjedok Marić identificira četiri stražara, Bošnjak, Grubi, Đaja i Miloš, dodajući da su ta četvorica dolazila pojedinačno da maltretiraju zatvorenike, i to većinom čizmama ili pendrekom. Što se tiče konkretno njega, svjedok Marić navodi da njega Đaja nije udario, ali je unosio strah, da ga Grubi jeste udario, ali ne puno puta, dok je Miloš udario najviše, a Bošnjak možda pet puta, pendrekom iz lakta. Na okolnost ulaska civila u prostorije gdje su boravili zatočeni koji su iste tukli, svjedok pojašnjava da je bila ta jedna žena, a da je jednom ušao i jedan vojnik, koji nije bio stražar tu i koji ga je pretukao. U pogledu posljedica, svjedok Marić opisuje strah koji je pretrpio kad je išao da čisti kaveze psima, jer je mislio da ih vode u šumu da ih ubiju i da ih psi rastrgaju.
833. Analizirajući iskaz svjedoka oštećenog Marića, Vijeće nalazi da svjedok ne svjedoči o događajima, koji su opisani u tački 26. optužnice, da su optuženi Bošnjak, Đajić i Grubačić zajedno i to najmanje 5 (pet) puta ulazili u prostoriju gdje se nalazi oštećeni Marić i istog fizički zlostavljali. Tačno je da svjedok Marić opisuje različite događaje koji su se desili njemu i drugim licima, od strane različitih osoba, što stražara, što civila ili vojnih lica koji su ulazili u logor, ali to nisu inkriminacije koje su se optuženim stavljale na teret. Dodatno, svjedok Marić je izričit u tvrdnji da njega stražar Đaja nije udario, dok stražara kojeg on oslovljava kao Grubi prilikom svjedočenja na glavnom pretresu identificira u liku optuženog Mavraka.
834. Na osnovu ovakvog iskaza svjedoka Marića, Vijeće nije moglo pouzdano utvrditi koja su lica, u kojim prilikama i koliko puta, udarala oštećenog Marića, niti kakve posljedice je imao i da li iste dosežu potrebni standard nečovječnog postupanja, a naročito nije moglo pouzdano utvrditi da stoje navodi optužbe za koje su se teretili optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić. Imajući u vidu da sam oštećeni ne precizira da se njegovo zlostavljanje desilo na način opisan u optužnici, te da Tužilaštvo tokom postupka nije izmijenilo optužnicu kako bi je uskladilo sa izvedenim dokazima, to je Vijeće u nedostatku drugih, konkretnih i pouzdanih, dokaza na ove okolnosti, primjenom principa *in dubio pro reo* oslobodilo optužene Bošnjaka, Grubačića i Đajića i za ovu pojedinačnu inkriminaciju.

11.8. Špalir Gačana i nečovječno postupanje prema Azimu Bašiću

835. U tački 27. optužnice opisane su dvije inkriminacije koje su se stavljale na teret optuženom Borisu Bošnjaku, i to organizovanje i rukovođenje špalinom u kojem je premlaćeno oko 160 (stošezdeset) civila po njihovom dovoženju u krug kasarne u Bileći, te udaranje nogom civila Azima Bašića, krajem mjeseca juna 1992. godine, kojem je tom prilikom izbijen i zub.
836. U pogledu špalira Gačana, odnosno civila koji su doveženi iz hotela u Gacku, gdje su određeno vrijeme bili zarobljeni, svjedočio je svjedok Azim Bašić, koji izjavljuje da su zarobljene iz tog hotela u Bileću prebacili 30.06. ili 01.07.1992. godine, predvečer, gdje im se po dolasku naređuje da izlaze, iskaču iz kamiona, a sve to prate jaki reflektori. Svjedok Bašić opisuje kako se po njihovom izlasku iz kamiona stvorila ogromna buka od stražara, špalir koji je bio čitavom dužinom, uključujući i stepenice kojima se dolazilo u podrum gdje su zarobljeni civili morali sići. Prilikom silaska niz te stepenice svjedok Bašić izjavljuje da je osjetio udarac po licu. O navedenom špaliru, kroz koji je prošao ogroman broj civila dovedenih iz Gacka, oko 150-160 civila, svjedočili su i svjedoci Marinko Pažin, koji je gledao kroz prozor kako ih drvenim palicama tuku, jednako kao i svjedok Rezalija Lizde, zatim Avdija Bašić, jedan od doveženih iz Gacka, koji navodi kako su trčali kroz špalir i udarani, a što opisuju i drugi doveženi zarobljenici iz Gacka, svjedoci Nuhan Šaković, Rasim Talović i A-4. Svjedok Rasim Talović opisuje kako prilikom iskakanja iz kamiona vidi optuženog Bošnjaka kojeg pamti kao strašno mladog, najeksplozivnijeg i najborbenijeg, detaljno opisujući situaciju sa njim i zatočenim civilom Munibom Redžovićem, koji je svog sina od 18-19 godina držao mrtvog u krilu. Pa tako svjedok Talović navodi da Bošnjak u jednom momentu pita Muniba šta čeka, na što mu Munib odgovara i pita šta će sa sinom, a Bošnjak mu govori da ga baci u smeće, te skače na kamion i baca Muniba sa kamiona, dok tijelo Munibovog sina ostaje na kamionu, koji odlazi u nepoznatom pravcu.
837. Dakle, iz iskaza svjedoka koji su opisivali doček Gačana nesporno proizilazi da se formirao špalir vojnika, kroz koji je grupa od 150-160 zarobljenih civila dovedenih iz hotela u Gacku, krajem mjeseca juna 1992. godine prilikom silaska sa kamiona morala proći. Također, nesporno je utvrđeno i da su civili koji su prošli kroz taj špalir pretrpjeli različite oblike fizičkog i psihičkog zlostavljanja. Iako su pojedini svjedoci, kao što su Rasim Talović i Azim Bašić, opisivali zlostavljanje koje su oni i drugi zarobljenici iz Gacka doživjeli, po silasku u podrumsku prostoriju, Vijeće se tim navodima svjedoka nije bavilo, obzirom da optužba u tački 27. optužnice optuženog Bošnjaka tereti za premlaćivanje zatočenika prilikom prolaska kroz špalir koji je prethodio silasku u tu prostoriju, dakle premlaćivanju kroz špalir koji se odvijao ispred zgrade prilikom silaska iz kamiona. U konkretnom slučaju, Tužilaštvo BiH je optuženom

Bošnjaku stavilo na teret da je organizovao i rukovodio prelaćivanjem tih zatočenika u špaliru, na koju okolnost, a koja je od odlučnog značaja za utvrđivanje krivnje optuženog Bošnjaka, Tužilaštvo nije izvelo niti jedan dokaz. Svjedoci oštećeni su detaljno opisivali špalir i šta se njima dogodilo u špaliru, ali ni jedan od oštećenih svjedoka nije spominjao niti svjedočio na okolnosti organizacije i rukovođenja prelaćivanjem u špaliru, o čemu objektivno svjedoci oštećeni nisu ni mogli imati saznanja. O tome nije izveden niti jedan materijalni dokaz, niti je bilo ko od svjedoka potvrdio da je Boris Bošnjak imao bilo kakvu ulogu u organizaciji ili rukovođenju prelaćivanjem zarobljenika prilikom prolaska kroz špalir vojnika u inkriminisanom događaju. Ovdje je potrebno imati na umu i to da je u konkretnom slučaju za špalir kroz koji će proći oko 150-160 civila bio potreban velik broj lica koji će u istom učestvovati, a da Tužilaštvo u tom pravcu nije izvelo niti jednog svjedoka koji je eventualno učesnik špalira, i koji bi mogao potvrditi ko je taj špalir i prelaćivanje organizovao i istim rukovodio. Osim navedenog, iako svjedok Talović navodi da je Bošnjak bio u špaliru kada su doveženi zarobljenici iz Gacka, Vijeće se nije moglo upuštati u ocjenu ovakvih navoda svjedoka, obzirom da Tužilaštvo optuženom Bošnjaku uopšte ne stavlja na teret učestovanje u špaliru i prelaćivanju, a čak se ne navodi ni da je kritične prilike bio prisutan. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je u nedostatku bilo kakvih dokaza, optuženog Bošnjaka za organizovanje i rukovođenje prelaćivanjem zatočenika koji su prolazili kroz špalir moralo osloboditi, a bilo kakvo suprotno postupanje i eventualne izmjene činjeničnih navoda optužnice u tom pravcu neminovno bi dovele do povrede objektivnog identiteta presude, odnosno do prekoračenja optužbe.

838. Nadalje, u pogledu nečovječnog postupanja prema civilu Azimu Bašiću, na način da je istog, kada je ponio svoj obrok i prošao pored Borisa Bošnjaka, ovaj ga nogom udario u predio usne sa lijeve strane i tako mu izbio zub, a kada je oštećeni pao na pod najmanje dva puta ga nogom udario u predio rebra sa desne strane, a zatim i petom noge u predio leđa, svjedočio je sam oštećeni Azim Bašić. On je u svom iskazu pred sudom naveo da je jedne prilike u prostoriji gdje su zarobljenici boravili, prilikom dijeljenja obroka došao momak, prišao oštećenom i "zaždio" prema njemu taj tanjir hrane, te da je tom prilikom dobio nekoliko udaraca. Kako se svjedok Bašić osjećao u tim trenucima najbolje opisuje on sam riječima "*ne znam šta mi je gore ili što me udara ili što mi to hrane odleti gore u zrak*". Na pitanje da li mu je poznato ko je bio taj momak, oštećeni odgovara da je, po svim pričama, to bio najglasniji, Boris Bošnjak, dodajući da ga ne može opisati, obzirom da nije smio pogledati u lice tog čovjeka, jer kako svjedok ističe "*sve da te kolje, ne znam šta da radi, morao si vazda glavu dolje, to je bilo osnovno*". Svjedok Bašić misli da je taj momak koji mu je udario tanjir nosio bijeli opasač, dok se drugih detalja ne može sjetiti.
839. Dakle, imajući u vidu ovakve navode svjedoka Bašića u pogledu lica koje mu je kritične prilike udarilo u tanjir hrane, Vijeće nalazi da se ne može sa sigurnošću

zaključiti da je to uopšte bio optuženi Bošnjak, obzirom da jedini svjedok na ove okolnosti sam akcentira nemogućnost identifikacije lica koja su ih zlostavljala, te da drugih dokaza na ove okolnosti nema. Međutim, sve i da se radi o optuženom Bošnjaku, udaranje tanjira prema civilu koji se u tim trenucima sprema da jede, kako svjedok Bašić opisuje *"taj neki obrok nesretni koji smo čekali, jer bili smo iscrpljeni strašno glađu"*, nije se stavljalo na teret optuženom Bošnjaku. Inkriminisana radnja koja se optuženom u ovoj tački optužnice stavljala na teret u potpunosti je različita, i po načinu izvršenja i opisu posljedica, a ni sam oštećeni uopšte ne spominje da je ijedne prilike od strane bilo kog lica nogom na kojoj je bila vojnička čizma udaren u predjelu usne, zbog čega mu je izbijen zub, te da je došlo do pada na pod, gdje je još najmanje dva puta nogom udaren u predjelu rebra sa desne strane, a potom petom noge u predjelu leđa. Obzirom da svjedok o ovim događajima nije ni svjedočio na način opisan u optužnici, te da za svjedoka posljedice opisane u optužnici nisu ni nastupile, kod ovakvog stanja stvari, Vijeće je našlo potrebnim optuženog Bošnjaka osloboditi od optužbe za radnje opisane u tački 27. optužnice.

11.9. Zlostavljanje Islama Džihe i Semira Salčina

840. U tački 30. optužnice opisano je nekoliko inkriminacija prema oštećenim Islamu Džihi i Semiru Salčinu, za koje su optuženi Bošnjak i Đajić oglašeni krivim, tako da će se u ovom dijelu Vijeće baviti samo onim inkriminacijama zbog kojih je, u skladu sa principom *in dubio pro reo*, te u nedostatku drugih dokaza, optužene Bošnjaka i Đajića oslobodilo od optužbe. U pitanju su dvije inkriminacije, i to da su optuženi Bošnjak i Đajić u drugoj polovici jula oštećenog Islama Džiha pokušali prisiliti na seksualni odnos sa nepoznatom ženom, a nakon što je on to odbio istog su pretukli, te da je optuženi Bošnjak u drugoj polovici jula prišao oštećenom Semiru Salčinu u WC-u, te prisionio električnu palicu u predjelu vrata i pustio struju, uslijed čega je oštećeni pao na pod.
841. Vežano za pokušaj prisiljavanja na seksualni odnos oštećenog Islama Džihe i njegovo premlaćivanja nakon toga, svjedočio je oštećeni Islam Džiho koji je detaljno opisao zlostavljanja koja je doživio od dolaska u Bileću pa sve do izlaska iz logora, pa tako na dijelu sjednice isključenom za javnosti svjedoči i da je jedne prilike odveden u sobu na sprat, gdje su ga *"nagonili"* da opšti sa ženskom osobom, srednjih godina, koja je bila na stolu. Također, izjavljuje da nije imao odnose sa njom, nakon čega su ga vratili, a kojom prilikom su ga kako izjavljuje *"više psovali i vrijeđali, nego tukli"*. U pogledu identifikacije lica koja su ga kritične prilike dovela u tu sobu i tjerala na seksualni odnos sa nepoznatom ženskom osobom, oštećeni Džiho objašnjava da je u prostoriji bilo mračno, tako da ne može tvrditi ko ga je tu doveo i ko je sve bio prisutan. U istrazi je na ove okolnosti svjedok bio precizniji, izjavljujući tada da mu je neko od stražara naredio da opšti sa ženom, a da su u sobi bili prisutni Mavrak, Bošnjak i Džaja,

međutim nakon prezentacije ovakvih navoda prilikom svjedočenja na glavnom pretresu, svjedok Džiho ističe da je vjerovatno tako kako je rekao, ali da sada to ne može sa sigurnošću tvrditi. Dakle, svjedok Džiho se u konačnici opredijelio prilikom svjedočenja na glavnom pretresu da ne može sa sigurnošću identificirati lica koja su bila prisutna u prostoriji gdje je tjeran na seksualni odnos sa nepoznatom ženom, što Vijeće i prihvata. Osim toga, Vijeće primjećuje, a suprotno navodima optužbe, da svjedok ni u istrazi ni na glavnom pretresu nije identificirao lice ili lica koja su ga odvela u sobu te kritične prilike, te da se svjedok na glavnom pretresu uopšte nije izjašnjavao o udarcima stisnutim pesnicama i nogama po glavi i tijelu, a kako se to navodi u optužnici. Nasuprot tome, svjedok je opisao kako su ga nakon što je odbio da ima odnose sa tom ženom, više psovali i vrijeđali, nego tukli.

842. Kada je riječ o prislanjanju električne palice u predjelu vrata oštećenom Semiru Salčinu, sam oštećeni koji je detaljno, jednako kao i svjedok Islam Džiho, svjedočio o raznim zlostavljanjima koja je pretrpio tokom boravka u logoru, ovu inkriminisanu radnju koja se stavlja na teret optuženom Bošnjaku ne spominje ni na jedan način, odnosno da mu je bilo ko, a kamoli optuženi Bošnjak, prislanjao električnu palicu na određeni dio tijela.
843. Imajući u vidu prethodno navedene iskaze svjedoka oštećenih Džihe i Salčina, iz kojih jasno proizilazi da direktno oštećeni Džiho uopšte ne potvrđuje da je bio pretučen po odbijanju da ima seksualni odnos sa nepoznatom ženskom osobom, te da ne može sa sigurnošću tvrditi da su kritične prilike u sobi bili prisutni optuženi Bošnjak i Đajić, dok na okolnosti prislanjanja električne palice na oštećenog Salčina, Tužilaštvo zapravo nije izvelo nijedan dokaz, Vijeće je, primjenom principa in dubio pro reo i u nedostatku drugih, konkretnih i pouzdanih, dokaza, optužene Bošnjaka i Đajića oslobodilo od optužbe za prethodno opisane radnje.

11.10. Zlostavljanje Marka Spuževića

844. Na okolnosti premlaćivanja zatočenog civila Marka Spuževića koje je rezultiralo najtežom posljedicom, njegovom smrću, svjedočili su svjedoci Idriz Merzić, Darko Drmać i Salko Stranjak. Pa tako, svjedok Idriz Merzić, koji je zajedno sa ubijenim Spuževićem 3. ili 4. juna, iz sjevernog logora u Mostaru, dovežen u Bileću, svjedoči da je Marko Spužević stalno tučen, od Mostara do Bileće, i odmah ubačen u samicu gdje ga je Mavrak najviše mlatio, te je ujutru, poslije batina, Marko bio ubijen. Mada svjedok Merzić ističe da je bila noć i da nisu smjeli gledati ko tuče, obzirom na naredbu da je glava dolje, a ruke na leđima, ipak izjavljuje da je ubijenog Spuževića najviše tuklo lice koje on identificira kao Mavraka. Slično kao svjedok Merzić izjavljivao je i svjedok Salko Stranjak o premlaćivanju Spuževića uslijed kojeg je umro. Svjedok Darko Drmać stradanje

Spuževića opisuje drugačije, pa u tom smislu izjavljuje da je njegov susjed koji se prezivao Spužević ubijen čizmom, nakon što je jedne prilike na hodniku imao prepirku sa Milošem i drugim stražarima koji su bili tu.

845. Učešće u ubistvu civila Marka Spuževića stavlja se na teret optuženim Bošnjaku i Mavraku. Jednako, kao i prethodno, Vijeće se neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na prethodno iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta kao jednog od stražara u kasarni u Bileći. Dakle, ostaje samo pitanje uloge optuženog Bošnjaka u zlostavljanju civila Spuževića koje se okončalo njegovom smrću.
846. Imajući u vidu iskaze svjedoka na okolnosti opisane u ovoj tački optužnice (tačka 32.), nesumnjivo je da se u logoru u Bileći desilo ubistvo civila Marka Spuževića, čije je fizičko zlostavljanje od strane stražara, uz zlostavljanje kojem je Spužević bio izložen prije dolaska u Bileću, dovelo do nastupanja smrtne posljedice. Kada su u pitanju teške i ozbiljne inkriminacije poput nastupanja smrtne posljedice, Vijeće je s naročitom pažnjom ispitalo sve dokaze izvedene na ovu okolnost i utvrdilo da nijedan svjedok ne govori o učešću optuženog Bošnjaka ili makar o prisustvu istog u mjestu i vrijeme premlaćivanja oštećenog. Obzirom na navode svjedoka u pogledu identiteta stražara koji su fizički zlostavljali Spuževića (jedino se identificira stražar Miloš i/ili Mavrak), Vijeće se nije ni upuštalo u razmatranje mogućnosti da svjedoci identificiraju učesnike u tom događaju, niti da li je optuženi Bošnjak uopšte bio prisutan u logoru u Bileći u vrijeme kada je civil Spužević umro.
847. Vijeće nalazi da su izvedeni dokazi na ove okolnosti bili nedovoljni, neodređeni te međusobno nesaglasni, te Vijeće na takvim dokazima nije moglo steći uvjerenje o krivici optuženog Bošnjaka prema standardu van svake razumne sumnje, zbog čega je optuženog Bošnjaka oslobodilo od optužbe i za ovu pojedinačnu inkriminaciju.

11.11. Nečovječno postupanje prema Idrizu Merziću

848. Optuženim Bošnjaku, Mavraku, Grubačiću i Đajiću se radnjama opisanim u tački 33. optužnice stavljalno na teret da su dana 04.06.1992. godine, u večernjim satima, po dolasku grupe civila, među kojima je bio i Idriz Merzić, sa područja opštine Mostar, u podrumskoj prostoriji iste na razne načine udarali po glavi i tijelu. Također, optuženi Bošnjak se teretio da je neutvrđenog datuma u mjesecu julu prilikom odlaska oštećenog Merzića u WC, istog udario nogom na kojoj su bile vojničke čizme u predjelu stomaka.

849. Jednako, kako je i prethodno navedeno, Vijeće se neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na prethodno iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta.
850. Na ove okolnosti svjedočio je oštećeni Idriz Merzić koji je detaljno opisivao špalir kroz koji je prošao odmah po dolasku u logor i silasku sa kamiona, nakon čega su uvedeni u podrumsku prostoriju, gdje je već bilo nekoliko logoraša, gdje im je rečeno da se ne boje i da im neće ništa biti. Nadalje, svjedok izjavljuje da ih prvu večer nije niko izvodio, isti dan su uzeti podaci, kaiši i pertle, a odnos lica koji su uzimali podatke bio je korektan. Također, svjedok Merzić navodi da ga je jedne večeri kad je išao po vodu Bošnjak na stepenicama dočekao i udario. Što se tiče identifikacije optuženog Bošnjaka, oštećeni Merzić se njega sjeća kao komandira logora, kojeg su zatvorenici prvobitno znali kao Bošnjak, da bi nakon određenog vremena zatočeništva u logoru saznao da mu je ime Boris. Svjedok Merzić je optuženog Bošnjaka prepoznao u istrazi.
851. Dake, nije sporno da oštećeni Merzić identifikuje optuženog Bošnjaka kao lice koje ga je zlostavljalo u Bileći. Međutim, sporno je da li svjedok Merzić potvrđuje navode opisane u tački 33. optužnice za koje se terete optuženi Bošnjak, ali i optuženi Grubačić i Đajić. Vijeće će prvobitno analizirati radnje koje se stavljaju na teret sve trojici optuženih, a koje su se prema navodima optužbe desile u podrumskoj prostoriji, u večernjim satima, po dolasku grupe zarobljenih civila sa područja opštine Mostar. Iz iskaza oštećenog Merzića koji je bio u toj grupi jasno proizilazi da te večeri kada su dovedeni i smješteni u podrumsku prostoriju nisu doživjeli nikakve oblike zlostavljanja. Prethodno svjedok Merzić opisuje špalir kroz koji su prošli, po silasku sa kamiona, ali to nije radnja koja se optuženim stavlja na teret. Tako da Vijeće zaključuje da iskaz svjedoka Merzića ne potvrđuje da su zarobljenici tu prvu večer, po dolasku u Bileću, u podrumskoj prostoriji zlostavljani od stražara ili bilo kojeg drugog lica, već sasvim suprotno, da je ta noć jedna od rijetkih kada zatvorenici u logoru nisu zlostavljani. Slijedom toga, Vijeće je optužene Bošnjaka, Grubačića i Đajića oslobodila od optužbe za ovu pojedinačnu inkriminaciju.
852. Nadalje, vezano za radnju koja se stavlja na teret samo optuženom Bošnjaku da je tačno neutvrđenog datuma u mjesecu julu, prilikom odlaska u WC oštećenog Idriza Merzića udario nogom na kojoj je bila vojnička čizma u predjelu stomaka, Vijeće nalazi da iskaz svjedoka Merzića na ove okolnosti ne potvrđuje navode optužbe opisane u tački 33. optužnice. Naime, svjedok Merzić u svom iskazu detaljno opisuje uslove u logoru i različita premlaćivanja, ali samo jedan događaj vezuje isključivo za optuženog Bošnjaka. Te prilike, prema iskazu svjedoka Merzića, optuženi Bošnjak ga je dočekao na stepenicama kada je išao po vodu i samo ističe da ga je udario, bez daljnjeg opisivanja načina ili posljedice takvog udaranja. Svjedok je pojasnio kako je vidio da Bošnjak ide uz stepenice i da se pripremao da ga udari, te da se zbog toga „napeo“. Imajući u

vidu ovakav iskaz svjedoka, Vijeće nije moglo sa sigurnošću zaključiti da je uopšte to taj događaj koji se optuženom Bošnjaku stavlja na teret, a obzirom da oštećeni nije dao nikakve detalje vezane za način udaranja niti dio tijela u koji je udaren, niti je govorio o eventualnoj posljedici udarca koji je primio, Vijeće nije našlo dokazanim činjenične navode iz optužnice koja je teretila optuženog Bošnjaka za nečovječno postupanje prema oštećenom Idrizu Merziću, na način da ga je prilikom odlaska u WC nogom na kojoj su bile vojničke čizme udario u predjelu stomaka. Tačno je da svjedok Merzić svjedoči o zlostavljanjima i uslovima u logoru, te da je izgubio oko 15 kg tokom boravka, tako da se nesporno može zaključiti da su zarobljeni civili trpili ozbiljne fizičke i psihičke bolove. Međutim, u kontekstu konkretnog događaja, potrebno je da postoji opis posljedice od strane svjedoka ili makar opis samog događaja, a sve kako bi Vijeće moglo neposredno ili posredno izvesti zaključak o postojanju potrebnog standarda za nečovječno postupanje. Svjedok Merzić se tokom svjedočenja na glavnom pretresu nije opredijelio u pogledu posljedica koje je trpio uslijed navedenog postupanja optuženog Bošnjaka, niti je pitan na navedenu okolnost, pa Vijeće u nedostatku potrebnih podataka od strane oštećenog u pogledu načina udaranja i prouzrokovane posljedice, nije moglo utvrditi da je udarc koji je zadao optuženi Bošnjak uopšte događaj koji se tačkom 33. optužnice optuženom Bošnjaku stavlja na teret, niti da ispunjava kriterije nečovječnog postupanja, uslijed čega je istog oslobodilo od optužbe i za ovu pojedinačnu inkriminaciju.

11.12. Nečovječno postupanje prema Ivici Puljiću

853. U tački 37. optužnice opisano je nekoliko inkriminacija prema oštećenom Ivicu Puljiću, za neke od njih je optuženi Bošnjak oglašen krivim, pa će se u ovom dijelu Vijeće baviti samo onim inkriminacijama zbog kojih je, u skladu sa principom *in dubio pro reo*, te u nedostatku drugih dokaza, optužene Bošnjaka i Grubačića oslobodilo od optužbe. U pitanju su radnje koje su se stajljale na teret optuženim Bošnjaku, Mavraku i Grubačiću, da su u mjesecu junu i julu 1992. godine, u više navrata, a najmanje 10 (deset) puta, dolazili u podrumsku prostoriju gdje je bio oštećeni Ivica Puljić, zajedno sa drugim zatočenicima, te ih na razne načine udarali po glavi i tijelu, a koje udaranje se dešavalo i prilikom kolektivnog odlaska u WC zarobljenih civila od strane optuženih.
854. Jednako, kako je i ranije navedeno, Vijeće se neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na prethodno iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta.
855. Na navedene okolnosti svjedočio je neposredno oštećeni Ivica Puljić koji izjavljuje da je po dolasku u Bileću, u prvoj polovini juna 1992. godine, u podrumu gdje je bio zatvoren 25 (dvadesetpet) dana, prvu večer kad je bio

doveden bilo maltretiranja, na način da su ušli neki i počeli ih tući, ta da ne zna ko su, ali da je kasnije čuo da se jedan zvao Đaja, drugi Miloš i još neki sa nadimcima, koji su stajali po strani. Svjedok Puljić nadalje opisuje da je njega Đaja udario nogom u rebra, jednom u lice, da ga je je udario i Miloš malo, te da to je trajalo jedno 20-ak minuta, a da su tukli i ostale. Od udaraca tih stražara svjedok Puljić ističe da je imao modricu kod desnog uha. Svjedok Puljić u svom iskazu nije opisivao da je udaran prilikom odlaska u WC, ali su o zlostavljanju prilikom odlaska u WC govorili svjedoci Idriz Merzić i Dane Puljić. Tako svjedok Merzić navodi da su jednu veče poslije odlaska u WC postrojani svi i došla je grupa koja je Ivicu Puljića prislonila uz zid i tukla, Grubačić najviše, Đajić, njih 5-6 ga je tuklo do besvijesti, dok svjedok Dane Puljić navodi da su zatvorenike maltretirali Đaja, Grubi i Miloš, da su prilikom izlaska u WC zatočenike udarali palicom, nogom, rukom, čim stignu.

856. Dakle, iz iskaza svjedoka oštećenog Ivica Puljića proizilazi da je on u podrumskoj prostoriji, jednako kao i druga lica koja su bila tu, zlostavljan samo jedne prilike i to prvu večer po dovođenju u Bileću, i to od strane lica koje identificira kao Đaja i Miloš. Mada će svjedok Puljić opisivati zlostavljanja od strane raznih stražara koja su se desila kada su iz podruma prebačeni na sprat, Vijeće se time nije bavilo obzirom da je optuženim Bošnjaku i Grubačiću na teret stavljano zlostavljanje oštećenog Puljića i drugih zatočenika u vrijeme dok su bili u podrumu. Nadalje, u pogledu zlostavljanja zarobljenih civila prilikom odlaska u WC, Vijeće se u dijelu inkriminacija koje se tiču oštećenog Puljića, odnosno pojedinačnih inkriminacija, neće baviti, jer optužba ove radnje ne vezuje za konkretnog oštećenog i ovakve uopštene formulacije su već sadržane u preambuli, što je i jedino pravilno za takve formulacije, gdje se Vijeće istim i bavilo.
857. Imajući u vidu da sam oštećeni Puljić ne potvrđuje navode optužbe u pogledu zlostavljanja zatočenika u podrumu, a posebno što ne navodi da su u njegovom premlaćivanju u podrumskoj prostoriji učestvovali optuženi Bošnjak i Grubačić, već sasvim druga lica, to je Vijeće u nedostatku drugih, konkretnih i pouzdanih dokaza, na ovu okolnost, primjenom principa in dubio pro reo oslobodilo optužene Bošnjaka i Grubačića i za ovu pojedinačnu inkriminaciju.

11.13. Nečovječno postupanje prema Edvardu Mariću

858. Optuženim Bošnjaku, Mavraku, Grubačiću i Đajiću se stavljalo na teret da su u mjesecu julu 1992. godine, u najmanje 5 (pet) navrata, ulazili u prostoriju gdje je boravio zatočeni Edvard Marić i na razne načine udarali zatočenike u toj prostoriji među kojima je bio i Edvard Marić, te optuženom Bošnjaku da je jedne prilike Edvardu Mariću prislanjao električnu palicu na tijelo i puštao struju. Što se tiče radnje prisljanja pištolja od strane optuženog Đajića, za koju radnju je

optuženi Đajić oglašen krivim, Vijeće napominje da se tom radnjom nije bavilo u kontekstu drugih optuženih, iako se formalno tačka 38. optužnice odnosi na sve optužene, obzirom na stil formulisanja činjeničnih navoda optužnice od strane Tužilaštva, gdje unutar opisa jedne tačke ima više radnji koje se vezuju samo za pojedine optužene.

859. Jednako, kao i prethodno, Vijeće se neće baviti ulogom i učešćem optuženog Mavraka, obzirom na prethodno iznesene zaključke u pogledu njegovog identiteta kao jednog od stražara u kasarni u Bileći.

860. Također, Vijeće napominje da se neće upuštati u razmatranje inkriminacija na način kako to optužba postavlja, u slučaju udaranja zatočenika i prislanjanja električne palice, gdje se koristi formulacija da su optuženi Bošnjak, Mavrak, Grubačić i Đajić udarali zatočenike, odnosno da je optuženi Bošnjak zatočenicima prislanjao električnu palicu, obzirom da pojedinačne inkriminacije opisane u tačkama optužene trebaju da budu konkretne i jasne, te u situaciji kad sama optužba istu vezuje za određenog oštećenog, kao što je slučaj sa tačkom 38. optužnice, ovakve uopštene formulacije ukazuju se suvišnim.

861. O zlostavljanjima u logoru u Bileći svjedočio je oštećeni Edvard Marić, pa tako na gore navedene okolnosti, svjedok Marić opisuje da je početkom mjeseca juna 1992. godine uhapšen i doveden u Bileću, gdje je oko mjesec dana bio u jednoj prostoriji, načen čega biva prebačen u drugu prostoriju. Svjedok Marić navodi da su uslovi u drugoj prostoriji bili užasni, ali da on lično nije bio maltretiran, te da je više maltretiranja bilo u prvoj prostoriji, prilikom odlaska u WC, a da su u drugoj prostoriji udarali Miloš, Bošnjak, Grubi i Đaja. Također, u pogledu električne palice svjedok Marić izjavljuje da je optuženi Bošnjak imao električnu palicu koju je upotrebljavao na ostalim, ali da njega sa istom lično nije dirao. Svjedok Nurko Marić, otac oštećenog Edvarda Marića, opisuje situaciju sa jednim vojnikom, koji je nosio gips na ruci i koji je "pogazio" njegovog sina, ali se radi o vojniku koji se tu nije dugo zadržao, kako to ističu i oštećeni i njegov otac, tako da ovi navodi nisu relevantni u kontekstu radnji opisanih u tački 38. optužnice. Osim toga, oštećeni Edvard Marić je opisivao i situaciju sa optuženim Bošnjakom prilikom čišćenja smeća vani, ali obzirom da se ova radnja nije stavljala na teret optuženom Bošnjaku, Vijeće se istom nije bavilo.

862. Dakle, kod inkriminacija opisanih u tački 38. optužnice bitna su dva momenta, udaranje u prostoriji gdje je oštećeni Edvard Marić boravio u mjesecu julu 1992. godine, a to je, prema navodima oštećenog, ta druga prostorija, te prislanjanje električne palice od strane optuženog Bošnjaka, i to sve prema oštećenom Edvardu Mariću. Za uopštene formulacije koje se tiču drugih zatočenika Vijeće je prethodno dalo svoj osvrt, tako da će svjedočenje oštećenog Marića posmatrati samo u kontekstu inkriminiranih radnji počinjenih lično prema njemu. U tom smislu, svjedok Marić ne potvrđuje navode optužbe da je on lično u

prostoriji u kojoj je boravio u mjesecu julu maltretiran od strane optuženih Bošnjaka, Grubačića i Đajića, niti da je optuženi Bošnjak njemu prislanjao električnu palicu i puštao struju.

863. Kako je to jasno vidljivo u detaljnom i autentičnom opisu koji oštećeni iznosi na glavnom pretresu, da optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić prema njemu nisu preduzeli navedene inkriminisane radnje, udaranje u najmanje 5 (pet) navrata u prostoriji u kojoj je boravio u mjesecu julu 1992. godine, te prislanjanje električne palice, to je Vijeće optužene oslobodilo i za ove pojedinačne inkriminacije.

11.14. Zaključak

864. Imajući u vidu sve prethodno navedeno u pogledu inkriminacija za koje su optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić oslobođeni od optužbe, Vijeće je, uslijed nedostatka dokaza, bilo u obavezi primjenom principa *in dubio pro reo*, koji podrazumijeva da Sud mora donijeti oslobađajuću presudu ne samo kada je uvjeren u nevinost optuženih, nego i u situaciji kada nije uvjeren ni u njihovu krivnju niti u njihovu nevinost, jer njihova krivnja nije dokazana van svake razumne sumnje, optužene Bošnjaka, Grubačića i Đajića je Vijeće oslobodilo od optužbe za radnje činjenično opisane u tačkama 4, 5, 10, 17, 18, 19, 26, 27, 30, 32, 33, 37. i 38. optužnice.

12. RAZLOZI PROPISANI ODREDBOM ČLANA 284. TAČKA A) ZKP BIH

865. Radnjama opisanim u tačkama 3, 22, 23, 24. i 40. optužnice optuženi Bošnjak, Mavrak i Đajić su se teretili da su počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkama f), g) i k), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. KZ BiH.
866. Prije nego Vijeće iznese razloge zbog kojih je za pojedinačne inkriminacije opisane u prethodno navedenim tačkama optužnice donijelo oslobađajuću presudu iz razloga propisanih odredbom člana 284. tačka a) ZKP BiH, potrebno je napomenuti da tačka 3. optužnice sadrži opis više inkriminacija, od kojih je za jednu inkriminaciju optuženi Bošnjak oglašen krivim (tačka 3. osuđujućeg dijela izreke presude), dok su za druge inkriminacije optuženi Bošnjak i Mavrak oslobođeni od optužbe iz razloga propisanih odredbom člana 284. tačka a) ZKP BiH. Naime, Tužilaštvo je većinu tačaka optužnice formulisalo na način da u okviru pojedine tačke opisuje više inkriminacija, koje stavlja na teret različitim optuženim, mada formalno gledajući tu tačku u cijelini, proizilazi da ista tereti sve optužene koji su navedeni u toj tački, što konkretno nije slučaj. Tek detaljnom analizom opisa činjeničnih navoda pojedine tačke optužnice moguće

je utvrditi koja se zapravo pojedinačna inkriminacija unutar jedne tačke stavlja na teret kojem optuženom. U nastavku, u slučaju spominjanja tačke 3. optužnice misli se isključivo na inkriminacije za koje su optuženi Bošnjak i Mavrak oslobođeni od optužbe iz razloga propisanih odredbom člana 284. tačka a) ZKP BiH, dok se preostala inkriminacija stavljala na teret samo optuženom Bošnjaku, koji je za istu i oglašen krivim.

867. U članu 284. ZKP BiH predviđena su tri taksativno navedena razloga za donošenje presude kojom se optuženi oslobađa od optužbe. U tački a) ovog člana postavljen je prvi razlog za oslobađanje optuženog od optužbe: ako djelo za koje se optuženi optužuje nije zakonom propisano kao krivično djelo. Riječ je ustvari o tome da djelo opisano u optužnom aktu ne obuhvata one elemente koji uvijek moraju postojati da bi određeno ponašanje bilo kažnjivo (opći pojmama krivičnog djela) ili posebne elemente određenog krivičnog djela sadržane u zakonskom opisu djela. Jedan od elemenata općeg pojma krivičnog djela jeste posljedica krivičnog djela. Oslobađajuća presuda po tački a) ovog člana može se izreći onda ako djelo opisano u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici, nije krivično djelo, odnosno ako nisu ostvarena opća i posebna zakonska obilježja krivičnog djela koja se optuženom stavljaju na teret.

868. Nadalje, sadržaj presude, kao formalnog sudskog akta određen je članom 290. ZKP BiH, pa je tako u stavu 3. navedeno da „*Izreka presude sadrži osobne podatke o optuženom i odluku kojom se optuženi oglašava krivim za krivično djelo za koje je optužen ili kojom se oslobađa od optužbe za to djelo ili kojom se optužba odbija*“, dok je u stavu 4. određeno da u slučaju osuđujuće presude, „*izreka presude mora obuhvatiti potrebne podatke iz člana 285. ovog zakona...*“. Članom 285. stav 1. tačka a) ZKP BiH propisano je da će u presudi, kojom se optuženi oglašava krivim, sud izreći „*za koje se krivično djelo optuženik oglašava krivim, uz navođenje činjenica i okolnosti koje čine obilježja krivičnog djela, kao i onih od kojih ovisi primjena određene odredbe krivičnog zakona*“. Istovremeno, članom 227. stav 1. tačka c) ZKP BiH izričito je određeno da optužnica sadrži „*opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja krivičnog djela, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela, predmet na kome je i sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi*.“ Iz naprijed navedenog proizlazi da procesni zakon postavlja jasne i stroge kriterije o tome šta presuda, a naročito izreka mora sadržavati. Jasnoća i preciznost izreke presude od ključnog su značaja za zakonitost, pravilnost i razumijevanje same odluke. Upravo stoga, nejasnoće u izreci presude izazivaju sumnju u pravilnost same odluke. Drugim riječima, izostanak opisa posljedica koje bi bile ostvarene radnjama izvršenja optuženog ne može se konvalidirati. Suprotno postupanje predstavlja apsolutno bitnu povredu odredaba krivičnog postupka.

869. U konkretnom slučaju, radnje opisane u tačkama 3, 22, 23, 24. i 40. optužnice predstavljaju radnje nečovječnog postupanja prema zatočenim civilima u logoru u Bileći, i to Aliji Omanoviću (tačka 3. optužnice), svjedoku "A2" (tačka 22. optužnice), Fadilu Treboviću (tačka 23. optužnice), svjedoku "A3" (tačka 24. optužnice) i Bajri Miljanoviću (tačka 40. optužnice). Navedena inkriminisana radnja, nečovječno postupanje, ne samo da u teorijskom smislu zahtijeva, između ostalog, i opis posljedice takve radnje, već takva obaveza Tužilaštva je jasno deifinisana zakonskom odredbom koja propisuje ovu inkriminaciju u okviru krivičnog djela zločini protiv čovječnosti. Član 172. stav 1. tačka k) ZKP BiH glasi: "*druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja*". Dakle, prilikom formulisanja činjeničnih navoda inkriminisane radnje nečovječnog postupanja neophodno je da se jasno navede i opiše ta posljedica, odnosno velika patnja ili ozbiljna fizička ili psihička povreda ili narušenje zdravlja. Konkretno, Tužilaštvo u navedenim tačkama optužnice to nije učinilo.
870. Obzirom da tačke 3, 22, 23, 24. i 40 optužnice ne sadrže opis posljedica koje bi bile ostvarene radnjama izvršenja pojedinog optuženog, a posebno kada se ima u vidu da član 3. Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata ne sankcionira svako nečovječno postupanje, nego samo ono koje je dovelo do određenih posljedica, Vijeće nalazi da opis djela u navedenim tačkama za koje se terete optuženi Bošnjak, Mavrak i Đajić nije zakonom propisano kao krivično djelo. Drugim riječima, činjenični opisi navedenih tačaka optužnice ne sadrže činjenice i okolnosti koje predstavljaju bitne elemente krivičnog djela za koje se optuženi terete, tako da je Vijeće, zbog ovakvih proceduralnih propusta Tužilaštva, bilo u obavezi da primjenom člana 284. tačka a) ZKP BiH donese oslobađajuću presudu.
871. Kako djelo, za koje se optuženi optužuju nije zakonom propisano kao krivično djelo, u smislu odredbi člana 284. tačka a) Zakona o krivičnom postupku BiH, Sud je optužene Bošnjaka, Mavraka i Đajića, u vezi sa tačkama 3, 22, 23, 24. i 40. optužnice, oslobodio od optužbe.
872. S obzirom na osnov donošenja oslobađajuće presude, iz razloga propisanih članom 284. tačka a) ZKP BiH, Vijeće se nije upuštalo u ocjenu izvedenih dokaza u cilju utvrđivanja da li postoji dovoljno dokaza da su optuženi učinili radnje koje im je Tužilaštvo tačkama 3, 22, 23, 24. i 40. optužnice stavljalo na teret, jer bi to bilo bespredmetno.

13. ODBIJAJUĆI DIO PRESUDE

873. Vijeće je u skladu sa članom 283. tačka b) ZKP BiH donijelo odluku prema kojoj se u odnosu na optužene Bošnjaka i Mavraka odbija optužba da su, na način opisan u tačkama 4, 6, 9, 11. i 28. optužnice od 10.12.2015. godine, počinili krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkama f), g) i k), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. KZ BiH.
874. Naime, odredbom člana 283. tačka b) ZKP BiH je propisano da će Sud izreći presudu kojom se optužba odbija u situacijama kada tužilac od započinjanja pa do završetka glavnog pretresa odustane od optužnice. Odredba člana 38. ZKP BiH propisuje da tužilac može odustati od gonjenja do završetka glavnog pretresa.
875. Imajući u vidu da je postupajući tužilac na ročištu za nastavak glavnog pretresa održanom dana 09.04.2019. godine, predao izmijenjenu optužnicu broj T20 0 KTRZ 0000044 09 od 09.04.3029. godine, u kojoj je, između ostalog, odustao od krivičnog gonjenja za radnje opisane u tačkama 4, 6, 9, 11. i 30. potvrđene optužnice broj T20 0 KTRZ 0000044 09 od 10.12.2015. godine, to je Vijeće postupilo u skladu sa citiranom odredbom člana 283. tačka b) ZKP BiH, te je donijelo odluku kojom se optužba, u vezi sa tačkama 4, 6, 9, 11. i 28. optužnice od 10.12.2015. godine, u odnosu na optužene Bošnjaka i Mavraka odbija.

V. ODLUKA O KAZNI

876. Odlučujući o kazni, Vijeće je cijeniло sve okolnosti koje utiču na visinu kazne, a posebno stepen odgovornosti optuženih, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja i povrede zaštićenog dobra, kao i okolnosti pod kojim je djelo učinjeno. Pored toga, cijeniло je i raniji život optuženih, njihove osobne prilike, te držanje u toku krivičnog postupka. Dakle, Vijeće je imalo u vidu kako olakšavajuće, tako i otežavajuće okolnosti na strani optuženih Borisa Bošnjaka, Miodraga Grubačića i Ilije Đajića.
877. Cilj razmatranja ovih elemenata je da pomognu sudu da utvrdi kaznu koja je neophodna i srazmjerna u smislu svrhe kažnjavanja i elemenata koji su već uzeti u obzir u vezi sa samim djelom i njegovim posljedicama po zajednicu, ali da ta kazna odgovara preventivnim i odgojnim zahtjevima za konkretnog počinioca.
878. Suđenje i kažnjavanje ovih djela mora pokazati da se zločini počinjeni za vrijeme rata neće tolerisati i da je krivični postupak odgovarajući način da se

zločini razotkriju. Kazna koja u potpunosti odražava težinu djela može doprinijeti pomirenju tako što će dati zakonski odgovor, te promovirati nastojanje da se na taj način zadovolji pravda umjesto ličnom osvetom ili osvetom zajednice. Predmetna krivična djela predstavljaju teške povrede normi međunarodnog prava i potrebno ih je tretirati na način da to služi kao nauk drugima.

879. U odnosu na stepen krivice, Vijeće je utvrdilo da su optuženi postupali sa direktnim umišljajem, odnosno da su bili svjesni da svojim postupanjem čine krivično djelo i htjeli su njegovo izvršenje.
880. Vijeće je slijedeći pravila za odmjeravanje kazne predviđena članom 41. KZ SFRJ, pri tome imajući u vidu i zakonski okvir kazne propisane za ovo krivično djelo, cijenilo i sve relevantne okolnosti konkretnog slučaja.
881. Od olakšavajućih okolnosti, Vijeće je cijenilo da su optuženi Miodrag Grubačić i Ilija Đajić porodični, oženjeni, roditelji, očevi dvoje djece, te da je optuženi Bošnjak razveden, ali otac dvoje maloljetne djece.
882. Pored navedenog Vijeće je cijenilo i posebno mladu životnu dob dvojice osuđenih, i to Borisa Bošnjaka koji je u vrijeme izvršenja djela imao samo 19 (devetnaest) godina, te Ilije Đajića koji je imao 20 (dvadeset) godina, da se radi o mlađim punoljetnim licima, koji su obzirom na dob bili u posebnom stadiju psihofizičkog razvoja, a koja se činjenica mora cijiniti kao olakšavajuća okolnost.
883. Nadalje, Vijeće je cijenilo da optuženi do sada nisu osuđivani. Iako je odbrana optuženog Bošnjaka, ističući prigovor da se kao dokaz u spis uvede *Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta broj: 16-06/1-04-2-15/15 od 06.11.2015. godine*, navela da je optuženi u drugom krivičnom postupku odgovarao za oružje i eksplozivna sredstva koja su pronađena i oduzeta prilikom pretresa njegovog stana i prostorija koje koristi, niti odbrana niti Tužilaštvo, Sudu nisu dostavili dokaz o osuđivanosti Borisa Bošnjaka, zbog čega Vijeće, iako mu je ova činjenica poznata, istu ne može cijiniti kao otežavajuću okolnost.
884. S druge strane, od otežavajućih okolnosti, Vijeće je imalo u vidu da su optuženi, pri izvršenju pojedinačnih krivičnih djela ratnih zločina pokazali nepotrebnu okrutnost i da su zarobljenim civilima ionako težak život, u uslovima logora koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, učinili još težim, čime je ponašanje svih optuženih bilo ne samo nezakonito, nego i potpuno ljudski neprihvatljivo. Drugim riječima, Vijeće je imalo u vidu da su optuženi koristili i demonstrirali, na nehuman, nečovječan i ponižavajući način svoj status nadmoći nad zatvorenim civilima, koje su svakodnevno fizički i psihički maltretirali, a kako bi njihov boravak u logoru učinili što težim. Vijeće napominje da su se pojedini stražari odnosili korektno i ljudski prema zarobljenim civilima,

što su oni itekako zapamtili i prilikom svojih svjedočenja na glavnom pretresu istakli kao pozitivne primjere, ali većina stražara, među kojima je nesumnjivo utvrđeno da se nalaze i optuženi Bošnjak, Grubačić i Đajić, nije pokazala niti najmanji vid empatije sa zatvorenim civilima prema kojima su poduzete brojne radnje izvršenja ovog teškog krivičnog djela.

885. Patnje i posljedice preživjelih žrtava uslijed radnji optuženih su aktuelne i konstantne, a o čemu su nam pojedinačno žrtve-oštećeni i govorili, iz čega jasno proizilazi da su radnje optuženih prema istim prouzrokovale dalekosežne posljedice sa kojim se i danas susreću, što se odrazilo na njihov sveukupan način života. Traumatično iskustvo koje su preživjele ostavilo je trajne i dalekosežne posljedice na njihovo psihičko i fizičko zdravlje, te ima posebnu težinu sa psihološkog, moralnog, običajnog i drugih aspekata, kako života samih žrtava, tako i njihovih porodica.
886. Shodno tome, Vijeće je optuženog Borisa Bošnjaka zbog brojnosti radnji za koje ga je Vijeće našlo odgovornim (čak 21 radnja), te posebno surovom načinu postupanja prema zatočenicima, koje je detaljno obrazloženo u osuđujućem dijelu presude, a nakon svestrane analize kako otežavajućih tako i olakšavajućih okolnosti osudilo na kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) godina. Ova kazna bi bila i znatno veća, da Vijeće nije prihvatilo olakšavajuće okolnosti na strani optuženog Bošnjaka, a koje se ogledaju u njegovoj zaista mladoj životnoj dobi i činjenici da je isti otac dvoje djece, te prema dokazima u spisu lice koje je neosuđivano.
887. Vijeće je imajući u vidu surovost optuženog Miodraga Grubačića, koji je oglašen krivim samo za jednu radnju izvršenja, a imajući u vidu sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, osudilo na kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) godina, koja je i zakonski propisani minimum za izvršenje ovog krivičnog djela. Ovakvu kaznu Vijeće je izreklo imajući u vidu olakšavajuće okolnosti, i to da se radi o licu koje je porodično i koje nije ranije osuđivano.
888. Optuženog Iliju Đajića, Vijeće je imajući u vidu okrutnost u postupanju, brojnost radnji za koje je oglašen krivim (4 radnje), a nakon ocjene svih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, osudilo na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina, koja kazna je bliže zakonskom minimumu, i to iz razloga što je Vijeće na strani optuženog Đajića cijenilo olakšavajuće okolnosti koje se ogledaju u mladoj životnoj dobi te činjenici da se radi o licu koje je porodično i koje ranije nije osuđivano.
889. Vijeće nalazi da su izrečene kazne adekvatan odraz osude krivičnog djela od strane šire društvene zajednice, te da će kao takve poslati jasnu poruku svim budućim potencijalnim izvršiocima da i u slučaju ratnih okolnosti, neće proći nekažnjeno i da nisu izvan zakona i pravde obzirom da je poštivanje zakona i

općeprihvaćenih pravila i uzusa ponašanja obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme neprijateljstava.

890. S obzirom na sve naprijed navedeno, Vijeće nalazi da su izrečene kazne srazmjerne težini počinjenog krivičnog djela i nastupjelim posljedicama, te da će se navedenim kaznama zatvora postići svrha kažnjavanja, propisana članom 33. KZ SFRJ.

VII. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA

891. Vijeće je našlo opravdanim osloboditi optužene obaveze naknade troškova postupka, u dijelu u kojem su oglašeni krivim, obzirom da su prema ličnim podacima u spisu optuženi Boris Bošnjak i Miodrag Grubačić lošeg imovnog stanja, a optuženi Ilija Đajić srednjeg imovnog stanja, pa ako se ima na umu da su i troškovi odbrane optuženih plaćani iz budžetskih sredstava suda, to Vijeće cijeni da bi dosuđivanjem obaveze naknade troškova bila dovedena u pitanje egzistencija optuženih i članova njihove porodice.
892. U odnosu na oslobađajući dio presude u odnosu na optuženog Miloša Mavraka, Vijeće je primjenom odredbe člana 189. stav 1. ZKP BiH ovog optuženog oslobodilo obaveze naknade troškova postupka. Na isti način Vijeće je odlučilo u odnosu na oslobađajući dio presude u odnosu na ostale optužene.
893. U odnosu na odbijajući dio presude u odnosu na optužene Borisa Bošnjaka i Miloša Mavraka, Vijeće je primjenom odredbe člana 189. stav 1. ZKP BiH ove optužene oslobodilo obaveze naknade troškova postupka.

VIII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA

894. Primjenom odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH, Vijeće je radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva oštećene uputilo na parnicu, obzirom da podaci prikupljeni u toku ovog postupka nisu Vijeću pružili pouzdan osnov za potpuno ili djelimično dosuđenje, pa bi utvrđivanje visine imovinskopravnih zahtjeva predstavljalo nepotrebno odugovlačenje predmetnog postupka.

895. U odnosu na oslobađajuće i odbijajuće dijelove izreke presude, Vijeće je po ovom pitanju postupilo u skladu sa odredbom člana 198. stav 3. ZKP BiH.

ZAPISNIČAR:

Pravna savjetnica

Jovana Vidić

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Jasmina Ćosić Dedović

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude stranke i branioci mogu izjaviti žalbu vijeću Apelacionog odjeljenja Suda u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpravka presude.

U skladu sa odredbom člana 293. stav 4. ZKP BiH oštećeni presudu mogu pobijati žalbom, samo u dijelu koji se odnosi na odluku Suda o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinsko pravnom zahtjevu.

*Žalba se podnosi Sudu u dovoljnom broju primjeraka.